

پراگماتيك

پراگماتیک

دانا

د. شیرزاد سہری عہلی

زانکویا دھوک

ههولیر ۲۰۱۴

- * ناوی کتێب: پراگماتیک
- * دانانا: د. شێرزاد سه‌بری عه‌لی
- * به‌رگ و سه‌ره‌رشته‌ی هونه‌ری: عوسمان پیرداود.
- * نه‌خشه‌سازی: رزگار موحسین.
- * ب‌لاوکراوه‌ی ئه‌کادیمیای کوردی، ژماره (٢٩٦).
- * چاپخانه‌ی حاجی هاشم – هه‌ولێر.
- * تیراژ: ٥٠٠ دانه.
- * له‌ به‌پۆوه‌به‌رایه‌تی گشتی کتێبخانه‌ گشتیه‌کان ژماره‌ی سپاردنی () ی سالی ٢٠١٤ ی پێدراوه.

پېښه‌کې:

پراگماتیک زانستی سهرده مه و جیگای بایه‌خ و گرنگیه‌کې زوره له بواره جیاجیاکاندا و له ژیانی پوژانه‌ش بایه‌خی زیاتره، چونکه زمانی ناخپوه‌وا داده‌پېژنیت، که به‌قازانج و به‌رژه‌وندی ناخپوه‌ر بشکیت‌ه‌وه و زمانیکې کاریگه‌ر دورستبکات، گشت مه‌به‌سته‌کانی به که‌مترین ئه‌رک بیښیت‌ه‌دی، گرنگی پراگماتیک له‌م سهرده مه‌دا زیاتر جیگای بایه‌خه، چونکه سهرده‌می دیالوگ و پازیکردن و به‌رژه‌وه‌ند پاریزییه بویه‌ش کتیبیکې و له‌م سهرده‌می ئیستادا گرنگی و بایه‌خی خوی ده‌بیټ به تاییه‌تی له ده‌قهری کرمانجی سه‌روو به یه‌که‌م په‌رتوک داده‌نریت، له‌م بواره‌دا به وردی و بابته‌تی ئاستیکې زمانه‌وانی، که پراگماتیکه بخاته به‌ر دیدی خوینه‌ران.

گرنگی و بایه‌خی کتیبه‌که هر له‌وه‌دا نییه، که وه‌ک یه‌که‌م په‌رتووکې پراگماتیک به زاری کرمانجی خوی ده‌ناسینیت، به‌لکو له‌م بیرو بۆچوون و زانیاریانه‌یه، که له لایه‌ن به‌ریز (د. شیرزاد صه‌بری) خراوته‌ پروو، ئه‌وه‌ندی که من له نزیکه‌وه شاره‌زای ئه‌م به‌ریزه‌م له سه‌رپه‌رشتیکردنی نامه‌ی ماسته‌ر و دکتوراکی، ئه‌وه‌یه زانیاری و توانای له ئاستیک دایه، ده‌توانم بلیم (زانستخواریکی به‌هره‌مند و خاوه‌ن توانا و ورده و تیبینی و بۆچوونه‌کانی جیگای خو‌ش‌حالییه و یه‌کیکه له‌و قوتابیان‌ه‌م، که شانازی پیوه ده‌که‌م و دل‌نیام دواړوژیکې روناکتری ده‌بیټ)، بویه پر به‌دل هیوای سه‌رکه‌وتنی بۆ ده‌خوازم له کاره‌کانی داهاتووی و ده‌ستخو‌شی ئه‌م کاره جوانه‌شی لیده‌که‌م، هیوادارم ئه‌م په‌رتووکه بیټه‌مایه‌ی زیاتر ناساندنی زانستی پراگماتیک.

د. عبدالواحد مشیر دزه‌یی

به‌شی کوردی کولیتی زمان - زانکوی سه‌لاحه‌ددین / هه‌ولیر

هه و النامه ی کتیب

پیشہ کی:

پراگماتیک لقہ کی زمانقانیییہ، گرنگیی ب زمانی بکارہاتی د
دہوروبہ ریدا ددہت. گرنگیا ئہ فی پرتووی د ہندیایہ، کو ئیکہ م
پرتووکہ د دیالکتا ژوورودا ل سہر پراگماتیک ہاتبیتہ نفیسین، ہر
چہندہ چہند نامہ یہک ل سہر ہندہک لایہنن پراگماتیک ل ئہ فی دہقہری
ہنہ، بہ ل پرتووکہ کا تہ فگر ب ئہ فی رہنگی ل بہر دہست ل ئہ فی دہقہری
ناہیتہ دیتن.

ئہ ف پرتووکہ نہ ہ پشکان ب خوۓ دگریت، کو تیدا ب ہویری و وردی
بہحسی تیگہ و گرنگی و ئہرک و بنہما و تیور و ئارمانچ و سہمت و جور و
لایہنن جوراوجورین زانستی پراگماتیک ہاتبیتہ کرن. ب ئہ فی رہنگی ل
خواری:

پشکا ئیک، ب نافونیشان: (پراگماتیک و پراگماتیکا ہہچہرخ)، (پشکا
دووی: واتا و تیورین پراگماتیک)، (پشکا سیی: پراگماتیک و راستی و
نہ راستی)، (پشکا چاری: واتا و مہبہست)، (پشکا پینجی: وەرارا
پراگماتیک ل دہ ف زاروکی)، (پشکا شہشی: پراگماتیک و چہند زاراقہک)،
(پشکا حہفتی: بوارین فہکولینا پراگماتیکا زمانی) و (پشکا ہہشی بوارین
بکارہینانا پراگماتیک) و پشکا نہ ہی و دوماہیک بہحسی: (پہیوہندیین
واتایی و پراگماتیک) دکت.

ل دوماہیک پیڈفیہ ئہوی چہندی بیژین، کو ئہ ف بہرہمہ ژ
کیماسیان یی قالا نابیت، بہ ل ئومید و ہیقیین من ئہون، ئہ ف پرتووکہ
بشیت بوشاہیہ کی د ناف پرتووکخانا کوردیدا ب گشتی و د ناف پرتووکخانا
کرمانجیدا ب تایبہتی پر بکەت و قوتابیین مہ یین پشکا زمان و ئہدہبی
کوردی مفای ژئ ببینن.

دانەر

۲۰۱۴/۳/۱۴

پشکا ئیکى: پراگماتیک و پراگماتیکا ههچهرخ:

۱- چه مکی پراگماتیکى:

هه رچه نده پراگماتیک نوکه وه کو ئاسته کى نوپى زمانى دهيت هه رمارتن، لى ميژوويا ئه قى په يقى بو سه رده ميئن كه فن دزقریت، د لاتينييدا په يقا (Pragmaticus) و د گريکييدا په يقا (Pragmaticos) دهاتنه بکارهينان، کو ب واتايا کاره کى يان پراکتیکى دهيت (فطومة لعمودي، -، ۵۸۵). د ناف هندهک ژيډه رين ديدا هاتييه، کو په يقا پراگماتیک ژ په يقا (Pragma) يا گريکى هاتييه وه رگرتن، کو ب واتايا کارکن يان پراکتیک دهيت (عبدول واحد مشير مه حمود دزه بى، ۱۹۹۹، ۱). پاشى ئه قى زارافى چهند واتايهک ددان، کو ئاماژه ب هه رتشته کى، په يوه ندى بکارکن يان جيبه جيکړنا پراکتیکي هه بيت ددا، زانا ديوى د فرهنگا چه رخدا ئاماژه ب ئه قى واتايى کړيه (باديس لهويل، ۲۰۱۱، ۱۵۷).

نويکرن د پراگماتیکيدا د ناف رهوشه نپرييا پوژنئافاييدا بو فهيله سوځى ئه مريکى - چارلز ساندرس پيرسى (۱۸۳۹-۱۹۱۴ز) دزقریت، ل ده مى دوو وتارين خو ل گوڅارا ميتافيزقيا ل سالىن ۱۹۷۸ و ۱۹۷۹ به لافکړين، ب ناڅونيشان: چهوا دى د شياندا بيت، بوچوون بهيتته سه لماندن؟ و لوجيکا زانستى: چهوا ئه م دى شين، وه بکهن هزر يا پوهن و ئاشکهره بيت؟ کو جهخت ل سهر هندى کر، هزر د سروشتى خوډا داهينانه بو نه ريتين راسته قينه يى، کو ئه وژى گريډاى دوو بهايانه: گهنگى کار دهيتته نه نجامدان؟ و چهوا جيبه جيډبيت؟ کو د حاله تا ئيکيدا گريډايه ب درککړنيڅه و د حاله تى دوويدا کارى بو نه نجامه کى به رجه سته دبیت، داکو بگه هيته هندى، موماره سه و جيبه جيکړن و کار ئه و بنه رت و ياسايى بو هه مى هزران دروستبکهن (باديس لهويل، ۲۰۱۱، ۱۵۸).

به لى بکارهينانا نوى بو زارافى پراگماتیکى - کو د ناف لوجيک و فهلسه فا زمانيدا په يدا بويه - بو فهيله سوځى ئه مريکى (چارلز موريس) دزقریتته څه، ل سالا ۱۹۳۸ز، کو ئيکه م که سه د سه رده مى نويدا ئه ق زارافه

وهكو ئاستهكی زمانی بکارهینای. ئه‌وژی ل ده‌می د پهرتووکا خودا ئه‌وا ب ناڤی (هیمالوجی - Simiotics)، زانستی هیمایان ل سهر سی به‌شان دابه‌شکری، ئه‌وژی ئه‌فه بوون:

۱- سینتاکس: ئه‌فه ئاسته فه‌کۆلینی ل په‌یوه‌ندییا هیمایین زمانی ل گهل ئیک و دوو دکه‌ت.

۲- سیمانتیک: ئه‌فه ئاسته پادبیت ب فه‌کۆلینا هیمایین زمانی ل گهل وان تشتین ئاماژه‌یی پی دکهن.

۳- پراگماتیک: ئه‌فه ئاسته پادبیت ب فه‌کۆلینا په‌یوه‌ندییا هیمایین زمانی ب که‌سیفه، ل گهل به‌رچا‌قوه‌رگرتنا ده‌م و جه و دیاردین هه‌مه‌ جوړین په‌یوه‌ندی ب ئه‌قان هیمایانفه هه‌ین (Crystal, 1991,275). دیسان د پراگماتیکیدا هیمایین نه‌زمانی ژي پۆله‌کی مه‌زن د دیارکرنا واتاییدا دبینن، ئه‌فجا چ ئه‌و هیمایین نه‌زمانی - کو بریتینه ژ (وینه، نیشانه و ئاماژه) - ب تنی بکاربه‌ین یان ل گهل هیمایین زمانی بکاربه‌ین هه‌ر وه‌کو ده‌می ل گهل ئاخفتنی، چا‌ف نقاندن یان لی‌ف گ‌ف‌اشتن هه‌بن، وه‌کو د ئه‌فی پسته‌یی‌دا دیاربیت:

تویا زیره‌ک بووی.

ئه‌گه‌ر چا‌ف نقاندن ل گهل گوتنا ئه‌فی پسته‌یی هه‌بیت، ل ئه‌وی ده‌می ئه‌و پسته‌ی دی واتا خو به‌رو‌ف‌ا‌زی گه‌هینیت.

پید‌قییه ئاماژه‌یی ب ئه‌وی چه‌ندی بده‌ین، کو پراگماتیک ل سالی‌ن چه‌فتی ل سه‌دی بیستی ل سهر ده‌ستی هه‌ر سی فه‌یله‌سوفین زمانی سیریل و ئوستن و گرایسی پیشکه‌فت. ئه‌فه هه‌ر سی زانیه‌ سهر ب قوتابخانا فه‌لسه‌فییا زمانیا سروشتی یان ئاساییفه بوون، کو ژ بلی ئه‌فی قوتابخانه‌یی، قوتابخانه‌یه‌کا دی هه‌بوو، کو ب ناڤی قوتابخانه‌یا فه‌لسه‌فا زمانیا فورمی یان شیوه‌یی ده‌یته‌ نا‌ک‌رن و کار‌ناب نوینه‌راتییا ئه‌فی قوتابخانه‌یی دکر، به‌لی ئه‌قان هه‌می فه‌یله‌سوفان گرنگی ب پیکا گه‌هاندنا واتایا سروشتییا زمانی مرو‌فی ددا، ئه‌وژی ل ده‌می ئاخفتنکه‌ر په‌یامی

ئارپستەى گۆھدارى دكەت و گۆھدار ئەوى پەيامى پافەدكەت و ئەفە كرۆكى كارى ئەوان بوو. د هەمان دەمدا ئەف كارە دبیتە كرۆكى پراگماتىكىزى (محمود أحمد نحلة، ۲۰۱۱، ۹-۱۰).

پراگماتىك دچیتە د ناڤ گەلەك زانستاندا. واتە تىكەلى گەلەك زانستان دبیت. هەر د ئەف بواریدا ((دافید کریستال David crystal دبیت، گەلەك زانستین زمانى و نەزمانى، ل دەمى ئەكۆلین ل شروڤه كرنا پراگماتىكى دەیتەكرن، پشكدارییى ل گەل ئىك دكەن و ژ ئەوان زانستان:

۱- واتاسازى Semantics.

۲- زانستى شیوازى Stylistics.

۳- زمانفانیا جفاكى Sociolinguistics.

۴- زمانفانیا دەروونى Psycholinguistics.

۵- شروڤه كرنا گوتارى (Discourse analysis)) (محمد سليمان ياقوت، ۱۹۹۷، ۱۸۲-۱۸۳).

ل دەستپىكى پراگماتىك ل وەلاتین ئىكگرتین ئەمريكى وەكو مەزەبەكى فەلسەفى پيشكەفت، بەلى پراگماتىك هەر بوارهكى فەلسەفى نینه، بەلكو بوارهكى گرنگى زمانیه، كو گرنگیى ب زمانى ددەت ل دەمى بكارهينانى (عەبدول واحد مشیردەزى، ۱۹۹۹، ۱).

بىگومان بواری پراگماتىكى بوارهكى بەرفرەه و بەربەلاقە، كو د شياندایە بىژین چەند جوړین پراگماتىكى هەنە وەك پراگماتىكا زمانفانان، پراگماتىكا زانایین پەوانبىزى، پراگماتىكا زانایین لوجىكى، پراگماتىكا فەیلەسوفان..... هتد. ئەفە دبیتە ئەگەرى هندی پروسیسا سنوورداركرن و دەست نیشانكرنا ئەف زانستى ب وردى يا ب سانهى نەبیت (ادريس مقبول، ۲۰۰۶، ۲۶۳) د ئەف بواریدا (فرانسواز ئەرمینكو) دبىژیت: ((پراگماتىك وەك ئەكۆلین د كۆپیتكا وەرار بوونىدایە، كو د راستیدا هیشتا نەهاتیه دەستنىشانكرن، هەروەسا پىككەفتن د ناڤهرا ئەكۆلەراندا ب تايبەتى ل

سەر گریمانە یان زارقیڻ ئەوی نەهاتیە ئەنجامدان)) (فرانسواز ارمنیکو، ۱۹۸۶،
(۱۱).

بەری ئەم بچینە سەر پیناسەیا پراگماتیکی یان دەستنیشاننا چەمکی
ئەوی بکەین، پیدقییە پرسیار

ل ئەوی پیقەری بکەین، ئەوی د دەستنیشانکرنا چەمکی پراگماتیکیدا
دبیتە بنەرەت. ئەو پرسیارژی ئەو کول سەر چ پیقەری ئەم ئەفی چەمکی
دەستنیشانکەین؟ ئەری ل سەر پیقەری پیکهاتا زمانی ب تنی دەستنیشاننا
چەمکی پراگماتیکی بکەین؟ ئەف دروستکرە پراگماتیکی ب زمانفانییا
بونیا دگەرێف یە کسان دکەت و چ جیاوازی د ناقبەرا ئەواندا ناهیلیت. بەلی
فەکۆلینین پراگماتیکی ئەفی چەندی پەسەند ناکەن! یان ل سەر پیقەری
بکارهینانا زمانی ب تنی، دەستنیشاننا چەمکی پراگماتیکی بکەین؟ و ئەف
دروستکرە ئەوی چەندی دیاردکەت کو چ پەیوەندی د ناقبەرا پراگماتیکی و
پیکهاتا زمانیدا نینە و ئەفەزی بیگومان بەرۆقازی ئەوان فەکۆلینین
دوماهیکنە ئەوین ئەنجامین پراگماتیکی گەشتیی یان دەستنیشاننا
پراگماتیکی ل سەر بنەرەتی پیکهەگرییدا پیکهاتا زمانی ب بواری
بکارهینانیفە بکەین؟ و ئەف دروستکرە وەسا دیارە کو پەسەندترە، بەلی
ئەگەر ئەف چەندە بی تیر و تەسەلی بهیتە گوتن، چیدبیت هەندە پەیوەندیین
بەندکری د ناقبەرا زانستین د ناف ئیکداچووی و تەواوکر بو ئیک و دوودا ب
تایبەتی د بوارین فەلسەفە و پراگماتیکا زمانی و دەروونناسیا زانینی و
زانستین گەهاندنیدا بهیتە فەرامۆشکر، (مسعود صحراوي، ۲۰۰۵، ۱۴-۱۵).

پراگماتیکی پەیوەندییا ب گەلەك زانستانفە هەی و دچیتە د ناف گەلەك
زانستاندا، وەکو: فەلسەفە، دەروونناسییا زانینی، زانستین گەهاندنی و
زمانفانیی... هتد. زیدەباری تیکەلبوونا پراگماتیکی ل گەل گەلەك زانستین
دی، وەکو: شیواز، شروقه کرنا گوتاری...، ئەفەزی وە ل مرقفی دکەت، کو
ب سانهی ل پراگماتیکی نەگەهیت، چونکی ئەف تیکەلی و پەیوەندییا
پراگماتیکی ل گەل زانستین دی هەی، وەل مرقفی دکەت، هەتاكو بشیت د

پراگماتيکي بگه هيت، دقيت شاره زاي ئه وان زانستين نافبريژي بيت، ئه فقه ژ لايه کيفه و ژ لايه کي ديفه شاره زابوون د پراگماتيکي و زانينا و اتا پراگماتيکي و ديارکړنا مه به ستي د ناقبه را هاوبه شين ئاخفتنيډا، پابه نده ب نه ريت و ره وشه نيري و فيرکړن و شاره زاييا هاوبه شين ئاخفتنيډه. ژ بهر هندی تيگه هشتنا پراگماتيکي، په نچ و ماندبيوونه کا زیده دخوازيت.

ل گه ل ئه وي زه حمه تا دکه فته د پکا تيگه هشتنا تيگه هي پراگماتيکيډا، به لي ل گه ل هندی پراگماتيک هه ولده دت، ئه فان گرفتني هاتينه دارشتن چاره بکته، ئه وژي ئه فني ل خوارينه:

- ۱- مه به ست ژ ئاخفتني چييه؟
- ۲- ب دروستاهي ئه م چ دبیزين، ل دهمي ئه م دئاخفين؟
- ۳- کييه دئاخفيت و ل گه ل کي؟
- ۴- کي دئاخفيت و پيڅه مه ت کي؟ (فرانسواز ارمنيکو، ۱۹۸۶، ۷).
- ۵- ئه م چ دکهين، ل دهمي ئه م دئاخفين؟
- ۶- ئه م چ دبیزين ل دهمي ئه م دئاخفين؟
- ۷- بوجي ب ئه في شيوهي دئاخفيت و نه ب شيوه کي دي؟
- ۸- ئايا د شياندا ههيه، بو تيگه هشتنا ئاخفتني، و اتا حهرفي بهيته کورترکړن؟
- ۹- بکارهينانين گونجاي بو زماني چنه؟ (حسن بدوح، ۲۰۱۲، ۹).
- ۱۰- کهنگي و ل کيدهري ئه و ئاخفتن هاتييه گوتن؟

پراگماتيک ل ده ف هنده ک زانايان ب و اتايا (براکسيس) دهيت، ئانکو ل سهر پراگماتيکييه په فتاري زماني، تيکه لي تيورا کرياري (نظريه الفعل) بکته و هنده کي دي دبينن ئه رکي سهره کيبي پراگماتيکي گريډاي په يوه نديکرنهيه، ئه وژي ب هه مي جوړين کارليکړنا د نا فاکه که ساندا هه ي. ب ديتنا هنده کي دي کاري پراگماتيکي ئه وه چاره سهر يا بکارهينانا هيمايان بکته و هنده کي دي دبينن، پراگماتيک زانستني بکارهينانا زمانيه د نا ف

دورو به ريدا و ب واتايه كا به رفره هتر پراگماتيک بکارهینانا هیمايانه د ناڅ
دورو به ريدا (فرانسواز ارمینکو، ۱۹۸۶، ۱۱).

ب دیتنا یوړجن بافلی پراگماتيک ب شیوه یه کی گشتی گرنگی یی ب
ئو یی پاستی یی دده ت، کو ئه و پستین مروځ دهر برینی ژی دکه ن، هلگری ن
پویی ن پازیکن و هیقی و مبه ستانه د ناڅ هلو یستین دیار کړیدا و ئه و پسته
بو هنده ک که سین دی دهینه ئاراسته کړن، کو ئه وان ژی پویی ن پازیکن و
هیقی و مبه ستین خو هه نه، د ئه فی دمیدا گوتنن پيشتر و پاشتر دکه څنه
د ناڅ دهرورو به ريدا. ب شیوه یه کی وردتر ب دیتنا بافلی، ئه څ بابته دکه څنه د
ناڅ پراگماتيکی دا:

۱- لایه نین پافه کرنا گوتنن زمانیین گړیدا ی ب دهرورو به ری گوتنیځه.

۲- ئه رکین گه هاندنی یین گوتنن زمانی.

۳- لایه نین سینتاکسی یین دهق و دانوستاندنن (یورجن بافل، ۲۰۰۹، ۱۷۹).

زیده باری هه بوونا دیتنن جیواز د ناقبه را څه کوله راندا ل دور
پراگماتيکی، هه روه سا پرسیارین ئه وان ل سهر به های زانستی یی څه کولینن
پراگماتيکی، دیسان هه بوونا گومانی ل ده څ ئه وان ل سهر مفایئ ئه وی...
به لی ژوربه یا ئه وان بو هندی دچن، کو پراگماتيک یاساین گشتی بو
بکارهینانا زمانی ئاشکه را دکه ت، هه روه سا ب دیارکړنا شیاینن مروځایه تی د
گه هاندنا زمانیدا رادبیت، پاشی گونجای دبیت، پراگماتيک ب زانستی
بکارهینانا زمانی بهیته نافکرن (مسعود صحرای، ۲۰۰۵، ۱۵-۱۶).

د شیاندایه گرنگترین چالاکی ی پراگماتيکی د ئه څان خالین ل خواریدا
دیاریکه ین:

۱- پراگماتيک څه کولینی ل کارهینانا زمانی دکه ت ل جهی څه کولینا

زمانی. واته څه کولین ل زمانی د دهرورو به ريدا دکه ت.

۲- پراگماتيک څه کولینی ل میکانزمین ئه بستمولوی دکه ت، کو ئه وژی د

چاره سه رکړنا گوتن و تیگه هشتنا ئه واندنا بنه رتن، که واته پراگماتيک

پيڪڙهه گريڊانين بهيڙ د ناقبه را زمان و تيگه هشتنديا دروستدڪهت،
 نه وڙي ب پيڪا هندهك ته وهران ژ د هرووناسيا نه بستمولوڄي.

۳- پراگماتيك ڦه ڪوليني ل پويين ئا ماره ڪاري د گه هاندنا زاره ڪيدا دڪهت
 و پاشي په يوهندي و پيڪڙهه گريڊانين بهيڙ د ناقبه را هر دوو زانستين
 زمان و گه هاندنديا دروستدڪهت (مسعود صحراوي، ۲۰۰۵، ۲۸).

هر چه وان پراگماتيك هاتبيته پيناسه ڪرن و سنوورين نه وي هاتبنه
 ده ستنيشان ڪرن، د شياندا نينه ژ (ده وروبهري - Context) بهيته دوير
 ئيخستن، نه ڦجا چ د پراگماتيك زمان، د هرووني يان جڦا ڪيدا بيت... ڪو ل
 دويڦ نه وي ده وروبهري تيڏا بڪاردهيت واتا و مه بهست دياردبيت، ژ بهر هندی
 پتريا زانايان د پيناسه ڪرنا پراگماتيك ڏا په نايي دبنه بهر ده وروبهري.

ل خوراي دي هه ولدهين چه ند پيناسه يين پراگماتيك و هرگري، بو
 نمونه (ليڦنسني) (هه شت) پيناسه يين بو پراگماتيك ڪرين، ڪو بريتينه ژ:
 ۱- پراگماتيك ڦه ڪوليني ل نه وان بنه مايان دڪهت، نه وين چاره سهري بو
 نه وان رستين ناويزه دببن يان بو نه وان گوتنن، ڪو گونجاي نه بن
 بهينه گوتن. وه ڪو:

! نه رستوي گريكي بو، به لي نه ز باوه رنا ڪم!
 ! نه ز فره رمان ل ته دڪه م تو پيگيري ب فره رمانا من نه ڪه ي.

نه ڦ رستين سهري رستين ناويزه نه، به لي د شيانا پراگماتيك ڏا هه يه،
 نه وان رسته يان شروڦه بڪهت و واتايه ڪا گونجاي بو نه وان رسته يان بهينيت.

۲- پراگماتيك ڦه ڪوليني ژ لاي نه رڪيڦه ل زمان دڪهت، نه وه ولا هندی
 ددهت، ڪو ب شروڦه ڪرنا سالوخته تين پيڪهاتا زمان ب پيڪا
 ئا ماره ڪرني ب هو ڪارين نه زمان پابيت. نه ڦ پيناسه نه شييت
 پراگماتيك ژ زمانقانيا د هرووني و ڪو زمانقاني جوڏا بڪهت، چونكي
 نه ڦ هر دوو زانسته ڙي گرنگيي ب لايه ني نه رڪي د زمانيدا ددهن.

۳- پراگماتيك گرنگي ب په گه زين بڪارهيانا زمان ددهت وچ په يوهندي
 ب ديار ڪرنا پيڪهاتا زمانقنه نينه. د شياندايه شروڦه ڪرنا نه ڦي

پېناسی بۆ ئه‌وئ جودا کرنا د ناقبه‌را (چالاکي - performance) و(شیان - Competence) زمانیدا هه‌ی فه‌گه‌رینین، ئه‌وا (چومسکی) ئاماژه‌پیکری، کو پراگماتیک گریډای په‌گه‌زین چالاکیییه د کارهینانا زمانیدا ب ریکا بکارهینه‌رین ئه‌وی. (کاتن) د پوهنکر و شروقه‌کرنا ئه‌فی پېناسیدا دبینیت، کو تیورین سینتاکسی ل دوور ئه‌وان شیوین گریډای ب پیکهاتا رستیفه‌ دگه‌رن، به‌لی پراگماتیک ب ته‌مامی به‌روفاژی ئه‌وی چه‌ندییه، ئانکو کارئ پراگماتیکی نینه ب دیارکرنا پیکهاتا زمانی یان گریډان و په‌یوه‌ندیین سینتاکسی رابیت، به‌لکو ل دوور ئه‌وی په‌یوه‌ندییا ئالوگورا د ناقبه‌را ئاخفتنکه‌ری و گوهداریدا د ناف ئه‌وی ده‌ورو به‌ری رسته‌ تیدا هاتیه‌ گوتن، دگه‌ریت، ژبه‌ر هندی تیورا پراگماتیکی ده‌تته‌ هژمارتن پشکه‌ک ژ (چالاکیا زمانی)^(۱).

۴- پراگماتیک فه‌کولینی ل ئه‌وی په‌یوه‌ندیی دکه‌ت ئه‌وا د ناقبه‌را زمانی و ده‌ورو به‌ریدا په‌یدادبیت، ب ریکا ریزمانی. ئه‌ف پېناسه‌ پراگماتیکی ب فه‌کولینا پوییین ده‌ستنیشانکری ژ پیکهاتین زمانی په‌یوه‌نددکه‌ت، کو ئه‌فه‌ژی به‌روفاژی پېشنیارا(کاتن)ی دراوستیت ئه‌وا گوتی، کو پراگماتیکی چ په‌یوه‌ندی ب لایه‌نی ریزمانیقه‌ د کارهینانا زمانیدا نینه. ۵- پراگماتیک فه‌کولینی ل ئه‌وان پوییین واتایی دکه‌ت، ئه‌وین کو د شیاندا نه‌بیت ب ریکا سیمانتیکی بگه‌هینی. (چازدار) شروقه‌کرنا ئه‌فی پېناسی بۆ هندی دزفرینیت، کو سیمانتیک ل دوور ئه‌وان رستین گریډای ب حاله‌تین راستگوئی د زمانیدا دگه‌ریت، به‌لی پراگماتیک ب لیگه‌ریانا ئه‌وان پوییین واتایی رادبیت، ئه‌وین تاییه‌ت ب ده‌ربیرینین،

^(۱) چالاکي: مه‌به‌ست پی بکارهینانا راسته‌قینه‌یه بۆ زمانی ل دویف ده‌ورو به‌ری تیدا بکارده‌یت “ژبه‌ر هندی ب ریکا چالاکیا زمانی د شیاندایه‌ ب شیوه‌کی دروست واتا رسته‌یان به‌یتته‌ شروقه‌کر. هه‌روه‌سا شروقه‌کرنا گونجای بۆ رستین نه‌په‌سه‌ند و ناویزه‌ بینت، کو تیگه‌هشتن و رافه‌کرنا ئه‌وان جوړین رسته‌یان دکه‌فیه‌ت سه‌ر گوهداری (محمد محمد یونس علی، ۲۰۰۷، ۱۴۸-۱۴۹).

کو د شياندا نه بیت ب ئاماژە کرنه کا دیار ب حاله تین پاستگوئی د
رستاندا دورپیچ بکهین، که واته:

پراگماتیک = واتا - حاله تین پاستگوئی.

۶- پراگماتیک فه کولینی ل ئه وان په یوه نییان دکهت، ئه وین د نافه را
زمانی و ده وروبه ریدا ههین، ژبه رکو ئه و په یوه ندی بو تیگه هشتا زمانی
سه ره کینه. ئه ف پیناسه ئه وئ چهن دی دگه هینیت، هه تاکو زمان ب
دروستی بهیته تیگه هشتن، پیدقییه ئه و په یف و پستین زمانی ب
ده وروبه رکی دیار کریقه بهینه گریدان.

۷- پراگماتیک فه کولینی ل شیاندا بکارهینه رین زمانی دکهت، ژبو هندی
داکو ئه و رسته دگونجای بن، ده می ب ده وروبه رانقه گریددهن. ئه ف
پیناسه پراگماتیکی ب ته مامی ب په گه زین ژده رقه ی زمانی په کسان
دکهت و ژبه رکو پراگماتیک ل ده ف (چومسکی) ب پرویه کی چالاکیا
زمانی هاتییه دانان ژبه رهن دی پیدقییه پراگماتیکی هیزه کا ئاشکه را یا
تیگه هشتنی هه بیت.

۸- پراگماتیک فه کولینی ل نیشانکاران، ده رکه قته یان، گریمانین
پیشه کی، کرده یین ئاخفتنی و پونانا ئاخفتنی دکهت (levinson, 1997, 6-27).

۹- پراگماتیک ((بریتییه له لیکولینه وه ی زمان له به کارهیناندا، به
تایبه تی په یوه ندی نیوان رسته کان و ده وروبه ر و ئه و بارانه ی زمانی
تیدا به کار دی)) (ه. د. ویدووسن، ۲۰۰۸، ۱۴۸).

۱۰- پراگماتیک فه کولینی ل ئه وئ په یوه ندیا واتایی ب بارودوخین
ئاخفتنیقه دکهت، ئه و تشتین دچنه د ناف بارودوخیدا بریتینه ژ:
هه فـ پشکین ئاخفتنی و ده وروبه رئ گوتنی و ئارمانج ژ
گوتنی (Leech, 1983, 11).

۱۱- پراگماتیک فه کولینی ل ئه وئ په یوه ندیا د نافه را فورمی زمانی و
بکارهینه رین ئه وئ فورمیدا دکهت.

۱۲- پراگماتیک ڦه کۆلینی ل ئه وی و اتایی دکهت، ئه و ئاخفتنکه ری مه به ست بیت.

۱۳- پراگماتیک ڦه کۆلینی ل و اتا ده و روبه ری دکهت.

۱۴- پراگماتیک ڦه کۆلینی ل چه وانییا گه هاندنا پتر ژ ئه و دهیته گوتن دکهت.

۱۵- پراگماتیک ڦه کۆلینی ل و اتا ئه وی ده برپینی دکهت، ئه فجا چ ئه و واتایه ل ده ف گوهداری یا دویربیت یان نیژیک بیت (Yule, 2000, 3-4).

ژ ئه نجامی ئه فان هه می پیناسین ل سه ری د شیاندايه، بیژین: پراگماتیک ئه و زانسته یه ئه وی ڦه کۆلینی ل زمانی د ده و روبه ریدا دکهت، ئه فجا ئه و ده و روبه ر جفاکی بیت، ره وشه نبیری بیت یان ده ورونی بیت... هتد.

ل دوماهییی پیدقییه ئاماژه یی ب ئه وی چه ندی بده یین، کو جوداهییا پراگماتیک ژ ئارسته یین ڦه کۆلینا زمانی د ئه فان خالین ل خواریدایه:

۱- پراگماتیک گریدایه بکارهینانا زمانی د ده و روبه ریدا یان زمانقانییا بکارهینانا زمانییه و بابه تی ڦه کۆلینی تییدا به رجه سته کرنا و اتا زمانییه د کارهینانا کاره کیدا و ب ئه قی چه ندی و اتا پراگماتیکی ب ده سته ده ییت.

۲- پراگماتیکی یه که یین شروقه کرنی یین تایبهت ب خوڤه نین و بابه تیین تایبهت هه نه.

۳- پراگماتیک ڦه کۆلینی ژ پوانگه ها ئه رکییا گشتیڤه (زانیی، جفاکی، که لچه ری) ل زمانی دکهت.

۴- پراگماتیک زمانی و زانستین دی دگه هینیته ئیک و دبیته خالا گه هاندنی د ناقبه را زمانی و زانستین دیدا (محمود أحمد نطه، ۲۰۱۱، ۱۴-۱۵).

۲- ھۆكارین سەرھلدا پراگماتیکى:

بېگومان بۇ سەرھلدا پەيدا بولغان پراگماتیکى ۋەكۇ ھەر زانستەكى دى، چەند ھۆكەر ۋەگەر ھەبووینە، ئەو ھۆكەر ۋە فاکتەرین بووینە ئەگەرین پویدا بولغان پراگماتیکى، ئەقین ل خوارینە:

أ- ئىك ژ ھۆكارین سەرھلدا پراگماتیکى ئەو بوو، كود زمانقانییدا ھندەك كىشە پەیدا بولغان، سیمانتیک نەشیا چارەسەر بکەت (عادل فاخوری، ۱۹۸۹، ۱۴۲). ھەر ۋەكۇ د ئەقان نمونین ل خواریدا دیاردبیت:

ئەگەر پستەیا (خو فیرى ھاژوتنا ترومبیللى بکە) بېخینە د ناڤ دەرووبەریدا، ل ئەوی دەمی دى چەند واتایەکان دەت، ۋەكۇ: (تو شوفیرەكى باش نینى)، (تو ترومبیللى ناھاژوی)، (تە ترومبیللى یا ھەى)، (کارى تە پیدى ب ھندىیە تو ھاژوتنا ترومبیللى بزانی)... ھتد.

ئەق واتایین ژ پستەیا نافیرى پەیدا بولغان، ئەگەر ب ریکا پراگماتیکى (دەرووبەرى) نەبیت، سیمانتیک نەشیت دیاربکەت. ھەر ۋەسا ئەگەر تەماشى ئەق دانوستاندنا د ناڤەرا (أ) و (ب) دا بکەین:

أ- تو دچییە د موحازەراتین خۇدا؟

ب- ئەز کارى شوفیریى دكەم.

دى بینین، كۇ (ب) بنەمایى پەیوەندیى بی بەزاندی ۋ ئەگەر پراگماتیک نەبیت، (أ) نەشیت ب ریکا سیمانتیکى ل مەبەستا (ب) ی بگەھیت، چونكى ب ریکا دەرووبەرى (أ) دى تىگەھیت، كۇ (ب) ناچیتە د موحازەراتین خۇدا.

ب- ھەبوونا بۆشاھییى د ناڤەرا تیۆرین زمانى ژلایەکیفە ۋ ۋەكولینا گەھاندنا زمانى ژلایەكى دىفە ھۆیەكى دى بوو، كۇ گرنگى ب پراگماتیکى بھیتەدان، چونكى ئەو بۆشاھى ھۆكەر بوو، كۇ فۆتۆلوجى و سینتاكس و سیمانتیک نەدشیان سەرەدەریى ل گەل دیاردین دیارکرى یین گرنگین زمانى بکەن (عادل الثامرى، ۲۰۰۶، ۱).

ج- ژبهړكو پراگماتيک پابه‌نده ب ده‌ورو به‌ريشه، ژبه‌رهندي سهرهلدانا پراگماتيکي کاردانه‌وه‌يهک بوو بؤ بؤچوونا چومسکي، چونکي چومسکي زمان وه‌کو ئامرازه‌کي پووت يان وه‌کو شيانا ژيري يا جوداکه‌ر ژ کاره‌يينانا زمانى و بکاره‌ينه‌ريځ زمانى و ئه‌وه‌رکيځ زمان پي پادبیت دديت (أحمد شفيق الخطيب، ۲۰۰۶، ۱۲۶). واته شه‌کولينا پرسته‌يي ژ ده‌ورو به‌ري دوير دئځست، ئانکو ب ديتنا ئه‌وي د شه‌کولينا پرسته‌کا وه‌کو (ده‌رگه‌هي بگره‌). دا نابيت ئه‌م گوډه‌دنه‌ه‌ندي، ئه‌و پرسته‌ ژ لايي کيځه و بؤ کي و د چ دهم و جه‌و ده‌ورو به‌ره‌کيدا هاتيه‌ گوتن، چونکي ب ئه‌قي چه‌ندي ئه‌و پرسته‌ دي ب چه‌ندين پيکا هيتي ليکدان وه‌ک: فه‌رماندان، گه‌فکر، ئاگادارکرن، نه‌پازييون... هتد.

ئه‌شه‌ژي هوکاره‌کي دي يي گرنگ بوو، کو پراگماتيک وه‌کو ئاسته‌کي زمانى سهرهلبدت.

د- هوپه‌کي دي يي سهرهلدانا پراگماتيکي، ئه‌وه‌ کيځه بوو ئه‌وا د ناقبه‌را زمان و ئه‌ده‌بيدا، چونکي ب ديتنا زانايځ پراگماتيکي هنده‌ک کيځه هه‌نه، کو ئه‌ده‌بي بؤ لايي خو برينه‌. وه‌کو: ميتافور، درکه، ته‌لميع... به‌ل د بنه‌رتدا ئه‌وه‌ کيځه يځ ئه‌ده‌بي نين، به‌لکو يځ زمانينه، چونکي ئه‌وه‌ ديارده د ئاخفتنا پوژانه‌دا پتر ژ يا ئه‌ده‌بي ده‌ينه‌ بکاره‌ينان، ژبه‌رهندي پراگماتيک ئه‌قان کيځه‌يان ژ ئه‌ده‌بي ده‌ردئځيت و ب پيکا ده‌ورو به‌ري چاره‌سهرده‌کت (محمد معروف فتاح، ۲۰۱۱، ۱۸۶-۱۸۷). بؤ نمونه‌:

دلي ئه‌وي زه‌لامي ئاسنه‌.

د ئه‌قي پرسته‌يا ل سهريدا په‌يځا (ئاسن) ميتافور و واتا ئه‌وي په‌يځي بي ده‌ورو به‌ر ئاشکه‌را نابيت، چونکي د راستيدا چ دليځ ئاسني نين، ئه‌قجا ديارکرنا واتا ئه‌وي په‌يځي د ئه‌وي پرسته‌يځا پيځي ب ده‌ورو به‌ري هه‌يه‌.

ه- ئارسته‌يا زوربه‌يا راقه‌کرنين زمانى ناخويي بوون، واته هيمايا زمانى ب پيکا ئامازکرن ب هيمايه‌کا ديا زمانى يان ب پيکا لايه‌نين ديارکري د ناځ تيوري ب خودا دهاته راقه‌کرن و ل دهمي راقه‌کرن پيځي ب ژيځه‌ري ژده‌رفه‌

بووی، ئەف ئارستەیه بۆ پەیدابوونا پراگماتیکی رېخوشکەرەك بوو (عادل الثامري، ۲۰۰۶، ۱)، چونکی ژێدەرێ ژدەرڤه هەلویست و دەورووبەرێ ئەو هێما تێدا هاتییه گوتن ب خۆڤه دگريت، بېگومان دەورووبەرێ بنه‌مايه‌کێ گرنگه د پراگماتیکیدا.

بۆ پتر پوونکرنا ئەڤی خالی، دی نمونەکی هینین، ئەوژی هێما (په‌یڤا) (پویشی)یه. د ئاستی سینتاکسیدا، په‌یوه‌ندییا ئەڤی هێمایێ ب هێمایه‌کا دی د ناڤ زمانیدا هیه، وه‌کو بێژین: (پویشیی د‌ه‌شتی)، به‌لێ د ئاستی سیمانتیکیدا ئەڤ هێمایه ئاماژه‌یی ب گیانه‌وه‌ره‌کی د جیهانا ژدەرڤه‌دا دکه‌ت، به‌لێ د ئاستی پراگماتیکیدا ئەڤ هێمایه د دەورووبەرێ ژیکجودا واتیین جودا و هه‌ڤدژ وه‌ردگريت، هه‌ر وه‌کو ئەڤ هێمایه (پویشی) بێته‌ مروڤ و واتایا فیلبازیی ب خۆڤه بگريت.

۳- گرنگی و مفای پراگماتیکی:

د شیاندايه گرنگی و مفای پراگماتیکی د ئەڤان خالین ل خواریدا دیاربکه‌ین:

۱- پراگماتیک ب پیکا په‌گه‌زین خۆیین ژیکجودا به‌شداریی د پێشکه‌فتنا ڤه‌کۆلینین ده‌قیدا دکه‌ت و مل ب ملی سینتاکس و سیمانتیکیڤه، بوویه ئاسته‌کێ شروڤه‌کاری بۆ زانستی ده‌قی، هه‌روه‌سا چه‌مکی ده‌قی و پوهنکرنا بوارین ڤه‌کۆلینا ئەوی ده‌ستنیشاندکه‌ت (عبدالهادي بن ظافر الشهدي، ۲۰۰۴، ۲۲-۲۳).

۲- زمانی نه‌به‌رجه‌سته دکه‌ته‌ زمانه‌کێ بکارهاتی ئەوژی ب پیکا ئاخفتنکه‌ری، داکو بێته‌ هۆی هندی ڤه‌کۆلینا زمانی بۆ ڤه‌کۆلینا ئەنجامدانا زمانی به‌یته‌ گوهورین.

۳- ئاخفتنکه‌ر و دەورووبه‌ری پیکڤه‌گریدده‌ت ب گریدانه‌کا هیز، ئەوژی ب مه‌رهما هندی داکو مه‌به‌ستا ئاخفتنکه‌ری ب سانه‌می د ئاخفتنیدا به‌یته‌ دیارکرن.

۴- ٺهوان ڪيشهه يان چاره سهر دڪهت، ٺهوين پڙبازا بونيدادگهري و بهرهه مهينائي نه شيان چاره سهر بڪهن (علي محمود حجي الصراف، ۲۰۱۰، ۷). ديسان ب چاره سهر ييا ٺهوي و اتاييڙي رادبيت ٺهوا سيمانتيڪ نه شيٽ چاره سهر بڪهت.

۵- ٺيڪ ڙ گرنگي پڻ دييڻ پراگماتيڪي ٺهوه، ڪو پراگماتيڪ ٺابووري ڊ زمانيدا بهرچاڻ وهر دگرگيت، چونڪي فاکته رهڪي بنهه رتبييه بڻ پاراستنا وزه يي، ٺهه ڙي ڙ بهر هندييه، ڪو ڊ ٺاخفتنيڊا، مفاي ڙ زانياري پڻ پراگماتيڪي دهيت هه رگرتن، ٺهه گهر نه، گوتن دي گهلهڪ دريڙ بن. بڻ نمونه:

ا- ٺهه گهر هيوا هات بيڙي دي هيمهه هه.

ب- باشه.

ل دويڻ و اتا پراگماتيڪي و زانياري پڻ به شداربووييڻ ٺهوي ٺاخفتني، و اتايه ڪا گهلهڪ ڊ ٺهوي ٺاخفتنيڊا هه يه و دهر بپرڻ گهلهڪ ڪورتن. بڻ نمونه (ا) ٺهه ڦان زانياريان دده ته (ب) ي:

۱- (ا) ل هندي (ب) ي ٺاگه هدار دڪهت، ڪو ٺهه گهر هيوا هات بيڙي (ا) ل ڦيري نينه.

۲- ٺاشڪرايه، ڪو (ب) هيواي دنيا سبت.

۳- (ا) ديڙي ته (ب) هيوا دي هيت ٺهوي جهي.

۴- (ا) داوا ڙ (ب) دڪهت، ڪو هيواي ل ويڙي بهي ليت، هه تاڪو (ا) دهيت.

چ ڙ ٺهوان و اتايان ڊ پيڪهاتا زمانيا رسته ييڊا نينن، به لي ل دويڻ دهه روهه ري ٺهه و اتا دهينه هه لينجان. ٺانڪو دهه رپرڻه ڪا ڪيم و و اتايه ڪا زور، ٺهه ڙي ٺاسانڪاري و ٺابووريه ڊ زمانيدا (دارا حميد محمده، ۲۰۱۰، ۱۸۳-۱۸۴، وهر گرتبييه ڙ: محازه راتين محمده مهه عرفه تاحي).

۶- پراگماتيڪ ته مومڙي ڊ ٺاخفتنيڊا ناهي ليت، ٺهه ڙي ڙ بهر هندييه، ڪو پراگماتيڪ پابه نده ب دهه روهه ري (شيڙاد سهري عهلي، ۲۰۱۱، ۱۱۶). بڻ نمونه ڊ رسته ڪا وهڪو (ٺهه ڦڙهه يا خوشهه). دا، په يفا (ڦڙ) په يفه ڪا فره و اتايه و ته مومڙي ڊ ٺهوي رسته ييڊا دروستڪريه، چونڪي ڊ سيمانتيڪيڊا

ديارنابيت، كا مەبەست پى (حەتاف) ە يان (پوژىن حەقتى) يىنە، بەلى ل دەمى
ئە و پستە ژ لايى پراگماتىكىقە بەيتە شروڧەكرن، تەمومژى د ئەوى پستەيىدا
نامىنيت، چونكى ب پىكا دەوروبەرى واتا پەيڧا (پوژ) ل دەڧ گوهدارى
دياردىت، كا مەبەستا ئاخفتنكەرى پى (حەتاف) ە يان (پوژەكا حەقتى) يىنە.

۷- ديسان ژ گرنگيىن دىيىن پراگماتىك ئەو، كو پراگماتىك ەمى
ئاستىن زمانى د ئىك پەيرەو و سىستەمىدا تىكەلى ئىك دكەت و قەكولينا
زمانى ل سەر ئەوى بنەمايى دكەت، ئەوژى ل دەمى پەيوەندىيا
زمانى (قەكولينا زمانى د كارھىنانىدا دكەت)، ل دويڧ ئەوى دەوروبەرى ئەو
گوتن و ئاخفتن تىدا دەيتە پىشكىشكرن. ئەقەزى ئەوى چەندى دگەھىنيت،
كو ئاخفتنكەر كونترول د واتايىدا دكەت، نەكو زمان ب خو، ب ئەقى چەندى
ئاخفتنكەر ئاستىن زمانى ل دويڧ مەبەستا خو د دەوروبەركى دياركرىدا
بەرچەستە دكەت و ب ئەقى چەندى پروسىسا تيگەھشتىن ب دەستقە دەيت.
۸- پراگماتىك يا ورد و ھويرە د چارەسەركرنا زمانىدا. ھەرەسا شيانا
دەولەمەندكرنا واتايىن زمانى ھەيە و ئەوتشتى قەشارتى و بىدەنگ زى د ناڧ
زمانىدا پاقەدكەت و ئەقە چەند د شيانا ئاستىن زمانى و سىمانتيكىدا نىنە ب
ستويى خوڧە بگريت.

۹- پراگماتىك ھەولددەت بەرسقى ل سەرگەلەك پرسىاران بدەت،
ئەوين دىنە ئاستەنگ د شروڧەكرنا واتايا دەق و گوتارىدا.

۱۰- پشتى بەلاقبوونا بواريىن قەكولينى د پراگماتىكىدا، ئەوژى ژ
ئەنجامى ھەبوونا بابەتىن ھەمەجور، پراگماتىك كرىە بابەتەكى دەولەمەند و
زىندى، كو گەلەك ژ ھزر و تيگەھ و ديتىن نوى ددەتە قەكولينىن زمانى و
ئەبستمۆلۆجى، كو قەكولەر بو خو مفاى زى وەردگرن و ب پىكا ئەوى
دگەھنە ئەنجامىن بەھادار، كو ئەقە چەندە ب دەستقە نەدھاتن، ب تنى ب
پىكا پراگماتىكى نەبا.

۱۱- ديسان ئىك ژ گرنگيىن پراگماتيكي د هنديدا ديارديت، كو سهرپچيا ديتنا زمانى دكهت، كو ژ پستهي دهر بازديت و بهره ددهقى ههميئقه دچيت (باديس لهويل، ۲۰۱۱، ۱۶۴-۱۶۵).

۱۲- پراگماتيك هاريكارييا مه دكهت، ئەم بشيىن ل سهر ئهوان واتايان باخقين، ئهويىن خهلكى مه بهست بن، ههروهسا ل سهر گريمانه و ئارمانج و ئهوان كردهيىن د ئاخفتنا خودا بكاردهيىن. وهكو: (پيشكيشكرنا داخوازيى...).

سهرهراي ئهقان خاليىن ل سهرى، ديسان گهلهك هوكار ههنه، دياردكهن، كو گهلهك زيان پويدهن، ل دهمي گرنگييا پراگماتيكي د سهركهفتنا پروسيىسا دانوستاندنيدا، د ناقبهرا ئهوان كهساندا دهيتته پشت گو هافيتن، ئهويىن زهحمهتيى د دانوستاندنا ل كهل كهسيىن ديدا دبينيى، ئەو هوكارژى ئهقه نه (لوسي آندريسين وود و بينتا راي سميث، ۲۰۰۶، ۱۰-۱۳):

أ- گرنگييا پراگماتيكي د دهستقههينانا گهشهكرنا جفاكيذا: ههبوونا گرفتار ژ لايى پراگماتيكيئقه ل دهف تاكهكهسان، دبيته هوئى هندى، كو كارليكرن ل دهف ئهوان يا سنووردار بيت، ئەف چهنده ژى دى دبته هوئى هندى، كو سپ و گرفت د دهستقههينانا پيشكهفتنا، كو ئاييندهيى تاكهكهساندا پويدهت، چونكى ئەف گرفته دهليقين رايىنان و فيربوونى ل دهف تاكهكهسان بهرتنگ دكهت.

ب- گرنگييا پراگماتيكي ههر ل قوناغهكا زوييا وهراربوونى، د گهشهكرنيىدايه: گهلهك بير و بوچوونين ژيىكجودا ل دوور ئهولهويا ههلسهنگاندنا پراگماتيكي د ناقبهرا گهلهك بواريىن دييىن تاييهت ب ههلسهنگاندنا گرفتين زمانى و پهيوهنديكرنيىدا ههنه و ئەوا پهيوهندى ب وهراربوونىئقه ههئى، ئەوه ل دهمي وهرگرتنا پروسيىسىن زمانى و پهيوهنديكرنى، پراگماتيك ل سهرى ليستى دهيت، بهلى د زانينا پراگماتيكا مروقين پيگههشتى و زاروكين مهزندا، كارامه و باوهري پالپشتيى ل

کارهینانین که سی و په یوه نډیا زمانې ب ه می شیوین ئه ویښه: (گوتن و نڅسین و زمانې ئیشاره ی) دکه ن.

ج- گرنګیا بکارهینانا پربازا پراګماتیکې د چاره سه رګرښدا، کو ئه څه ژې رهنګه نه هیلیت، گرفت د نواندنا فیږکرنا ئاینده یدا په یدابیت: هنده کجاران قوتابخانه راپورته کي پيشکيښدکه ن و تیدا دیاردکه ن، کو ئه و زاروک د ده ستفه هینانا گه شه کرښدا سه رناکه فن، ئه وین کو ب شیوه کي ئاشکه رایې چاره سه ریا ئه وان ژ گرفتین زمانې و په یوه نډیې هاتییه کرن و ئه څه ژې چیدبیت بو ئه وی زه حمه تیې بزقریت، ئه و کو به ره نګاری زاروکان دبیت، د پراکتیکرنا ئه وی تشتیدا ئه وی نیشا زاروکي دای و زاروک فیږکریي یان چیدبیت بو ئه گه ری هندي بزقریت، کو ده ستنیشانکرنا گرفتین ګریدای ب لایه نی پراګماتیکڅه د قوناغه کا زویدا نه هاتبیته کرن، واته د قوناغه کا زویدا ئه و گرفت نه هاتینه څه دیتن و چاره سه رګرښ.

د- گرنګیا پربازا پراګماتیکې د چاره سه رګرښدا د هنډایه، کو ده لیفتین پیدڅي د دروستکرنا باوه رییدل ده څ ئاڅفتنکه ری زیده دکه ت: د ئه څي بواریدا ئه و راپورتن دهرکه فتن، دوپاتدکه ن، کو ئه و تاکه که سین ژمیږه تووشی گرفتین زمانې و په یوه نډیې بووین، ل ده می ئاڅفتنی باوه ری ب خو نینه و چیدبیت سه ره ده ریګرښ ل گه ل ئه څان که سان دیواره کي به رګریي ل ده څ ئه وان دروستبکه ت، کو د ئه نجامدا بیته هو یی هندي باوه ریا خو ژ ده ستبدن و ئیدی کارلیکرنا ئه وان ل که ل ماموستا و دایک و بابین ئه وان کیمببیت. پیدڅییه ئاماژه یی ب ئه وی چه ندي بده ی، کو هو یی نه بوونا باوره یی ل ده څ ئه وان بو پشت گو ه هافیتنا دایک و بابین ئه وان دزقریت، کو رهنګه ئاماژه کرنا ئه وان دایک و بابان ببا چاره سه ریان بو نه څیانا زاروکان د پشکداریییدا دزقریت یا ژي بو هه سترکرنا زاروکان ب نه بوونا باوه ریي ب خو دزقریت.

۴-ئارمانجىن پراگماتىكى:

خواندن و ئەنجامدانا قەكۆلىنان ل سەر ئاستى پراگماتىكى د ناڧ زمانىدا چەند ئارمانجەك هەنە، ئەقېن ل خوارى ھندەك ژ ئەوان ئارمانجانە:

۱- دياركرنا بوارىن پراگماتىكا زمانى (كرده، دەرکه قته، نیشانكار، گرىمانىن پىشەكى) و بوارىن ھەر ئىك ژ پراگماتىكا جفاكى و دەروونى... ھتد.

۲- دياركرنا ئەوى مەبەستا د مىشكى ھاوبەشىن ئاخفتنىدا ھەى.

۳- نەھىلانا تەمومژىي د ئاخفتنىدا. ئەوژى ب بەرچاقوەرگرتنا دەوروپەرى.

۴- دياركرنا ئەوان ئەركىن يەكەيىن پراگماتىكى پى رادىن. ئەفجا چ ئامۆژگارى، گوماندەرېرىن، توانج يان ھەرەشە بن... ھتد.

۵- دياركرنا ھويى ژىكجودابوونا واتايىن دياردىن زمانى ئەويى ل دويىف كەلتووران دەينە ژىكجوداكرن، چونكى كەلتوور پابەندە ب پراگماتىكىفە.

۶- دياركرنا شيانىن ھەر ئىك ژ ھاوبەشىن ئاخفتنى يىن شروڧەكرنى.

۷- دەستنىشانكرنا پەيوەندىيىن پراگماتىكى ب بوار و زانستىن دىفە. وەكو زمانقانىيا جفاكى و دەروونى و پەرودەھىي... ھتد.

۸- دەستنىشانكرنا پەرەھەندىن پراگماتىكى د زمان و بوارىن نەزمانىدا. وەكو سىياسەت، پاگەھاندن، شعر و ئەدەب و پەرودەردە... ھتد.

۹- دياركرنا شىيان و گەشەكرنا پرۆسىسا فىربوونا پراگماتىكى ل دەڧ مرؤفى ل دويىف قۇناغىن تەمەنى.

۱۰- راوستان ل سەر بابەتېن پاستى و نەپاستىيى د سنوورى ئاخفتنىدا. ب پىكا گرېدانا ھەر دوو چەمكىن پاستى و نەراستىيى ب پاستى و نەپاستىيا د زەينىدا ھەى.

۱۱- راوستان ل سەر بابەتې ناويزە و نەگونجانا سىمانتىكى و گونجانكرنا ئەوى ناويزەيى ب ھىنانا دەوروپەرىن گونجاي.

۵- جوړين پراگماتيکي:

پراگماتيکا گشتي - General pragmatics: نه څه جوړي پراگماتيکي گرنګي ب څه کولينا نه وان بڼه ميان دده، نه وين بکارهينانا زمانې وهکو رېکه کا په يوه نديکړنې دچه سپين (محمود احمد نطه، ۲۰۱۱، ۱۵). که واته نه څه پراگماتيکه جه ختي ل سهر زمانې بکارهاتي د ناقبه را هاوبه شين ئاخفتنيډا دکه ت. هه روه سا دووپاتييه کا زيده ل سهر راستگويي دکه ت، ديسان هه ولده ت بو څه ديتنا نه و ل هه قدوو گه هشتن ب ده ستفه دهيت، ب رېکا نه وي په يوه نديکړنا د ناقبه را مرقاندا دهيت نه نجامدان، د څيريډا هه تا هه قدوو گه هشتن هه بيت، دقيت زمانه کي هاوبه ش هه بيت، کو هه ر دو لايه نين ديالوگي يان کارليکړنې پي ب هه قدوو بگه هن. هه روه سا پيدفييه کومه ک ژ ياسايين ديالوگي يان کارليکړنې د ناقبه را هاوبه شين ئاخفتنيډا ريکديئخن هه بن (بهاء الدين محمد مزيد، ۲۰۱۰، ۷۸).

پراگماتيکا گشتي، سي ستوين هه نه، نه ورځي نه څين ل خوارينه:

۱- راستي: نه څه دبېته نه رکي وينه کرنا وه سفي، ل ده څه هاليداي، ده څه ئوستن و سيريلى دبېته راگه هاندن و د روه وانبيرييا عه ره بيدا دبېته هه وال.

۲- وه فاداري: نه څه ستوينه، ل ده څه هاليداي به شه که ژ نه رکي کارليکړنا گه هاندني و به رامبه ري نه وي ل ده څه ئوستن و سيريلى دبېته پيدفياتيپي راستگويي و سوو دبه خشيي

۳- گونجان: نه څه ستوينه تايبه تمه نديپيښ په گه زين ئاخفتني و پيدفيياتي و ياسايين جفاکيپي گريډاي ب ئاخفتني څه ريکديئخت و نه څه ستوينه مه رجه که ژ هه لومه رچين ده قي د ناف زمانفانييا ده قيدا (بهاء الدين محمد مزيد، ۲۰۱۰، ۷۹).

زانا هابرماس ستوينين پراگماتيکا گشتي و پيکهيپين نه وي ب نه څي په ننگي ل خورې خو يادکه ت:

بڼه مایین راستگوویی	بواړی نهوی	جوړی په یوه نندیکړنۍ	نهرکی زمانی
پاستی	جیهانا ژده رڼه	زانینی بابته تی	نواندنا دورهیلی و نالوگورکنا زانینی.
وه فاداری	ئاخفتنکه ریان به ره مهینده ری گوتاری - خوهی به شدار د په یوه نندیکړنۍدا.	دهربری خودی (خوهی)	ناشکه راکرنا هه ست و بوچ وونا ئاخفتنکه ری.
گونجان	جفاک/گروپ	کارلیکری پیکه فتی	په یوه نندیکړنۍ جفاکیپن په سهند دروستکه ن، نهوین ب گونجاندا نه ریت و هه لویستان رادی.

(بهاء الدین محمد مزید، ۲۰۱۰، ۷۸).

ل قیږی پیدقییه پرسیاره کی بکهین، نهوړی نهوه: چهوا ئاخفتنکه ریان
نقیسه ر دی شیت مه به ستین خو یین په وانپیزین گه هاندنی ب جهبینیت،
هه روه سا به رگریی ژ هه لویست و دیتنن خو که ت و نهوی واتای بگه هینیت
نهوا نهوی دقیت؟

به رسفدانا نهوی پرسیار نهوه، پیدقییه نهو تشتی دبیزیت یان
دنقیسیت یی پوهن و ناشکه را بیت ویی راست بیت و ده مان دهمدا
دهربرینن ژ مه به ستین ئاخفتنکه ری یان نقیسه ری بکه ت، دیسان دقیت
جوړه کی ژ تیگه هشتنا هاوبه ش د نافبه را (ئاخفتنکه ری، نقیسه ری) و
(گوهداری، خوانده فانی) دا دروستبکه ت (بهاء الدین محمد مزید، ۲۰۱۰، ۷۹).

پیدقییه ئامازه یی ب نهوی چه ندی بدهین، ب دیتنا پیرسی، پراگماتیکا
گشتی هه تاکو بشیت واتای ل دویف یاسایان بغه گوهریت، پیدقییه سی
مه رج هه بن:

۱- وەسفكرنا ھىمايىن واتادار، كو دبىت ئەو ياسايە بۆماوھىيى بن يان ژ

ئەنجامى سەربۆرى بن يان گرېداى ب فۆرمى ب خۆڧە بن.

۲- چىدبىت دەوروبەرىي ھەستى، ھەبوونى يان ژىرىيى بىت.

۳- كارى پىراپووى ژلايى پەھەند يان ھەلېنجان يان كەڧتىڧە دەيتە ب

جھېنان.

ئەڧ خستەيى ل خوارى مەرجىن گشتىيىن پراگماتىكى ب خۆڧە دگريت

(جىرار دولودال، ۲۰۱۱، ۱۸۹):

	۱	۲	۳
۱	بۆماوھىيى	سەربۆر	فۆرم(رەوشت و تىتال)
۲	ھەست	ھەبوون	ھزر
۳	پەھەند	ھەلېنجان	كەڧتن

پراگماتىك بۆ ھندى ياھاتى، داکو ئەوى ھۆيى دياربکەت، كو مافى ئاخڧتنكەرىيە د پروسىسا پەيوەندىكرنىدا، گرنگىيى ب بۆچوون و مەبەست و كەسايەتى و شيان و دروستبونا خۆ يا پەوشەنبىرى بدەت، ل گەل گوھدارىژى ئەوى ب پىكا ئەوى ئاخڧتن ب دورستى دەيتە زانين، بىيىكو سەرىپچى يان برىن بۆ زانينا ھەڧىشك د ناقبەرا ھاوبەشىن ئاخڧتنى يان پەيوەندىيىن جڧاكيدا بھيتە كرن. زىدەبارى بەرچاڧكرنا بارودۆخى دەم و جھى، ديسان پىدڧىيە ئاخڧتنكەر پىگىرىيى ب دەوروبەرىي ژدەرڧە بکەت، بەرى باخڧىت، ژ بەركو ئاخڧتن دەيتە پاقەكرن د ئەوى دەوروبەرىي تىدا دەيتە گوتن، نەكو ب ئەوى پىكا يەكەيىن فەرھەنگى و سىنتاكسى ئامازەيى پىدكەن، واتە ئاخڧتنكەر ئىستراتىجىياتىن جياواز د گرۆپەكى دەوروبەراندە دروستدكەت و ل دويڧ ئەڧان پىدانان (معطيات) پراگماتىكا گشتى دابەشى چەند جۆران دبىت (مصطفى حمداوي، ۲۰۱۳، ۱۷):

۱- پراگماتیکا راسته‌قینه‌یی: ئەڤ جۆره د بنه‌رتدا د گوتارا زیندیدا به‌رچاقدبیت، ل ده‌مئ مه‌رجین سه‌رکه‌قتنا گوتن و نواندنا گوتنئ دیاردکته.

۲- پراگماتیکا گریمانه‌یی: ئەڤ جۆره، گریمانا مه‌رجین دیارکری بۆ نواندنا ئاخفتنئ دکته.

۳- پراگماتیکا داهینەر: ئەڤه دمینیته سه‌رمه‌رجین به‌ربه‌لاڤ د ستراکچه‌ریدا یان هه‌ر تشه‌کی ده‌وربه‌ری ده‌قی داهینەر بیت، ئەوژی ل ده‌مئ گه‌له‌ک گوتن د ده‌مه‌کی دیارکریدا ب ده‌ستفه‌دهین. ل ده‌مئ ئەم به‌رامبه‌ر ده‌قه‌کی داهینەر بمینین و په‌چاڤیا مه‌رجین به‌ربه‌لاڤ د ستراکچه‌ریدا یان تشتی ده‌وربه‌ری ده‌قی داهینەر دا بکه‌ین، ئەوئ دبیته هۆی هندی نواندنا ده‌قی د ئیک ده‌مدا چه‌ند گوتنان ئەنجامبده‌ت (عبداللطیف حنی، -، ۵).

۴- پراگماتیکا جڤاکی- Sociopragmatics :

گرنگییی ل ڤه‌کۆلینا ده‌رئ نه‌جامین بکارهینانا زمانی ژ ده‌وربه‌ری جڤاکی دده‌ت (محمود أحمد نعله، ۲۰۱۱، ۱۵)، باشتترین نمونه بۆ پراگماتیکا جڤاکی، ئەو ناڤین که‌سیین وروژینه‌رن، ئەوین د ناڤ جڤاکیدا تیگه‌هین باش و خراب وه‌ردگرن، وه‌کو ناڤین (سه‌دام حسین، عه‌لی کیمیاوی...هتد)، کو تیگه‌هین خراب هه‌نه، به‌لی ناڤین (سه‌لاحه‌دین ئەیوبی، قازی محمه‌د، مه‌لا مسته‌فا...هتد) هلگیرن تیگه‌هین باشن. هه‌روه‌سا د ناڤ جڤاکی موسلماندا ئەو په‌یڤین ده‌ربهرینی ژ سویندخوارنی دکهن. وه‌کو: (وه‌لاه‌ی، ب خودئ، ب قۆرئان...هتد). دیسان ئایه‌ت و فه‌رموودین پیغه‌مبه‌ریژی سلاقین خودئ لیبن، دبته نمونه بۆ پراگماتیکا جڤاکی، چونکی ئەڤ نمونه ژ ئەنجامی ده‌وربه‌ری جڤاکیی دیارکری، د ناڤ ئاخفتنیدا دبته به‌لگه‌یین رازیکه‌ر...هتد.

هه‌ژییه‌ بیژین، کو پتریا کرده‌یین ب ریکا شروڤه‌کرنا دانوستاندنی ب ده‌ستفه‌ دهین، ب ریکا پراگماتیکا جڤاکی ب ده‌ستفه‌ دهین، کو ئەڤ جۆری

پراگماتیکی ب پیدانین دانوستانندن ناوچهییقه هاتییه گریدان
(leech, 1983, 10-11).

۵- پراگماتیکا زمانی -Linguistic pragmatics:

فه کۆلینی ل کارهینانا زمانی ژ ئالی و پروانگه ها ستراکچه و پروانیقه
دکته. ئەفجا ئەگەر پراگماتیکا جفاکی ژ دەورو بهری جفاکی دەستپیکهت
به رهف پیکهاتا زمانی بجیت، به لی پراگماتیکا زمانی ژ پیکهاتا زمانی
دەستپیکهت بۆ دەورو بهری جفاکی دجیت ئەوی تیدا بکاردهیت (محمود أحمد
نحلة، ۲۰۱۱، ۱۵). کو ئەفه ژ: گریمانین پیشه کی، ده رکه فته، نیشانکار، کردین
ئاخفتنی... ب خۆفه دگریت.

پیدقییه ل فییری ئماژهیی ب ئەوی چه ندی بدەین، کو ئارمانجا
پراگماتیکا زمانی ئەوه تەماشە ی پیکهات (فۆرمی) زمانی یان شیوازی
زمانیی د ناف دەورو بهریدا هاتییه گوتن دکته و ژئ ئەفان ره گه زین گشتی بۆ
پراگمایکی دەر دئیخیت:

۱- په یف یه که یین سه ره کینه بۆ پراگماتیکی.

۲- پیدقییه په یوه نندیین په یفان د ناف ده قی یان گوتاریدا ژ لای
سینتاکسیقه دروستن.

۳- واتا په یفی یان ئاخفتنی ناهیته دیار کرن، ئەگەر د دەورو بهریدا
نه بیت.

ئەف ره گه زه بۆ مه دیار دکهن، کا چه وا واتا په یف و ئاخفتنی دهیته
دیار کرن و پراگماتیک هه بوونا خو ژ ئاستی سینتاکسی وەر دگریت، هه روه سا
دیاردکهن، کو دەورو بهر ته وەری پراگماتیکی هه مییییه (منال النجار، ۲۰۱۱،
۷۲).

۶- پراگماتیکا دهروونی -Psycho-pragmatics:

ئەف جور پراگماتیکی ب ریکا دهرووناسییا زانیی زمان و درکیپکرنی
پیکه گریدهت و ژ دوو کانگه یان ژیده ری وەر دگریت، ئەوژی دهرووناسییا
زانینییه، کو ده رکه فته و بیر و باوهر و مه به ستی، ل گه ل ئامانج و ئاره زوو و

گرنگیپېدانا ئاخفتنکه ران ب خوځه دگريت، زېده باری هندى پراگماتيك ب خو واتيى وهكو مهبهستى شروځه دكته. ب ئهځى چه ندى به شهكى زورى پراگماتيكي دچيته د ناځا پراگماتيكا د پروونيدا (عبدولواحد موشير دزهي، زانستى پراگماتيك، ۲۰۱۱، ۱۸). ژ بابه تين دچنه د ناځا پراگماتيكا د پروونيدا. وهكو: (خواندنا كه سايه تيا تاكي ب ريكا زمانى)، (خواندنا سايكولوجيا جه ماوهري ب ريكا زمانى)، (واتا و خواندنه وه) و (پولى زمانى د دياركرنا تاواناندا)،... هتد.

۷- پراگماتيكا كارهكى - Applied pragmatics :

ئهځ جورى پراگماتيكي گرنگيى ب گرفت و ئاريشين گه هاندنى د هلويسستين جودادا ددهت. ب تاييه تى ل دهمى په يوه نديكرن د هنده ك هلويساندا بيت، كو ئه نجامين مه ترسيدار هه بن. وهكو د ئستيشارا نوژدارى و پوينشتنين دادگه هاندا (محمود احمد نطه، ۲۰۱۱، ۱۵).

۸- پراگماتيكا به راورد - Contrastive pragmatics :

وهكو ئاشكه را مهبهست و ياساين پراگماتيكي ژ زمانه كى بو زمانه كى دى، ژ په وشه نبيرييه كى بو په وشه نبيرييه كا دى، هه روه سا ژ هه لويسسته كى بو هه لويسسته كى دى دهينه گوه وړين. ئهځ جوداهييا هه ي بابه تى پراگماتيكا به راورد يان به رامبه رييه. ئهځ جورى پراگماتيكي، گرنگيى ب ئاخفتن و دانوستاندى ددهت و ئه و په وانبيژييا به راورد ئه و په يوه ندى پيځه هه ي، هه روه سا څه كولينى ل شيوازين نفيسينى و ريك و ئالافين ئه وى د نافبه را زمانان يان په وشه نبيرياندا دكته، چونكى شيواز و ريك و ئالافين نفيسينى د نافبه را زمانان يان په وشه نبيرياندا وهكو ئيك نين. هه ر وهكو د گه هاندنا مهبهستين په وانبيژيدا جورى نفيسينى د ناځا زمانان يان په وشه نبيرياندا ژي كجودادبن. كو د هنده ك زمانان يان په وشه نبيرياندا يا ب سانه هييه و د هنده كاندا يا ب زهمه ته و د هنده كاندا يا نافنجييه. ديسان پراگماتيكا به راورد څه كولينى ل شيوازين دهرپينى يى بكارهاتى دكته، ل دهځ هه ر كه سى فيرى زمانه كى بيانى دبیت، ئه وژى ل دهمى پراگماتيكا خو تيكه لى

پراگماتيكا زمانى بيانى دكەت، كو پراگماتيكا نوييه، بهلى ل دەمى شيوازيين
 پهوانبىژى ژ زمانى دايكى بۆ زمانى دووى يان زمانى بيانى بهينه
 قهگواستن، هەر دوو حالت ئهوى پراگماتيكي دروستدكەن، ئهوا دبىژنى
 (پراگماتيكا د ناقبەرا دوو پراگماتيكاندا) (بهاء الدين محمد مزيد، ۲۰۱۰، ۸۰-۸۳).

ب ديتنا جورج يۆلى پراگماتيكا بهراورد، ئهوه قهكۆلىنى ل پىكىن
 جياوازيين پهوشهنبىرى بۆ بكارهينانا زمانى بكەت (yule, 2000 128).

ب ديتنا پۆهلى جوداهى د كارهينانا زمانىدا، د ناقبەرا پهوشهنبىريين
 ژىكجودادا، د ئهقان خالين ل خواريدا دياردبيت:

۱- ئارهزووين زهينى و پىكىن هزركرنى.

۲- بۆچوونين مروفان ل سەر تشتين بهرجهسته و نه بهرجهسته.

۳- كردهيىن گه هاندنى و مه بهستين زمانى.

۴- پهوشت و تيتالين جفاكيين پهوشهنبىرى.

۵- جوانى هەلبزرتن.

ئەق پەگەزىن ل سەرى ژ زمانەكى بۆ زمانەكى دى، ژ پهوشهنبىريهكى
 بۆ پهوشهنبىريهكا دى، ژ هەلويستەكى بۆ هەلويستەكى دى ژىكجودادبن، ب
 ئەقى چەندى جوداهى د پەفتارى پراگماتيكي دروستدبيت (بهاء الدين محمد
 مزيد، ۲۰۱۰، ۸۰-۸۱). ئەقجا هەر دەمى جوداهيىن پراگماتيكي هاتنە بهرچاڤ
 وەرگرتن، ئەقجا چ د ناقبەرا دوو زماناندا يان د ناقبەرا دوو پهوشهنبىرياندا
 يان د ناقبەرا دوو هەلويستاندا بيت، ل ئەوى دەمى ئەو قەكۆلىن دى چىتە د
 ناڤ چارچۆقى پراگماتيكا بهراورددا. ب واتايەكا دى پراگماتيكا بهراورد ئەوان
 جوداهيىن پراگماتيكي ب خۆقەدگريت، ئەوين د ناقبەرا دوو زمانان يان
 پهوشهنبىريان يا دوو هەلويستاندا ب دەستقەدهين. ئەقجا چ ئەو جوداهييه
 ژ ئاليى كردهيىن ئاخقتنى يان دەرکەقتين ئاخقتنيڤه بن يان لايەن و
 بوارەكى دىيى پراگماتيكيڤه بيت.

بۆ نمونە جوداهيىن پهوشهنبىرى د جىبەجىكرنا مه بهستين
 گه هاندنيدا د ناڤ نه ته وه و ملله تاندا هەنە، ژ ئاليى سوپاسيكرن، كازنده يان،

داخوآزيان، په سنكرنې، لیبورین خواستنی، سهره خوشیكرنې،
پېرؤزباهيكرنې... (بهاء الدين محمد مزید، ۲۰۱۰، ۸۲).

پېدقييه ل قيرئ ئامارهيئ ب ئوي چهندي بدهين، چيدبيت، ژ ئه نجامي
جوداهيپن پراگماتيكي د ناقبره دوو زماناندا يان دوو رهوشه نيرياندا،
تيكنه گه هشتن يان دوو دلي و شله ژاني دروستبيت، ئوژي ل دهمي لايه نه ك ژ
ئوان پراگماتيكا زمانئ خو ل سهر لايه ني دي دچه سپينيت و سروشيت و
نهريتن پراگماتيكا لايه ني دي پشت گوڤه باقيت (بهاء الدين محمد مزید، ۲۰۱۰،
۸۲).

ل دوماهيي پېدقييه ئوي چهنديژي بيژين، كو مهرج نينه جوداهي د
ناقبره دوو زمانان يان دوو رهوشه نيريان يان دوو هلوستاندا ب تني د
دهربرينن زمانيدا بيت، بهلكو ئه جوداهييه چيدبيت د دربرپرينن
نه زمانيزيدا هبن. وهكو دهستكرن (لمس)، ئامارهيان، لقين و جولاندنان،
كه ني و گريي، لينرينن چاقان و بيدهنگيي... بو نمونه بيدهنگي د همي
هلوستاندا نيشانا پازيبووني نينه و مهرج نينه هينانا سهری بو خوارئ د
همي رهوشه نيرياندا ب واتايا بهلي بيت، هروه سا د همي رهوشه نيرياندا
ل دهمي كه سهك د كومبوونه كيذا روينشتي بيت و پين خو دانابنه سهر ئيك
ب واتايا نه لايقي و نه جوانيئي ناهيت. هروه سا مهرج نينه ئيخستنا پيلاقان
ل بهر درگه هي مالا سهره دان بو دهيتته كرن، د همي هلكه قن يان
رهوشه نيرياندا، پېدقييه كا رهوشتي بيت (بهاء الدين محمد مزید، ۲۰۱۰، ۸۳).
هروه سا ل بهركرنا جل و بهرگين رهش نيشانا خه موكي د ناڤه همي
رهوشه نيرياندا نينه و بهركرنا جل و بهرگين سپي ديسان د همي
رهوشه نيرياندا نيشانا خوشيئي نينه. يان ل بهركرنا جل و بهرگين ماقويل و
ب پك و پك د ناڤه همي رهوشه نيرياندا نيشانا بهرپرساتيئي نينه.

۹- پراگماتيكا رافه كرنې - pragmatics of Interpretation

ل گه ل پيشكه قننا جهئ واتايي ل سهر نه خشي تيؤرا ئه دهبيا هه قهرخ
و تهاشه كرنا واتايي د تيؤرين دهقي و رافه كرنيدا، ب ئوي وهسفي، كو

به ره مې ټه وې ټيکه لېوونږي ټه وې د نافېره ده قې و خوانده ټانږن ټه وېدا
په ډاډبېت. ټه ټه بېونه ټه گهر زمانځانږيا پراگماتيکې ب گشتې و پراگماتيکې
کرده بېږن ټاځفتنې ب تايېه ټې پوله کي گرنګ د مېنه جيبه ټا پاقه کرنې و
فه لسه فا ټه وېيا گشتيدا هې بېت^(۱). ټه ټه ب نافې پراگماتيکې پاقه کرنې ده ټيټه
هژمارتن (محمد العبد، ۲۰۱۱، ۳۱۰-۳۱۱).

ژ ټه ټي چنده سهرې د شياندايه بېژن، پراگماتيکې پاقه کرنې، ټه و
جوړې پراگماتيکې، ټه وې به شداريي ل گهل پېبازا پاقه کرنې و فه لسه فا
ټه وېيا گشتې د پاقه کرنا ده قيدا دکه ت. ټانکو ل ټيړې پاقه کرنا ده قې ب
هې ټکاري و به شدارييا کاريگه ريبيا په هېندږن پراگماتيکې ده ټيټه ټه نجامدان.

۱۰- پراگماتيکې ټامارډه يي - Referential Pragmatics:

مه به ست ژ ټه ټي جوړې پراگماتيکې، ديارکرنا ژېده ري ټه وان
ده ربړينايه ټه وېن خودان ټامارډ د گوتنږن تايېه ټدا و ټه ټه ده ربړينه دچنه دېن
ټه وان په گه زږن ټامارډه ډا. وه کو جهناقږن که سي و ده م و... هتد
(leech, 1983, 11)، وه کو ديارکرنا جهناقږن که سي (ټه ن)، کا کييه، چونکې
هې مې که س دېنه (ټه ن).

۱۱- مايکوړو پراگماتيکې:

ټه کولږنږن مايکوړو پراگماتيکې جه خټي ل سهر ټاستي بکارهينانا زمانې
دکه ن، ټه ټه جوړه يي په يوه نده ب ټه کولينا ټه رکږن پراگماتيکيږن
ټامارډه پيکري ب ريکا ټيگه هشتنا هيمايږن زمانې و ټيشاره تان و پراکتيکرنا
ټه وان ل ده مې دانوستاندنې. ټه ټه هيمې و ټيشاره ته، ده ورېه ر و شروټه کرنا
دانوستاندنې و بڼه مايږن پراگماتيکې و تيورا گوتنې... هتد، ب خوټه دگرن
(<http://martinsh.brary.blogspot.com>).

۱۲- ماکرو پراگماتيکې:

ماکوړو پراگماتيکې يا تايېه ته ب هندي، کو جه خټي ل سهر ټاستي جفاکي
و که لچهرې بکه ت و جه خټي ل سهر ټارږږن چه وانږيا بکارهينانا زمانې

(۱) ټه ټه پېبازه د ناف ټه ده بياتاندا، ب نافې هيرمون ټيکيا ده ټيټه نياسين.

دکته، ژ ئاليی پرؤسیسا گه هاندن، کو پراگماتیکی ل دویف که لچه ر و که لتوور و دیمه ننن جفاکیین پراگماتیکی ب خوځه دگریست ([http:// martinsh.brary.blogspot.com](http://martinsh.brary.blogspot.com)).

۱۳- پراگماتیکا فیځکاری (زمانی ژینگه ها پراگماتیکی)^(۱):

ئو ځ لقی پراگماتیکی څه کولینی ل زمانی بیانی یی فیځکاری دکته و ب چاره سه رکرنا تیگه هشتنا مروځی بیانی بو زمانی کو فیځدبه ت دکته و به ره مهینانا کرده یین ئاخفتنی رادبیت ژ ئه وی زمانی کو فیځدبه ت و ب پیځشه چوونا چالاکیا پراگماتیکی ل گه ل پیځشه چوونا رڅوځاری رادبیت و ئو ځ لقی پراگماتیکی هاوبه شه ل گه ل زمانفانییا: ئه تنی و دهروونی و جفاکی و جوگرافی و پراکتیکی (کاره کی) ئه وا گرنگیی ب فیځبوونا زمانان دده ت

۱۴- پراگماتیکا بهرز و بلند: دبینیت، پراگماتیک ریکه کا باش و جیاوکه ژبو ب ده ستقه هینانا پرؤژه کی فلسفه یی یان دروستکرنا پسته سارییه کا ره وشتی (محمود عکاشه، ۲۰۱۳، ۸۲) ..

۱۵- پراگماتیکا دیالوگی: گرنگیی ب کارلیکرنا دانوستانندی و ئالوگورکرنا ئاخفتنی دده ت و ئه څه ژی ب ریکا هیما یین دهیته گوتن (عه بدولسه لام نه جمه دین عه بدوللا و شیرزاد سه بری عه لی، ۲۰۱۱، ۲۴۲) و هیما یین نه زمانی وه کو زمانی جه سته یی ئه وی به شدارییی د دیالوگیځدا دکته ب ده ستقه دهیته .

۱۶- پراگماتیکا ئیستراتیژی: څه کولینی ل پلانا پیځشوه ختا پرؤسیسا ئاخفتنی دکته، ئه څه ژی ب مه به ست دهیته بکارهینان.

۶- بنه مایین پراگماتیکی:

پراگماتیک، گریدای چار بنه مایانه، ئه وژی: (ئاخفتنکه ر، گوهدار، بابته و دهروبره رن)، کو ب ریکا ئه فان هر چار بنه مایان د شیاندايه کریارا

^(۱) باشته ئه ځ جوړه ب پراگماتیکا فیځکاری بهیته ناڅکر، چونکی څه کولینی ل کارهینانا زمانین بیانی دکته (محمود عکاشه، ۲۰۱۳، ۸۲).

په يوه نديکړنی د نافه را ټاخفتنکه و گوهداريدا دروست ببیت (محمد محمد یونس علي، ۲۰۰۷، ۱۵۱). ل خوارې دې هه ولده ين ب کورتي به حسی ټه وان هه ر جار بنه مایین پراگماتيکی بکه ين:

ا- ټاخفتنکه ر:

ټاخفتنکه ر بنه مایي ټيکييه ژ بنه مایین پراگماتيکی، کو ژ ټه وی کریارا په يوه نديکړنی ده ست پیدکته، ټه وژی ل ده می بابه ته کی ټارسته ی گوهداری دکته.

ب- گوهدار:

گوهدار ټه و که سه ټه وی ب رافه کرن و شروفه کرنا بابه تی و دیارکرنا و اتا و مه به ستي رادبیت، ټه وژی پشتي بابه ت ژلایي ټاخفتنکه ريفه بو ټه وی دهیته فه گوهاستن.

ج- بابه ت:

ټه څ بنه مایه بریتیه ژ ټه وی هزري ټه و ټاخفتنکه ر ټارسته ی گوهداری دکته.

د- ده وروبه ر:

ده وروبه ر بنه مایه کی گرنکه ژ بنه مایین پراگماتيکی، ژ به رکو ټه څ بنماییه سیمانتیکی و پراگماتيکی ژيکجودا دکته و ټه څ بنه مایه هه می ټه وان تشتان فه دگريت کو کاریگه ريی ل و اتایي دکهن و و اتا نه گونجای و نه په سهند دکته ته په سهند و گونجای. وه کو پسته یا (دیوار ټاخفت). ټه څ پسته د ټاستي سیمانتیکی و اتایه کا نه گونجایه، به لي دشيانا ټاخفتنکه ر و گوهداريدا هه یه، ل دویف ده وروبه ری و اتایه کا گونجای بده نه ټه وی پسته یی.

۷- ټه رکین پراگماتيکی:

د شیاندايه ټه رکین پراگماتيکی د ټه څان خالین ل خواريدا دیار بکه ين:

ا- پراگماتيک فه کولینی ل پیکه اتا زمانی ب خو ناکته، به لکو فه کولینی ل زمانی دکته ل ده می بکارهینانی، و اته گرنگیی ب ټاخفتنه کا دیارکری دده ت، کو ژلایي ټاخفتنکه ره کی دیارکریفه

دهيتته گوتن و بۆ گوهداره كى دياركرى دهيتته ئاراسته كرن، ب
مه ره ما گه هاندنا ئارمانجه كا دياركرى.

ب- ب شروقه كرنا چه وانىيا ب رېقه چوونا پروسييسين ئامازه كارى
(استدلالى) پادبىت ژبو چاره سه ركنا گوتنان.

پ - ب راقه كرنا ئه وان هوكاران پادبىت، كو دبنه كوسب وته گهره بۆ
زمانقانىيا بونىادگهرى ل ده مى چاره سه ركنا گوتنان.

ج- گرانييه كى دئىخيتته سه ر مېشكى گوهدارى ل ده مى گوهدار ب
شروقه كرنا ئاخفتنى پادبىت، ژبه ركو پراگماتيك سه ره ده رى ل
گه ل و اتا قه شارتي و نه راسته وخو دكه ت.

د- پوهنكرنا هوكارين ب سه ر ئىخستنا (افضلية) گه هاندنا نه راسته وخو
و نه حه رفى ل سه ر گه هاندنا حه رفىيا راسته وخو (مسعود صحراوي،
۲۰۰۵، ۲۶-۲۷). ب واتايه كا دى ئه ركى پراگماتيكييه ئه وى چه ندى
پوهنېكه ت، چه وا گوهدار دى شىت گوتنى ب شىوه كى نه حه رفى
بگه هيت، هه روه سا دياربكه ت، كا بۆچى ئاخفتنكه رى ده ربېرىن ب
شىوه كى نه حه رفى، ل جهى شىوه يى حه رفى هه لېژارتىيه (جاك موشلر
وان ريبول، ۲۰۱۰، ۲۶).

هنده ك ژقه كوله ران جېبه جېكرنا كو مه كا مه رجان دده نه پال
پراگماتيكي، كو ب ئه فان پرسين ل خواري دهينه ده ردېرىن:

أ- چه وان دى ئىستدلالان د پروسييسا گه هاندنىدا وه سفكه ين، هه ر
چه نده زانينا ئىستدلالين پراگماتكى به رعاقل نينن و چىدبىت
نۆربه يا جاران پازيكه ر و قايلكه ر نه بن؟

ب- نمونا گه هاندنا ئايدىالى چييه؟ (نیشانه كرنه يان ئىستدلاله).

ج- په يوه ندى د ناڅبه را چالاككيين مروقايه تى: (زمان و گه هاندن) و
تيگه هشتنىدا چييه؟ هه روه سا په يوه ندى د ناڅبه را لقين
ئه بستمؤلوجى يين ب ئه فان چالاككيان كاردكه ن چييه؟ (واته

زمانقانی و زانستی گه‌هاندنی و ده‌رووناسییا زانینی (مسعود صحراوي، ۲۰۰۵، ۲۷).

فان دایک ئە‌فان ئە‌رکان بۆ پراگماتیکی دياردکەت:

۱- فە‌کۆلینی ل مە‌رجین سەرکە‌فتنا دەرپرینان دکەت.

۲- ب دارشتنا مە‌رجین گونجاندنا کردە‌یی رادبیت ژ بۆ دە‌ستفە‌هینانا دەرپرینی.

۳- فە‌کۆلینی ل چە‌ندییا گونجاندنا هەر ئیک ژ ئە‌وان دکەت، ژبۆ پیکهات و سیستە‌می ئاخفتنی (فان دایک، ۲۰۰۰، ۲۹۲).

ب دیتنا ئە‌لدیسی پراگماتیکی دوو ئە‌رکین سەرە‌کی هە‌نە، ئە‌وژی بریتینە ژ:

۱- فە‌گۆ‌هاستنا گوتنی بۆ کردە‌یا گوتنی.

۲- دانانا ئە‌فی کردە‌یی د دەروروبە‌رە‌کی ديارکریدا (أحمد محمد الادیسی، ۱۹۸۷، ۲).

کاترین ئورکیونی ئە‌رکی پراگماتیکی گری‌دە‌ت ب دەرئێ‌خستنا پرۆ‌سیسین کو ئاخفتنی ژ پە‌وریشالان دەرئێ‌خیت، کو د چارچۆ‌فی ئە‌ویدا ئە‌ف‌بنە‌مایە پیدفین، ئە‌وژی بریتینە ژ: ئاخفتنکەر، گوهدار و بارودۆ‌خی گە‌هاندنی. هەر شرو‌فە‌کرنە‌کا پراگماتیکی دخوازیتە‌ هندی، کو چارچۆ‌فی فە‌شارتی به‌یتە‌ ديارکرن، ئە‌وی پستە‌ تیدا ده‌یتە‌ بکاره‌ینان (بادیس له‌ویمیل، ۲۰۱۴، ۴۰).

۸- سە‌متین پراگماتیکی:

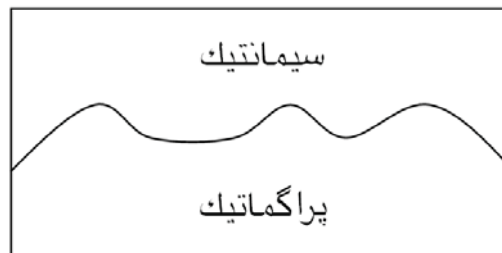
جیوفیری لیچ د پە‌رتووکا خۆ‌دا ئە‌وا ب نافی (بنە‌مایین پراگماتیکی) هەر سی سە‌متین (سیمانتیکی، تە‌واوکاری و پراگماتیکی) (leech, 1988, 6) د فە‌کۆ‌لینا پراگماتیکی‌دا دياردکەت:

أ- سە‌متی سیمانتیکی - Semantism: ئە‌ف‌سە‌متە‌ پراگماتیکی دکە‌تە‌ بە‌شە‌ک ژ سیمانتیکی. واتە‌ پراگماتیک بە‌شە‌کە‌، کو د شیاندا نینە ژ سیمانتیکی دویرکە‌فیت. هەر‌وه‌سا د شیاندا نینە ببیتە‌ بە‌شە‌کی سەر‌بە‌خۆ

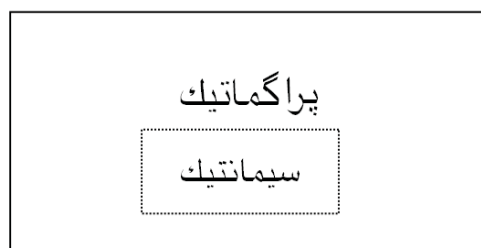
به لکو به شه که ژ گشت و نه و گشته سیمانتیکه، (ادیس مقبول، ۲۰۰۷، ۲۶۷)
 هر وه کو د نه فی نه خشی ل خواریدا دیاردبیت (leech,1983,6):

ب- سه متی ته واکاری — Complementarism: نه ف سه مه ته
 هلوسته کی نافه ند هیه. دان ب هندی دکه ت، کو هر دوو ئاستین
 سیمانتیک و پراگماتیک ته واکارین (متکامل) ئیک و دوونه (ادیس مقبول،
 ۲۰۰۷، ۲۶۸) هر وه کو د نه فی نه خشی ل خواریدا دیاردبیت (leech,1983, 6):

ج- سه متی پراگماتیکی — Pragmantism: نه ف سه مه ته به و فازی
 سه متی ئیکیه، کو د فی ریدا سیمانتیکی دکه ته به شه ک ژ پراگماتیکی (ادیس
 مقبول، ۲۰۰۷، ۲۶۸) هر وه کو د نه فی نه خشی ل خواریدا دیاردبیت
 (leech,1983, 6):

ههروهسا سهتهكی دیژی ل سهر ئهوان ههر سی سهمتین ل سهری دهیتته زیده کرن، ئهف سهته هه ولدهت په هه ندی پراگماتیکی بکه ته د سینتاکسیدا. ئه وژی سهتهكی به ره مهینه ره کو ب پراگمانتاکس هاته نیاسین و لاینگه رین ئه فی سهته (سادوک و مورگان و روس و کرین و گوردون) و ئهف سهته تامدار کرنا و اتا به ره مهینه ره ب چه مکین تایبته ژ فه لسه فا ئاساییا زمانی و د شیاندیه بنه مایین ئه فی سهته ل خواری دیار بکه یین:

أ- گرنگیدان ب ئاستی بکارهاتییی پراگماتیکی ل سهر ئهوی بنه مای کو گرنگتره ژ ئاستی نفیسییی زمانی.

ب- کارلیکرنا په هه ندی پراگماتیکییی زمانی ل گه ل هه ردوو په هه ندین سینتاکسی و سیمانتیکی.

ج- تیگه هشتنا هندهك لایه نان ژ زمانی، کو ب په هه ندی پراگماتیکیفه گریدایه (ادریس مقبول، ۲۰۰۷، ۲۶۹).

۹- پراگماتیک و دهو روبه ر:

هنده کجاران شروقه کرنا زمانی پشت ب دهو روبه ری و هه ر تشته کی په یوه ندی ب دهو روبه ریفه هه ی ژ په یوه ندییا یان بارودوخ یان حال وبارین ده می گوتنی دبه ستیت و ئه فه ژی پیکدهیت ژ:

أ- که سایه تییا ئاخفتنکه ری و گوهداری و په وشه نبیرییا ئهوان و ئه و که سی به شدارییی د پویدانا ئاخفتنیدا دکه ن و ل گه ل پوئی ئهوانژی.

ب- هوکار و دیاردین جفاکی و سه قایی و په یوندییا ئهوان ب په فتاری زمانیفه ل ده می ئاخفتنی.

ج- کارتیکرنا ئاخفتنی ل سهر گوهداران و پیشکدارین ئهوی وه کو رازیکرن یان رازینه بوون یان نه خووشی گه هاندن یان خووشی گه هاندن (حلمی خلیل، ۱۹۹۹، ۱۵۳).

كەواتە دەۋرۈبەر، ھەمى ئەۋان پېزانىنېن بەرى و نوکە ئەۋېن گرىداى ب
 كەلتور و پەۋشەنبىرى و دەم و جە و بارودۇخ و سەقا و پېزانىنېن گرىداى ب
 شارەزايىا ھەقىشكىن ئاخقتىقە، قەدگىت و ب پىكا ئەۋان زانىارى و
 پېزانىن ئاخقتىكەر و گوھدار د ئىك و دوو دگەھن، چونكى ئەۋاتايا د
 قىرىدا بكار دەيت، واتايەكا ئاسىي نىنە، كو ھەمى كەسېن د ناڧ جفاكىدا
 تىبگەھن، بەلكو واتايەكا دياركرىا تايىەتتيە د ناڧەر ئاخقتىكەرى
 وگوھداريدا، ژبەر ھندى چىدبىت، د قىرىدا پەيڧا فەرەنگى ل دويڧ
 دەۋرۈبەرى ب واتايا بەرۇڧاژيا خۇ ېيت، ھەر ۋەكو پەيڧا (زانا) ب واتايا
 (نەزان) ېيت يان ژى بۇ ھەر مەبەستەكا دى يا دياركرى بكار ېيت. ئەقەژى
 بىگومان پىدڧى ب دەۋرۈبەرەكى گونجايە، كو د ناڧەر ھەقىشكىن
 ئاخقتىدا ھەبىت (شېرزاد سەبرى عەلى، ۲۰۱۱، ۱۰۶).

ئەقەچەندا بورى بۇ مە دياردكەت، كو پراگماتىك پابەندە ب دەۋرۈبەرىقە
 و خالەكا گرنكە بۇ ژىكجوداكرنا سىمانتىكى ژ پراگماتىكى، چونكى سىمانتىك
 شروڧەكرنا واتا ئاسايىە، كو واتايەكا فەرەنگىيە و تا رادەيەكى نەگوڧرە،
 چونكى ئەگەر ئەم خۇ ب دەۋرۈبەرىقە گرىدەين، ل ئەۋى دەمى واتا پەيڧى و
 رستەيى دوماھىك پى ناهىت. ئەقەژى سنوورى سىمانتىكى دىزىنيت. بۇ
 نمونە رستەكا ۋەكو: رېڧىنك دى خانى خراب كەت.

ئەقە رستە رستەكا راگەھاندە، كو ژئەنجامى واتا پەيڧىن
 (رېڧىنگ)+(خانى)+(دى خراب كەت) ھاتىيە ل گەل گارىگەرىيا رېزمانىيا
 ئەۋى و گوھ نادەتە ھندى، ئەقە رستە ژكىيە و بۇكى و ل چ سات ۋدەم و
 دەۋرۈبەرەكىدا ھاتىيە گوتن“ بەلى ئەگەر رستەيا ل سەرى بىخىنە د ناڧ
 دەۋرۈبەرىدا ل ئەۋى دەمى چىدبىت ئەقان واتايىن ل خواری بدەت:

أ-سەرسورمان.

ب-ئامۇژگارى.

ج-گەفكرن.

.....ھتد

۱۰- سینتاکس و سیمانتیک و پراگماتیک:

هەر چه‌نده په‌یوه‌ندی د ناڅېره سینتاکس و سیمانتیک و پراگماتیکدا هه‌یه، چونکی واکا ئیکه ژ دوو بڼه‌میښ پسته‌یی، ئه‌وژى فوږم واکانه، سیمانتیک و پراگماتیک څه‌کولینى ل واکاى دکهن، ژ بهر هندى پېزمان واکا ته‌مامکه‌رین ئیکن و دشیاندا نینه، څه‌کولین ل ئیک ژ ئه‌وان بیى یادى به‌یته کرن (عبدالواحد موشیر دزه‌یی، زاستى پراگماتیک، ۲۰۱۱، ۲۳). به‌لى ل گهل هندى جوداهى د ناڅېره کارى هه‌ر ئیک ژ ئه‌واندا هه‌یه. ژ بلى ئه‌وى جوداهیا چارلس موړیسی د ناڅېره ئه‌واندا کرى، کو سینتاکس څه‌کولینى ل په‌یوه‌ندیا هیمايښ زمانى ل گهل ئیک و دوو دکه‌ت و سیمانتیک پادبیت ب څه‌کولینا هیمايښ زمانى ل گهل ئه‌وان تشتن ئاماژه‌یى د حیانا ژده‌رڅه‌دا پیدکهن و پراگماتیک څه‌کولینى ل په‌یوه‌ندیی هیمايښ زمانى ب که‌سیڅه دکه‌ت، ل گهل په‌چاڅکړنا دم و جه و دیاردین هه‌مه جوړین په‌یوه‌ندی ب ئه‌قان هیمايانځه هه‌ین. دیسان چهند جوداهییى دیژى د ناڅېره ئه‌واندا هه‌نه، کو دى هه‌ولده‌ین ل خواری، ئه‌وى جوداهییى دیاربکه‌ین:

ل دویف پېزمانا به‌ره‌مه‌ینانى، د سینتاکسیدا مه‌زنترین یه‌که پسته‌یه (ج) و ژ ئه‌قى یه‌که‌یى مه‌زتر نینه و ئه‌څ یه‌که‌یه ب پیکا کومه‌کا کاتیگوران ده‌یته شوڅه‌کرن. وه‌کو: م ف - م س - س - ف... هتد، ئه‌و په‌یوه‌ندیی د ناڅېره ئه‌قان کاتیگوراندا دروستدبن گرنگیا خو هه‌یه و پېزمانیوونا پسته‌یى دپارین، کو ب شیوه‌کى زنجیره‌یى ئه‌څ کاتیگوریه‌ ل دویف ئیک ده‌ین. ب ئه‌قى په‌نگى ل خواری:

← ج م ف + م س (حسن بدوح، ۲۰۱۲، ۱۰). هه‌ر وه‌کو ئه‌قى پسته‌یا ل

خواری:

۱- په‌ند سه‌رکه‌څت. ئه‌څ پسته‌ پسته‌یه‌کا پېزمانیه، چونکی ئه‌قى پسته‌یى یاسایى پېزمانى د زمانى کوردیدا پاراستیه.

۲- سه‌رکه‌څت په‌ند. پسته‌یه‌کا نه‌پېزمانیه، چونکی ئه‌قى پسته‌یى یاسایى پېزمانى د زمانى کوردیدا شکانديه.

ئەڭجا ھوكمدان ل سەر پستەيى د سينتاكسىدا دمينيىتە سەر
پىزمانىبوننا ئەويى پستەيى ل دويىڭ ياسايىن سينتاكسى د زمانەكى
دياركريدا.

بەللى سەبارەت سيمانتيكى، سيمانتيك گىرگىيى ب لايەنى فۆرمى د
پستەيىدا نادەت، بەلكو ب واتايىن مەسەلى - propositions د دەت. ئەڭجا
ئەگەر پستە يەكەيا سينتاكسى يا مەزن بيت، ل ئەوي دەمى مەسەلە يەكەيا
مەزنا سيمانتيكىيە و مەسەلە ژبە و بارى پىكدهيت، واتا مەسەليزى ب پىكا
پەيوەندىيا ئەويى ب ژىدەرى ئەويىڭە دياردبيت و ژىدەرى ئەويىڭە بەھايى
پاستىيا ئەويى، ئەڭجا مەسەلە دى يا پاست بيت، ئەگەر ل گەل دورھيلى
ھەڭجەشن (مطابق) بيت، بەللى ئەگەر جياواز بيت يان ھەڭجەشن نەبيت ل
گەل دورھيلى ل ئەوي دەمى ئەو مەسەلە يا پاست نابيت (حسن بدوح، ۲۰۱۲،
۱۰).

ئەگەر پستە يەكەيا مەزنا سينتاكسى بيت و مەسەلە يەكەيا مەزنا
سيمانتيكى بيت، ل ئەوي دەمى كىردەيا زمانى، دبىتە يەكەيا بچويكا
پراگماتيكي، مل ب مىللى يەكەيىن دىڭە. وەكو: (تېكراسى - تداخل) دبىتە
يەكەيا مەزنا مۆنلۆگى^(۱) و ئالۆگۆركىن دبىتە يەكەيا بچويكا دىالۆگى (حسن
بدوح، ۲۰۱۲، ۱۱).

ژ ھەزى ئامازەكرىيە بىژىن، كو كىردەيا زمانى يان ئاخفتنى ب پىكا
ستراكچەر يان فۆرمى ئەويى ب دەستڭە ناھىت، بەلكو دياربوننا واتا ئەويى ل
دەڭ گۆھدارى ب پىكا ئاوازە و ئەوي دەوروبەرى تىدا بكاردهيت ب دەستڭە
دھىت. بەللى پىچەوانەي مەسەلى كو پاستىيا ئەويى ب پىكا دورھيلى ب
دەستڭە دھىت، ھەروەسا پستەزى پىزمانىيا ئەويى ب پىكا ستراكچەر و
فۆرمى ئەويى ب دەستڭە دھىت.

^(۱) مۆنلۆگ ئەو ھە ئاخفتنكەر ل گەل خۆ باخفت، بەللى دىالۆگ ئەو ھە ئاخفتنكەر ل گەل
كەسەكى دى باخفت.

هەر وهكو ژ ئه وى جوداهييا مۆريسي د ناقبه را سينتاكس و سيمانتيك و پراگماتيكيځا كرى دياردبيت، كو ئيك ژ جوداهييين دى د ناقبه را سينتاكس و سيمانتيك و پراگماتيكيځا ئه وه، كو ب تنى د پراگماتيكيځا مروڤ به شداريى د كريارا شروڤه كرنيدا دكهت (yule,2000).4.

ئه قجا سه ره ده ريكردا پراگماتيكي ل گهل زمانى، ئاستى به رجه سته بوونا ئه وى پتره ژ يا سينتاكسى و سيمانتيكى. ئه قجا ل قيرى بو مه دياردبيت، كو ب راستى هه تاكو ئه م ل پراگماتيكي نه گه هين، ئه م نه شيين ل سروشتى زمانى ب خو بگه هين. ئه قجا ب شيوه كى گشتى جوداهى د ناقبه را سينتاكس و سيمانتيكيڤه ژ ئالييه كيڤه و د ناقبه را ئه وان هه ر دوو زانستان: (سينتاكس و سيمانتيكى) و زانستى پراگماتيكيځا ژ ئاليه كى ديڤه، جوداهييه د ناقبه را سيسته مى زمانى و ب پىكا بكارهينانا ئه فى سيسته ميڊا (حسن بدوح، ٢٠١٢، ١١-١٣).

جوړج ليچ چه ند خاله كان ده ستنيشان دكهت، كو د ئه وان خالاندا جوداهى د ناقبه را سينتاكس و سيمانتيك و پراگماتيكيځا دياردبيت، ئه و خالزى ئه قه نه:

- ١- ده ستنيشان كرنا سيمانتيكى بو رسته يا ره وانبيژى يا جودايه ژ راقه كرنا پراگماتيكي.
- ٢- سيمانتيك ده سته لاتا ياسايين سينتاكسييه، به لى پراگماتيك كو نترولى ل بنه ميين ره وانبيژيى دكهت.
- ٣- ياسايين سينتاكسى نه ريتينه، به لى بنه مايين پراگماتيكي نه ريتى نين، به لكو گریداينه ب ئارمانجا دانوستانىڤه.
- ٤- پراگماتيكا گشتى، واتا په يوه ندى - Sens يان واتا سينتاكسى ب گوتن و هيژا ئه وييا پراگماتيكيڤه گریددهت(واته هيژا كرده ييا گوتنى-Illocutionary).

- ۵- پراکتیکیڻ سینتاکسی، ب ریکا دایگرامین پیزمانی ب هویری دهینه نیاسین، به لی پراکتیکیڻ پراگماتیکی ب وردی و هویری ب گرفت و چاره سه رکنا نه وان گرفتان دهیته نیاسین.
- ۶- گوهورپین و شروقه کرنین سینتاکسی فورمین، به لی شروقه کرن و راقه کرنین پراگماتیکی نه رکینه.
- ۷- سینتاکس یا هزری پروته، به لی پراگماتیک نه وه دهقی د ناقبه را تاکه که ساند ا بگه هینیت.
- ۸- دشیاندايه وه سفا سینتاکسی ب هندی بکهین، کو پیکهینین نه وی ژیکجودا و سنووردارکینه، به لی پراگماتیک ب هندی دهیته وه سفکرن، کو ره چافیین (تقدیرات) به رده وام و نه سنووردارکینه (أودینه سلیم، ۲۰۰۹، ۱۹).

فهیله سووف و زانایی لوجیکی (کارناب - Carnap) دبیژیت: نه گهر بکارهینه ری زمانی هاته باسکرن یان ب ناشکه رایي ئاماژه پیهاته کرن، ل نه وی ده می نه و که رهسته دی چیه د بن ئاستی پراگماتیکیدا، به لی نه گهر مه بکارهینه ری زمانی دویرئخست و مه پشتبه ستن ب شروقه کرنا دهربرپین واتایین نه وان کر، ل نه وی ده می نه م دی د ناف ئاستی سیمانتیکیدا بین، به لی نه گهر مه واتا دویرئخست و مه په یوه ندییین د ناقبه را دهربرپیناندا شروقه کر، ل نه وی ده می نه م یین د ناف ئاستی سینتاکسیدا (levinson , 1997,3).

ئوستن دبیژیت، سینتاکس گرنگییی ب پوهنکرنا مه رجین دیارکری ددهت و یاسایین دارشتنا گوتنان ب خوځه دگریت، به لی سیمانتیک، گرنگییی ب نه وان مه رجان ددهت، نه وین گوتنان پوهندکته و شیانا راقه کرنی هه بیت، به لی پراگماتیک نه و زانسته یه نه وی گرنگییی ب نه وان مه رجین پیډفی ددهت، بو هندی داکو نه و گوتن په سهند و گونجای بن ب نه وی دهوروبه ریقه نه وی ناخفتنکه ر تیدا دناخفت.

۱۱- سنووری ڦه ڪولينا پراگماتيڪي:

هنده ڪجاران پراگماتيڪ ب ٺهوي ٻه هاني هاتييه پشت گوھ هافيتن، ڪو لقه ڪي زانستي نينه، چونڪي پراگماتيڪ ڦه ڪولينى ل شارھ زاييا په يوه ندييا ٽالوز و خودى دڪهت (لوسي آندريسين وود و بينتا راي سميٿ، ۲۰۰۶، ۱۸-۱۹). د راستيدا پراگماتيڪ زانسته، چونڪي ل دويڻ ڇهه تيوڙ و بنه ما و شهنگستان ڪاردڪهت.

هر ڇهنده دهستنيشان ڪرنا سنووري زانستي ڦه ڪولينيا پراگماتيڪي يا ب سانه هي نينه، ٺهوي ٿ بهر هندييه، ڪو زانستي پراگماتيڪ دڇيٽه د ناڦ ڇهند زانستين ٿيڪجودادا. وهڪو: فهلسهفه و لوجيڪ و شيواز و زمانفانييا دهرووني و زمانفانييا جفاڪي... بهلي ل گهل هندي دشياندايه بيژين:

پراگماتيڪ ڦه ڪولينى ل زماني مروڻي (ٽاخفتن)^(۱) و (نقيسيني) و زماني جهسته يي (لڦين و جولاندنيڻ جهسته يي و دهبرپينڻ پوي...) د دهروبهريدا دڪهت، ٺهجا ٺهوهر دوو زمان پيڪفه ٿ لايي ٽاخفتنڪهريقه بهينه بڪارهينان (وهڪو ل دهمي ٽاخفتنڪه ر ل گهل ٽاخفتنا خو لڦين و جولاندنيان بڪارهينيت) يان ل دهمي هر ٿيڪ ٿ ٺهوان زمانان ب جودا بڪارهينيت (وهڪو ل دهمي ٽاخفتنڪه ر ب تني دٽاخفت يان دنقيسينيت، ٺهجا ٺهوهنقيسين، شعر بيت، چيوڪ بيت، گوتنا مه زمان بيت، گوتاربيت، وتاربيت... يان ل دهمي ب تني ههلسوڪهفت و پهفتارهڪي ب پيڪا زماني جهسته يي ٺهجامدهت).

ديسان پيڏفييه ٺامارهيي ب ٺهوي ڇهندي بدھين، هر جورهڪي ديبئي زماني ٺهگر ٺهم دهروبهري د ڪارهينانا ٺهوي زمانيدا وهبرگين، ڦه ڪولينيا ٺهوي زمان دي چيٽه د ناڦ سنووري ڦه ڪولينيا پراگماتيڪيدا. وهڪو زماني فيتيايان، زماني ٺيشارهيي، زماني هوڙينين ترومبيلان، زماني ٺاشتي و شهري، زماني پيورهسمان، زماني ههلبزارتنان... هتد.

^(۱) ٽاخفتن ل ڦيري چيڏبيت، ٽاخفتنا ٺاسايي بيت، بهلي دڦيٽ ٺهوه ٽاخفتن ب شيوهڪي نه پاستهوخو هاتييه گوتن يان ٽاخفتن چيڏبيت نوڪته بيت...

ديسان، ښه ټولنيز نوکته و پروپاگنده و ټاگه ټي و پيکلام و وینه و کاریکاتيژنډی... دچیته د ناڅ سنووری ښه ټولنيز پراگماتيکډا، ټه وژی ټه گهر ټه وان نوکته و پروپاگنده و ټاگه ټي و وینه و کاریکاتيژان بیځینه د ناڅ دهوروبه رید، هه روه سا ښه ټولنيز که نی و گریییژی ل دویف دهوروبه ری دچیته د ناڅ ښه ټولنيز پراگماتيکډا.

ب کورتی ټه م دشیین بیژین، ښه ټولنيز هه ر بابته کی هه بیت، ټه م دشیین ژ لای پراگماتيکډه شروځه بکهین، ټه وژی ټه گهر ټه م د ښه ټولنيز ټه وی بابته رید دهوروبه ری به رچاڅ وهر بگرین، کو د پشکین دهیتدا ټه څ چنده هاتییه دیارکرن.

۱۲-گرفتین دهستنیشانکرنه بابته تی پراگماتيکی:

گرفتین ته مومژیی د پراگماتيکډا په یادکهن، د ټه ټان پرسیارین ل خواریدا به رچاڅدبن:

ا- ټه ری ټیک پراگماتيک هه یه یان چنده پراگماتيک هه نه؟

ب- ټایا پراگماتيکی بسپورییه کا سه ربه خو هه یه یان خالا گه هاندنا بسپوریین ژیکجودایه؟

ج- ټایا هه می ښه ټولنيز د پراگماتيکډا شیاينه، بگه هنه سنوورین ټه فی بسپوریی و گریمانین ټه وی یین سه ره کی و زاراځین به ربه لاځین ل ده څ پیښه نگیڼ ټه وی؟ (حسن بدوح، ۲۰۱۲، ۸).

به لی ل گهل هه بونا ټه ټان گرفتین دکه څنه د ریکا دهستنیشانکرنه بابته تی پراگماتيکډا، فندرلیش د پهرتووکا خوډا ټه و ب ناڅی (Funk Kolleg) سنووری بابته تی پراگماتيکی دیاردکته، ټه وژی ل ده می زنجیره کی ژ پرسیاران پیښنیار دکه ت، کو ټه و پرسیار هزرا زمانځانی دده نه شولی، ټه وژی بریتینه ژ:

۱- چه وان ب ریکا گوتنی دی په یوه ندییی ل گهل که سین دی گریدهین؟

۲- چه وان دی ل سه ر ټه وان په یوه ندییی هه یه به رده وام مینین؟

۳- چهوان ئەم دى شىين كاريگهريى ل سەر چالاكى و ديتنن كەسىن
دى كەين؟

۴- ئەو مەرجين دروستكرى، كو دبنه هويى هندى كارەك سەربكەفیت
يان سەرنەكەفیت چنە؟

۵- تا چ رادەيەك د شياندایه پەيوەنديى د ناڤهرا گوتن و مەبەستیدا
دابنن؟

۶- چهوان ڤه گوهاستن د ناڤ گوتناندا ل سەر دەوروپهري چالاكیی و
هەلويسى دروستدبیت، هەروەسا ل سەر دورهيلى خەلكى و
جفاكى؟

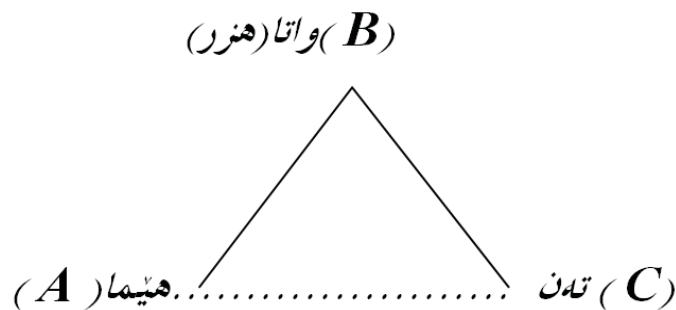
۱۲- پراگماتيك سەلكا گليشى - Wastebasket زمانقانيى نينه:
زمانقانى لقەكى گرنكى زمانقانييه. ب چاره كرنا ئەوى واتايى رادبیت،
ئەوا ب نەراسته وخو ژ گوتنى پەيدادبیت. ئانكو د ناڤ زمانقانييدا مل ب ملئ
سيمانتيك و رژمانى، پراگماتيكيژى بواريڤ ڤه كولين خو هەيه.
هندهك ژ زمانقانان پراگماتيك ب سەلكا گليشى زمانقانيى هژمارتييه،
چونكى ئەوان د شروڤه كرنا زمانيدا گرنكيى ب لايەنى فورمى ددن، ئەڤا
ب ديتنا ئەوان گرنگيدان بكارهينانا رۆژانه يا زمانى چ سنوور دياركرى بو
واتايى ناهيلىت، بەلكو دى سنوورى دياركرى تپهریت (yule,2000 6). ئەڤ
چەندەژى ب ريك دەرورپهري گونجاي د ناڤهرا ناخفتنكەرى و گوهداريدا ب
دەستڤه دهيت.

پراگماتيك سەلكا گليشى زمانقانيى نينه. هەر دياردهكا زمانقانى د ناڤ
خودا نەشيت چاره بكةت، دچيته د ناڤ بواري ڤه كولين پراگماتيكيڤا، ئەڤهژى
ئەوى دگەهينيت، كو ئەو دياردين پراگماتيك ڤه كولينى ليدكەت،
فرامۆشنە كرينه. پراگماتيك ب نەهیلانا تەمومژيا رەگەزین پەيوەنديا زمانى
رادبیت. هەروەسا ب شروڤه كرنا ريكين ئامازەكرن و چاره سەركرنا گوتنان
رادبیت. ئەڤ كيشه و دابيشه ژ گرنگيپيدانن زمانقانيا راسته وخو نينه.
بەلكو دبیتە وەكو قوناغهكا ناڤهند د ناڤهرا زانياربيين زمانى و زانياربيين

ئىنسكلۇپىدىدا و پراگماتىك ژ دوو پېرەوان دەيتە ۋەرگرتن، ئەۋژى برىتىنە ژ پېرەۋى ژانىنى، ھەر ۋەكو ھندەك ژ بابەتېن دەرۋونناسىيا ژانىنى: (ئامازەكارى و بىروباۋەر و نيازەن) پېشكىشەكەت و پېرەۋى دى پېرەۋى گەھاندېيە: ۋەكو ئارمانج و مەبەست و گرنگىيېدانا ئاخفتنكەران (مسعود صحراوي، ۲۰۰۵، ۲۷-۲۸).

۱۴- سىگۆشەيا واتايى و گۆشېن پراگماتىكى:

ل دويىف بۆچۈنا سىگۆشەيا واتايى، واتا ئەۋ ھزرىيە، ئەۋا دبىتە ئاقەند د ئاقبەرا ھىما و تەنىدا، كو ھىما ب پىكا ھزرى ئامازەيى ب تەنى ددەت، واتە ھزرى دبىتە ئاقەند د ئاقبەرا ھىما و تەنىدا، ژبەر ھندى پەيۋەندى د ئاقبەرا ھىما و تەنىدا يا راستەۋخۇ نىنە بەرۋقارژى ئەۋى چەندى، كو پەيۋەندى د ئاقبەرا ھىما و ھزرى و ھزرى و تەنىدا يا راستەۋخۇ و ئىكسەرە. ۋەكو د ئەۋى سىگۆشەيا واتايىا ل خوارىدا دياردبىت:

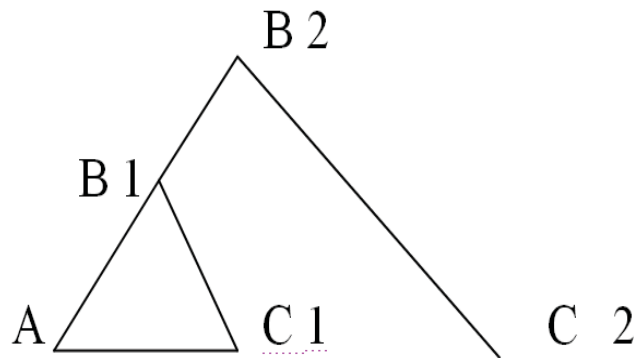

ئەۋ سىگۆشەيا ژلايى ھەر دوو زانايېن ئىنگلىزى ئوگدن و پىچاردزىقە ل سالا ۱۹۲۳ د پەرتوۋكا ئەۋاندا ئەۋا ب ئاقى (واتايا واتايى) - The meaning of meaning ھاتىيە بەلافكرن.

(ھىما) و (ھزرى) د ئاق مىشكىدانه و (تەن) ژدەرۋەيە (ھۆگر مەحمود فەرەج، ۲۰۰۵، ۱۱۳). ئانكو ژدەرۋەي مىشكىدايە. ئەۋ بنەمايېن واتا سىمانتىكى، ئەۋىن (ئوگدن و پىچاردزى)، د ئەۋى سىگۆشەيا واتايىدا دانايىن، د شياندايە

بۆ سى پەيوەندىيىن دوو قۇلى شروڧە بکەين، کو دوو ژئەوان سەرەکینە و یا سىيى لاوه کيیه، ئەو ھەر دوو پەيوەندىيىن سەرەکی، ئەوژى پەيوەندىيا ھزىيە ب ھىمايىڧە، ديسان پەيوەندىيا ھزىيە ب تەنيڧە، بەلى ئەو پەيوەندىيا لاوه کى، ئەو پەيوەندىيا نەپاستە خۆيە ئەوا د ناڧەرە ھىما و تەنيدا، کو ب پىکا (ھزى)، ئەو ھەر دوو بنەما ب ئىک و دووڧە دەيىنە گريدان، کو (ھزى) دبىتە ناڧەند د ناڧەرە ئەواندا و ھىما ئامازەيى ب ھزى دکت و ھزى د پۇلى خۇدا ئامازەيى ب تەنى د جيهانا ژدەرڧەدا دکت (فوزى حسن الشايب، ۲۰۰۵، ۴۴۴).

د شياندايە بىژين ئەو سىڭۆشە بۆ پراگماتيکى ب شيۆەيى ئەڧى ھىلکاریيا ل خوارى لى دەيت:

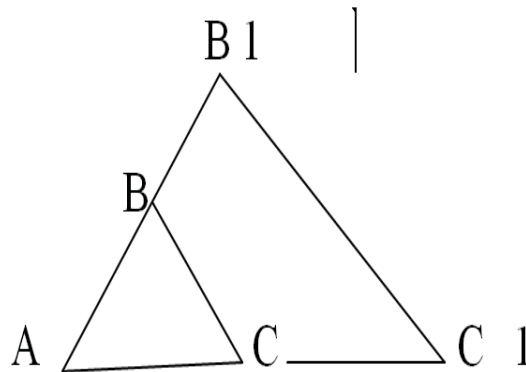

واتە گۆشا (A) چىدبىت وشە يان دەستەواژە و پستە بىت و بوونا خۆ ھەر ھەيە، ھەر وەکو چەوا بۆ سيمانتيكى ھەبوو. و د دەمەکیدە بۆ گۆشا (B) و (C) دوو گۆشين دى ب شيۆەيى سىبەر ھەنە، کو دھىلکاریيدا ب گۆشين (B2) و (C 2) ھاتىنە ويىنەکرن، ژبەر ھندى د شياندايە بۆ ئەوان ھەر دوو گۆشين بۆ سىڭۆشەيا سيمانتيكى ھاتىيە کىشان، کو برىتینه ژگۆشين (B) و (C) ب (B 1) و (C 1) دەستنيشان بکەين. ب ئەڧى چەندى ئەو ھىلکاریيە

دبیته دوو سیځوشه، یا ئیکې (A, B1, C1) ه و یا دووې (A, B2, C2) ه (هؤگر مه حمود فەرجه، ۲۰۰۵، ۱۱۳).

بیګومان سیځوشه یا دووې (A, B2, C2) په یوه نډی ب پراګماتیکې ه هیه، کو تیدا په یوه نیی د ناقبه را هیما و مه به ست و واتا پراګماتیکیدا دهیته نواندن (هؤگر مه حمود فەرجه، ۲۰۰۵، ۱۱۳).

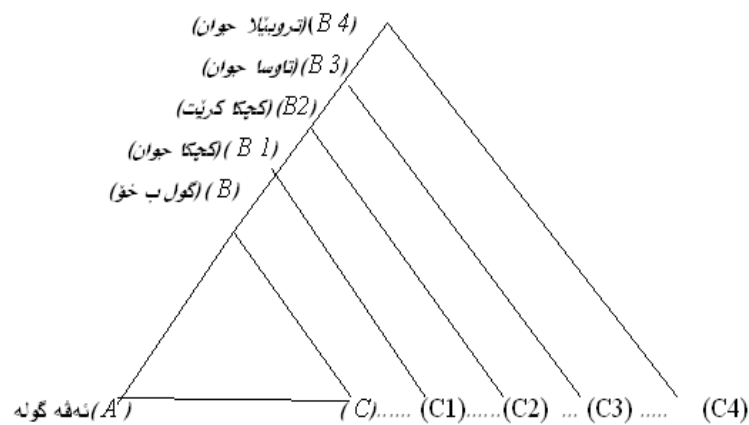
هه ژیه بیژین، نه گهر ګوشین پراګماتیکې بریتی بان ژ: (B1, C1) ل نه وی ده می ګوشه یین سیمانتیکې دابنه (B, C)، کو د شیاندا یه د نه فی هیلکاریا ل خواریدا نه فی چه ندی زیده تر پوهن بکه یین:

رسته یا (نه فه گوله). بکار هینانه کا پراګماتیکې هیه، چونکی هیما ی A ناما ژه یی ب کچه کی ژده رقه ی زمانیدا دکهت وه سا بو دچیت، کو ئیک ژ سیمایین واتیایین نیرګزی ل ده ف کچکی هه نه ب واتیاه کا دی په یفا (ګول) د بنه رده تا هلګرا نه فان سیمایین واتیایه:

+ پووهک
+ شینببون
... هتد

د کارهینانا پراگماتیکیدا مەبەستا مە ژ گولۆ (>پروەك، + شینبوون
<) نینه، بەلکو مەبەستا مە ژ گولۆ سیمایی (>جوانی) ه و (> بیهن
خۆشییه<)، چونکی وهکی بەربە لاڤ د ناڤ خەلکیدا (کچ) ب جوانیی و بیهن
خۆشییی دهیته وهسفرن، ژبەر هندی گەلەك جاران ئەڤ لیکچوونه د ناڤهرا
کچ و گولیدا پەیدا دبیت. هەروەسا جهناڤی ئاماژەیی (ئەڤه) د پستهیا (ئەڤه
گوله) دا ل دویڤ ئەوی دەورووبەری تیدا بکاردهیته، دشیته چەندین واتایان
بدەته ئەوی پستهیی. هەر وهکو د ئەڤی هیلکارییا ل خواریدا دیاردبیت:

۱۵- ژیدەرین ڤهکۆلینا پراگماتیکا هەڤجەرخ:

پراگماتیک ژ ئەوان ئاستان نینه، کو زمانقانییی ب شیوهکی تهقلیدی
گرنگی پیدابیت، بەلکو ئاستهکی نوییه، د ناڤ مهیدانا زمانقانییدا و هیشتا
یی د وهاریدا، کو ب هاریکارییا هۆکارین ژدەرڤه زمانی ئەڤ ئاسته
دروستبوویه، ئەڤه ژ لایهکیڤه و ژ لایهکی دیڤه پراگماتیکا هەڤجەرخ ژیدەرین
خۆ یین تایبەت هەنه.

بۆ ڤهکۆلینا پراگماتیکا هەڤجەرخ ب تنی ئیک ژیدەر نینه، بەلکو ژ چەند
ژیدهران پەیدا بوویه، کو بۆ هەر بوارهکی پراگماتیکی، بوارهکی
ئەبستمۆلۆجی هیه و ژێپەیدا بوویه، ب ئەڤی پەنگی ئەم دبیین تیورا

کرده یین ئاخفتنی یا ژ فهلسه فا شیکاری په یدابووی (مسعود صحراوي، ۲۰۰۵، ۱۷)، فه یله سوفین ئه فی فهلسه فی ب نوکړنا فهلسه فی کاریگر بووینه، ژ ئه وانژی فریگه یه. هر وه کو فریگه دبیزیت: تیگه هشتنا مړو فی و جیهانا ئه وی ب پلا ئیکې دمینیته ل سهر زمانی، ئه فه ژی خاله کا هاوبه شه د ناقبه را هه می ته وژمېن فهلسه فا شیکاریدا، کو گرنگی و داخوایین ئه فی فهلسه فی د ئه فان خالاندانه:

- أ- پندقییه دهست ژ شیوازی فه کولینا فهلسه فا که فن بهیته بهردان، ب تاییه تی لایه نی ئه وی یی میتافیزیکی.
- ب- گوهورپنا کاکلا گرنگیدانا فهلسه فی ژ بابته تی تیورا ئه بستمولو جی بو بابته تی شروقه کرنا زمانی.
- ج- نوکړن و ب قولایی چوون بو نا فه هنده ک ئاستین زمانی، ب تاییه تی ئاستی سیمانتیکی و دیاردین زمانیین ژپه یدادبن (مسعود صحراوي، ۲۰۰۵، ۲۱ - ۲۲).

به لی تیگه هی تیورا ئاخفتنی یا ژ فهلسه فا بول گرایسی هاتییه وهرگرتن (مسعود صحراوي، ۲۰۰۵، ۲۱ - ۲۲)، کو ئه وی ل سالا ۱۹۷۵ز وتاره ک نفیسی و تیدا ل سهر دوو تیگه هیین گرنگ د بواری پراگماتیکیدا ئاخفتییه، ئه وژی دهرکه فتین ئاخفتنی و بڼه مایی هاریکارییی بوون، هه روه سا د ئه وی وتاریدا جوداهی د ناقبه را پرسته و گوتنیدا کریه (ان روبول و جاک موشلر، ۲۰۰۳، ۵۴ - ۵۵). پرسته بریتییه ژ چهند په یقه کان ب مهرجه کی دهوروبه ری وهرناگریت، به لی گوتن پرسته یه کا بکارهاتییه د نا فه دهوروبه رییدا. وه کو ئه فی

پرسته یا ل خواری دیارکری:

- ملله ت دی پابیت.

ئه گهر ئه م ئه فی پرسته یا ل سهری بیخینه د نا فه دهوروبه رییدا، ل ئه وی ده می ئه و پرسته دی بیته گوتن و دی واتایین جودا ده ت. وه کو:

- چاکسازییان بکه ن.

- دادپه روه ریی بکه ن.

– گەندەلییی نەكەن.

پیدقییه ئامارەیی ب ئەوی چەندیژی بدەین، کو تیۆرا گونجانی یا ژ
دەروونناسییا زانینی پەیدا بووی (مسعود صحراوی، ۲۰۰۵، ۱۷).

پشکا دووی: واتا و تیورین پراگماتیکی:

۱- درک کرنا و اتایی و واتا درک کرنی:

واتا ب پیه کی ژ پیکان ل سهر تشتین ناموین بی ناڤ دهیته دانان،
ئه وژی ب پیکا زانینی یان هرکرنی. بیریکلی پشته قانی ژ ئه فی ههلوستی
کر، ئه وژی د وتاره کا خؤدا ئه و ب ناڤی (به رهڤ تیوره کا نویا دیتنی)، کو
دبیژیت، ئه و تشتین دهینه دیتن، واتی نادن، ب تنی ل ئه وی ده می دی
واتایی دهن، ل ده می دهینه گریدان ب ئه وان هرین راسته قینه یین تشتانغه،
ئه وین ل به ری هاتینه درک کرن، کو گه له ک ژ بونیا دگه ری و زانایین دی ل
دویف دیتنن بارکلی چوون، ئه وژی ئه و بوو، کو ئه و تشتین ئه م دبیین، چ
واتا نین یان واتیین ته و او نین و پیدقییه واتا ب پیکا درک کرنی بهیته
زانین، ئه قجا چ ب پیکا سه یورین هوشه کی بیت، وه کو دهرئه نجاما بی ئاگه ه
یان ب پیکا ئه و تشتین ئه م دبیین، ئه قه ژی دقیت گریدای سه یورین به ریقه
بیت و ب پیکا بیره اتنی ب ده ستفه دهین و ب ئه فی چه ندی، بؤچوونا هندئ
دهیته کرن، کو ئه و درک کرنا مه هانده دت، مادیه، به لی واتا دیارده کا
هوشه کی و زهینییه (عبدالمجید جفه، ۲۰۰۰، ۵۴-۵۵).

پیدقییه ئاماره یی ب ئه وی چه ندی بدهین، کو (غبسنی) تیوره کا جودا
ژ بؤچوونا نافری هیه، ئه وی تیوره ک ب ناڤی تیورا پیدقییاتیان دانا. ب
دیتنا غبسنی پیدقییاتیین ژینگه هیته واتی پیدادکهن. غبسن دیارده کت،
کو وازه یا پیدقییاتیان ئه و ئه وی دانای، مه به ستا ئه وی پی ئه وه، ئاماره یی
ب هه می ژ ژینگه ه و گیانداران بدهت، ب پیکه کا هوسا کو چ په یقین دی
نه شین دهرپرینی ژئ بکهن. ژ ئه وان نمونین غبسنی ل دور پیدقییاتیان
هینای ئه وه، کو وینه یین گشتیین جیاواز په فتارین جیاواز ل ده ق گشت
گیانداران ددهت. ئه ق چه نده ل ده ق ئیک په گه زیژی یا دروسته. بؤ نمونه
کورسیا بلند نواندا ئیک تشتی ل ده ق زاروکی و مروقی پیگه هشتی ناکهت.
کو پیک دده ته مروقی پیگه هشتی ل سهر پوینیت، به لی پیک نادده ته زاروکی
ل سهر پوینیت (عبدالمجید جفه، ۲۰۰۰، ۵۴-۵۵).

سه بارهت په گه زان، غبسن دیاردکته، کو تیځه هی ژینگه ها گونجای یان شیوه یی ژیانئ ل ده ډر په گه زه کی دیارکری، د شیاندایه ب ناشکه رایي، ل سهر ئه وی بنه رته، کو گروپه که ژ پیدقییاتیان بهیته زانین. د شیاندایه نینه ئه ډر تیځه هه بهیته زانین ب تنئ د ده وروبه ری تیځه هشتنا ئالوگوردا نه بیت، ئه وژی د ناقبه را گیانداری و ژینگه هیډا. هه روه سا غبسن دبیریت: بابه ته کی گرنګ سه بارهت پیدقییاتیی ژینگه هی هیه، ئه وژی ئه وه کو ئه و پیدقیاتی (بابه تی و پاسته قینه یی و فیزیائی) نه، پیچه وانه یی نه ریت و واتایی، کو به رده وام گریمانا هندئ دکته، یا خودی و زهینیه. لی پیدقییاتی، دووانیا خودی-بابه تی ژیکجودا دکته و هاریکاره ل گه ل مه بو تیځه هشتنا نه گونجانا ئه وی (عبدالمجید جحفه، ۲۰۰۰، ۵۵).

گومان تیدا نینه، کو هه ولیستی غبسنی ل دوور واتا هاتییه دانان ل سهر بنه رته نیژیکرنا ژینگه هی بو درککړنا دیتنی هه لویسته کی رهوریشه لیه. هه ر چه نده هه می ئه وی ل دویف ئه وی بوچوونئ چووین، ب ته مامی وه کو غبسنی نینن. ژ ئه وان زانایین به رگری ژ بوچوونا ژینگه هی کری، بوتنام (۱۹۷۹ز) بو، ئه وژی د وتاره کا خودا، ئه و ب ناقئ (واتا واتایی). بو هندئ چوو، کو به شه کی مه زن ژ واتایی د جیهانا ژده رقه دا هیه و ب تنئ کیمه ک ژئ د زهین و هوشیدا هیه، ژقیرئ واقعیه ته کا نوی په یدابوو، کو ته ماشه ی واتایی دکته، کو ژ ئه نجامئ ئه وی کارلیکړنا د ناقبه را ئاخفتنکری و ژینگه ها تیدا دژیت دهیته به ره مهینان. ئه گه ر بوتنام گریمانا هندئ بکته، کو واتا ژ ئه نجامئ ئه وی کارلیکړنا د ناقبه را ئاخفتنکری و ژینگه هیډا په یدادبیت (عبدالمجید جحفه، ۲۰۰۰، ۵۶)، به لی هنده ک ئارسته یین دیین ژینگه هی هه نه، زیده تر جه ختی ل سهر واتا ژده رقه یا زمانی و په یوه ندیا ئه وی ب جیهانیفه دکهن، نه کو ب زهین و هوشیقه. پرسته ل دویف ئه وان هزین دهرپرینی ژیدکهن، ناهینه پولینکرن، به لکو ل دویف سالوخرنا چه وایاتشت ل سهر ههین دهینه پولینکرن. تیورا نمونه یا

ماسداقی وهکو پیشفه چوونه کی بۆ ئه فی ئیستراژییه تی دهیته هژمارتن
(عبدالقادر الفاسی الفهری، ۱۹۸۵، ۲۱۳).

۲- واتا د بیافین ژیکجودا دا:

هه ر ژکه فندا گرنگیه کا زۆر ب واتایی هاتییه دان. بیگومان گرنگیدان
ب واتایی ژ لایی زانیین گه له ک زانستانفه بۆ ئه وی پۆلی واتایی د ناڤ بوارئ
زانستین ئه وانا هه ی دزفریتفه، ژبه ر هندی گه له کجاران دهیته دیتن، کو
فه یله سوف و زانیین جودا ل گه ل زمانفانان، د ناڤ فه کولینین خودا
باس ل واتایی دکه ن و هه ولده ن واتایی ب کاکلا زانستین خو به ژمیرن.
فه لسه فه و دهرووناسی و زمانفانی... هتد، گرنگیی ب واتایی دده ن،
فه یله سوفان چاره سه ریا واتایی کریه ژ ئالیین (په یوه ندیین زهینی) و
(یاسایین هزرکنا راست) و (راست و نه راستی) یی و (ب خوڤه گرنا
لوجیکی) فه... هتد. زانیین دهرووناسی گرنگی ب واتایی دایه ژ
ئالیین (تیگه هشتنا کریاری) و (تیگه هشتن) و (هاندەر) و (فیربوون) و
(فیترکرن) و (هه ست و نه هه ست) و (وه رگرنا زمانی) فه... هتد. به لی زمانفان
گرنگیی ب واتایی دده ن ژ ئالیی واتا په یف و پیکهاتان و هیمای زمانی و
واتا ئه وی و واتاین ئاشکه را و فه شارتی و واتا جفاکیفه... هتد (شاهر الحسن،
۲۰۰۱، ۲۵).

هه ژیه بیژین ئه ف بیافین ل سه ری، به شدارییه کا زۆر د واتاییدا دکه ن،
ب تاییه تی د ناڤ واتا پراگماتیکیدا. ئه ف چه نده بوویه ئه گه ر کو پراگماتیکی
فه لسه فه ی و پراگماتیکی دهروونی و پراگماتیکی زمانی په یدابن و بۆ
پراگماتیکی ببنه جوړ، ئه فه ژ لایه کیفه و ژ لایه کی دیفه به شدارییا زۆرا
فه لسه فه و دهرووناسی و... هتد. د ناڤ پراگماتیکیدا بوویه ئه گه ری هندی،
سنووری پراگماتیکی به رفره ه بیت.

۲- پله ييڻ پراگماتيكي:

زانايي ھولەندى ھانسون، ئىكەم كەس بوو، ھەولا ئىكگرتنا ھەمى پىكھيڭيڭ پراگماتيكي كرى، ئەوژى ل دەمى پراگماتيكي دابەشى سى پلەيان كرى، كو ھەر پلەيەك گرنگيى ب دەوروبەرى ددەت، بەلى بكارھينانا دەوروبەرى ژ پلەيەكى بۆ پلەيەكا دى يا جياوازه، ئەو پلەژى ئەقېن ل خوارېنە (فطومة لحمادي، -، ۵۸۵):

أ- پراگماتيكا پلەيا ئىكى: ئەق جۆرى پراگماتيكي گرنگيى ب ھىمايىن ئامازەيى ددەت، ئەوېن ئامازەيى ب ئاخفتنكەر و دەم و جھى ددەن، ھەروەسا گرنگيى ب قەكۆلىنا ئەوان پەنجەمۆران (بصمات) ددەت، ئەوېن ئامازەيى ب تۆخمى كەسى د گوتارىدا ددەن، كو ژىدەر و واتا ئەوې ب پىكا دەوروبەرى ئاخفتنى دياردبىت.

ب- پراگماتيكا پلەيا دووى: ئەقەژى قەكۆلىنا شىۋازى يان ئەو پىكا ب ھارىكارىيا ئەوې دەربېرىن ژ بابەتى پىشكىشكرى دەيتە كرن ب خۆقە دگريت، ئەق پلە ژ پراگماتيكي، قەكۆلىنى ل چەوانىيا قەگواستنا واتايى ژ واتا ئاشكەرا بۆ واتا قەشارتى دكەت و ژ گرنگترىن تىۋرىن ئەوې: ياسايىن گوتارى، بنەمايىن ئاخفتنى (دانوستاندنى)، بىانق، گوتنىن قەشارتى...نە، دەوروبەر ل قىرى يى بەرفرەھە، چونكى دەوروبەر ل قىرى پىشت بەستن و گرنگيى ب ديمەنى جھ و دەمى نادەت، بەلكو دەربازدبىت بۆ ئەوان بۆچوون و بىر و باوهرىن ھاوبەش و دابەشكرى د نابقبەرا ھاوبەشىن ئاخفتنىدا ھەي.

ج- پراگماتيكا پلەيا سىيى: ئەقەژى تىۋرا كردهيىن ئاخفتنى يا ئوستنى ب خۆقە دگريت، كو بنەمايى ئەقى تىۋرى ئەو، كو گوتنىن دەيتەگوتن، وەسفا حالەتى ناكەن، ئەوېن باس لىدەيتەكرن، بەلكو كردهيان بەرھەمدەينىت. د ئەقى دۆخيدا دەوروبەرە دياردكەت، كا گوتن ب شىۋەيى پرس، نەھى، فەرمانكرن...دەيتە گوتن. واتە دەوروبەر ل قىرى زىدەتر ب پىكا ئاوازه يى دياردبىت.

۴-میتا (زمانفانی و سیمانتیکی و پراگماتیکی):

ل خواری دی هه ولدهین ئه فان هه ر سى زارافه یان بدهینه نیاسین (جیرار دولودال، ۲۰۱۱، ۱۹۴-۱۹۷):

أ- میتا زمانفانی، یان وینهیی پهی فان، کو پیکدهیت ژ:

۱- میتا بلانمات: ئه فه گریډایه ب دیمه نی دهنگی یان هیلدارییی (خطی) پهی فان یان یه که ییڤ بچویکتر ژ پهیقی. ئه فه ژى ئه فان بابته تان ب خوڤه دگریت:

- یاسایڤ دهنگی. وه کو: ئیکبونا دهنگان و کرتاندنا دهنگان یان برڤه یان.

- تیکه لکرن و ئیکبونا دوو پهیقی، کو هنده ک تایبه تمه ندیڤڤ فۆرمیڤ هابیه ش هه بن.

۲- میتا تاکسات: ئه فه گریډایه ب پیکهاتا رسته ییڤه. وه کو بکارهینانا (ادغام) و پاوستانی د ناف پهیقی رسته ییدا.

۳- میتا سیمینات یان میتا لیکسیمات: بریتییه ژ ئالوگورکنا واتایان. وه کو: درکه (من گلاسه ک فه خوار). ل قیری نافى گلاسى هاتییه ئالوگورکرن ب ئه وی تشتی د گلاسیدا هه ی. مه جازا هنارتی (دنیا ئه فرو یا گرتییه). کو مه به ست پی: ل ئه سمانی عه ورڤ هه ی.

ب- میتا سیمانتیک یان وینهیی بابته تان، کو د قیریډا ره وانبیریا گشتی دهیتیه ده ستنیشانکرن، چونکی ئه فه سه رچاوه کی پیدقییه بو ژده رفه ی زمانى و ئه فان خاله یان ب خوڤه دگریت:

۱- میتا سیمینات: وه کو خواستنی.

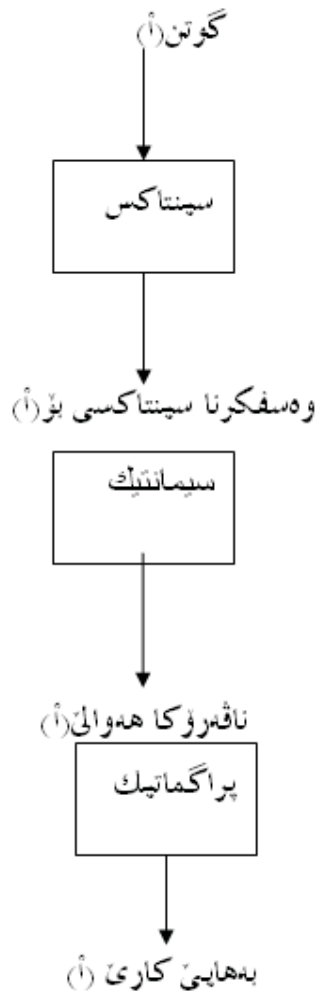
۲- میتالوجیزمات: وه کو دژیه ک و لیک وه رگیڤانا واتایی.

۳- سیمبۆل.

ج- میتا پراگماتیک یان وینهیی هزران یان وینهیی ئه رگومینتان. کو د قیریډا ئه و (میتالوجیزمات) دهینه پۆلینکرن، ئه وڤ گریډای پافه کران بن. ئه وژی بریتییه ژ:

- ۱- پرسپار و میتالوجیزماتین وەکو توانج و بى دەنگیى.
- ۲- میتالوجیزماتین گریڭداى راستیا رستەیی بن. وەکو: پۆچوون(غلو)، ترانەپیکرن، جیاوازی.
- ۳- میتالوجیزماتین پەیوەندى ب ئەرگومیتانفە ھەین. وەکو وینەیی خوازی، دانایی (الحکمة) و چیرۆک.
- ب دیتنا (Mey 2003) سى رېك بۆ فەكولینا میتا پراگماتیکى ھەنە، ئەو ھەر سى رېكزى ئەفین ل خوارینە:
- ۱- گەنگەشا تیۆرا پراگماتیکى بەیتە کرن و کا چ پیدفییە ب خۆفە بگریت.
- ۲- گەنگەشەیا بارودۆخى بەیتە کرن و ئەوشیانین مرقى ھەین بۆ ئاخقتن و گەھاندنى ب ھاریکاریا بکارھینانا پەیفان، ئەوژى پیخەمەت ھندى، داکو پراگماتیک بکاری خۆ رابیت.
- ۳- گریڭدانا پراگماتیکى ل گەل ئاستى Meta بەیتە کرن، ئەوى کو پتريا جارار دكەفیتە ژیر زارافى (زمانى رەنگفەدانى- اللغة الانعكاسية).
- ۵- تیۆرین پراگماتیکى:
- پراگماتیکى وەکو ھەر زانستەكى دى چەند تیۆرەك ھەنە و ژ گرنگترین تیۆرین پراگماتیکى ئەفین ل خوارینە:
- أ- تیۆرا ھیلدارى (النظرية الخطية):
- ئەف تیۆرە ژ بەرھەمى کارناب و شارل سیندرس بورس و قوتابخانا دۆخا لوجیکیا شیکارییە بۆ زمانى و بابەتئ ئەفئ تیۆرى ھەمى رېكخستنن ھیمایانە و ئەف تیۆرە د سى قوناغاندا دەربازدبیت یان ئەف تیۆرە ژ سى پیکھینان پیکدھیت (ادريس مقبول، ۲۰۰۷، ۲۶۹). ئەوژى بریتینە ژ:
- ۱- سینتاکس: فەكولینى ل ئەوى پەیوەندییا د ناڤبەرا ھیمایاندا ھەى دكەت.

- ۲- سیمانتیک: فہکولینی ل پھیوہندییا ہیما ب تہنی ژدہرفہدا دکہت.
- ۳- پراگماتیک: فہکولینی ل ئہوی پھیوہندییا د ناقبہرا ہیما و پافہکہری ئہویدا دکہت.
- کہواتہ ئہف تیورہ گرنگیی ب جورین ہیمايان د دہوروبہری ئہوان یی سینتاکسی و سیمانتیکی و پراگماتیکیدا ددہت.
- د شیانداہ کاری ئہقان ہر سی پیکہینان د ئہفی ہیلکارییا ل خواریدا پوہن بکہین (ادریس مقبول، ۲۰۰۷، ۲۷۰):

د شياندايه ئه‌قى ھېلکارىيې پوهنځى، ئه‌وژى ئه‌وه کو هر پېکھېنېک ل دويښ جھې خۆ و ب شيوه‌کى چاره‌سهرکړنا (أ) دکه‌ت، هه‌تاکو مه‌به‌ست و به‌هايې (أ)دياربېيت، پېدقييه (أ) دچهنه‌د قوناغه‌کاندا دهربازبېيت، ئه‌فجا ژ به‌رهندي چاره‌سهرکړنا سيناکسى بۆ (أ)ل پېش چاره‌سهرکړنا سيمانتيکيه و چاره‌سهرکړنا پراگماتيکى بۆ (أ) ل دوماهييه و ل پاش چاره‌سهرکړنا سيمانتيکى ب ده‌ستقه‌دهيت.

ل دويښ ئه‌قى چهنه‌د ل سهرى دياربېيت، کو دهرکه‌فتن ژ پېکھېنې سېنتاکسى دبېته هاتن بۆ ناډ پېکھېنې سيمانتيکى و دهرکه‌فتن ژ ناډ پېکھېنې سيمانتيکى دبېته هاتن بۆ ناډ پېکھېنې پراگماتيکى و پراگماتيک به‌هايې کارى گوتنى (أ) دياردکه‌ت (جاک موشلر و ان ريپول، ۲۰۱۰، ۴۰).

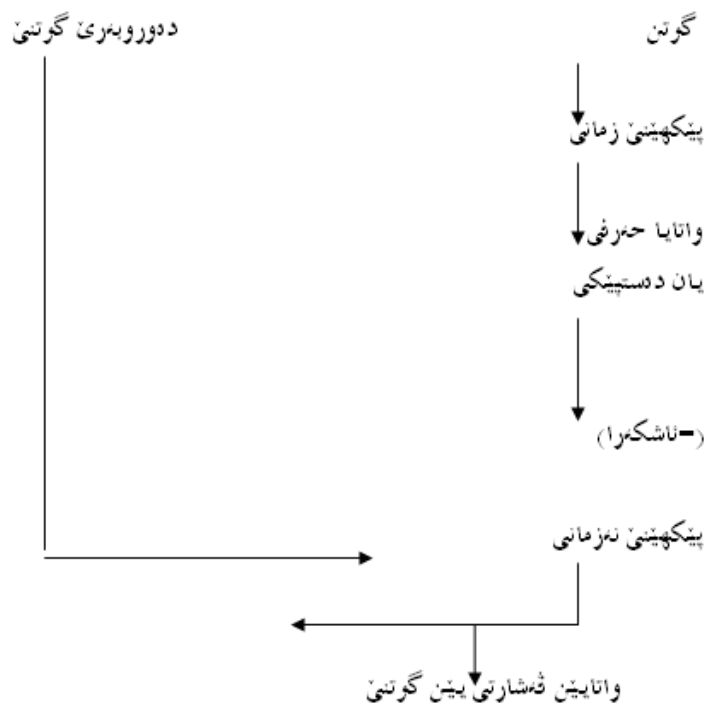
ل دوماهيکى پېدقييه ئه‌وي چهندي دياربېيت، کو وه‌سفرکړنا سېنتاکسى بۆ (أ) دبېته به‌ره‌مى چاره‌سهرکړنا سېنتاکسى و ناډه‌رؤکا هه‌والى (أ) دبېته به‌ره‌مى چاره‌سهرکړنا سيمانتيکى و به‌هايې کارى (أ) دبېته به‌ره‌مى چاره‌سهرکړنا پراگماتيکى، ژ به‌رهندي دهيت گوتن، هه‌ر کاره‌کى زمانى د ده‌وربه‌ره‌کيدا يى گونجايه (جاک موشلر و ان ريپول، ۲۰۱۰، ۴۰).

ب- تيؤرا شيوه‌يې ((Y)) :

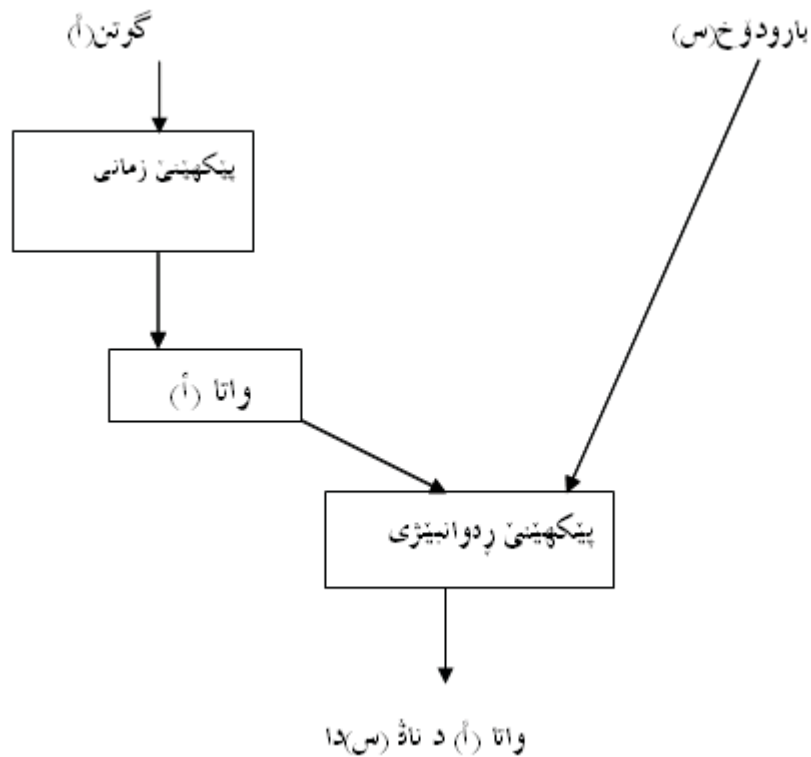
زؤربه‌يا ئه‌و کارپن گرنكى ب ئارېشا گوتنى داين، ئه‌وين کو دېنه هويى لادان و به‌زاندنى، جه‌خت ل سهر ئه‌وي چهندي کرينه، ژ بۆ چاره‌سهرکړنا ئه‌قى ئارېشى پېدقييه د ډه‌کولينا زمانيدا خۆ ب زمانقانييا زمانيقه‌ه گريپدهين، به‌لى زانستى نويى واتايى وينه‌يه‌کى هه‌څپشک د ناډه‌را دوو پېکھېناندا (زمانى و نه‌زمانى) بۆ تيؤرا خودان شيوه‌يې ((Y)) ددانيت و ب ئه‌قى ره‌نگى ل خوارى ئه‌وان هه‌ر دوو پېکھېنان ژيکجودا دکه‌ت:

۱- زمانى: ئه‌رکى ئه‌وي نواندنا واتايا ئاشکه‌رايه بۆ گوتنن زمانى.

۲- نه زمانى: گرنگيى ب وه سفكرنا نه وان واتايين فه شارتى يين زمانى ددهت، نه وين ژده رفه ي گوتنى د كرياتا گه هاندني دا دياردبن، نه و وينه ژى نه فى ل خوارپيه (صابر الحباشه، ۲۰۰۸، ۳۲-۳۳):

نه فتيوره ب نه وى نافى هاته نافكرن، چونكى نواندنا نه وى، شيوه يى پيتا Y وهرديريت و نه ف نواندنده ژديكروى و بيروندنيرى يا هاتيه وهرگرتن، كو ب نه فى رهنگى ل خوارپيه (ادريس مقبول، ۲۰۰۷، ۲۷۰):

جاك موشلەر و ئان پيپول دېيژن، د ناڤ چارچوځى پراگماتيكا تېكه‌لدا^(۱)، چ هه‌بوون بۆ چاره‌سهر كرنا هيلدارياا گوتنى نينن، به‌لكو تېكه‌لى و كۆمكرنه‌كى د ناڤه‌را پيزانينين زمانى(ئەوین سەر ب پیکهینی زمانی) و پيزانينين نه‌زمانى(ئەوین سەر ب پیکهینی ره‌وانبیری) يېڤه‌ دروستدكه‌ت و ب ئەڤى رېكى واتا گوتنى ديار دبیت و ئەڤه دبیته بنه‌مايى تيؤرا شيؤه‌يى ((Y)). ب واتايه‌كا دى د چارچوځى تيؤرا شيؤه‌يى ((Y)) دا، رېكخستنا هيلدارى د ناڤه‌را سينتاكس و سيمانتيك و پراگماتيكيڊا چ هه‌بوون بۆ نينه، هه‌ر چه‌نده ره‌وانبیری(پراگماتيک) ل ڤيرى يا تېكه‌له ل گه‌ل سيمانتيكى، ژ به‌ر هندى جۆره رېكخستنه‌ك هه‌يه، به‌لى ل ڤيرى ئەڤ تېكه‌لى و رېكخستنا

^(۱) ل دوور پراگماتيكا تېكه‌ل بنېره پشكا سييى ژ ئەڤى ڤه‌كۆليني.

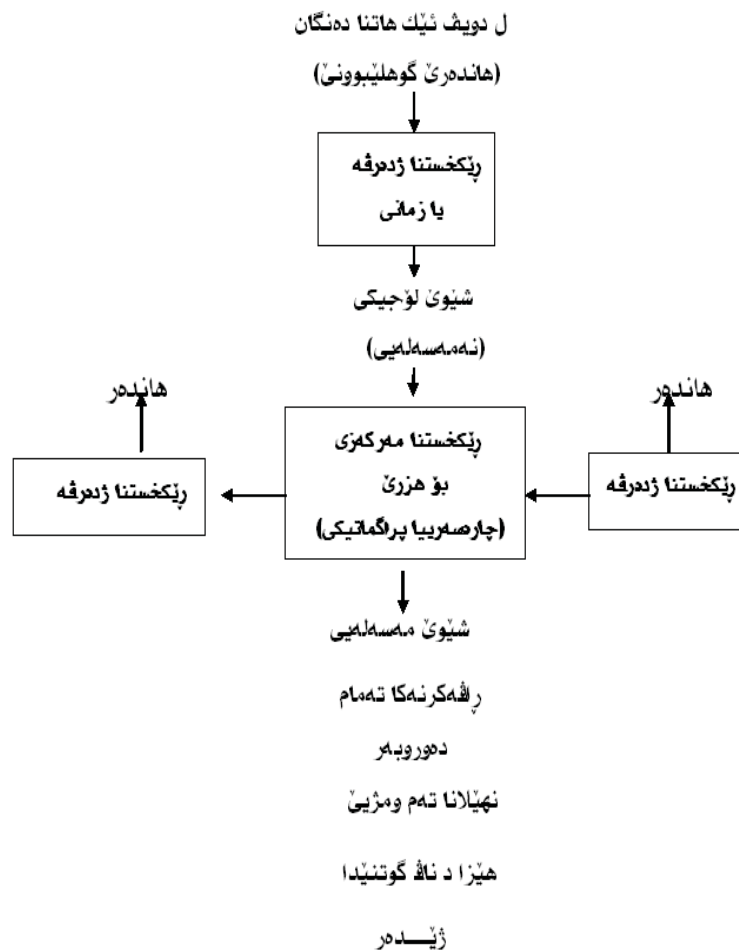
هه‌یژی بۆ هندی دزفریت، کو بارودۆخی گوتنی به‌شداریی دکه‌ت، هه‌تا‌کو
پسته‌یی واتا هه‌بیت و ئە‌ڤ واته‌یه‌ژی به‌ره‌م‌ی پیکه‌ینیی زمانیه (جاک موشلر و
ان ریبول، ۲۰۱۰، ۴۲).

ب کورتی ئە‌ڤ تیۆره پیکه‌ه‌گریدانه‌کی د ناڤه‌را زمانی و بارودۆخیدا
دروستدکه‌ت، چونکی ل ده‌ڤ ئە‌ڤی تیۆری واتا (أ) د ناڤ (س) دایه، ئە‌ڤه‌ژی
ئە‌وی چه‌ندی دگه‌هینیت، کو بارودۆخی گوتنی هاریکاره بۆ دیارکنا واتا (أ).
ژ به‌ر هندی پیکه‌ینیی ره‌وانبیژی (پراگماتیکی) پیکه‌اتییه ژ: واتا (أ) +
بارودۆخی گوتنی.

ل دوماهییی پیدڤیه بیژین، چ پوی بۆ وه‌که‌ه‌ڤییی، د ناڤه‌را
جوداهییین د ناڤه‌را ده‌رکه‌ڤتنین پیکه‌ینین زمانی و پیکه‌ینیی ره‌وانبیژیدا،
هه‌روه‌سا د ناڤه‌را واتا هه‌رفی (واتا پسته‌یی) و واتا گوتنیدا نینن، چونکی ل
ڤیژی به‌رامبه‌ریکرن ل سه‌ر به‌ره‌تی به‌رامبه‌ریکنا گۆر / نه‌گۆرانه (جاک موشلر
وان ریبول، ۲۰۱۰، ۴۴).

ج- تیۆرا ئە‌بستمۆلۆجی (النظرية المعرفية):

ئە‌و چه‌ندا ئە‌ڤی تیۆری ژ هه‌ر دوو تیۆرین به‌ری خۆ جودادکه‌ت، ئە‌وه،
کو ئە‌ڤ تیۆره دڤیته د بن هه‌ولین ئە‌بستمۆلۆجییین پراگماتیکییدا (نورالدين
اجعيط، ۲۰۱۲، ۵۹).

تيۇرا ئەبستۇمۇلۇجى شىۋەيەكە ژ شىۋىن پراگماتىكا پە و پىشەلى^(۱)،
ئەڭ تىۋرە پىچەوانەى بۆچونا ھەر دوو تىۋرىن ھىلدارى و شىۋەيى((Y))يە
(جاك موشلر وان ريبول، ۲۰۱۰، ۴۴). د شىياندايە د دوو پىرەۋىن يەكساندا باس ل
ئەڭ تىۋرى بھىتە كرن ئەۋزى: پىرەۋى ھەزىيە، كو كارىن كازدارى نواندنا
ئەۋى پىرەۋى دكەت و پىرەۋى دى پىرەۋەكى ئەبستۇمۇلۇجىيە ژلايى كارىن
سپىرىبىر و وىلسونىقە دەيتە نواندن و بكارىن فودۇرى يىن ئەبستۇمۇلۇجىقە

^(۱) ل دوور پراگماتىكا پە و رىشەلى بىنپە پىشكا سىيى ژ ئەڭ قەكۈلىنى.

گریدایه، کو جوداهیئی د ناقبهرا دوو شیوهیان ژ چارهسهریا پیژانینان دکهت، ئه وژی بریتینه ژ: پیکخستنا ژدهرفه و پیکخستنا مه رکه زییه بو هزری، هر وه کو د ئه قی هیلکاریا ل خواریدا دیاردبیت (ادیس مقبول، ۲۰۰۷، ۲۷۲-۲۷۳):

ب دیتنا سپربیر و ویلسونی سیستمی مه رکه زی، بواری چارهسهرکنا پراگماتیکییه و کریارین چارهسهرکنا پراگماتیکی ب سروشتی پیکخستنا ژدهرفه گریدای نینه. هر چه نده سیستمی مه رکه زی پالپشتیئی ب پیکخستنا ژدهرفه دکهت (جاک موشلر و ان ریبول، ۲۰۱۰، ۴۴).

خالا گرنگ ل قیری جوداهییه د ناقبهرا سینتاکس (تیؤرا سینتاکسی) و پراگماتیکییه. هر دوو بواری گریدای فه کولینا ئه بستومؤلوجینه. تیؤرا سینتاکسی ژ ئالییه کیفه په یوه ندیا ب سینتاکسا گشتیفه هه ی و ژ ئالییه کی دیفه ب تیورین وهرگرتنا زمانیفه هه یه، به لی پراگماتیک چارهسهریا کریارین ئامازه کاری دکهت و ده وروربه ری دروستدکته، هر چه نده بابته تی هر دووکان زمانه (جاک موشلر و ان ریبول، ۲۰۱۰، ۴۴).

ب دیتنا هنده ک زانایان پراگماتیک دکه قیته ژ دهرفه ی زمانی، چونکی ئه و د ئه وی باوه ریډانه، کو زمان پیکهاتییه ژ: (دهنگ، سینتاکس، سیمانتیکی). هه روه سا لایه نگه ری ئه قی تیؤری ئامازه یی ب هنده ک جوداهییین دی ددهن، ئه و جوداهیژی گریداینه ب ئه وی په یوه ندیا د ناقبهرا سیستمی ژ دهرفه و سیستمی مه رکه زیده هه ی. ب دیتنا سپربیر و ویلسونی به ره می سیستمی چارهسهرکنا زمانی ژ لای شیوه یی لوجیکیفه دهیته نواندن، ئه قه ژی راقه کرنه کا نه ته مام ددهت، به لی راقه کرن دی ته مامبیت، هه تا پراگماتیک پالپشتی و جه ختی ل ژیده ری فه گوران (متغیرات) بکهت و جه ختی ل هیزا د ناف گوتنیدا بکهت و ته مومژیئی نه هیلیت و د ئه نجامدا شیوه یی لوجیکی ده وله مه ند دکهت، ژ بهر هندی کریارا چارهسهرکنا پراگماتیکی کریاره کا دوماهییه و ل سهر به ره می سیتهمی زمانی په یوه و دبیت، به لی ل قیری کارلیکرن د ناقبهرا سیستمی ژ دهرفه و

سیستەمى مەرەكەزىدا گەلەك ئالۋزترە ژ ئەۋى چەندا د ناڧ تىۋرا ھىلدارىدا ھەى (جاك موشلر و ان ريبول، ۲۰۱۰، ۴۴).

د- تىۋرا گونجانى (نظرية الملائمة):

تىۋرا گونجانى ب تىۋرەكا پراگماتىكى ئەبستمۆلۋجى دەيتە ھژمارتن، بنەمايىن ئەقى تىۋرى ژلايى زمانقانى برىتاني دىردر ولسن و زاناىى فەرەنسى دان سپىربرىفە يا ھاتىيەدانان و گرنگىيا ئەۋى يا پراگماتىكى ژ دوو تىشتان دەيت:

۱- ئەڧ تىۋرە سەر ب زانستىن ئەبستمۆلۋجىيىن تىگەھشتىڧەيە.

۲- ھەر ل دەمى بۆ جارا ئىكى ھزر و چەمكىن پراگماتىكى پەيدابووين، ئەقى تىۋرى ب وردى جەى خۆ دناڧ زمانىدا كر، ب تايىبەتى د ئاستى سينتاكسىدا (مسعود صحراوي، ۲۰۰۵، ۳۶).

كەۋاتە تىۋرا گونجانى دوو بىروباۋەران تىكەلى ئىك دكەت، كو د بنەرەندا پىچەۋانەى ئىك و دوو بوون، واتە تىۋرا پاڧەكرنا گوتن و دىاردىن پىكھاتەيىن گوتنىيە د جەين ژىكجودادا و دەھمان دەمدا ئەڧ تىۋرە ب تىۋرا تىگەھشتىن دەيتە ھژمارتن و ئەگەرژى ئەۋە، كو ئەڧ تىۋرە دوو بواريىن ئەبستمۆلۋجى تىكەلى ئىك دكەت:

۱- پالپشتىيى ب بواري دەرووناسيا ئەبستمۆلۋجى دكەت ب تايىبەتى تىۋرا مۆدۆلارىتيا فۆدورى ۱۹۸۳.

۲- مفاى ژبواري فەلسەفەيا زمانى ۋەردگريت و ب تايىبەتى تىۋرا دان وستاندى يا گرايسى ۱۹۷۵ (مسعود صحراوي، ۲۰۰۵، ۳۶-۳۷).

گرنگترىن سىما كو تىۋرا گونجانى ژ تىۋرىن دى جودا دكەت، ئەۋرى ديتنا ئەۋيىە بۆ دەۋروبەرى، د ئەقى تىۋرىدا چ تىشت بەرى پروسىسا تىگەھشتىن ب شىۋەيى دوماھى يان دياركرى سەر دەۋروبەرى ب دەستڧە ناھيىن، بەلكو پىشتى گوتن ل دويڧ ئىكدا دەين دەۋروبەرى ديار و ئاشكەرا دبىت و دەۋروبەرى ژكومەكا گريمانىن دەۋروبەرى پىكدەيت، كو پالپشتىيى ب سى ژىدەران دكەت:

۱- ٲاڤه ڪرنا ڳوٺننن بهري: ٺهه مهه سلهين ڪو ٲاسٽه وخو ب دهسٽفه دهين ٺهه وڙي ٲسٽي ڳوهلي بونا ٺاڤٽنا ٺيڪي و ٲاڤه ڪرنا ٺهه وي دهيت ه ڪرن، د بيروڪا ميٽسڪيدا ڪو مدبيت، ٺهه وڙي دبته به شه ڪ و ڙ دهه ورو بهري ٲاڤه ڪرنا ڳوٺننن مهه به سٽدار ٲارچه ٲارچه نابيت.

۲- ڙينگهه ها فيزيڪي: دهه ورو بهر چي دبته هه ر نواندنه ڪا مهه سلهه يي ب خوڦه بگريت، ڪو ڙ ٺهه وي جهي هه لقولا بيت، ڪو ٲهه يوهه نديڪرن تي دا هاتبيت ه ٺهه نجامدان و ڪو ٺهه ندامي تيگهه هشتني يي ٺاڤٽنڪه ري چ ب شيوهه يه ڪي ٲاسٽه وخو ٲان نه ٲاسٽه وخو شيانا نواندنا ٺهه وي چهندي هه يه.

۳- بيروڪا سيسته مي مهه رڪه زي: بريتيه ڙ ٲيڙانينن جياواز ڙ جيها نا ڙ دهه رڦه و هنده ڪ ڙ ٺهه وان ٲيڙانينان د دهه ورو بهري ٲاڤه ڪريدا دهينه بڪاردهينان (مسعود صحراوي، ۲۰۰۵، ۳۸ - ۳۹).

ل دوماهييي ٲيڊڦيه ٺاماره يي ب ٺهه وي چهندي بدهين، ڪو هه ر تيوره ڪا ٲراگماتيڪي، هه ٽاڪو بشيت د ناڦ زانستين ٺهه بسٽمؤلوجيدا ٲوله ڪي بينيت، ٺهه وڙي ب ٲيڪا هه ڦڪاريا ٺهه وي ل گهه ل زانستين وهه ڪو زمانڦاني و دهه ر وونناسيا ٺهه بسٽمؤلوجي بو هندي داڪو بگهه يته ٺهه نجامان د بهاري بيرتيڙيا دهه سٽڪردا، ٲيڊڦيه ل سهه ر ٲهه چاڦيا ٺهه ڦان خالين ل خوري بڪهت:

۱- ٲيڊڦيه ل سهه ر تيوره ٲراگماتيڪي يا ٺهه رڪي و نواندي بيت.
۲- ٲيڊڦيه ل سهه ر تيوره ٲراگماتيڪي ڪريارين ٲاڤه ڪرني ٲوهن بڪهت، ٺهه وڙي ب ٲيڪا سي دا بيشين جوداڦه، ٺهه وڙي ٺهه ڦه نه:

ا- ياسايينن ٺاماره ڪاريا بڪارهاتي ڪيڙڪه؟
ب- ٺهه وي ٲيڦهه ر چنه ٺهه وي د هه لبرارتنا ٲيڙانينن زانراودا ٲسٽبه سٽني ٲيڊڪهت؟

ج- ٺهه وي ٲيڦهه ر چيه ٺهه وي ٺهه م ٲسٽبه سٽني ٲيڊڪهين، بو هندي داڪو ٺهه م بشين برياري بدهين، ڪو فلان ٲاڤه ڪرن يا ٲهه سندهه و ٲيڊڦيه ڪريارا ٺاماره ڪاري بهيت ه ٲاوسٽان؟

۳- پیدڦييه ل سهر تيؤرا پراگماتيكي بؤ مه دياربكهت، كا چهوا ئهم دي پيزانينن نوي ب دهستي خؤفه ئيخين؟ (ئانكو پيدڦييه چاره سهر ييا په يوه ندييان د ناقبه را تيگه هشتن و نواندين پهمزيدا بكهت).

۴- پيدڦييه ل سهر تيؤرا پراگماتيكي دياربكهت، كا چهوا پيزانين هاتينه نواندن و ئه و كريار چنه ئه ويئ ئهم ل سهر دچين؟ (ان ريبول و جاك موشلار، ۲۰۰۳، ۶۶).

۶- په خنه گرتن ل پراگماتيكي:

گه له ك په خنه ل زانستي پراگماتيكي يين هاتينه گرتن، ئه ڦين ل خوارئ هنده ك ژ ئه وان په خنه يانه:

۱- پراگماتيكي هيشتا يا د قوناغين پيگه هشتن و پيشقه چوون و به راورد كرن و پراكتيكيځاځيه، هه روه سا شيانا زيده بوون و ئالوگور كرنئ هه يه.

۲- پراگماتيكي پيځاز ه كا ئاشكه را نينه يان بواره كي ڦه كولينه كا ديار كرى نينه.

۳- ڦه كولينن پراگماتيكي بؤ بوارين ئه بستمؤلؤجى به رفره دبیت، كو هنده ك بنه ما و پيځازين ئه وي بكار دهينن. وه كو سوود وهر گرتن ژ زانستي لؤجيكى.

۴- پراگماتيكي پووبه ره كي به رفره ه ڦه كولينئ د زمانقانيبيدا نينه، پراگماتيكناسان زيده تر ئاره زوو و ده مارگيرى بؤ په وانبيرثيى هه يه ژ زمانقانييا نوى.

۵- پراگماتيكي ياسايين گشتى و بنه مايين بنه ره تين پراگماتيكي دياردكه ن نينن، كو ئه و بنه مايه يين هزر و بؤ چوونه كا هوير بؤ راځه كرنا پراگماتيكي بدن، هه روه سا بنه مايين گشتييين پراگماتيكي نه شيين راځه كرنا پراگماتيكييا هوير بدن و بنه مايين گشتى بؤ ده وروبه ران به س نينن بؤ راځه كرنا هه ر ده وروبه ره كي و شيوازين گوتارى.

۶- پراگماتیک نواندنا مەنھەجەکی سەر بەخۆ ناکەت، کو پەوانبیزی و
زمانقانی مەملانی ل گەل دکن، ئانکو ھاوبەشە ل گەل ھەر دووکان.
دیسان مەنھەجەکی ئاشکەرە د شروڤە کرنیدا نینە (محمود عکاشە، ۲۰۱۳،
۱۱۳-۱۱۴).

پشکا سیی: پراگماتیک و راستی و نه راستی:

۱- بنه مایین فلهسه فی د تیورا پراگماتیکیدا:

واتایا پراگماتیک یا فالانینه ژ پشکدارییا هوکارین ژ دهرقهی زمانی. وهکو جفاکی و دهرووناسی و ب تاییه تی فلهسه فه، چونکی د پراگماتیکیدا په هه ند و بنه مایین نه فان هه می زانستان هه نه. د فییریدا ب تنی نه م دی به حسی بنه مایین فلهسه فی د پراگماتیکیدا کهین. هنده ک زانا د نه وی باوه ریډانه، کو پراگماتیک د کارین هه رسی فله یله سو فین زمانیدا په یدابوویه، نه وژی ئوستن و سیریل و گرایسن (یاسه ظریفه، ۲۰۱۰، ۱۰).

فلهسه فا شیکاری ژیده ری ئیکی بوویه، کو پراگماتیک ژپه یدابووی، کو فله یله سو فی نه لمانی فریگه پیشه نگی نه فی ئارسته ی بوو، نه وژی ب ریکا شروقه کرنین زمانی، کو ل سهر دهر برپینن زمانی جپه جیکرینه و گله ک فله یله سو ف ب هزرا فلهسه فا شیکارییا فریگه ی کاریگه ر بووینه و ژ نه وانژی (فیتگنشتاین، جون ئوستن، جون سیریل و گرایسن)، نه فه هه می ل سهر گوتنه کی ریکه قتینه، نه وژه نه وه: تیگه هشتنا مروقی بو خو و بو جیهانا خو، ب پلا ئیکی جه ختی ل سهر زمانی دکه ت، کو زمانه دهر برپینی ژ نه فی تیگه هشتنی دکه ت (سلوی الشرقي، ۲۰۱۰، ۱۵۶).

فلهسه فا شیکاری ل سهر سی بنه مایان هاتییه دانان، نه وژی نه فه نه: دویرکه قتن ژ شیوازی فه کولینا فلهسه فا که قن و ب تاییه تی لایه نی نه وی بی میتافیزیقی.

۲- گوهورپنا ته وهری گرنگیپیدانا فلهسه فی ژ بابه تی تیورا زانینی بو بابه تی شروقه کرنا زمانی.

۳- نویکرنا هنده ک لایه نین زمانی و ب کویری چوونا د نا قدا ب تاییه تی لایه نی واتایی و دیمه نین زمانیین ژ په یدابووی (محمود عکاشه، ۲۰۱۳، ۴۴). فلهسه فا شیکاری زمانی بو خو دکه ته بابه تی فه کولینی، ژ نه وی پوانگه هیفه کو ئالافه کی زانینییه، کو نه م دشین ب ریکا زمانی ل گه ردوونی

بگه هين ب تيگه هشتنه کا دروست. ئەڤه لسه فه کارفه دانه کا بهيزبوو بۆ
 فه لسه فا کهڤن، چونکی فه لسه فا کهڤن گه له ک گرنگی ب فه کۆلينا زمانين
 سروشتی نه ددا، پيچه وانه ی فه لسه فا شیکاری، کو زمانی بۆ خو دکه ته
 بابه تی فه کۆلینی، چونکی ئەڤه لسه فه دبینیت، کو هه می بۆچوونين
 فه لسه فی هه تاکو بشين ل گه ردوونی و گرفتین ئەوی بگه هن، پيڤڤيه زمانی
 بکه نه بابه تی فه کۆلینی و ئەڤه چه نده ژي ب خو ب کاکلا فه کۆلينا پراگماتيکی
 دهیته هژمارتن (مسعود الصراوي، ۲۰۰۵، ۲۰-۲۱).

هه ر وه کو به ری نوکه مه دیارکری هه ر سی فه یلوسوفین ناڤين ئەوان ل
 سه ری هاتینه گوتن، ب فه لسه فا شیکاری کاریگه ربووینه، ئەوژی ب پیکا
 به شداربوونا ئەوان د پيشنيخستنا ئەڤی ئارسته یدا و پالشتیا ئەوان بۆ
 ئارسته یی پراگماتيکی کری. پشتی هینگی ئوستن و سیریلی تیورا کرده یین
 ئاخفتنی دانا و مه به ست پی ئەو کرده یین ب ده ستقه هاتینه ژ ئالییی
 بکارهینه رین زمانیفه د هه لویستین زمانییین دیارکریدا. هه روه سا ئوستنی د
 ئەڤی بواریدا به شی دووی ژ ده ربړینان هینا، کو ب ناڤی ده ربړینین
 ئەنجامدانی یان کرده یین ئەنجامدانی ناڤکر، کرده یین ئەنجامدانی ئەو کرده نه
 ئەوین ده ربړینی ژ نه هییی یان سالوخه تان بۆ کرده یان په یدا دکه ت... هتد و
 ئەڤان کرده یان ئەو تایبه تمه ندییه هه یه، ل ده می تشته ک دهیته درکاندن، ل
 ئەوی ده می کریاره کا وه سفکری دهیته ئەنجامدان. ئەڤه کرده یه چیدبن
 ئاشکه را بن، واته پراگه یاندن د پړژه یا پراگه یاندنیڤا بیت. وه کو بیژین:(ئەز
 سوزی دده مه ته، ئەز سه ره دانا ته بکه م) و ئەز ئامۆژگاریی ل ته دکه م... و
 چیدبیت کرده یین ئەنجامدانی فه شارتی بن (یاسه ظریفه، ۲۰۱۰، ۱۰-۱۱). هه ر
 وه کو داوا د پړژه یا پراگه هاندنیڤا بهیته. هه ر وه کو مامۆستا د ژوورا هۆلیدا
 بیژیت: ئەڤه ژووره یا گه رمه. قوتابی ئیکسه ر دی تیگه هن، کو یی داوا یه کی
 دکه ت، ئەڤا چ فه کرنا ده رگه هی بیت یان هلکرنا پانکی بیت یان تشته کی
 دی بیت، ئەڤه ژي دمینیته ل دویڤ ئەوی ده وروبه ری د ناڤه را مامۆستا و
 قوتابیاندا هه ی.

تيؤرا كرده ييڻ ئاخفتنى پيشكهفت و ل سەر دەستى قوتابىيى ئوستنى، سىرىلى زىدەتر ئاشكەرا و دياربوو، كو ئەوى جارەكا دى كرده ييڻ ئاخفتنى دابەشكر و جوداھى د ناڧبەرا ئەواندا كر، ديسان گرايس بەشدارى د پيشكهفتنا فەلسەفا شىكاريدا ھەبوو، ئەوژى ب رىكا فەكۆلينا ئەوى، ئەوا ل سەر كيشەيا پىگىربوون ب دانوستاندنى. ئەوژى ب رىكا محازراتىن خۆ ئەوين ل زانكۆيا ھارفارد، ل سالا ۱۹۶۹ز، پيشكىشكرين. كو ژ ئەوى خالى دەستپىكرى، كو خەك د دانوستاندنا خۆدا چىدبىت مەبەستا ئەوان پتر بيت، ژ ئەوى تشتى دىيژن، يان بەرۇقاژى مەبەستا ئەوان بيت. ھەروەسا سنوور د ناڧبەرا چ دىيژت-What is said و مەبەست پى چىيە-What is meant دا دانايە، كو دىيژنە ئەوان واتا ئاشكەرا و واتا فەشارتى، ئەف چەندەژى ب رىكا بنەمايى ھارىكارىيى ب دەستفە دەيت و ئەف بنەمايە دابەشى چار بنەمايىن دى دبىت، ئەوژى بنەمايىن چەندى، چەوايى، پەيوەندى و شىوازن (ياسە ظریفە، ۲۰۱۰، ۱۲).

فیتگنشتاينى ئارستەيەكا نوى ب ناڧى(فەلسەفا زمانىيا ئاسايى) دامەزراند و ناڧەرۇكا ئەوى ئەو، كو ئاخفتن ل سەر سروشتى زمانى و سروشتى واتايى د ئاخفتنا مروفى ئاسايدا بەيتە كرن. ئەوا فەلسەفا فیتگنشتاينى يا شروفەكارى ژ فەلسەفەين دى جودادكەت، ئەو كو ئەف فەلسەفە ل واتايى دگەرپىت و بۆ ھندى دچىت واتا يا جىگىر نىنە، ھەروەسا يا سنوورداركرىژى نىنە و داوا ھندى دكەت، كول دويڧ واتايەكا لوجىكىيا فەبرنەگەرن (سلوى الشرفى، ۲۰۱۰، ۱۵۶). ئەفە ھزرا جەختى ل ھندى دكەت، كو "ل واتا لوجىكىيا فەبرنەگەرن"، بوويە ئەگەر بۆ پەيدا بوونا ھندەك ژ بابەتەين زمانىيىن گرنىگ وەكو: ئامازە، كرده ييڻ ئاخفتنى و دەرکەفتە و گریمانەين پيشەكى... ھتد.

ديسان پراگماتىكى پەيوەندى يا ب تيؤرا گەھاندنى يا ھابرمانسيفە ژى ھەى، ئەوا ب ناڧى فەلسەفا گەھاندنى دەيتە نياسين. ئەفەژى ژ بەر ھندييە، كو تيؤرا پراگماتىكى پەيوەندييەكا بەيژ يا ب گەھاندنيڧە ھەى (سلوى الشرفى،

۲۰۱۰، ۱۵۵). هابرمانس گرنگيی ب زمانی نادهت، ژ ئاليی هندیشه کو سیتهمه که ژ هیمايان، کو پیکهاتا خو یا سینتاکسی و فرههنگی و فۆنۆلۆجی و سیمانتیکی ههیه، به لکو گرنگيی بکارهینانی ددهت. هابرمانس د فلهسه فا گه هاندنیدا هندهک یاسایان ددانیت و دبینیت کو ئه و یاسایه ههلوپستی ئاخفتنی دکه نه ههلوپستهکی نمونهیی (ئایدیالی)، ئه وژی ئه قه نه: ۱- مافی هه ر که سه کییه، کو شیاننا ئاخفتنی هه بیت، به شدارییی د ئاخفتنیدا بکه ت.

۲- مافی هه ر که سه کییه، گومان ل سه ر هه ر پیشنیاره کی هه بیت.

۳- مافی هه ر که سه کییه، هه ر پیشنیاره کی بکه ته د ئاخفتنیدا.

۴- مافی هه ر که سه کییه، ده ربړینی ژ هه لوپست و ئاره زوو و پیدقییاتییین خو بکه ت.

۵- دقیت زۆری یان فشار نه بیته گرفت بو هه ر ئاخفتنکه ره کی، ئه قجا چ ئه و فشار د ناڤ گوتاری یان ژ ده رقه ی گوتاریدا بیت (سلوی الشرفی، ۲۰۱۰، ۱۶۳).

هابرمانسی فلهسه فا خو یا گه هاندنی ل دوپف ژماریه کا به رژه وه ندییان دامه زرانديه، ئه وژی د په رتووکا خو دا ئه و ب ناڤی (زانین و به رژه وندي)، ئه و به رژه ونديژی ئه قین ل خوارینه:

۱- به رژه ونديیا ته کنیکی: ئه قه ل دوور پراکتیکرنا زانستی سه ربۆری دزقریت، ژ بو ب ده سته هینانا پیدقییاتییین مادییین دیارکری و ئه قه دبیته هوئی به ره مه هینانا زانینی.

۲- به رژه وه ندییا گشتی: ئه قه د بنه رته دا گرنگيی ب کریارا گه هاندنی د ناڤه را تاکه که سان و گرۆپین جفاکییین ژیکجودادا ددهت، ئه وژی ب پیکا دووپاتکرنا ئه وئی ل سه ر زمانی وه کو ئالافه کی په یوه ندیکرنی و ب پلا ئیکی تیگه هشتنی، ئه وژی پیخه مه ت به لافکرنا زانینی.

۳- بهرزه وهنديا ئازادبوني: ئهفه ب تيبينكرنا كريار و گوتنين نه دروست رادبیت، ئهوين ژ ئه نجامي هيژي ب دهستقه هاتين، پاشي هه ولدهت ژي ئازاد ببیت و بو پيشبينيه كا خوديا دهربري دهر باز دبیت. ئهف بنه ما و پهيوه ندي و مهرجين ئهوين هابرماني زيده كرين، به شداری د پيشنيخستنا گوتارا پراگماتيكيده كرينه و ب پيكا ئهوان گوتار دهيتته شروقه كرن (سلوی الشرفي، ۲۰۱۰، ۱۶۳ - ۱۶۴).

۲- پراگماتيک ل دهف پؤل گرايسي:

پراگماتيكا گرايسي ل سهر سي بنه مايين سهره كي دهيتته دهستنيشانكرن، ئه وژي بریتينه ژ:
 ۱- بنه مايي واتايا نه سروشتي^(۱):

هه تاكو گوهدار بشيت ل گوتنه كي بگه هيت پيدفييه ل سهر ئهوي ل مه به ستا ئاخفتنكه ري بگه هيت، ب پيكا زانينا ئهوي مه به ستی (نورالدين اجعيط، ۲۰۱۲، ۷۵). و تيگه هي ئهفي جوړي واتايي گريدای جووت مه به ستیيه، ئه وژي مه به ستا راگه هاندي و مه به ستا ب جههينانا مه به ستا راگه هانديه، ئه وژي پشتي گوهدار ل ئهوي مه به ستی بگه هيت (ان روبول و جاك موشلار، ۲۰۰۳، ۷۹). واته ل فيري واتايا ئاشكه را و واتايا فه شارتی هه نه، مه به ست ژ واتايا ئاشكه را ئه وه كو شيوه و پيكهاتا زماني ب خو ئهوي واتايي ددهت، به لي واتايا فه شارتی بریتيه ژ ئهوي مه به ستا فه شارتی، كو شيوه و پيكهاته يا رسته يي نه شيت دياربكهت، ئه گهر ده وروبه ر نه بیت، كو ل فيري واتايا نه سروشتي و واتايا فه شارتی دبنه ئيك.

^(۱) واتايا نه سروشتي، ئه وه ئاخفتنكه ر ب پيكا رسته كا دياركري، مه به سته كي پيشكيشي گوهداري بكهت (ان روبول و جاك موشلار، ۲۰۰۳، ۵۳). به لي واتايا سروشتي ئه و واتايه ئه وا پيكه فتنه جفاكي ل سهر هه بیت، كو ب پيكا واتايا فه رهنگي و واتايا پيژماني ب دهستقه دهيت.

ب-بڻه مائي هاريڪاريي:

ب ديتنا گرايسي هه ٽاڪو ٽاڦتن شيوهيه ڪي نمونه يي وهريگريت و وهڪو ٿهوا داخوازڪري بيت، پيدقييه هاوبه شين ٽاڦتن بڻه مائي هاريڪاريي د ٽاڦتن خودا ب جه بينن و ٿه ٻڻه مائه دابه شي چار بڻه مائين دي دبیت، ٿه و بڻه مائه ٿي بریتينه ٿ: (بڻه مائي چهندي، چهوايي، پهيوهندي و شيوان)^(۱) و لادانا ٿه ٿان بڻه ميان دهريگه ٿه يي ب دهستقه دهينيت.

ج-بڻه مائي ڪوڊ يان مهنهجي:

د ٿيڙدا گريمانا هندي دهيت ڪرن، ڪو دهريپنين زماني فرهواتا نينن و داخواز ٿ ٽاڦتنڪهري دهيت ڪرن، فره يي يان چهنديي د واتاييدا بڪارنه هينيت. ڪيشه يا فره واتايي ل دويٺ ٿه ٿي بڻه مائي ب پهوشا ڪه رهستانقه گريڊاي نينه، به لڪو بو بڪارهيناني دزقريت، پيدقييه ٽامازه يي ب ٿه وي چهندي بدهين، ڪو ٿه ٿي بڻه مائي ٿه نجامين گرنه هه بوون، ٿه وڙي ٿه و بوون، ڪو ٿ ٽالييه ڪيهه پي ب ٽاسانڪرنا سالوڪرنا زماني دا، (واته واتايين گريڊاي ب دهريپنين زمانيفه سنووردار ليهاتن. ٿ ٽاليه ڪي ديفه داخوازا دامه زراندا نيزيڪبوونه ڪا دي ڪر، ڪو ب تيورين ٽاڪ واتايي دهيت نه نياسين، ڪو پاسته وخو هه ٿڌي تيورين ته مومڙييين واتايينه (نورالدين اجعيط، ٢٠١٢، ٧٧).

٣- پراگماتيڪا تيڪهل (پراگماتيڪا زماني) و پراگماتيڪا زانيني (ٿه بستمولوجي)^(۲):

پراگماتيڪا تيڪهل تيوره ڪا واتاييه، ب تيڪهلڪرنا شيوهي ڪرده يين گوٽني و ڪوڊي زماني رادبيت “ٿه ٿجا چ ٿه و ڪرده فره مانڪرن، پهيمانان يان ٽاموڙگاري بيت،... هتد (جاڪ موشر و ان ريبول، ٢٠١٠، ٨٣). ب ديتنا هه رمان

^(۱) بو پتر پيزانينان ل دور ب جهينان و به زاندا (لادانا) ٿه ٿان بڻه ميان بڻپره پشڪا شه شي ٿ ٿه ٿي ٿه ڪولين.

^(۲) بو پتر پيزانينان ل دور پراگماتيڪا ٿه بستمولوجي، بڻپره: تيورا ٿه بستمولوجي، (پشڪا دووي) ٿ ٿه ٿي په رتوڪي.

پاریه، هه مه جۆرییا شیانا هه بوونا پراگماتیکی ب ئه وی وه سفی، کو بنه مایه کی تیکه له بو تیۆرا زمانی هه تا سینتاکسیژی“ دی ب وه سفا ئه وی دانوستاندنی ب ده ستفه هی، ئه وا گریدای ب ده ستنیشانکرنا پراگماتیک و سیمانتیکیه هه ی (صابر الحباشه، ۲۰۰۸، ۲۳). به لی پراگماتیکا زانی، گریمانا هندئ دکهت، کو کریارین گریدای ب چاره سه رکرنا گوئنا ب شیوه یی پراگماتیکی گریدای سیسته می مه رکه زییین هزیننه، واته کارئ سیسته می زمانی نینه.

دیکرۆ و ئنسکمب و دکرۆ نواندنا پراگماتیکا تیکه ل دکه ن، به لی سپربر و ولسن نواندنا پراگماتیکا ئه بستمۆلۆجی دکه ن (جاک موشلر و ان ریبول، ۲۰۱۰، ۸۳).

د ناقبه را ئه فان هه ر دوو تیۆراندنا خالین هاوبه ش و جودا هه نه، خالین هاوبه ش د ناقبه را پراگماتیکا تیکه ل و ئه بستمۆلۆجیدا، ئه قین ل خوارینه:
 أ - هه ر دوو تیۆر، گرنگیه کا زیده ب تیگه هی فیکنی دده ن، ئه قجا چ ب پیکا شروقه کرنی بیت یان ب پیکا زانیارییا پیرابووی بیت.

ب - هه ر دوو تیۆر، به رامبه رکرنا واتا حه رفی (واتا په یف و پسته یان) و واتا نه حه رفی (واتا پیشکیشکرنا گوئنی یان واتا ئاخفتنکه ری) په تدکه ن و هه ر ئیک ژ ئه وان، نواندنا نیزیکیبوونه کا ئافاکه ر دکه ت.

(جاک موشلر و ان ریبول، ۲۰۱۰، ۸۳). ب واتایه کا دی هه ر دوو تیۆر هه ولده ن، واتا دویر، نیزیکی بکه ن و به ر ژیر (عافل) بکه ت.

خالین جیاواز د ناقبه را پراگماتیکا تیکه ل و پراگماتیکا ئه بستمۆلۆجیدا ئه قین ل خوارینه:

أ - د پراگماتیکا تیکه لدا، ئاماژه کرن ب پیشکیشکرنا گوئنی دبیته تاییه تییه کا جیاوک (ممین) بو کۆدی زمانی، د ناف پیکهاتا زمانیدا“ به لی د پراگماتیکا ئه بستمۆلۆجیدا ئاماژه کرن ب پیشکیشکرنا گوئنی حاله ته کی تاییه ته ژ دیارده کا گشتی، ئه قه ژی گریدای بکارهینانا ده ربپینه کییه ژ ده ربپینن زمانی، ئه وژی بکارهینانا ئه وی یا را فکریه.

ب- د پراگماتيكا تيځه لدا، تيځه هشتنا گوتنان پشتبهنسني ب پيرهوږن ئيستدلالبيږن تايهت ب زمانيفه دكهت، هه وږي ئيستدلالين هه رگومينتانه و هه فيږي تايهت هه ندييا هه رنه نجامكړن نينه، به لكو خودان سروسنه كي پله ييه، واته گريدايه ب پله بوونيفه به لي پراگماتيكا هه بستمولوحي جهه كي گرنه دده ته پيرهوږن ئيستدلالبيږن هه رنه نجامكړي د تيځه هشتنا گوتناندا.

ج- پراگماتيكا تيځه ل پالپشتيا به هايي راستيي بو گوتنان ناكهت، چونكي جوداهييه كا به رچا دنيځيته د نافه را زمانې سروسني و زمانې وينيدا به لي پراگماتيكا هه بستمولوحي پيچه وانه ي پراگماتيكا تيځه له، چونكي پراگماتيكا هه بستمولوحي ل سهر مه رجين راستيي رادبيت، كو راستيي ژ وانا گوتنان دوير نايځيته، هه وږي دكه فيته سهر مللي هه وږي پراگماتيكي و دبته هه ركي هه وږي پالپشتيا به هايي راستيي بو گوتنان بكهت (جاك موشر و ان ريبول، ۲۰۱۰، ۸۴).

۴- پراگماتيكا تيځه ل و پراگماتيكا ره و پيشه لي:

پراگماتيكا تيځه ل په يوه ندييه ك ب سيمانتيكي هه يه و بكارې شروقه كرنا پراگماتيكي رادبيت، و دياردكهت، زمان كرده يه. هه روه سا نامارهي ب هندي ددهت، هه تاكو مروقه بشي ل گوتنه كي بگه هيت، دقيت بزانيت، كا هه و گوتن بوحي هاتييه گوتن؟ نانكو وانا گوتن وينه يه كه ژ كړيارا گوتن.

ب ديتنا پراگماتيكا ره و پيشه لي، پراگماتيكي به شه كي تيځه ل نينه ژ سيمانتيكي، به لكو يا ژيچودايه و هه رگومينت و به لگه وږي هه وه، راقه كرن د ئيك دهمدا لايه نين راستي و نه راستيي بكاردهينيت.

۱- لايه نين راستيي:

هه وه يا گريدايه ب وانا راستيي هه و د چارچوږي وانا وينه كريدا دهيت چاره سهر كرن، هه و كو د لوجيكي دا دهيت بكارهينان. بو نمونه پرسته كا وه كو: (هه ر زه لاهه كه هه ز نافره ته كي دكهت.) يا ته مومراوييه، چونكي هه وږي

پسته یی دوو خواندنن لوجیکی هه نه و وه سفا مه رجین پاستییی دکن،
ئه وژی ئه قه نه:

أ- ۷ س (زه لام (س) ← E (ئافره ت (ص)) ∧ حه ز (س، ص))
بو هر (س)، ئه گهر (س) زه لام بیت که واته (ص) یا هه ی، (ص)
ئافره ته و (س) حه ز ژ (ص) دکه ت.
ب- E ص ۷ س (ئافره ت (ص)) ∧ زه لام (س)) ∧ حه ز (س، ص)
(ص) یا هه ی، هر (س)، (ص) ئافره ته و (س) زه لامه و (س) حه ز ژ
(ص) دکه ت.

واتایا هیما یین لوجیکی یین بکارهاتی:

۷ س: بو هر سینه کی

E س: سین هه یه.

←: پی کفه گریدانا لوجیکیه بو په یوه ندییا لوجیکی.

۸: (و) ا لیکدانا لوجیکی.

۲- لایه نین نه پاستییی:

لایه نین نه پاستییی ژ گوتنی ب ری کا کومه کا ده رکه فته یان ب
ده سته ده ییت، ئه قجا چ ب ری کا ده رکه فته یین ئاخفتنی دیاربیت، ئه قه ژ
گریدای بنه مایین دانوستاندنی نه یان ب ری کا ده رکه فته یین بو هاتییه دانان ب
ده سته ده ییت، ئه قه ژ ب واتا په یقانه گریدایه.

دشیاندا یه پاستی و نه پاستیی د ئه قی نموونا ل خواریدا دیاربکه یین:

۱- أ - ئازاد گه هشته چاره کرنا کی شه یی.

ب- ئازاد نه گه هشته چاره کرنا کی شه یی.

ج- چاره کرنا کی شه یی یا ب زه حمه ت بوو.

د- ئازادی کی شه چاره کر.

(۱-أ) و (۱-ب) دچنه دبن پسته یا (۱-ج) دا، ئه قجا ژ به ر هندی

پسته یا (۱-ج) لایه نی نه پاسته ژ مه سه لی، چونکی د هه مان ده مدا لایه نی

ئه ری (۱-أ) و لایه نی نه ری (۱-ب) ب خو قه دگریت، به لی (۱-أ)، (۱-ج) ب

خۆڤه دگريت و (۱-ب)، (۱-د) ب خۆڤه ناگريت، كه واته ب ئه ڤى چهندي
(۱-د) دى بيته لايهنى راست ژ مه سه لى.

ب ئه ڤى چهندي بۆچوونا په و پيشه لى گريمانا هندي دكهت، كو
پراگماتيك وه سفا لايهنى نه راست ژ واتايى دكهت (جاك موشلر وان ريبول،
۲۰۱۰، ۳۵-۳۶)، ژ بهر هندي (چازدار) د پيناسه كرنا پراگماتيكيډا دگوت،
پراگماتيك= واتا - حالتين راستگويي.

۵- راستى و نه راستى (Truth and Falsity):

بهري نوكه مه به حسى راستى و نه راستيى د چارچوڤى پراگماتيكا
په پيشه ليدا كر، ل ڤيڙى دى هه ولدهين، ب شيوه كى گشتى به حسى راستى
و نه راستيى د واتايډا بكهين.

واتا سيماتيكييا رسته يى ئه وان مه رجان ب خۆڤه دگريت، ئه وين راستيا
رسته يى ده ستنيشان دكهن (شاهر الحسن، ۲۰۰۱، ۵۵). بۆ نموونه رسته يا: (كۆمارا
مه هاباد ل سالا ۱۹۴۵ز ل پۆڙه لاتا كوردستانى هاتبوو راگه هاندن). دى
رسته كا راست بيت، ل دويڤ ئه ڤان مه رجين ل خواري:
- كۆمارهك هه يه ب ناڤى مه هاباد.

- ئه و كۆمار ل سالا ۱۹۴۵ز ل پۆڙه لاتا كوردستانى هاتبيته راگه هاندن.
ژ ئه ڤى چهندا ل سه ري ديار دبیت، مروڤ دى زانيت، هه ر رسته كا بهيته
گوتن يا راسته يان نه، ل ده مى مروڤ بزڤرپته دورهيلى و ته ماشه ي ئه وي
تشتى بكهت، كا ب راستى هوسايه يان نه، ئه ڤا ئه گهر ئه و تشت وه كو
ئه وي بيت، ئه و د رسته يډا هاتييه به حسكرن، ل ئه وي ده مى ئه و رسته دى
ب رسته يه كا راست هيته دانان و ئه گهر ئه و تشت د دورهيلىدا وه كو ئه وي
نه بيت ئه و د رسته يډا هاتييه به حسكرن ل ئه وي ده مى ئه و رسته دى ب
رسته يه كا نه راست هيته هژمارتن.

ديسان ژ لايى واتايڤه، ئه گهر ئه م به راوردى د ناڤه را(أ) و (ب) ډدا د
هه ر جووت رسته كا ل خوارډا بكهين، دى بۆ مه ديار دبیت، كا كيژ جووت
رسته يا راسته و كيژ يا راست نينه:

۱-أ- پۆلیسان دزیکەر دیتن.

ب- دزیکهران پۆلیس دیتن.

۲-أ- ئازاد و نه‌وزاد ب شهر چوون.

ب- نه‌وزاد و ئازاد ب شهر چوون.

د (أ) و (ب) یین پسته‌یا (۱) دا هه‌مان مه‌رجین پاستییی نینن، چونکی د (۱-أ) دا پۆلیسان دزیکەر یین دیتن و مه‌رج نینه دزیکهران پۆلیس دیتن. به‌لێ د (۱-ب) دا دزیکهران پۆلیسیین دیتن و مه‌رج نینه پۆلیسان دزیکەر دیتن.

به‌لێ د (أ) و (ب) یین پسته‌یا (۲) دا هه‌مان مه‌رجین پاستییی هه‌نه، چونکی ئه‌گەر ئێک ژ ئه‌وان پسته‌یان یا پاست بیت، ل ئه‌وی ده‌می پسته‌یا دیژی یا پاسته و پێچه‌وانه‌ژی دروسته، واته ئه‌گەر ئێک ژ ئه‌وان پسته‌یان یا پاست نه‌بیت، ل ئه‌وی ده‌می پسته‌یا دیژی یا پاست نابیت.

دیسان مه‌رجین پاستییی ل سه‌ر وه‌رگێرانا ژ زمانه‌کی بۆ زمانه‌کی دی ده‌یته‌ کرن، په‌یره‌و دبیت، ئه‌وژی ئه‌گەر پسته‌ک د زمانه‌کیدا یا پاست بیت، ل ده‌می ده‌یته‌ وه‌رگێران ژ دی ئه‌و پسته‌ یا پاست بیت و پێچه‌وانه‌ژی دروسته، واته ئه‌گەر پسته‌ک د زمانه‌کیدا یا پاست نه‌بیت، ل ده‌می بۆ زمانه‌کی دی ده‌یته‌ وه‌رگێران هه‌ر پاست نابیت (شاهر الحسن، ۲۰۰۱، ۵۷).

بۆ نمونه ئه‌گەر پسته‌یا کوردی (هافینگه‌ها سیلاقی دکه‌فیه‌ ئامیدی.) یا پاست بیت، وه‌رگێرانا ئه‌وی بۆ زمانی عه‌ربیژی (مصیف سولاف یقع فی العمادیة.) دی یا پاست بیت. به‌لێ ژ به‌رکو پسته‌یا (کوردستانا عیراقی دکه‌فیه‌ کیشوه‌ری ئه‌فریقیا) یا پاست نینه وه‌رگێرانا ئه‌وی بۆ عه‌ربیژی (تقع کوردستان العیراق فی قاره‌ أفریقیا) یا پاست نابیت.

دیسان په‌یوه‌ندییا واتایی-Entailment پۆلی خو د تیگه‌هی پاستیدا دبینیت (شاهر الحسن، ۲۰۰۱، ۵۷). بۆ نمونه ئه‌گەر ئه‌م بیژین: (نه‌سرین ژنکه‌). ل ئه‌وی ده‌می پیدقییه‌ (نه‌سرین) مرو‌ف بیت، می بیت و پێگه‌هشت بیت. هه‌رچه‌نده‌ چه‌ند ده‌رئه‌نجامین دیژی هه‌نه، کو ژ ئه‌وی پسته‌یی ده‌ینه

دەرئەنجامکرن، به لى مه رج نينه راست بن. وه کو: (نه سرين کابانييه، نه سرين
حه ز ژ خودانکرنا بجويکان دکهت... هتد.).

ده فیدسون دبیزیت: هه تاکو ئەم بشيین واتا پسته یی بزانی، پیدقییه ل
سه ر مه، ئەم ئەوان مه رجان بزانی ئەوین ئەو پسته ب پکا ئەوان مه رجان
راست دبیت.

پیدقییه ئەو چەندى بیزین، مه رجین راستیا گوتنى ب پکا پیره وى
سیمانتیکی یی گریدای ب یاسایین زمانیفه ناهیته ده ستینشانکرن، به لکو
پیدقى ب پیره وه کى پراگماتیکی یان پتر هیه، ب تایبه تی ئەو پیره وین
ژیدهران دیاردکهن. به لى دیسان، هنده ک ژ ته ورمین پراگماتیک، ی وه کو
پراگماتیکا تیکه لا دیکروى ره تدکته، کو هه ر گریمانه کا بیزیت، ئەرکى زمانى
ئوه نواندنا دورهیلى و واقعى بکته. پراگماتیکا تیکه ل وه کو زمانقانییا
بونیادگه رى هزدکته، کو زمان و ستراکچه رى زمانى یى سه ربه خویه ژ
واقعى. هه روه سا ئەف پراگماتیکه گریمانا سه ربه خوییا زمانى دکته و دبیزیت:
هه ر گوتنه کا دهیته پیشکیشکرن، بو خوه یاتییا خو دزقریت. ب ئەف
چه ندی شروقه کرنا راستیى بو گوتنان چ مفا نامینیت (جاك موشلر و ان ریبول،
۲۰۱۰، ۱۲۰-۱۲۱).

۶- راستى و فه گه پان (گه پانه وه- الاحاله):

ل خوارى دى هه ولده ين، هه ر دوو تیگه هیڤ (راستى) و (فه گه پان) ی
پوهنکه ين:

راستى بریتییه ژ ئەو پیه وندییا د ناقبه را کومه کا دیارکریدا ژ
پسته یان: (پسته یین راست به رامبه ر پسته یین نه راست) و جیهانا
راسته قینه (ژده رقه) دا دهیته گریدان. ئەفجا د ئەو پیه وندیییدا دى راستى
په یدابیت، ئەگه ر ئەو پسته یا راست بیت، دیسان ئەو پیه وندی دى
نه راستیى په یداکته، ل ده مى ئەو پسته یا راست نه بیت و راستى و
نه راستى ب پکا ره چا فکرنا مه رجین راستیى دهینه ده ستینشانکرن و

مهرجین پاستیی د بۆچوونا لۆجیکیدا بهرامبەر نواندنا واتایینه د بۆچوونا
هۆشهکیدا (عبدالمجید جحفه، ۲۰۰۰، ۱۱۰).

به لئێ قه گه پان (گه پانه وه) بریتییه ژ ئه وی پهیوهندییا د ناڤه را
ده برپینان د ناڤه زمانیدا و تشتان ژ ده رفه ی زمانیدا ده یته گریدان و ئه و ب
پیکا ده برپینان ئاماژه ب تشتان ده یته کرن، ژ ئه قی ئالیقه پاستی بۆ
قه گه پانی دبیته ته ریب (توازی) و نه پاستی بۆ نه قه گه پانی دبیته ته ریب.
ئه قجا ل قیری ژ پوانگه ها بۆچوونا هۆشه کیفه، ئه گه ر ئه و گریدانا پاسته وخۆ،
ئه و د ناڤه را جیهانا ژده رفه و زمانیدا هه ی به یته ژناڤهرن، ل ئه وی ده می
دی جوداهی د ناڤه را هه ر دوو تیگه هیڤ (پاستی) و (قه گه پان)^(۱) یدا،

^(۱) بۆ پتر تیگه هشتنا ئه قی بابته تی دی هه ولده یڤ جوداهییی د ناڤه را واقعی ژده رفه (جیهانا
ژده رفه) و واقعی زه یڤ و هۆشیدا بکه یڤ، ب پیکا ئه قی هاوکیشه یا ل خواری:

أ- واقعی زه یڤ ل ده ق نیواری: ب دیتنا نیواری، ئه رد نازقریت.

ب- به رامبه ریکرنا واقعی زه یڤ ل گه ل واقعی ژده رفه.

ل دویف ئه قی هاوکیشه یا ل سه ری، پیقه ری مه دی چه وت و هه له بیت، چونکی ل قیری
بۆچوون ئاماژه کره کا نه دروسته بۆ وه سفکرنا واقعی ژده رفه، به لکو ئاماژه کره بۆ
وه سفکرنا باوه را نیواری یان ئه و وینه یی زه یڤی ئه وی ل ده ق نیواری هه ی، ئه وی
هه ولده ت نواندنا واقعی ژده رفه بکه ت. ئه قجا پسته یا (أ) واقعی زه یڤی ل ده ق نیواری
وه سفدکه ت و پسته یا (ب) وه سفا واقعی ژده رفه دکه ت و پسته یا (ج) به رامبه رییی د
ناڤه را واقعی زه یڤی و واقعی ژده رفه دا دکه ت. ئه قجا ل قیری واقعی زه یڤی و واقعی
ژده رفه هه ر دوو ئیک نین.

واقعی ژده رفه: ئه رد دزقریت.

ج- به رامبه ریکرنا واقعی زه یڤی ل گه ل واقعی ژده رفه.

ل دویف ئه قی هاوکیشه یا ل سه ری، پیقه ری مه دی چه وت و هه له بیت، چونکی ل قیری
بۆچوون ئاماژه کره کا نه دروسته بۆ وه سفکرنا واقعی ژده رفه، به لکو ئاماژه کره بۆ
وه سفکرنا باوه را نیواری یان ئه و وینه یی زه یڤی ئه وی ل ده ق نیواری هه ی، ئه وی
هه ولده ت نواندنا واقعی ژده رفه بکه ت. ئه قجا پسته یا (أ) واقعی زه یڤی ل ده ق نیواری
وه سفدکه ت و پسته یا (ب) وه سفا واقعی ژده رفه دکه ت و پسته یا (ج) به رامبه رییی د
ناڤه را واقعی زه یڤی و واقعی ژده رفه دا دکه ت. ئه قجا ل قیری واقعی زه یڤی و واقعی
ژده رفه هه ر دوو ئیک نین.

په یدابیت، ب ئه قی چهندي هه دوو تیگه ه دی ریژهی بن، ئه قه ژ لایه کیفه و ژ لایه کی دیفه پیکهاتا واتایی د زمانیدا، ب په نگه دانا جیهانا ژدهر قه رانابیت، چونکی پیکهاتا واتایی نواندنا هوش و زهینی ب خو قه دگریت و ژ بهرکو ئه قه هه دوو تیگه هه سه ر ب پیکهاتا واتایی قه نه، ژ بهر هندی ئه قه هه دوو تیگه هه ژی په نگه دانا جیهانا ژدهر قه ناکه ن. به لکو ب په نگه دانا ئه وی چهندي رادبن، ئه وا د بوچوون و هوشا ئا خفتنکه ری زمانیدا هاتییه وینه کرن، ب ئه قی چهندي قه گه ران دبیته قه گه ران بو واقعی زهین و هوشی و راستی دبیته راستیا واقعی زهین و هوشی (عبدالمجید جفه، ۲۰۰۰، ۱۱۱). ئانکو راستی و قه گه ران ل قیری دمینه سه ر ئه وا د زهین و هوشیدا هین، ئه قه ل قیری راستی دی بیته راستیه کا پراگماتیکی، ئه گه ر راستیا واقعی زهین و هوشی، ب مه به ست بیت. هه وه کو د ئه قی نمونه یا ل خواریدا دبار دبیت: - دیوار دئاخفت.

ئه قه نمونه یا ل سه ری، دی ب راستیه کا پراگماتیکی هیته هژمارتن، نه کو راستیه کا واقعی، ئه گه ر ئه و پسته ب مه به ست بهیته گوتن، هه وه کو مه به ستا ئا خفتنکه ری ژ دیواری مرو قه بیت و ئه قه مه به سته ژی ب پیکا ده ورو به ری ل ده قه گوهداری دیاربیت.

۷- شیواندنا راستیی:

ئا خفتنکه ر د نا قه ئا خفتنا خودا هنده کجاران ب شیواندنا راستیی رادبیت، ئه وژی پیخه مه ت هنديیه داکو گوهداری ب ئه وی تشتی ئه وی مه به ست بیت رازیکه ت، ئه قه کاره ژی د بهر ژه وه ندیا ئا خفتنکه ریدا یان چیدبیت ژ بهر هوکاری ترسی یان چیدبیت ژ بهر شه رمی بیت یان هه هوکاری کی دی بیت، ئا خفتنکه ر بکاری شیواندنا راستیی رابیت. ئه قه ژی بیگومان دچیته د نا قه سنووری پراگماتیکیدا، چونکی ل قیری مه به ست هیه و ئا خفتنکه ر ب مه به ست ئه قی راستیی ل ده قه گوهداری بهرزه دکه ت.

ئه قه دایشه ب هنديقه گریدایه، کو راستیا گریمانی یا د سه به خو یا ئا خفتیدا، ئه گه ر ئه قه ژیده ره راست بن، ل ئه وی ده می زمان و بکارهینانا

ئەوى، پەيوەندى ب باری تىشتان د جيهانیدا نامىنىت. ئەقبا دى يا گونجاي بيت، ئەم بشيىن دياردا درەوى يان نەپاستىيى بقیە شيرىن. ئەقەژى بىگومان پەيوەندى ب پراگماتىكىقە ھەيە. ل دەمى ئاخفتنكەر گوتنەكا نەپاست دروستدكەت. ئەوى كۆمەكا مەبەستان ھەيە و گرنگترىن ژ ئەوان پازىكرنا گوھدارىيە ب ھندى، كو ئەو كيشەيا گوتنا ئەوى دەرپرېنى ژىدكەت يا پاستە، بەلى ئاخفتنكەر دزانىت، كو ئەو يى پاست نىنە (جاك موشلرو ان ريبول، ۲۰۱۰، ۱۲۱).

ل قىرى مەرچىن سەرەكى بۆ نەپاستىيى، كو بكارەكى زمانى بھيتە ھژمارتن، ئەو ئاخفتنكەر بزانىت، كو ئەو ئاخفتن يان ئەو پستەيا ئەو دىيژىت يا پاست نىنە، بەلى ژ مەرچىن سەرەكەفتنا ئەقى كارى زمانى ئەو گوھدار وەسا بۆ بچىت، كو ئەو پستەيا پاستە (جاك موشلرو ان ريبول، ۲۰۱۰، ۱۲۱). ھەر وەكو د ئەقى نموونا ل خوارىدا دياردبىت:

- نازدار ئەوا ژيى ئەوى (۶۵) سال بەرسقا نەسرىنى دا، كو ژيى ئەوى (۴۵) سالە، ئەوژى پىشتى نەسرىنى پرسیارا تەمەنى ئەوى ژىكرى. ئەگەر ئەم تەماشەى نموونا ل سەرى بکەين، دى بينىن، كو نازدار دزانىنىت، ژيى ئەوى (۶۵) سالە، بەلى ئەوى گوتىيە نەسرىنى ژيى ئەوى (۴۵) سالە. ب واتايەكا دى نازدار دزانىت، كو ئەو يا پاست نىنە، بەلى ئەوى دقيت نەسرىنى ب ئاخفتن يان گوتنا خو پازىبکەت، كو ئەو ھىشتا پىرنەبوويە. واتە ھەولددەت پاستىي بقیە شيرىت يان بشيوىنىت. پىدقۇيە ئەوى چەندى بىژىن، كو نەسرىن دىشت پاستىيا ئاخفتنا نازدارى بزانىت، ب پىكا ئەنجامدانا ئەقان پرسیاران:

۱- كەنگى تە شويكرىە؟

۲- كوپى تە يان كچا تە يا مەزن تەمەنى ئەوى چەندە؟

۳- بەلگە چىيە؟

۴- كى وە دىيژىت؟

۵- ...؟

ديسان ب پښکا فلتہ رکړنا زانیارییان ژي، پاستی دهیته شیواندن،
 نه وژي ب پښکا گشتاندن، پاسته کرن و ژیرن و کرتاندن زانیارییان، نه وژي
 ب نه فی پهنګی ل خواری:

أ- گشتاندن زانیارییان:

نه وه ل ده می ئاخفتنګه رهنده زانیارییان وهریګریت و مه زن بګهت و
 ل سهر بابته تی یان هزری همیئ گشتګر بګهت، ب واتایه کا دی گشتاندن
 زانیارییان نه وه ل ده می ئاخفتنګه ر زانیارییان گشتګر بګهت، ل سهر
 سه ربوری همیئ (شریف عرفه، ۱۹۸۸، ۴). وه کو:

- همی کچ بی وه فانه.

د فیریدا پهنګه نه و کوړی پهنه بریه بهر گشتاندن زانیارییان، ژ
 نه نجامی سه ربوره کی بیت، کو نه و کوړی تیدا دهربازبیت، نه وژي ل ده می
 نه وی کوړی یاره ک هه بیت و یارا نه وی خیانهت لی کریت، وه ل نه وی کوړی
 هاتبیت، کو هزرا گشتګریی ل ده ف پیدابیت و بیژیت همی کچ بی
 وه فانه.

ب- کرتاندن زانیارییان:

نه وه ل ده می زانیاری ب ته مامی ژ لایئ ئاخفتنګه ریقه نه هینه گوتن
 (جوزیف اوکانور، ۲۰۰۷، ۱۷۱). وه کو د نه فی نمونیدا دیاردبیت:

- (NRT) باشترین که ناله.

د نه فی نمونیدا کرتاندن زانیارییان تیدا هیه، چونکی د فیریدا
 نه هاتییه دیارکرن، کا (NRT) ژ کیژ و کیژ... هتد، که نالی باشتره. هه روه سا
 نه هاتییه دیارکرن، کا بچی و ژبه ر چ تاییه تمه ندی؟ که نالی (NRT) ژ یین دی
 باشتره.

ج- پاسته کرنا زانیارییان:

مه به ست ژ پاسته کرنا زانیارییان نه وه، کا چه وا ئاخفتنګه ر زانیارییان
 دگوهوریت یان پاسته دکهت، نه فه ژي ب چه ند شیوه یه کان دروست دبیت،
 وه کو: جوانکرنا بابته تی و زیده ته رکیزی ل سهر بګهت، یان ب کی میقه

ته ماشابكه تي يان بچويك بكه ت يان مه زن بكه ت. يان ل ده مي زيده بيژيي تييدا بكار بهينيت، ديسان ل ده مي د شياندا بيت زنجيره يه كان پويدانان راسته بكه ت و نه وان تشتان ل سهر زيده بكه ت، كو د بنه رته دا چينه بووينه (جوزيف اوكانور، ٢٠٠٧، ١٧٣). وه كو د نه قي نموئي دا ديار دببت:

– ئازاد مرقه كي بيرمه نده.

د نه قي پرسته يا ل سهريدا گريمانه كرن تييدا هه يه، چونكي د نه قي پرسته ييدا ئاخفتنكه ر ب خواندنا هزا ئازادي رابوو، بيكو چ به لگه هه بن.

– كوردستان بيكا جيهانيه.

د نه قي پرسته ييدا ئاخفتنكه ري هه ولدايه ديار بكه ت، كو كوردستان ژ هه مي وه لاتين جيهاني جوانتره، نه فه د ده مكيدايه، كو رهنگه ئاخفتنكه ري دوو وه لاتين دي ژبلي كوردستاني نه ديتبن، نه فه ژي دببته زيده بيژي (زيده رويي) ل سهر جوانيا كوردستاني، نه فه چهنده زيده تر گرديا سوزيه، واته فله ركرنا زانياريان، ئانكو هوكاري بكارهينانا زوريه يا فله ران د ناڤ ئاخفتني دا گرديا سوز و لايه ني دهروونيي ئاخفتنكه ري و كه لچه ري ئاخفتنكه ريه. ل گه ل هه بوونا پولي هوكاري جفاكي. وه كو: (به رزوه ندي، راكرتنا كه سايه تي، شكندن و بي به هاكرن... هتد) و هوكاري سياسي. وه كو (فه شارتنا راستيان... هتد). وه كو:

– نه گه ر عيراق ده ست ژ سياسه تا خو به رنه ده ت، دي سهر په رايژه كي (مفاجئه) بو نه وان چيكه م.

د نه قي نموونه يا ل سهريدا، راستي يا هاتييه فه شارتن و شيواندن، نه فه چهنده ژي ژ به ر كارهينانا په يفا (مفاجئه) يه، د ناڤ نه وي پرسته ييدا، كو د نه نجامدا بوويه نه گه ري په يداكرنا چهنه راڤه كرن و ب ده سته هينانا چهنه ده رنه نجامان، وه كو:

١– راگه هاندنا دهوله تا كوردي يان كونفدراليي.

٢– برينا ئاڤ و كه هره با بو عيراق ده يتته هنارتن.

٣– برپاردانا شه ري ل گه ل حوكمه تا عيراق.

٤– ... هتد.

پشکا چاری: واتا و مه به ست:

۱- واتا و مه به ست:

زاراڤی واتا و مه به ستی په یوه نډییه کا بهیز ب ئیک و دووځه هیه، و ل دهڅ هندهک زانایان هر دوو زاراڤ دبنه هه څواتایین ئیکودوو، به ل ل خوارى دى هه ولدهین جوداهییى د ناقبه را ئه وان هر دوو زاراڤاندا بکهین: ا- واتا:

زاراڤی واتا - meaning بؤ واتا فهره نگی و پیزمانی دهیته بکارهینان و هلگری و اتایه کا گشتییه و هه می تاکه که سپن جڅاکی تیدگه هن، ئه څجا چ واتا فهره نگی و هوشه کییا په یقان بیت، ئه و ب پیکا سیماییین جوداکه دروست دبیت. وهکو په یقا کوتر، کو ئه څان سیمایان ب څوځه دگریت >+ گیانه وهر، +نیر و می< یان واتا پیزمانیا پرسته یی بیت، ئه څ و اتایه ژى ب پیکا پیزبوون و ریځخستنا په یقان د ناڅ پرسته ییدا ب دهستفه دهیت، ئه څجا ژ بهر هندى ئه څ هر دوو پرستین ل خوارى نابنه هه څواتا بؤ ئیکودوو، چونکی پیزبوون و ریځخستنا په یقین ئه څان هر دوو پرسته یان ژیکجودانه، ئه و پرسته ژى ئه څه نه: - نازدارى شیرین قوتا.

- شیرینی نازدار قوتا.

ب- مه به ست:

زاراڤی (مه به ست) هنده کجاران دبیته هه څواتا بؤ زاراڤی (واتا)، ئه وژى ل ده می ئه م مه به ستا راسته وڅو (مه به ستا ئیکى) وهر بگرین، به ل هه رگاڅه کا ئه م مه به ستا څه شارتي ژ ئاخفتنى یان گوتنى وهر بگرین، ل ئه وى ده می دى جوداهى د ناقبه را هر دوو زاراڤاندا په یدابیت، ئانکو ل ئه وى ده می هر دوو زاراڤ ئیکودوو ناگرن. ب ئه څى په نگی ل خوارى:

- مه به ستا راسته وڅو: واتا و مه به ست ئیکودوو دگرن. وهکو ل ده می پرسته یا هه والدان هر ب هه مان مه به ست بهیته بکارهینان. وهکو: نازاد هات.

-مەبەستا نەپاستەوخۇ: واتا و مەبەست ئىكودوو ناگرن. وەكول دەمى
پستە ل دويىف دەوروبەر و بكارهينانى مەبەستىن جودا بدەت. وەكول دەمى
مەبەست ژ پستەيا: (ئازاد ھات.) ئاگەھداركرن بيت يان ئامۇزگارى بيت يان
گەفكرن بيت.

۲-جۆرپن مەبەستى:

زانايان ب چەند شيۆپن جودا جۆرپن مەبەستى دابەشكرينە. وەكو:
سپربر و ولسن جوداھيىي د ناڧبەرا دوو مەبەستاندا دكەن، ئەوژى
ئەقەنە:

۱-مەبەستا راگەھاندى (الاخبارى): ئەو مەبەستە ئەوا ئاخفتنكەر
دگەھينيتە گوھدارى، داکو زانيارىيەكا دياركرى بزانيت.

۲-مەبەستا گەھاندى (التواصلى): ئەو مەبەستە ئەوا ئاخفتنكەر
دگەھينيتە گوھدارى داکو مەبەستا ئاخفتنكەرى يا راگەھاندى بزانيت.
ب ديتنا (ئان پيول و جاك موشلارى) مەبەست دابەشديتە سەر ئەقان
جۆرپن ل خوارى:

۱-مەبەستا تاييەتى: ئەق جۆرى مەبەستى گرپداى گوتنييە.
۲-مەبەستا گشتى: ئەق جۆرى مەبەستى گرپداى گوتارييە (ان ريپول و
جاك موشلار، ۲۰۰۳، ۲۱۶).

ب ديتنا پۆل گرايسى مەبەست يا ليكدايە و ب ئەنقەست بۆ مەبەستين
تيكرپسايى (تيكەھلبوويى) دابەشكر و ئەق جۆرە ژى دەستنيشانكرن:

۱-مەبەستا ئىكى.

۲-مەبەستا دووى.

۳-مەبەستا سىيى.

ئەقجال قپرى مەبەست تيكراسى (تداخل) ئىك دبن و زيده دبن و ل
سەر شيۆھيى سى مەبەستان دەينە رپكخستن و پيزكرن، كوب "مەبەست"
و "مەبەستا مەبەستى" و "مەبەستا مەبەستا مەبەستى" دەينە دياركرن
(الغياشى أدرأوى، ۲۰۱۱، ۱۰۲).

لی ب شیوه کی گشتی مہبہ ست دبیتہ دوو جور، ئوژی ئوقہ نہ:

۱- مہبہ ستا سیمانتیکی:

ئوق مہبہ ستہ مہبہ ستہ کا ئاشکھ رایہ و ب ریکا فورمی ب دستفہ دھیت و ب مہبہ ستہ کا سیمانتیکی دھیتہ ہڑمارتن، چونکی ل فیروی ہمی کہ س تیدگہن و چ مہبہ ستین فہ شارتی ل پشت ئاخفتنا ئاخفتنکھری نینن.

ب- مہبہ ستا پراگماتیکی:

د فیرویڈا مہبہ ستہ کا فہ شارتی ہمیہ و ب ریکا دہوروبہری ب دستفہ دھیت و د فیرویڈا چیدبیت ژمارہیا مہبہ ستان زیدہ بیت، بو چہند مہبہ ستہ کیں دی ل دویف ئو دہوروبہری ئاخفتن تیدا دھیتہ پیشکیشکر.

د شیانداہیہ، مہبہ ستا سیمانتیکی و پراگماتیکی د ئوقی نمونہ یا ل خواریدا دیاربکہین:

- ئافا مہلہ فانگہ ہی یا گہرمہ.

ل دویف مہبہ ستا سیمانتیکی ل دہمی ئوق پستہ دھیتہ گوتن، گوہدار دی تیگہیت، کو ئاف یا سار نینہ "بہ لی ل دویف مہبہ ستا پراگماتیکی، دشیٹ چہند مہبہ ستہ کیں دی ب خوقہ بگریٹ، ئوژی ل دویف دہوروبہری تیدا ہاتیہ بکارہینان. وکو مہبہ ستین: ئاگہ ہدارکرن، ترساندن، نہ رازیوون، هوشداری... ہتد.

۳- واتایا مہبہ ستدار:

ژبہ رکو د کریارا گہ ہاندنا واتاییدا، ہمی جارن واتا ہیتہ دہرپرین ل دوق گوہداری یا راستہ وخو نابیت، ژبہر ہندی ہر دوو زانا (کلارک و لوسی Clark and Lucy) د ئوقی بواریدا دبیزن، ہتا کو گوہدار بشیت ل واتایا مہبہ ستدار بگہیت، پیدقییہ ل سہر ئووی سی قوناغان ل بہرچاف وہرگریٹ:

قوناغا ئیکی: دہستنیشانکرنا واتا ہاتیہ دہرپرین ب ریکا ئووی پیکہاتا سادہیا واتایین ئوان پھیقان ہین.

قوناغا دووی: بهراوردکړنا ئهوی واتا دهربرې ب یاسایین دهوروبه ریفه، داکو بزاین کا ئه و واتا ئه و تیدگه هیت، ئه و واتا یا مه به ستداره یان نه. قوناغا سیی: ئه گهر گوهداری دیت ئه و واتا هاتییه دهربرېن یا گونجای نینه “ل ئه وی دهمی گوهدار دی په نایی به ته بهر هنده ک زانیاریین زیده، ژبو هندى داکو ئه وی واتا مه به ستدار یان نه راسته وخو دستنیشانبکه ت و بزانییت (جمعة سيد يوسف، ۱۹۹۰، ۱۲۸).

ژ خالا سیی دیاردبیت، کو واتا مه به ستدار، ئه و واتا پراگماتیکییه، ئه واکو تیدا واتا دهربرې ب پیکا دهوروبه ری دهیته دیارکرن، چونکی ل قیری هست و سوزین و دیتنن ئاخفتنکهری د ناف واتییدا هه نه، ئه ف چه نده دبیته ئه گهر، ئاخفتنکهر ب پیکا دهوروبه ری، په یفا فرهنگی بو واتییه کا تاییه تی و خودی بکاربهینیت، ب واتییه کا دی د واتا مه به ستداردا دهوروبه ر و مه به ست دهیته هه بوونی. ئه ف چه نده دبیته ئه گهر، کو چیدبیت د ناف ئاخفتنیدا، مه به ستا ئاخفتنکهری ژ په یفا (کچ) پیره ژنه ک بیت و ژ په یفا (پویفی) مروقه ک بیت یان هه ر تشته کی دی بیت و مه به ستا ئه وی ژ په یفا (گول) کچه ک بیت یان وهلات بیت و ژ په یفا (دیوار) دهسته هلات بیت یان ژیرخانا جفاکی بیت یان ژى پروژیه کی دیارکری بیت یان ژى پلانک بیت یان هه ر تشته کی دی بیت، کو گوهدار ب پیکا دهوروبه ری دی ل مه به ستا ئاخفتنکهری گه هیت و ئه و واتیین مه به ستدار دی ل ده ف ئاشکهر و دیاربڼ.

۴- واتا یا گوتنی و مه به ست:

گوتن پرسته کا بکارهاتییه د دهوروبه ره کی دیارکریدا، ئانکو گوتن به ره می واتا پرسته یی و دهوروبه رییه. ئه فجا ماده م واتا گوتنی ب پیکا دهوروبه ری دیاردبیت، ژ بهر هندى مهرجى زانینا واتا گوتنی ب مهرجى زانینا مه به ستا ئاخفتنکهریغه گریدایه، چونکی مه به ستا ئاخفتنکهری ژ واتا گوتنی ب پیکا ئه وی دهوروبه ری دیاردبیت، ئه وی ئه و گوتن تیدا بکاردهییت. دیکرو جه ختی ل هندى دکه ت، کو تیگه هشتنا گوتنی داخوازا زانینا مه به ستا ئاخفتنکهری دکه ت. هه ر د ئه فى بواریدا ئنسکومبری دبیزیت:

هه تاكو مروڤ بشيٽ واتا گوتني بزانيٽ، پيڊفييه بزفريته مه به سستا
 ناخفتنكهرى، ل ده مي بكارهينانا ئه وي گوتني (ادريس سرحان، ۲۰۱۱، ۱۲۷).
 چونكى واتا گوتني ل ده ڦ گوهدارى، ب پيكا زانينا مه به سستا وردا
 ناخفتنكهرى ده يته دياركرن، چونكى ناخفتنكهر د شيٽ د ئيك گوتنيډا ل
 دويڤ ده وروبه رى چهند مه به سسته كان پيشكيښى گوهدارى بكهت. هه ر وه كو
 ئه ڦ مه به ستي ل خواري ل دويڤ ده وروبه رى ژ گوتنا (تروميلا ته يا لاهه).
 په يدا د بن.

- چاڤي خو هيشتا بدئ.

- تو نافروشي؟

- ته ژ كيڤه كرى؟

- موديلا ئه وي چهنده؟

-...هتد.

ئه ڦ چهندا ل سه رى ب تني بو گوتني يا دروست نينه، به لكو بو هه مي
 په كه ييښ پراگماتيكي. وه كو: (ئيديه م، گوتار...هتد) يا دروسته، چونكى ئه ڦ
 هه مي په كه يه، مه به ستي ل دويڤ ده وروبه رى ژ ناخفتنكهرى بو گوهدارى
 ڦه دگوهيژن.

۵- رهنگڤه دانا مه به ستي:

هه تاكو ئه م بشيښ په يوه ندييا ئاماژه يا پيكا هاتان ب مه به ستيښ
 ئاماژه پيكرېڤه دياربكه ين. ئه م دي ئه ڦي نموني هينين. ئه وژى ئه وه ئه گه ر د
 ده وروبه ره كي په يوه نديكرني يي دياركريد، (أ) پرسيارى ل سه ر (أم كلثوم) ا
 سترانييژ ژ (ب) بكه ت و (ب) به رسقا ئه وي ب ئه ڦي رهنكي ل خواري
 بدهت:

- ئه ز حه ز ژ ئه وان سترانييژان ناكه م، ئه ويښ سترانيښ ئه وان دريڙين.
 بيگومان به رسقا (ب) ي چ ئاماژين پاسته وخو ل سه ر بابته تي
 په يوه نديكرني واته (أم كلثوم) ي ب خوڤه ناگريت. هه ر چهنده مه به سستا
 ئاماژه يي به رسقه كا دياركرى ل دوور بابته تي په يوه نديكرني ڦه شيږيت و (أ)

پېژانينې ژ قهیده بۆ زانينا مه به ستا (ب) ی ژ ئه قی به رسقی ب ده ستفه دهینیت، کو د بیژنه ئه قی چهندي (پهنگفه دانا مه به ستی) (یوسف السيساوي، ۲۰۱۱، ۴۷۹). که واته پهنگفه دانا مه به ستی ئه وه، گوهدار د پرؤسیسا په یوه نديکرنیدا ل مه به ستا ئاخفتنکهری دگه هیت، هر چهنده ئاخفتنکهر ب ئاشکه رایي و ب راسته وخویي نائاخفت. ئه ق مه به سته ب پیکا ده وروبه ری په یوه نديکرنی ل ده ق ئاخفتنکهری پهنگفه دده ت و گوهدار هر ب پیکا ئه وی ده وروبه ری دی ل مه به ستا پهنگفه دایا ئاخفتنکهری گه هیت.

۶- هیژ و مه به ست و واتا^(۱):

هیژ و مه به ست د نا ق ئاخفتنا پراگماتیکیدا دوو په گه زین گرنګن، زانایان بیروبوچوونین جودا ل دور ئه قان هر دوو په گه زان هه نه.

ل ده ق هنده ک پيشه نګین پراگماتیکي، تیکه لی د نا قبه را زاراقی هیژ- Force و مه به ستیدا هه یه. ب دیتنا ئوستنی زاراقی مه به ست یان ئارمانج د نا ق کرده یین ئاخفتنیدا دقیت هیژی بگه هینیت، چونکی ب دیتنا ئه وی هیژا ئاخفتنی جیبه جیکرنه که بۆ مه به ستا ئاخفتنکهری. دیسان گه له ک زانایین دی ئه ق تیکه لیه د نا قبه را ئه واند کرینه. وه کو هارولد سادوک و ئانا ویرزبیکا و هنده کین دی. دیسان زمانقانی عه ره ب (ئه حمه د متوکل) ی ژی، وه کو ئه وان ته ماشه ی ئه قان هر دوو په گه زان کریه (محمد العبد، ۲۰۱۱، ۳۱۷-۳۱۸).

هنده ک زانایین دی جوداهییی د نا قبه را هیژ و مه به ستیدا دکه ن. وه کو جۆن سیریل و فاندرفیکن و جانیت هولمزی... هتد. ب دیتنا جۆن سیریلی مه به ست به شه که ژ هیژی و دبیزیت: هیژ راقه کرنا گوهدارییه بۆ ئاخفتنی و دبیزیت هیژ به ره می چهنده په گه زانه، به لی مه به ست ب تنی په گه زه که ژ ئه وان په گه زین هیژی، خو ئه گه ر وه کو هنده ک هزردکه ن، گرنګترین په گه زژی بیت. هر ب ئیک په گه زی هیژی دهیته هژمارتن (محمد العبد، ۲۰۱۱، ۳۱۸).

^(۱) د ئه قی سه ره بابه تیدا، مه به ستا مه ژ زاراقی (واتا) یی. واتا سیمانتيکی و پراگماتیکیه.

ھېز بەشەكە ژ واتايى و واتا ھېزى دياردكەت و واتا بەرفرەھترە ژ ھېزى، چونكى واتا د ئىك دەمدال گەل ئىك، ھېزى و ناڤەرۆكا مەسەلەيى (المحتوى القضوي) ب خۇڤە دگريت (محمد العبد، ۲۰۱۱، ۳۱۸).

ھېز و مەبەست دوو پەگەزىن تەمامكەرن بۆ واتايى. ھېز پەلەيە (درجە) و مەبەست ئەرکە (محمد العبد، ۲۰۱۱، ۳۱۹)، بەلى مەبەست پەگەزەكە ژ ھېزى، چونكى مەبەست د ناڤ پافەكرنىدا دياردبيت و پافەكرن ب خۇ ھېزە.

۷-گوھۆرپىنا مەبەستى:

ھەر پستەيەك يان دەربىرپىنەك يان دەقەك (گوتارەك) ئى مەبەستەك يال پىشت ھەي و ل ھندەك باراندا دەردكەڤىت، وەكو: باوہر، ترس، ويست و ھەز، خۆشويستەن و رىقلىيىوون (ھۆگر مەحمود فەرەج، ۲۰۰۵، ۱۱۱). ئەڤ مەبەست ب پىكا ئاوازى و دەوروبەرى ب دەستقەدەيت. ئەڤجال قىرى ئاخڤتنكەردى شىت مەبەستا خۇ بگوھۆرپىت بۆ مەبەستەكا دى، ب پىكا گوھۆرپىنا ئەوى ئاوازى و دەوروبەرى ئەوى يەكەيا زمانى تىدا ھاتىيە بكارھىنان. ب واتايەكا دى ئاخڤتنكەردى شىت ل دويڤ گوھۆرپىنا جھ و دەم و بوارى گونجاي، ئەوى مەبەستى بگوھۆرپىت و نياز و ئارمانجىن خۇ يىن دى، د ئەوى پستەيى يان دەقى يان گوتارىدا دياربەكەت.

بۆ نمونە ئەگەر مەبەستا ئاخڤتنكەرى ژ پستەكا وەكو: (زادى ب دوھن نەخۆ). فەرمانكرن بيت، بەلى مەبەستا ھەمان ئاخڤتنكەرى ژ ھەمان پستەيى دى بيت ئاگەھداركرن، ئەوژى ئەگەر ئاخڤتنكەر وەسا بۆ گوھدارى دياربەكەت، كو كرسىرۆلى گوھدارى دى بلند بيت. ديسان چىدبيت مەبەستا ئاخڤتنكەرى ژ فەرمانكرن و ئاگەھداركرنى بۆ مەبەستا ترساندن بەيتە گوھۆرپىن، ئەوژى ئەگەر ئاخڤتنكەر ئەوى پستەيى ب ئەوى پەنگى بېژىتە گوھدارى، كو گوھدار وەسا تىبگەھىت، كو ئەگەر ئەو ئەوى زادى بخۆت دى مريت.

پشکا پینجی: وەرارا پراگماتیکی ل دەڤ زارۆکی:
۱- دەستیپک:

زارۆک هەر وهکو چهوا فیڤی ئاستین دییڤن زمانی دبیت، دیسان فیڤی ئاستی پراگماتیکی ژی دبیت، بهلی ل فیڤی تشهکی گرنګ ههیه، کو هه می زارۆک د فیڤی پراگماتیکیدا هه مان شیان ل دەڤ نینن، بهلکو ژیکجودانه، ئەڤه ژی ژ بهر هندییه، کو بیرتیژییا هه می مرۆڤان وهکو ئیک نینه، ئەڤه دبیته ئەگه ری هندی، کو ماوی فیڤی پراگماتیکی هه می زارۆکان بۆ کارامه و په هه نډین پراگماتیکی وهکو ئیک نه دبیت، بهلکو هه ندهک ژ ئەوان بهری هه ندهکین دی فیڤی ئەڤه ژ لایه کیڤه و ژ لایه کیڤه دیڤه زارۆک د ئیک قوناغا ته مه نیدا فیڤی هه می کارامه و بوارین پراگماتیکی نابیت، بهلکو د چه نده قوناغاندا ده رباز دبیت، هه تا فیڤی هه می لایه ن و په هه نډین پراگماتیکی دبیت.

بۆ نموونه هه ندهک ژ ئەڤان کارامه بیان زارۆک د ژیهه کی کیمدا فیڤی دبیت و هه ندهک ژی بۆ سالیڤن ب دویڤدا پاش دکه قن. بۆ نموونه نۆبه گرتنی د ئاخفتنیدا ل ۱۸ هه یڤی فیڤی فیڤی، داکو بشین ب نیشانین نه زمانی یڤن وهکو گوهورینا ئارستا به ریخودانا که سی به رامبه ر ژبۆ نیشاندانا ب داوی هاتن یان ده ستیڤیکرنا ئاخفتنی بکار بهینن. مفا وه رگرتن ژ شیوازیڤ جوراوجورین ئاخفتنی ل قوناغین داها تی دروست دبیت. د ژیهی ۴ سالیڤدا زارۆک شیوازه کی ئاخفتنی یی جیاواز بکار دهینن ده می ل گه ل مه زنان دئاخفتن. واته ئەو شیوازه کی زمانی سادته تر بۆ ئاخفتن ل گه ل زارۆکین ژ خو بچویکتر بکار دهینن (شیرزاد سه بری عه لی و عه بدولسه لام نه جمه دین عه بدوللا، ۲۰۱۱، ۱۲۸).

۲- زانین و بکارهینانا شیوازیڤ پڤزگرتنی ل دەڤ زارۆکان:

باتسی ل دویڤ ئەوان پاپورتین پڤشکیشکرین، دیارکر کو زارۆک د ته مه نی دوو سالیڤدا دشین په نای ببنه بهر پڤزگرتنی ل ده می شیوازیڤ داوایی (الطلب) د ئاخفتنیدا بکار دهینن. وهکو بکارهینانا ده ربیرینا: (زه حمه ت نه دبیت، ژ که ره ما خو، ئەگه ر بشی). ب دیتنا لوسی ئەندریسن ود و بینتا رای سمیتی، هه ندهک زارۆکان د ته مه نی دوو سالیڤدا شیان هه نه،

پاستفه کرنی د هیڅا دهنګی و بهرزی و نزمییا دهنګی و دهربرینین پویدا(وجه) بکه. ب نه فی چهندي دشین داوايا بیریز، بکه نه داوايا خودان پیز و جوان. ب دیتنا جیمسی زاروک د تهنه نی چار سال و نیفدا هه تا پیچ سالی ل دویف تهنه و سروشتی هه لویستی، دشین د ناڅ ټاڅتنا خودا گوهورپینی د ئاستی ریزگرتنیدا بکه. کورساروی دوپاتکر، کو زاروک ب شیوهیه کی پتر شیوازیڼ فهرانکرنی بکاردهین، ل دهمی ل گهل زاروکین ههفته مهنین خو دئاڅن، به لی شیوازیڼ ریز زیده تر تیدا بیت بکاردهین، ل دهمی ل گهل زاروکین ژ خو مهزتر یان ل دهمی ل گهل دایک و بابین خو یان ل دهمی ل گهل ماموستایین خو دئاڅن (لوسی اندریسن وود و بینتا رای سمیت، ۲۰۰۶، ۵۷).

پیدفیه ئامازهیی ب نه وی چهنديژی بدهین، کو بکارهینانا شیوازیڼ ریزگرتنید د ناڅ ټاڅتنا ل دویف نقشی دهیته گوهارتن. بو نمونه لاکوف دبینیت، کو نقشی می پتر ریزی د ناڅ ټاڅتنا خودا ژ نقشی نیر بکاردهین، وهکو بکارهینانا دهربرینین: (سوپاس بو ته) یان (ب خاترا ته). دیسان شیوازیڼ داوايین نه پاسته وخوژی بکاردهین. ئیرفین-ترب و جو و لامبرتی دیتن، کو زاروک د تهنه نی پیچ سالییدا شیانین پاستفه کرنی د شیوازیڼ داواکرنیدا هه نه. بو نمونه زاروک د نه وی تهنه نیدا دشین پاستفه کرنی د داوايا: (نه فی ترؤمبیلی بده من). دا بکه بو داوايه کا پر ریزتر، وهکو داوايا: (نه ری نه ز دشیم نه فی ترؤمبیلی ببه م؟)، به لی د تهنه نی شش سالی هه تا یازده سالییدا پتر کارامه ل دهڅ زاروکی په یدادبن. واته ئیستراتیژیین هه لسه نگاندا نه نجامین ب دهستقه هاتی ژ کارهینانا جوړین داوايین جیاوازل دهڅ نه وان په یدادبن (لوسی اندریسن وود و بینتا رای سمیت، ۲۰۰۶، ۵۷). ئانکو دزانن کا کیژ جوړی داویی ریزداره و کیژ نه وان داویان بو په یداکرنا ریزگرتنید کارتیکرنا زیده تر ژ یا دی هه یه.

۳- زانینا پله یا جفاکی:

شاتز و جیرمانی دیارکر، کو د تهنه نی چار سالیییدا زاروکان شیانین هندي هه نه، پاستفه کرنی د زمانی خودا بکه، نه وژی ل دویف پله یا جفاکیا

گوهداران: (وهكو ئو گوهدار هه پاش بن يان ههفته مه نين ئه وان بن يانژى ژ ئه وان بچويکتر بن)، ههروه سا ئه وان جهخت ل هندى کر، کو ئه وههست ل دهف زاروکان هه نه، کو زمان دشیئت ل دویف پله یا جفاکیا گوهداران هه ی، سیمایین تایبته هلبگریت، هه ر د ئه فی بواریدا کوساروی تیبینیا هندى کر، کو د ته مه نى دوو سالیدا بو پینج سالیی، زاروک شیوازیڤ فه رمانکرنى ب شیوه کى پتر ل گه ل هه قالین خو یین ههفته مه ن بکاردهین. وهكو بیژیت: (ئه فی ترۆمبیللى بده من.) به لى ل گه ل مروفتین ژ خو مه نتر، د ناڤ شیوازیڤ داواکرنیدا شیوازی (ئیسیتیزانى) بکاردهینیت. وهكو بیژیت: (ئهرى ئه ز دشیم ئه فی ترۆمبیللى بيم؟) (لوسی آندریسن وود و بینتا رای سمیت، ۲۰۰۶، ۵۷).

۴- وه رارا پراگماتیکی ل دهف زاروکى:

ئه قین ل خوارى هنده ك ئه نجامن ل دوور کارامه و زانینا پراگماتیک ل دهف زاروکى، کو ل دویف قوناغین جیاوازیڤ ته مه نى یین هاتینه کۆمکرن، کو دى هه ولدهین ئه وان قوناغان دیاربکهین (لوسی آندریسن وود و بینتا رای سمیت، ۲۰۰۶، ۵۷-۶۷):

۱- ژ دایکبوونى هه تا ته مه نى ئیک سالى:

د قوناغین دهستپیکییڤ ته مه نیدا و بهرى پهیدابوونا چ پهفتارین مه بهستدارین تایبته ب کریارا دانوستاندنیڤه ل دهف زاروکى، مروفتین پیگه هشتى به رهف دروستکرنا پیکهتنه کا تایبته تا ئاخفتنى دچن. ل پوژ و هه قتیڤ ئیکى، دایک و باب و زاروک په یوه ندییه کا راسته وخو ب پیکا چاڤ و ته ماشه کرنا تشین نیزیک ل گه ل ئیک ئه نجامددهن، پشتی هینگى ئارسته یا ئه وى سه ره نجانى بو که سین دى و گیانه وه ر و یاریان قه دگو هیڤن و هنده کجاران هه ولدهن سه ره نجا زاروکى بو تشتى یان پویدانه کى رابکیشین، ب پیکا ئه نجامدانا قه ره بالغه کا ئازرینه ر یان ب پیکا بکارهینانا ده ربهرینین پوی یان ئامازه کرن ب یاریه کى یان که سه کى یان گیانه وه ره کى.

پشتی هینگى که سین پیگه هشتى پیکى دده نه زاروکى کو پولى خو د کریارا دانوستاندنیدا ببینیت و ئه قه دبیته ئه گه ر کریارا ئاوگورکرنى د ناڤه را

ئەواندا دروستىيىت. د ئەقى قۇناغىدا كەسىن پىگەھىشتى ھەلددەن واتايى دياربەكەن، ئەوژى ل دەمى بەرسقۇانا كىيارىن زارۇك ئەنجامدەت دەن، بۇ نمونە چىدبىت زارۇكەكا بچوك بگرنىت، پىشتى دايكا ئەوى شىرى دەتتى و دايكا ئەوى رابىت واتا ئەوى گرنىنى بۇ دياربەكەت و بىژتى: ئاھ، تۆ تىرى، مانە؟ تۆ ھەزەندى دكەى، مانە؟ زىدەبارى ئەقى چەندى مرقۇتىن پىگەھىشتى ئەوى پاستىيى ب بەرچاۋ ۋەردگرن، ئەوا جەختى ل ھندى دكەت: زارۇك بەرسقۇانا ئەوان كىياران دەت، ئەوین مرقۇتىن پىگەھىشتى پىرادىن، ئەوژى ل دەمى مرقۇتىن پىگەھىشتى لاسايا شىۋازىن بەرسقۇانا كىيارىن زارۇكان دكەن. بۇ نمونە ل دەمى زارۇكە قەربالغەكى ئەنجامدەت و كەسى پىگەھىشتى رابىت ب تەمامى لاسايا ئەوى كىيارى بكەت.

ئەقجا ب تنى ب بەشداربوونا ساكارا زارۇكى ب شىۋەكى مەبەستدار د نواندا كىيارەكى يان زاركرنىدا، ئارمانجەكا مەبەستدار ل گەل خۇ دەينىت، د ئەقى بارىدا زارۇك مەبەستا خۇ يا گریدارى ب كىيارا پەيوەندىكرنىقە پىشدنىخت، دىسان ل دەماھىكا سالا ئىكى ژ تەمەنى خۇ، زارۇك دەست بكارهينانا پەيقتىن دەستپىكى دكەن. بۇ نمونە زارۇكى تەمەنى ئەوى دوازە ھەيىت ل جەي پەيىقا (ماما) دىژىت: (ئوبا، ئوبا) و دەستىن خۇ رادكەت، ل دەمى دايكا ئەوى قەستا ئەوى دكەت. ژ ئەقى ئالىيىقە تىگەھىشتىن و زانىنا كەسىن پىگەھىشتى بۇ ئەقان جورىن پەيىقان، فاكترەكى سەرەككە، كو رىكى دەنە بەرجەستەكرنا ئەوان پەيىقان د بوارى پراكتىكىدا، ب ھەمان رىكا بەرجەستەكرنا پەيىقن ناسيار د ئاخقتنىدا.

ب- ژ ئىك سالى بۇ دوو سالى:

ل دەمى زارۇك دچىتە د تەمەنى دوو سالىدا، بازنى كارىن گریدى ب كىيارا پەيوەندىكرنىقە بەرفرەھ دىت، د ئەقى قۇناغىدا زارۇك كۆمەكا پەيىقن دەستپىكى و تىشت و لقىنان بكاردەينىت، دىسان د ئەقى قۇناغىدا زارۇكى شىانەكا زىدە بۇ تىگەھىشتى ئەو ئاخقتا بۇ ئەوى د ناۋ دەوروروبەرى ئاخقتنىدا دەيتە پىشكىشكرن، كو پەلەپلە د ئەوى ئاخقتنىڭى دگەھىت، ئەوا

ژ دهرقهی دهوربه ری ئاخفتنیډا هه ی. بۆ نمونه شیانا ب ریڤه چوونی ل دهڤ زاروکی پیښکه فتنه کا مه زن د ئاستی تیڤه هشتنا زاروکیدا دیاردکه ت، ب ئه فی پهنگی ل خواری:

۱- د ته مهنی دواژده هه یڤیدا: د ئه فی ته مهنیدا ل ده می بۆ زاروکی دهیته گوتن: (جهنتا خو حازربکه.) زاروک دی ل واتا ئه وی پسته یی گه هیت، ل ده می ئه و پسته د دهوروبه ره کیدا هاتبیه گوتن، کو برایین ئه وی هه میان خو ئاماده کریت بۆ چوونا قوتابخانی و پشتی خوارنا تیشتی بیت، زیده باری هندئ جهنتا زاروکی راسته وخو به رامبه ری ئه وی بیت و هه می تاکه که سین خیزانی جهنتین خو ل به رخو کرین.

۲- د ته مهنی سیژده هه یڤیدا: زاروک د ئه فی ته مهنیدا دی ل واتا پسته یا: (جهنتا خو حازربکه.) گه هیت، ل ده می جهنته به رامبه ری ئه وی نه بیت، به لی دهوروبه ره که هه بیت، کو پشتی خوارنا تیشتی بیت و هه می تاکه که سین خیزانی جهنته ل بهر خو کرین.

۳- د ته مهنی چارده هه یڤیدا: زاروک د ئه فی ته مهنیدا دی ل واتا پسته یا: (جهنتا خو حازربکه.) گه هیت، ل ده می جهنته به رامبه ری ئه وی نه بیت، هه روه سا دهوربه ری ئاخفتنیډی چ ئاماژه یان د ئه وی هه لویستیدا نه ده تی.

د ئه فان قوناغین ته مهنیدا، بارودوخ ل دهڤ زاروکی بۆ سه رکه فتنه کرده ییا ئاخفتنی گونجای دبیت، بۆ نمونه چیدبیت داوایا زاروکی بۆ دهرکه فتنه ژدهرقه ی خانی سه رنه که قیت، ل ده می سه قا یی باران بیت. دیسان فی ری هندئ دبیت، کو پیویسته درکاندا ئاخفتنی یا پوهن بیت، دیسان ده ستپیدکه ت بۆ ب ده ستقه هینانا شیانی ل سه ر ئیکبونا زانینا ئه وی ب تشت و جیهان و زانینا جفاکی و زمانیزئی. دیسان زاروک د سه رنجراکیشانیډا شاره زادبیت و ده ست بکارهینانا شیوازیڤ ریژگرتنی یین ئاسان دکه ن. وه کو: (ژ که ره ما خو) و (سو پاس). ژ ئالییه کی دپه زاروک

دەستپېدكەت د تېگەهشتنا چەوانيا بكارهينانا شيوازي گونجاي بو ھەر دەوروپەرەكى. بو نمونە زاروك دشيئت دەنگي خو بگوهوريت ل دەمي ل گەل بويكەكا ياريان دئاخفيت. بەلئ ھەتا ئەفئ قوناغئ ب باشي فيري شيوازيئ بەرسفدانئ نەبوو. ئەفەژئ دبيتە ئەگەرئ ھندئ كو توبەتگرتن د ئاخفتنئدا نەمينيت، ئانكو چوونا ناڤ ئيكا ئاخفتنئ چيدبيت، ئەفەژئ ژ بەر ھندييە، كو زاروك و لايەنئ دئ د ئيكا دەمدا ل گەل ئيكا دئاخفتن.

پ- ژ دوو سالي بو سي سالي:

د تەمەنئ دوو ساليديا، ھەمي شيويئ زماني و دانوستاندنا نەزارەكي ل دەڤ زاروكي پتر پوھندبن و پيشفەدچن، د تەمەنئ چار ساليديا زاروك ئەويئ راستييئ دزانن، كو كەسيئ دي ھزر و بوچوون و زانينەكا زەينيا تايبەت ب خوڤە ھەنە، واتە بوچوونەكا زەيني ھەنە. ھەرودسا پشتي تەمەنئ دوو سالي زاروك دشيئ راستفەكرنئ د شيوازيئ داوايئدا بكن، ھەتاكو بشيئ شيوازيئ داوايئ ب شيوھكي دابريئن، كو پتر ريز تيئدا بيت. بو نمونە زاروك دشيئت ئەفئ داوايئ: (ئەفئ ياريئ بدە من.) بو(ژ كەرەما خو ئەفئ ياريئ بدە من.) يان (ئەز دشيئم ئەفئ ياريئ بيم؟) راستفەبكت. د تەمەنئ سي ساليديا زاروك دشيئت شروڤەكرنا ساكار و ھندەك راستفەكرنئ ساكار بو ئاخفتنا خو پيشكيئشبكت. ھەرودسا دەرپرنيئ پيگفەنەگريئداي د ئاخفتنا ئەويدا كيئمدبن. ھەرودسا كارامەييئ پيگفەگريئدا زماي د كارهينانا زاراڤيئ زمانين دروستدا، وەكو: پەيف و رستەيي ل دەڤ دياردبن. ديسان پەچاڤيا توبەتگرتن و بەرسفدان و برينا ئاخفتنئ دكت. بو نمونە زاروكەك د تەمەنئ دوو سال و دەھ ھەيفيدا، ئەڤ دانوستاندنا ل خواري ل گەل دايكا خو ئەنجامدايە:

دايكا: ئەرئ تە دڤيئت تۆ ل سەر تەختەپرەشي بنڤيئسي - ئانكو تابلويان نيگاركيئشيئ(و ئامازەيي ب تابلويان نيگاركيئشيئ بدەت)؟
زاروك: نە، ئەو نەتەختە پرەشە. ئەو تابلويان نيگاركيئشيئ. ئودا تە ئەو پەيف ب ھەلە و خەلەتيڤە گوت.

نیزیکي ته مهنې دوو سال و شه ش هه یقی، کارامه یین برینی ل ده می
 ئاخفتنی و کارامه یین دویرکه فتننا برینا که سین دی، ل حاله تی ئاخفتنی د ناڤ
 کومه کا که ساند ل ده ف زاروکی وهراری دکهن. بو نمونه ئیک ژ زاروکان ل
 ته مهنې دوو سال و نه هه یقیدا دهر برینا (ببوره) چهن جاران ل دویف ئیک و
 ب ده نگه کی بلند بکارهینا بو هندی داکو ئاخفتنا کومه کا بچویکا زاروکان
 بریت و نه هیلیت نه و ل جهی نه وی باخفن. بکارهینانا نه فی ئیستراتیجیه تی،
 ل گهل راوستان د ئاخفتنی د ب شیوه کی نه به رده وام. نه وی زاروکی شیا
 زیده تر ژ ده ده قیقان باخفت و پستی نه فی قوناغی پتیا زاروکان فیری
 هندی دبن، کو نوبه گرتن د ئاخفتنی د پره فته ره کی پتر گونجای د ئاخفتنی د
 دهیته هژمارتن.

ج- ژ سی سالی بو چار سالی:

د نه فی قوناغا ته مهنیدا، پتیا زاروکان دشین پره چا فکرنین ئاشکه را ل
 دوور نوبه تگرتن د ئاخفتنی د جورین ئاخفتنی پیشکی شیکهن. زیده باری
 هندی چیدبیت کارامه یین تیگه هشتنا گوتارا فه گپرای (السردی) و فه گپرا نا
 حکایه تان ل ده ف زاروکان وهراری بکه ن. دیسان ده لیقین چوونا ناڤ ئیک د
 ئاخفتنی د ده ف زاروکان کیمدبن و زاروک د نه فی ته مهنیدا ب ئاگه هن ژ نه فی
 چوونا ناڤ ئیکا ئاخفتنی.

چ- ژ چار سالی بو پینچ سالی:

د نه فی قوناغیدا زاروک دشین ب دارشتنا هنده ک شیوازی زانینی د
 ئاخفتنی د رابن. دیسان پوهنکرنا ئاخفتنا چه وت و هه له ل ده ف زاروکی یا
 بیسنووره. ههروه سا زاروک د نه فی قوناغیدا ده ست ب ئاماژه کرنا نه وی
 تشتی دکه ت، نه وی ب بهرچا نه بیت. دیسان فیری شیوازی بکارهاتی د
 کریارا په یوه ندیکرنیدا دبیت، وهکو ئیستبیانی بو پوهنکرنی و شیوازی
 پرسیار و هکو: (ده مژمیر چه نده؟) و تا راده یه کی ده ست ب تیگه هشتنا
 شیوازی گه فکرنی و هه ره شی دبیت. دیسان پیکفه گریدان د پتیا پارچین

ئاخفتنا ئەويدا بەرچاڧ دىبىت. ول قوتابخانى و دايىنگەھى زارۇك فىرى
 شيوازيىن پىزگرتىن و رازىكرن و ئامازەدانى و زانىنا ئەرك و ماف و شيوازيىن
 پاكانە و شروڧەكرنى دىن. ئەڧجا ژ بەر ھندى د ئەڧى قۇناغىدا بۇشاھىيىن د
 ناڧ ئاخفتنىدا ھەين بەرەڧ كىمبونىڧە دچن.

د- ژ شەش سالى بۇ ھەفت سالى:

د ئەڧى قۇناغىدا زارۇك ب ئاشكەرايى دشىن ئامازەيى ب
 (مىتاپراگماتىك) ئى بكن" واتە پىشتەستنا ئەوان ب واتا پىژەيى (لفظى) يا
 ئاخفتنى كىمدىبىت، ھەر چەندە ئەڧ واتايە بەردەوام د ھندەك ھەلويستىن
 دياركرىدا دەيتە بكارھىنان. ھەروەسا شيوازيىن زانىنا ئاخفتنى پىشقەدچن،
 بەلى ئاشكەراكرن (ايضاح) ب تەمامى يا ورد و ھوير نىنە.

ھ- ژ ھەفت سالى بۇ ھەشت سالى:

د ئەڧى قۇناغىدا پىترىا جاران ئاشكەراكرن بۇ ڧەدىتتا ئارىشى يا
 ھارىكارە، ھەروەسا پىخەمەت بەرژەۋەندىيا گوھدارى، زارۇك دشىن ب
 دارشتنا شيوازيىن زانىنى د ئاخفتنىدا رابىن و د ئەڧى دەمىدا زارۇك دشىن
 دانوستاندنى بلەز بكن. ھەروەسا پىكخستىنەكا باش د ئارستەكرنا زانىرياندا
 ل دەڧ ئەوان دياردىبىت. ديسان شىانا پىكخستنا شيوازيىن ڧەگىرپانى ل دەڧ
 ئەوان دروستدىبىت.

ر- د تەمەنى ئەھ سالىدا:

د ئەڧى قۇناغا تەمەنىدا، زارۇك ب تەمامى ئاگەھى شيوازيىن گەفكرن و
 ژقاندان و شيوازيىن دەرئەنجام(ھۆ و ئەنجام) ئى دىن، ھەروەسا دشىن زمانى
 بكاربەيىن بۇ دەرپرپىنى ژ پىشېبىنىيىن خۇ ل دوور ئەنجامىن كو چىدىبىت
 رويىدەن. ديسان د ئەڧى قۇناغىدا زارۇك پەچاڧىيا ھزر و ھەستىن گوھداران
 دكەن، زىدەبارى سىمايىن ئەوان يىن كەسى و مىژوويا ئەوانژى. ديسان
 زىدەتر پىگىرىيى ب تۆبەتگرتنى د ئاخفتنىدا دكەن. ديسان ل سەر ھندى
 رادھىن، كو ئەو تىشتى ئامازەيى پىدكەن، رپونبكەن. ديسان ئەو تىشتى

دبېژن گەلەك ئاشكەرا و وردن. ديسان جەناقى قەشارتىژى بكار دەينن. ديسان د ئەقى قۇناغىدا زارۇك دىشېن بكارامەيەكا باش باخقن و شىۋازى نەراستە وخوژى بكاربەينن. بۇ نموونە چىدبىت زارۇكى سى سالى ل دەمى شرىناھىيى ل دەستى زارۇكەكى دىدا دىنيت، بكتە گازى و بىژىت: (ئەو شرىنى يا مە. من ھندەك ژىدقېت.)، بەلى زارۇكى تەمەنى ئەوى نەھ سال بىت، ل دەمى ھەمان مەبەست ھەبىت، دى بىژىت: ئەزى/ ئەزا برسېمە يان بىژىت: خوزى من ھندەك شرىنى وەكو ئەوى ھەبان. ديسان زارۇك د ئەقى قۇناغا تەمەنىدا يى ئاگەھە ب گەلەك ئاستىن پىزگرتنى، كو دىشېت ب ئاشكەرايى د ناڧ ئاخقتنا خۇدا بكاربەينىت.

د تەمەنى ھەرزەكارىيىدا چىدبىت زارۇك زەحمەتى بەرامبەر ھندەك كارامەيان بىينن. وەكو: (گرىمانىن پىشەكى) و (واتا قەشارتى) و (دەرئەنجام) و (تىكەلكرنا جورىن زانىنا جياواز) و (كارامەيا ئىستغلالكرنا ھەر تىشتەكى بزانىت و فىربىيت و ل سەر ئاستىن ھەمەجور راقەبكتە). ھەروەسا بەرامبەر كارامەيا (پىكەن) و (ترانەپىكرن) يژى، ئەق چەندە دىتە ئەگەر كو شارەزا و زانا ل سەر ھندى ژىكجىاوازين، كو بشىن ب وردى ئەوى تەمەنى دەستنىشانبەكەن، كو تىدا زارۇك بىنە جەى باوھرىيى ژ بۇ دەستقەھىنانا ئەقان كارامەيان. ئەقەژى ژ بەر ھندىيە، ھەر وەكو بەرى نوكة مە گوتى، كو ھەمى كەس بەرامبەر زانىنا كارامەيىن پراگماتىكى وەكو ئىك نىنن. ئەقەژى ل دوىف شىانا زارۇكى بۇ تىگەھشتنا كارامەيىن پراگماتىكى دىنيت.

ز-د تەمەنى پىگەھشتنىدا:

كارامەيىن پراگماتىكى ھەتا قۇناغا پىگەھشتنى بەردەوام وەرارى دكەن. د ئەقى قۇناغىدا پترىا مروفان ئاگەھىيەكا تەمام ب ھندەك كارىن دياركرى ھەيە، كو مروف ل دەمى پەيوەندىكرنى، زەحمەتى د نواندنا ئەواندا دىينن، وەكو: دەستپىكرن ب دانوستاندنى ل گەل كەسەكى بىانى د ئاھانگەكىدا يان گازندەكرن ل سەر كىماسىيىن كەلوپەلان ل فروشگەھەكى يان بىرھىنانا ئاخقتنا كەسەكى كول بەرى گوتبىت يان دانا ھندەك پىزانىنن

رېځې بۆكەسەكې بىيانى ل سەر جەهەكى يان قەگېرپانەكا چىرۆكەكا ئالۆز.
دىسان د ئەقى تەمەنىدا ئەق كارامەيە پېشقەدچن:

۱- زانينا دەمى، كو پېدقېيە ئاخقتن ل وېرى ب دوماھىك بھېت.

۲- بكارهينانا پاوستانان د ئاخقتنىدا و پېگىرىكرن ب توبەكرن د
ئاخقتنىدا.

۳- بكارهينانا شىوازى گەھاندنى يى گونجايى ب رېكا چاقان.

۴- بكارهينانا دەرپرېنېن پوهن.

۵- رەچاڭكرنا ھەستى كەسى دىيى پەيوەندىكرنى دكەت.

۶- بكارهينانا زنجىرەكا پوهن و لوجىكى بۆ ھىزان.

۷- دياربونا گيانى ترانە و گەشېينىيى ل گەل لايەنى دىيى ئاخقتنى.

۸- بكارهينانا ھىزا دەنگىيا گونجاي.

۹-...ھتد.

۵- چەند پېزانىنەك ل دوور زانستى پراگماتىكى د ئايندەيدا:

ژ بەركو پراگماتىك زانستەكې ھند گرنگە د بوارى زمانقانى و زانستېن
دىدا، ژ بەر ھندى ھەتا نوکە قەكۆلېنېن زانايان ل دوور پراگماتىك و ھەرار
پراگماتىكى بەردەوامن و ئەق چەندە بوويە ئەگەر زانا چەند پېشېينىيەكان ل
دوور كارامەيىن پراگماتىكى و ھەرار ئەوى د ئايندەيدا بکەن.

چەند فاکتەرەك ھەنە، ھەل مە دكەت، كو ئەم گەشېين بېين، كو دى
پېزانىنېن ب مفا و تېروتهسەل ل سەر ھەرار كارامەيىن پراگماتىكى د
ئايندەيدا ب دەست خۆقە ھىنين. فاکتەرېن ئەوى گەشېينىيى پەيدادكەن،
ئەقېن ل خوارېنە:

۱- دویر نینە، بۆقەكۆلېنا زانينا تاکەكەسان ب ياسا و پەفتارى

ئەوانقە ژ بۆ پارستنا ئەوان ياسا و پەفتاران يان سەرپېچېكرنا ئەوان.

۲- د سەردەمى نوکەدا، ئەو دەستنىشانكرنا گرېداى ب ھەبوونا

نەخۆشېيىن پراگماتىكى يا ھاتىيە پەسەندكرن. ھەروەسا يا ھاتىيە زانين،
كو گەلەك كەسان ھندەك زەحمەتيا د ئەقى لايەنىدا ھەي“ ئەقەژى ئەوى

چەندى دگەھىنيت، كو مروف دشىت فەكولينا پەفتارى پراگماتيكيى تىكچووى ب گەلەك وردى بكت و ئەف فەكولينا ھویر ژ بۆ راستفەكرنا شىوازن، ھەروەسا ژ بۆ شارەزابوون ب ھژمارەكا زۆر ژ گرفتىن پراگماتيكي، ئەوين ل دەف تاكەكەسان ھەين دى يا ھاريكار بيت.

۳- كارى زانايىن پەفتارى (پەوشتى) بەشداريى د پيشكىشكرنا پىزانينىن مەنھەجىيىن ب مفادار دكەن، ژ بۆ فەكولينا بواری پراگماتيكي. ۴- بواری پراگماتيكي زوى بەرفرەھدبيت و نوکە گەلەك فەكولەر ب فەكولينا وەرارا لايەنن تايبەت د پراگماتيكي دا رادبن (لوسي أندريسن وود و بينتا راي سميث، ۲۰۰۶، ۷۰-۷۱). ئەفەژى دبیتە ئەگەر كو بواری فەكولينا پراگماتيكي بەرفرەھببيت.

پشکا شەشى: پراگماتىك و چەند زاراڧەيەك:

۱- پراگماتىك و پراگماتىزم:

پراگماتىك - Pragmatics ئاراستەيەكى ئەبستومۇلۇجىيە (مەرفى) گىرنگىيى بكارهينانا زمانى و پالدهرىن دەروونى يىن ئاڧتەنكەران و كاردانەوہيا گوہداران وبابەت و نمونەيىن جڧاكى يىن گوتارى ددەت، ئەڧەزى ب پەچاڧكرنا تايبەتمەندىيىن سىنتاكسى و سىمانتىكى دەيتە ئەنجامدان، ل سەردەمى ئوستنى دڧەكۆلىنا پراگماتىكىدا گىرنگى ب گىردەيىن ئاڧتەنى ددا، پاشى بەردەوام گىرنگى ب پراگماتىكى ھاتەدان و بەرفرەھ بوو، ھەتاكو نموونىن بكارهينان و گوتن و مەرجىن پاستى و شروڧەكرنا دانوستاندنى ب خۆڧەگرتى، بەلى پراگماتىزم Pragmatism تيۆرەكا ڧەلسەڧىيە گىرنگى ب مڧايى پراكتىكىيى ھىزى ددەت، ژوى ئالېڧەكو پراگماتىزم پېڧەرە بۆ پاستىيا ئەوى ھىزى، ئەڧەزى ئەوى چەندى دگەھىنيت، كو بۆشاھىيەكا مەزن د ناڧبەرا ھەر دوو زاراڧاندا د ھىزا زمانى و ڧەلسەڧەيا نويدا ھەيە (نعمان بوقرة، ۲۰۰۹، ۱۶۱).

د ڧىرىدا پىڧڧىيە ئەو پەيوەندىيا د ناڧبەرا پراگماتىزم و پراگماتىكىدا ھەي دياربەكەين. پراگماتىزم تيۆرەكا ڧەلسەڧىيا گىشتىيە ژبۆ ھۆشمەندىيا تىبىنى كرى و گىڧدايە ب بەرژەوہندىيىن بنەرەتيىن مرقۇڧىڧە و ل دەستپىكا سەدى بىستى، ئەڧ تيۆرە ل ئەمىركا ل سەردەستى شارل پىرس و وليام جىمس و جون ديوى پىڧڧەچوو (ڧىلىب بلانشىة، ۲۰۰۷، ۲۸).

شارل پىرسى (۱۸۳۹-۱۹۱۴) پراگماتىزم ب پامانا پراكتىكى بكارهينايە و پۆلەكى سەرەكى ھەبوو د دروستكرنا ئەوى چەمكى، پراگماتىزمى نىزىكى پراگماتىكى دكەت. وليام جىمس ل سالا ۱۹۰۶ تيۆرەك ل سەر پاستىيى ژ پراگماتىزمى دەرئىڧست و ب ترانە تەماشەي ھەلويسىتىن پىرسى كر و جون ديوى تيۆرەكا ئامىرى (أداتىه) ل سالا ۱۹۰۳ ژ پراگماتىزمى دەرئىڧست (ڧىلىب بلانشىة، ۲۰۰۷، ۲۸).

پراگماتيزم ئۇوا بەردەوام ل ئۇورۇپا دھاتە وەسفكرن، كو برىتييه ژ فەلسەفى د كاركرنىدا، كو راستيى د سوود و مفايدا ديار و بەرجەستە دكەت. پيشنيارا پيكن گەلەك پيش كەفتير كر بيىكو سەرسورمانى و جوانكارىيى ژناف ببيت، ھەروەسا بەشەكى ژ پراگماتيزمى دگەھينيتە نيزىكبوونا پراگماتيكي (فيليب بلانشيه، ۲۰۰۷، ۲۸).

ب كورتى ئۇو پەيوەنديا پراگماتيكي ب پراگتيزمىفە گريددەت برىتييه ژ مەرەم و مەبەستى ژ بواري پراكتيكي. بەلى ئۇو خالا ھەردوكان ژىكجودا دكەت ئۇو كو پراگماتيك زيئەتر گريدايه ب زمانىفە بەلى پراگماتيزم زيئەتر فەلسەفيە.

۲- پراگماتيك و پەوانبىژى:

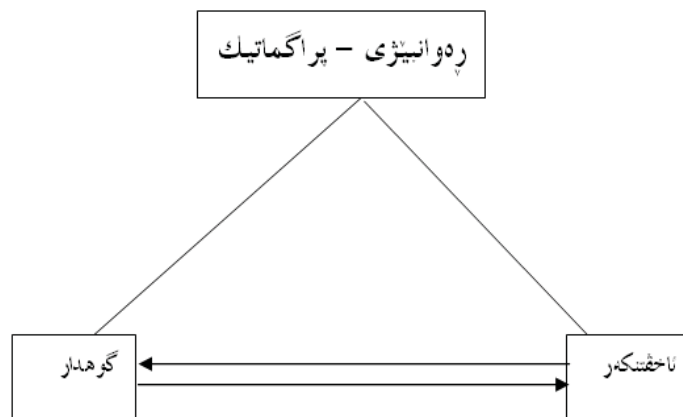
ھندەك ژ زانايىن كەفتين پەوانبىژيى وەكو بوفونى (۱۷۸۸-۱۷۰۷) فەكولينا پەوانبىژيى ب تنى ب دەقى نقيسىفە پابەند دكەت و ب ديتنا ئۇوى پەوانبىژيى چ پەيوەندى ب ئاخفتنىفە نينە، بەلى ھندەك قوتابخانە ب تاييەتى ئۇوين ژ تيورين پراگماتيكي پەيدا بووين، وەكو قوتابخانا بالو ئالتو گرنگىيەكا تاييەت ب پەوانبىژيى ددەت و بواري پەوانبىژيى بەرفرەھ دكەت و ب تنى پەوانبىژى ب نقيسينىفە پابەند ناكەت بەلكو ئاخفتنىژى دكەتە د ناف پەھەندى پەوانبىژيىدا.

ھەروەسا پەوانبىژى جەھكى تاييەت د فەكولينىن ئۇدەبى و زمانيدا دگريت، نوکە پەوانبىژى بەرەھ ھنديفە دچيت، كو ببيتە زانستەكى بەرفرەھ بو جفاكى (سامية بن يامنة، ۲۰۰۹، ۵۳) و د چەرخى نوکەدا پەوانبىژى بەرەھ پيش چوويه و ئۇفەژى بو مفايى ئۇوى د بوارين ئۇستومولوجيىن جوراوجوردا دزفريتەفە، ھەروەكو ھانريش بليىس ئاماژە ب ئۇفى چەندى دكەت و دىيژيت: ھويى ئۇفى ھشياربوونا پەوانبىژيى بو بەراوردكرنا ئۇوى ل گەل پراگماتيكا زمانى و تيورين گەھاندنى و ھيمالوجيا و پەخنا ئايدولوجى و ھەروەسا شعريەتا زمانى د بواري وەسفكرنا تاييەتمەنديين پازىكەرين

دهقاندا دزقریته‌فه، هه‌روه‌سا هه‌لسه‌نگاندنا ئه‌وان ده‌قانی (هانیش بلیث، ۲۰۰۰، ۱۵).

ئه‌ف‌نیزیک بوونه، نه‌ینیا ئه‌وی ئه‌وه، کو په‌وانبیژی ب چاره‌سه‌رکنا هیژا کاریگه‌ری و چه‌وانیا رازیکرنا که‌سی رادبیت، هه‌روه‌سا ب دیارکنا هه‌می مه‌به‌ستین کو ئاخفتنکه‌ری دقیت ب جه‌ بینیت رادبیت و ئه‌ف‌خاله ب گرنه‌ترین بابه‌تی پراگماتیکی ده‌یته هژمارتن، ئه‌وژی ل ده‌می پراگماتیک فه‌کولینی ل کارلیکرنا په‌یوه‌ندیکرنی د ناهه‌را ئاخفتنکه‌ر و گوهداریدا دکه‌ت و ئه‌و کاریگه‌رییا ژکرده‌یا ئاخفتنی په‌یدادبیت (سامیه‌ بن یامنه‌، ۲۰۰۹، ۵۳).

که‌واته پراگماتیک و په‌وانبیژی ل سه‌ر هندی ریککه‌قتینه، کو ب ریکا زمانی ئاخفتنکه‌ر کارلیکرنی ل گوهداری دکه‌ت و مه‌به‌ستا خو پی دیاردکه‌ت. که‌واته په‌وانبیژی د ناهه‌پوک و کویراتییا چی‌بوونا خودا پراگماتیکه، ژبه‌رکو ئه‌فه‌ر دوو زانسته پشت ب هه‌ر دوو بنه‌مایین په‌یوه‌ندیکرنی (ئاخفتنکه‌ر و گوهدار)ی ده‌ستن:

زانايي عه ره ب (أبو هلال العسكري) په وانبیژي ب ئاخفتنا په وان
(بليخ) څه ئه وا کو مفایي مه به ستدار ديار دکه ت گريځايه. ديسان پراگماتيکيژي
ئو څه چنده د بن زارافي کرده ييڼ ئاخفتنيډا پيشکيشکريه (ساميه بن يامنه،
۲۰۰۹، ۵۵).

په وانبیژي و پراگماتيک هر دوو جه ختي ل سهر پيکها تا زماني دکهن،
ئو د هه لويسته کي ديارکريدا ب ده ستفه دهيت، ئو څه چنده يه دبېته هو يي
هندي ئو هر دوو زانسته ل سهر هندي پيککه څن، کو هر دوو زانسته
پالېشتي يي ب زماني دکهن، وه کو ئالاڅه ک بو جيبه جيکړنا کاري ل سهر
گوهداري، ل سهر ئو وي بڼه ماي، کو ده قي زماني ب ته ماميڅه ده څه که د ناڅ
هه لويسته کيدايه (صلاح فضل، ۱۹۹۲، ۹۷-۹۸).

په وانبیژي ب شيوه يه کي گشتي ب هونه ري گوتني دهېته پيښاسه کرن
يان هونه ري گه هشتني يه ژبو راستفه کرنا هه لويستي گوهداري يان
خوانده قاني. لاوسبرج دبېنيت په وانبیژي سيستمه که، پيکها ته يه ک ژ شيو يڼ
هوښه کي و زماني و دشيانا ئو ويدا هه يه کاري گه ري يي، ب پيکا ئاخفتنکهر ي د
هه لويسته کي ديارکريدا په يدا بکه ت. ب ديتنا ليچي په وانبیژي د کروکي خوډا
پراگماتيکه و په وانبیژي موماره سه يا په يوه نديکړني يه د ناڅبه را ئاخفتنکهر
و گوهداري د ژبو چاره سه رکړنا ئارېشا په يوه نديا د ناڅبه را ئو واند هه ي،
ئو وړي ب هاريکاري يا بکاره ينانا پيکيڼ ديارکري بو کاري گه ربووني. به لي
څه کوله ريڼ پراگماتيکي دبېنن، کو پيډفييه بواري په وانبیژي به يته
به رته نگکړن و دبېنن پراگماتيک مه زنترين هه څېشکه د ناڅبه را بنياتين
گه هاندنا سينتاکسي و سيمانتيکي و په وانبیژي يدا (صلاح فضل، ۱۹۹۲، ۹۴-
۹۵)، به لي گه له ک ژ سه رهلدانا پراگماتيکي پيڅه نه چوو، وه رارکړن و
پيشفوچوون ب خوڅه ديت، چونکي پراگماتيک بکاره ينانا زمانيه د
په يوه نديکړنيډا ژ ئاليي جفاکي و دهر ووني و ئه بستمولوجيڅه.

هه بوونا په يوه نديي د ناڅبه را په وانبیژي و پراگماتيکيډا، نابېته هو يي
هندي ئو م بواري بسپوري يا هر ئيک ژ ئه وان بهه لوه شينين يان ژ ناڅ به يڼ،

ژبه ركو نه گهر پوهانبيژي جه ختي ل سهر ته كنكيځن پوهانبيژي بكهت، ئه ويځن
 ئاخفتنكه دروست دكهت و ب پيكا په يامي دگه هينيت، هه تاكو مه به ستا خو
 يا داخوازكري ب جه بينيت، به لي پراگماتيک رادبيت ب دياركرنا مه به ستا
 ئاخفتنكه ري، كو ده ستپيدكهت ب پيكا سروشتي په يوه نديا د ناقبه را
 كرده يا زماني و هه لويستي جفاكيدا (سامية بن يامنة، ۲۰۰۹، ۶۱). ژ لايه كي ديقه
 پوهانبيژي بو چاره سهركرنا ده قي يا گشتگر نينه، به لكو گريداى جهه كي
 دياركريه، به لي پراگماتيک ل گهل هندي كو دشيټ جهه كي دياركري چاره سهر
 بكهت، ديسان يا گشتگره ژي بو شروفه كرنا ده قي، ئه وژي ب پيكا
 بهرچافوهرگرتنا ده وروبه ر و ئاخفتنكه ر و گوهداري. ديسان پوهانبيژي ب
 ئه فان ئه ركان رادبيت، واتايي پوهندكهت و جهخت ل سهر واتايي دكهت و
 واتايا فرهه نكي بو واتايه كا دي شه دگوهيژيت، به لي پراگماتيک گرنگيي ب
 واتا ده وروبه ري و بكارهينانا واتايي د ده وروبه ريدا ددهت. ديسان جياوازي د
 بابه تيځن هه ر دوو زانسانزيدا هه يه.

ديسان پوهانبيژي گرنگيي ب جواني و دارشتنا زماني ددهت،
 پيخه مهت دروستكرنا ويځه يه كي جوان، به لي پراگماتيک زيده تر گرنگيي ب
 پوهانبيژيا رازيكرني ددهت، ئه ف رهوانبيژيه ((...گوزارشت له هه لويستي
 ناكات، هه ولده دات ئاه زوو بكات يان بيري ليبيكاته وه. لي ره دا سي جوړ
 سهره لده دات: أ- رازيكرن بو راست و چهوت. ب- رازيكرن بو دادپه روه ري
 و سته م. ج- رازيكرن بو سوود و زيان)) (عبدالواحيد موشير دزه يي، ۲۰۱۲، ۹۳).

۳- پراگماتيک و هيما لوجي:

ب ديتنا چارلس موري سي ۱۹۳۸ پراگماتيک به شه كه ژهيمالوجيايي مل
 ب ملي سينتاكس و سيمانتيكيځه وځه كوليني ل وي په يوه نديا دناقبه را هيما
 و راقه كه ري هويدا دكهت.

كه واته به رهه مهينانا واتايي و دانانا هيمايان، د شياندايه دابه شي سي
 په يوه نديي ناځخويي بكهين، كو بريتينه ژ:

۱- په يوه نديا سيمانتیکي: څه کوليني ل په يوه نديا هيمايان ب تهن و
تشتي ژده رځه دا دکه ت.

۲- په يوه نديا سينتاکسي: څه کوليني ل وي په يوه نديا د ناڅ هيمايان ب
خودا هه ي دکه ت.

۳- په يوه نديا پراگماتيکي: څه کوليني ل په يوه نديا هيمايي ب
ئاخفتنکهران يان پافه کهرانځه دکه ت. ب نه څي پراگماتيک وهک
تيور و پيياز ل دهڅ موري سي ب ده سته دهيت.

فهيله سوف و زمانځاني نه مريکي ردولف کارناب بواري نه څان هه ر سي
لقان پوهن دکه ت و دبيري ت: د بواري څه کولينا زمانيدا، نه گهر ب ئاشکهرابي
ئاماره يي ب ئاخفتنکهران يان بکارهينه ري زماني بکهن ل نه وي ده مي نه م
دچارچوڅي بواري پراگماتيکيدا کاردکهن. به لي نه گهر ب تني نه م ب
شروځه کرنا دهربرين و نه و تشتي دهربرين ئاماره يي پي دکهن رابووين، ل
نه وي ده مي نه م دي به رځه بواري سيمانتیکيڅه چين و ل دوماهي نه گهر نه م
ژ نه وان تشتي دهربرين ئاماره يي پي دکهن دوير بکهن و ب تني نه وان
په يوه نديي د ناڅه را دهربريناندا شروځه بکهن. ل نه وي ده مي نه م دچينه د
بازنا ريکخستنا پرسته ييدا (احمد شفيق الخطيب، ۲۰۰۶، ۱۲۶).

پراگماتيک څه کوليني ل هيمايي زماني ونه زماني دکه ت. نه گهر نه م
هيمايه کا زماني وهکو (زيرهک) وهربرين، دي بينين نه څي هيمايي واتايه کا
ئاساي هه يه و هه مي خهک د واتا فهره نګيا وي هيمايي دگهن، کو
بريتييه ژ (> - ته مبهل)، (> + چالاک)، به لي د پراگماتيکيدا ل دويځ
دهوروبه ري چيدبيت، نه و هيمايه ب واتايا (> + ته مبهل) و (> - چالاک)
بهيت.

ديسان هيمايي نه زمانيزي پوله کي ديار د واتا پراگماتيکيدا دگيري ت. بو
نمونه نه گهر ب چاڅ نقاندنځه يان ب که نيځه و د دوروبه ره کي گونجايدا بيژييه
که سه کي تو يي زيره کي ل نه وي ده مي دي زيرهک واتا خو به رځوازي ده ت.

ههروهسا هيمالوجيژى قهكولينى ل هيمايين زمانى و نه زمانى دكهت، بهلى ئه و خالا هيمالوجى و پراگماتيكي ژيكدادكهت، ئه وه كو سنوورى هيمالوجييايى به رفره هتره ژيى پراگماتيكي، چونكى هيمالوجى قهكولينى ل رويى ژ ناڤ و ژده رقهى هيمايى (فونولوجى و پيزمان و واتا) دكهت، بهلى پراگماتيكي قهكولينى ل رويى ژ ناڤدا يى هيمايى دكهت. پيدڤييه بيژين، كو رويى ژ ناڤدا، سيمانتيكى و پراگماتيكي ب خوڤه دگريت، بهلى يا گرنگ پراگماتيكي، كو رويى ژ ناڤدا د پراگماتيكيڤا په يوهنديا هيمايى ب پاقه كرى ئه ويڤه ههيه.

پيرس وهكى بهرى نوكه مه ئاماژه پيكرى به شدارى د پراگماتيكيڤا هه بوو، كو رابه ركه د بواري هيمالوجياييدا دهيت هژمارتن، ههروهسا رابه ركه بو پراگماتيكي زانين ل پشتى ئه وي هاتين. ههروهسا پيرس دبينيت هيمالوجيا زانسته كه و سهر ب ههمى زانستين دى دئخيت، ژبه ركو سهرده ربيى ل گهل هيمما و بكارهينانا هيممايان دكهت و فتگنشتاين جه ختى ل هندى دكهت، كو هزر و هيمما ژيكدادانا، و چ هيمما وهكو فورمه كى خسهر نين و هه رتشتهك دشيت ببته هيمما و هزر ب خوژى ب هيمما دهيت هژمارتن (فيليب بلانشيه، ۲۰۰۷، ۳۹).

كارناب، ل قوناغين دوماهيى باوهرى ب هندى هينا كو پيدڤييه ئه م ژ هيمالوجييايى دويريكه قين و به رهڤ پراگماتيكا زمانيفه بچين و ههروهسا لايه نى ئه زمونيى جيگير بو پراگماتيكي سه لماند و يى رږد بوو ل سهر هندى، كو زمانقانى پيدڤى ب پراگماتيكي ههيه، ماده م خو ل سهر ناخفتنكه ر و چه مكى ياسا و بكارهينانا ياسايان دچه سپينيت (فيليب بلانشيه، ۲۰۰۷، ۴۵).

- ۴- پراگماتيكي و (زمانقانيا دهقى و شروڤه كرنا گوتارى):
د گوتاريڤا چه ند تايبه تمه نديين گرنگ هه نه و گوتار ل سهر ئه وان بنه ماين دهيت پيناسه كرن و نياسين، ئه و تايبه تمه نديژى ئه قه نه:
أ- تايبه تمه نديا گه هاندنى: چالاكى (كاركرن).

ب- تايبه تمه ندييا پراگماتيكي: مه به ستا ئاخفتنكهرى و دهوروبهر.
ج- تايبه تمه ندييا پيکها ته يي^(۱): هه بوونا ياسايين تايبه ت ب ئاستي
گوتاريڤه (أحمد محمد الادريسي، ۱۹۸۷، ۱۷).

هندهك زمانغان دهق و گوتاري دكه نه ئيك و ب باوهرا ئه وان ئه ف هه
دوو زاراشه ئيكن. هندهك زمانغانين دي، ئه فان هه دوو زاراغان ژيکجودا
دكه ن و باوهرا ئه وان ئه وه، دهق گريداي نقيسينييه و گوتار گريداي
ئاخفتنييه. واته دهق دهوروبهرى وهرناگريه، پيچه وانه ي گوتاري، كو
دهوروبهرى وهردگريه. هندهكزي بابته ئايدولوجيايي دكه نه پيچه، كو د
گوتاري دا ئايدولوجيايهك ل پشت هه يه، واته ل ده مي گوتار ده يته گوتن، ئه و
گوتار دهربريني ژ هزا كومه كا كه سان دكه ت، ئه فجا چ د گوتارا ئايينيدا يان
گوتارا سياسيدا بيت... هتد، به لي ئه ف چهنده د ده قيدا ناهيته ديتن. ديسان
گوتار دهسته لاته هه ر وهكو ميشيل فوكوي دياركري، كو حوكمي ل سه ر
ئه وان دكه ت، ئه وين بكاردهين و بوويه ئامرازهك بو دهسته لات وهرگرتن و
دهسته لات ب پيچه برني و د هه مان ده مدا گوتار دهسته لاتي به يز و به يز
دكه ت. به لي ئه ف چهنده د ده قيدا ناهيته ديتن.

ديسان سه باره ت دريژيا دهق و گوتاري بوچوونين جياواز هه نه،
هندهك بو هندي دچن، كو دهق و گوتار برتينه ژ كومه كا رسته يان، كو
پيکفه گريدان د ناقه را ئه وان رسته ياندا هه يه و هنده كي دي ديژن مه رج
نينه دهق و گوتار برتي بن ژ كومه كا رسته يان، به لكو بو هندي دچن، كو
ئيك په يف يان گرييهك يان رسته يهك دشيت ببينه دهق يان گوتارهك، ئه وزي
ئه گه ر ئه و كه رسته ين زمانى شيان په يامي بگه هينن.

^(۱) ب ديتنا پيرناندي گوتار چيديت دهق بيت يان رسته بيت يان ئيك په يف بيت. چيديت
گوتار پيکها تي بيت ژ چهنه رستين ل دويف ئيك، ئه گه ر مه به ستا گه هاندنا ته واو ب ئه وان
رستان ب ده سته به يت و چيديت گوتار ئيك رسته بيت، ئه وزي ئه گه ر رسته شيا مه به ستا
گه هاندني ب ده سته به ينيه. ديسان چيديت ئيك په يف ببينه گوتارهك، ئه گه ر په يف
بشيت ببينه يه كه يه كا گه هاندني يا ته واو (أحمد محمد الادريسي، ۱۹۸۷، ۱۷). واته ئه گه ر
ئاخفتنكهرى شيا مه به ستا خو ب ئيك په يفي بگه هينيت.

لى پتريا بۆچوونان بۆ ھندى دچن، كو گوتار ئاخفتنه، بهلى دەق برىتييه
 ژ كۆمه كا رستين ل دويڤ ئىك ھاتى، كو پىكڤه گريدان د ناڤهرا ئەوان
 رستاندا ھەيە. ئەڤا ئەگەر ئەڤە تىگەھى دەق بيت، بهلى گوتار برىتييه ژ
 زنجيره ھەيە كا رستين ھەينە گوتن. ب ئەڤى چەندى ھەڤىشكى د ناڤهرا ئەواندا
 پەيدادىت، بهلى ئەوا گوتارى ژ دەقى جودادكەت، ئەو ھەيە كا گوتار بكارھىنانا
 دەقىيە د ناڤ دەوروبەريدا و ل گەل ئەو جىاوازيين ل بەرى نوکە ھاتينە
 دياركرن.

شروڤكرنا گوتارى رادىيت ب دانا سالوڤكرنە كا ئاشكەرا و پىكوپىك بۆ
 يەكەيا زمانى ل ژيەر ڤەكۆلينا د چارچوڤى دوو رەھەنداندا بۆ ئەڤى
 سالوڤكرنى ھەيتە كرن، ئەوژى رەھەندىن (دەق) و (دەوروبەرن)، كو يى ئىكى
 بەرەڤ ڤەكۆلينا پىكھاتا گوتارى ل ژيەر ئاستين سالوڤكرنى دچيت و رەھەندى
 دووى كو دەوروبەرە رادىيت ب گريدانا رافەكرنا پىكھاتا دەقى ب دەوروبەر و
 تاييەتمەنديين ئەوى يين درككرن و جفاكى و كەلچەريڤە و ئەڤ رەھەندى
 دماھيى بابەت و ئارمانجا پراگماتيكييە، كەواتە شروڤەكرنا گوتارى برىتييه
 ژ شروڤەكرنا بكارھىنانين زمانى و مەبەست ژ شروڤەكرنى ل ڤيىر نەكو
 پىكھاتا دەقىيە، بەلكو واتايا گريدايە ب بارودوڤى بەرەھەمەنديڤە، كو گوتار
 ئەو شيوەيى كارايە، نەكو دەقى زمانىيى جىگيرە و شروڤەكرنا گوتارى
 داخووا ڤەگەرانا ئەوان بارودوڤخان دكەت، كو بووينە ئەگەرى بەرەھەمەنديانا
 دەقى (شروڤەكرنا دەوروبەرى ژدەرڤە) و دەوروبەرژى بەشەكى بنەرەتە د
 كرىارا شروڤەكرنا گوتارىدا (محمود عكاشە، ۲۰۱۳، ۷۷-۷۸).

ل دوماھيى پىدڤيە ئەوى چەندى دياربكهين، كو رەھەندى ڤەكۆلينا
 گوتارى ژ دەق دەربازدىت، ئەوژى ب گريدانا دەقى ب دەوروبەر و
 بارودوڤخين تيدا ھاتىيە گوتن و ئەڤەژى كاكلا ڤەكۆلينا پراگماتيكييە ((ياسە
 ظريفە، ۲۰۱۰، ۱۹). ئەڤە ژ لايەكىڤە و ژلايەكى دىڤە شروڤەكرنا گوتارى
 ھاوبەشە ل گەل پراگماتيكيى ژ ئاليى ئەوى گرنگىپيدانا ب شروڤەكرنا
 ئاخفتنى ھەيتە دان و ئەڤ ھەر دوو زانستە ژمارەيەك ژ تىگەھين ڤەلسەفى و

زمانی ب خوقه دگرن. وهكو ئهوي پيكا پيزانين پي ل سهر پرسته يان دهقان دهيتته بهلافكرن. ههروهسا زاراڤي نيشانكار-deictics و بنه مايي ن ئاخفتني-conversationl maxims ژ ئهوان زاراڤي هاوبه شن ئهوي ن نافه را ئهقان ههر دوو زانستاندا ههين(محمود احمد نطه، ٢٠١١، ١٠-١١).

٥- پراگماتيک و سيمانتيک:

ليفنس ديتريت: ئهوي وهختي پراگماتيک فهکولينی ل واتايی دکهت، ل دهمی سيمانتيک نه شيت لی بکهت. واته دهمی سيمانتيک نه شيت ئهوي واتايی دياربکهت.

چه ند پيناسه يه ک بو سيمانتيک (واتاسازی) يی يين هاتينه گوتن، ئهقين ل خواری هنده ک ژ ئهوان پيناسانه:

- ١- ئهو زانسته ئهوي فهکولينی ل واتايی دکهت.
 - ٢- ئهو لقی زانستی زمانيه، ئهوي گرنگيی ب فهکولينا واتايی ددهت
 - ٣- ئهو لقی زانستی زمانيه، ئهوي فهکولينی ل په يوهنديا د نافه را هيماي زمانى و واتايا ئهوي دا ددهت (ياسة ظريفة، ٢٠١٠، ١٥).
- ئهفه هه می پيناسين ل سهری ل سهر هندی پيککه فتينه، کو بابتهی سيمانتيکی واتايه و گرنگيی پي ددهت. به لی پراگماتيک ئهو زانسته، ئهوي گرنگيی ب ئهوي واتايی ددهت، ئهوا د نافه ده وروبه ري دا دهيتته دهستني شانكرن.

واته، سيمانتيک فهکولينی ل واتا فرههنگی و پيزمانی دکهت، بهرؤقارزی پراگماتيکی، کو فهکولينی ل واتا ده وروبه ری دکهت، به لی ل گه ل هندی ژي گه له ک جاران د فهکولينا واتا پراگماتيکی دا، ئه م په نايی دبنه بهر ئاستی سيمانتيکی ژبو هندی داکو ئه واتايا پراگماتيکی ب شيوه کی ئاشکه راتر ديارببيت.

ئهفه ههر دوو ئاستين واتايی (سيمانتيک و پراگماتيک) پشکداريی د فهکولين و گه هاندن و شروقه کرن و ديارکرن واتايی دا دکهن ((.... چونکه هيچ يه کي کيان بيی ئه ويتر ناتوانيت ببیتته سه رچاوه ی واتا)) (عبدالواحد مشير

دزهیی، ۲۰۰۶، ۷۶۵). به‌لئ هەر ئیک ژ ئه‌وان د بواره‌کی تایبه‌تدا. ل خواری دئ هه‌ولده‌ین دیاربکه‌ین، کا واتا د سیمانتیک و پراگماتیکیدا چه‌وانه و چ جوداهی د ناقبه‌را ئه‌واندا هه‌یه.

ب دیتنا مؤریس و کارنابی، واتا د پراگماتیکیدا ب به‌رچافوه‌رگرتنا ئاخفتنکه‌ری یان بکاره‌ینه‌ری زمانی ده‌یته دیارکرن، به‌لئ واتا د سیمانتیکیدا دویر ژ هندئ ب پیکا هه‌لویسته‌کی دیارکری یان ئاخفتنکه‌ران یا گوهداران به‌یته دیارکرن، به‌لکو ب پیکا ئه‌وی په‌یوه‌ندییا د ناقبه‌را هیما و ته‌نیدا ب ده‌ستفه ده‌یته.

جیوفری لیچی، بۆ هندئ دچیت، کو مه‌به‌ست ئیک ژ ئه‌وان خالین گرنکه، کو سیمانتیک و پراگماتیکی ژیکجودا دکه‌ت، هه‌ر چه‌نده، ئه‌فه‌هر دوو ئاسته‌ گرنگیی ب واتایی دده‌ن و بۆ پتر سه‌لماندنا ئاخفتنا خو، ئه‌فان هه‌ر دوو نمونین ل خواری دکه‌ته به‌لگه‌ بۆ خو، ئه‌و هه‌ر دوو نمونه‌ژی ئه‌فه‌نه:

۱- (أ) چ دبیریت؟

۲- تو چ دبیرتی بۆ (أ)؟

پسته‌یا (۱) کاری سیمانتیکیه، چونکی سیمانتیک گرنگیی ب واتا - meaning یی دده‌ت، به‌لئ پسته‌یا (۲) کاری پراگماتیکیه، چونکی پراگماتیک بۆ تیگه‌هشتنا واتایی، مه‌به‌ستا ئاخفتنکه‌ری یان بکاره‌ینه‌ری زمانی به‌رچاف وهردگریت (6, leech, 1983).

ديسان ئیک ژ خالین دی، ئه‌وین سیمانتیک و پراگماتیکی ژیکجودا دکه‌ن، هه‌ر دوو تیگه‌هین، شیان و چالاکیه‌. زانایین زمانی شیان ل گه‌ل سیمانتیکی پۆلیندکه‌ن و چالاکیی ل گه‌ل پراگماتیکی. ب واتایه‌کا دی، سیمانتیک گرنگیی ب فه‌کۆلینا واتایی دده‌ت، به‌لئ پراگماتیک فه‌کۆلینی ل پیکین بکاره‌ینانا واتایی د ناف پسته‌ییدا دده‌ت (یاسه‌ ظریفه، ۲۰۱۰، ۱۵). بۆ نمونه (ل ئه‌فی وه‌لاتی شیرین هه‌ین؟) واتا سیمانتیکیا ئه‌فی پسته‌یی ئه‌وه، کو گیانه‌وه‌ری شیر ل ئه‌وی وه‌لاتی هه‌یه، ئانکو شیر وواتایه‌کا

راسته قينه د نافه ئوئى رسته ييدا هه لگرتييه “ به ئى د واتا پراگماتيكييا شير واتايه كا ميتافورى هه لدگريت، چونكى ل قيرى شير مروقه، ديسان ل دويش دوروبه رى چيدبيت، نه و رسته ب مه به ستا هوشاريكرن يان ئاگه داركرن يان توانجداى بهينه گوتن، نه كو ب واتا راگه ياندن، نه وا سيمانتيك هلدگريت.

ديسان جيوفرى ليچ هه ر ل دوور جوداكرنا سيمانتيك و پراگماتيكي بۆ هندى دچيت، كو سيمانتيك ب دارشتنا ياسايان رادبيت، داکو ته ماشه ي په يوه نديين لوجيكي د نافه را ئيجابى و سلبى و دووپاتى و نه دووپاتى و رستين راگه هاندن و پرسدا بكه ت، به ئى ل سه ر ئاستى پراگماتيكي، دسياندايه ريك بهينه گشتگيركرن، داکو ب ريك ئوئى، په يوه ندييا بنه مايى هاريكاريى و بنه مايى ريزگرتن و شيوى ربه تارى مروقى ب ئه ركى گه هاندنيقه بهينه دياركرن (leech,1983 , 171).

ژ نه فا سه رى بۆ مه دياردبيت، كو راقه كرن و شروقه كرن واتايى، ل ده مى ژلايى سيمانتيك و پراگماتيكي پيگه بهينه شروقه كرن رهنگه باشت ر بيت، چونكى به رامبه ركرنا واتا سيمانتيكى و پراگماتيكي مروقى دگه هينيه گه له ك واتا و مه به ستين فه شارتي، كو رهنگه ئيك ژ نه وان هه ر دوو ئاستان نه شيت ب تنى واتا و مه به ستا گوتنى دياربكه ت.

٦- پراگماتيک و گه هاندن:

ب ديتنا ببالوى گه هاندن بريتييه ژ نه وئى پروسيسا ئالوگوركرنا پيزانين وه ست و هزر و بيو بۆچوونان د نافه را مروقاند ئه قجا نه و گه هاندن زمانى بيت واته ب ريك زمانى گوتن و نقيسينى بيت يان نه زمانى بيت و نه ق گه هاندن ژى بريتييه ژ زمانى ئامارهيى و ده ربرپينين سه ر و چاقان...هتد.

گه هاندن و پراگماتيكي په يوه ندييه كا بهين ب ئيك و دوو قه هيه، چونكى نه ق هه ر دوو زانسته قه كولينى ل پروسيسا گه هاندن و بنه مايين نه وئى دكه ن (سامية بن يامنة، ٢٠٠٩، ٥٥). ب واتايه كا دى ب ريقه برنا پروسيسا گه هاندنى ب كي مي قه گريداى دوو بنه ماييه، نه وژى ئاخفتنكه ر و گوهدارن و د

همان دهمدا پراگماتيکڅی پشت ب هر دوو بنه مایین ئاخفتنکهر و گوهداری دبه ستیت.

گرنگیا گه هاندنی بۆ هندی دزفریت، کو پرؤسیسه کا دهروونی و جفاکیه، ئاره زوویا مرؤفی د گه هاندنیډا ب جه دهینیت، ژ بۆ جیبه جیکرنا ئارمانجا نه وی. هارولد لاسویل ئاشکهره دکهت، کو پرؤسیسا گه هاندنی بریتیه ژ فه کولینا ئاخفتنکهر و گوهدار و گوتنی یان په یامی و پیک و کاریگه ریا گوتنی و نه فه دچیه د ناف پراگماتيکیدا د بن کارهینانا زمانی مه به ستیدا و نه وژی ل دهمی فه کولین ل زمانی ب په یوه ندیا نه وی بکارهینه ری نه و یفه دهیته نه نجامدان (محمود عکاشه، ۲۰۱۳، ۸۰).

پراگماتیک د هر گوتنه کیډا جوداهییی د نافبه را دوو واتایاندا دکهت، واتایا پرسته یی و واتایا ئاخفتنکهریه ل دویف دهروربه ری، کو نه فا دوماهیکی، پراگماتيکی کریه د کاکلا فه کولینا خؤدا و وفا ژ تیؤرا زانستی گه هاندنی د فه کولینا کارهینانا زمانیدا وهرگرییه و د ناف زانستی گه هاندنیډا، گه هاندا زمانی په یدابوو نه و گرنگییی ب فه کرنا کؤدین زمانی ددهت، به رامبه ر گه هاندنا نه زمانی (لقینین له شی و دهربرینین لقینان و ربه تاران... هتد). ژ هژییه بیژین، واتایا دهروربه ری ژ بۆ تیگه هشتنی ربه هه ندین خؤ هه نه، کو کاریگه رییی لی دکهن وه کو لایه نی دهروونی و جفاکی و گه هاندنی، کو نه فه ربه گه زه کاریگه رییی ل واتا و گه هاندنی دکهن (محمود عکاشه، ۲۰۱۳، ۸۰)..

ب پیکه گه هاندنی، پراگماتیک ب چاره سه رکرنا هیزا کاریگه ری و چه وانیا رازیکرنا که سی و هه روه سا دیارکرنا هه می مه به ستین، کو ئاخفتنکهری دقیت ب جه بینیت رادبیت - د هه مان دهمدا په وانبیژیری ب نه فی کاری رادبیت - ب واتایه کا دی پراگماتیک فه کولینی ل کارلیکرنا گه هاندنی د نافبه را ئاخفتنکهر و گوهداریدا دکهت و نه و کاریگه ریا ژکرده یا ئاخفتنی په یدادبیت.

ههروهسا پراگماتیک پۆلهکی ديار د چارهسهرکړنا گرفتین گه هاندنیدا دبینیت. بۆ نمونه پراگماتیک دشیته هندهك به شدارییان پیښکیښبکه ته ژ بۆ چارهسهرکړنا گرفتین گه هاندنیدا د ناقبه را ئه وان مروځاندا ئه وین ب هه مان زمان دناخفن. لى ئه گهر بۆ هندى هه یه، کو هندهك حاله تین ئیک نه گه شتنى د ناقبه را ئه وان گروځاندا په دابین، کو سهر ب نه ژادین جیاوازه بن، ئه وژى ژبه ر ئه نجامى هه بوونا شرؤقه کرنین پراگماتیکيین ژیکجودانه بۆ ئه وان گوتنن، کو ناقه روکا ئه وان یا حهرفى چه مکه کى ته واو ددهن، چونکى ئارسته کرنا یرسیاران یان لى پرسین یان ئامازه پیکر... چیدبیت ب راقه کرنه کا دروست نه هیته ئه نجامدان (أحمد شفیق الخطیب، ۲۰۰۹، ۱۳۵).

بۆ نمونه گوتنه کا وه کى (دیوار ب گوهرن.) ئه ف گوتنه ل دويف ده وروبه رى ب واتایا هندى دهیت، کو پیدقییه مروځى ئاگه ه ژ ده وروبه رى خو هه بیت و هه مى ئاخفتنان نه بیژیت. هه ژیهه بیژین ئاخفتنکه ریڼ هه مان زمان ب سانه هی د واتا ئه فى گوتنى دگه هن، به لى گروځین سهر ب نه ژادین جیاوازه چیدبیت ئه فى گوتنى ب راقه کرنه کا دروست ئه نجام نه ددهن، واته ب چه ند شیوین ژیکجودا ئه فى گوتنى راقه بکه ن.

ديسان گروپه کى تا راده یه کى جودا ژ گرنگیپیدانان په یدادبیت، ئه وژى ژبه ر ئه گهرى هه بوونا هندهك ژ حاله تین نه ته ندروستیپین زمانینه، کو ب شیوه کى بنه رته ى سروشته کى پراگماتیکى هه یه. بۆ نمونه چیدبیت هندهك زه حمه تى هه بن ل ده مى ساخبوونا ئه و نه خوښین توشى نه خوښیڼ میښکى دبن، ب تایبه تى ئه وین سروشته کى پراگماتیکى هه یڼ، ئه فجا ئه گهر ئه و حاله ت ديار بوو، کو ب ئه فى شیوه یه، ل ئه وى ده مى هاریکارییا ئه وان نه خوښان ژلایى پراکتیکفه، دى پشت ب شرؤقه کرنا پراگماتیکیا پیښوه ختا بکارهینانا ئاساییا زمانى به ستیت (أحمد شفیق الخطیب، ۲۰۰۹، ۱۳۵).

زیده بارى هه بوونا په یوه نديیى د ناقبه را گه هاندن و پراگماتیکیدا ههروهسا کارکړنا ئه فان هه ر دوو زانستان ل گهل ئیک، به لى ئه ف نابیته هوښى

هندی ئەم بوارى بسپوریا هەر ئىك ژ ئەوان هەلبوشینین یان ژ ناڤبەین، ژبەركو ئەگەر زانستى گەھاندنى گرنگییى ب ئەوان پەگەزان بەدەت ئەوین بەشدارییى د ئەنجامدانا زمانیدا دكەن، پیخەمەت كونترۆلكرنا ئەوان بنەمایان ئەوین بەشدارییى د سەرکەفتنا پروسیسا گەھاندنیدا دكەن، بەلى پراگماتیک ب دیارکرنە مەبەستا ئاخفتنکەرى، کو دەست پیدکەت ب پیکا سروشتى پەيوەندییا د ناڤبەرا کردەیا زمانى و هەلوێستى جفاکیدا رادبیت (سامیە بن یامنة، ۲۰۰۹، ۶۱).

۷- پراگماتیک و سینتاکس:

هەر ژ دەستپیکى د شیاندايه هەیه، سنوور د ناڤبەرا ئەواندا ب پوهن و ئاشکەرایى بهیته دیارکرن، ئەوژى ل دەمى ئەم تەماشەى سینتاکسى وەکو سیستمەمەكى فۆرمیى پووت بۆ زمانى دكەین و پراگماتیکى وەکو بنەما بۆ بکارهینانا زمانى، لى ب پاستى ئەف هەر دوو ئاستە، دوو ئارستین تەواوکەرن بۆ ڤەکۆلینا زمانى. هەر وەکو د کارتیکرنا ئەوان بۆچووناندا دیاردبیت، ئەوین سەر ب دیتنا بەرەمەهینانیڤە دەینه دیتن، ب کیمیفە ژ ئالیی شیان پراگماتیکیفە، بەلى د چارچۆڤەكى بەرفرەهتردا، پەيوەندییى د ناڤبەرا شروڤەکرنا فۆرمى و ئەرکیدا دروستدکەن (فرانشیسکو یوس راموس، ۲۰۱۴، ۹۰).

۸- پرگماتیک و پیزمانا ئەركى:

بەرى ئەم بچین بەحسێ پەيوەندییا پراگماتیکى ب پیزمانا ئەركیفە بکەین، پیدڤییه کورتییەكى ل سەر پیزمانا ئەركى باخڤین. پیزمانا ئەركى گرنگییى ب واتایی ددەت و واتاییى ب کاکلا ڤەکۆلینا خۆ ددانیت. دیسان ئەف پیزمانە گرنگییى ب گونجان و نەگونجانا پستەیی ددەت، د ئەوى دەورووبەرى تیدا بکارهاتى. کەواتە جەختکرنا تەمام ل سەر پیڤکەهاتان نینە، بەلکول سەر واتا و ئەركى وانە د ناڤ رستاندا. بۆ نمونە ئەگەر ب پۆژى بیژیه کەسەكى: (شەڤ باش) ئەڤە نە یاپەسەندە (نەگونجایە)، کو پەيوەندى ب ریزمانى و نەریزمانیڤە نینە، ئەگەر بهیته گوتن: (* ڤەکە

دەرگه‌هی.) ئه‌فه رسته‌کا نه‌ریزمانیه، به‌لی رسته‌کا په‌سهنده، چونکی ئه‌م تیدگه‌هین (محه‌مه‌د مه‌عروف فه‌تاح، ریپازین سینتاکسی، ۲۰۰۹ - ۲۰۱۰).

ریزمانا ئه‌رکی ب گرنگترین سه‌رچاوی پراگماتیکی ده‌یته هژمارتن، به‌لکو هنده‌ک فه‌کۆله‌ر پراگماتیکی ب دریزه‌پیدانا ریزمانا ئه‌رکی ده‌ژمیرن (أحمد المتوکل، ۱۹۸۵، ۸). ژ ئه‌وی روانگه‌هیغه کو تاییه‌تمه‌ندیین پیکهاتین زمانی ب ریکا بارودۆخین بکارهینانی ده‌ینه ده‌ستنیشانکرن.

ئیک ژ پیشه‌نگین پشته‌فانیا ئه‌فی ریزمانی کرین، فه‌کۆله‌ری هوله‌ندی سیمۆن دیک بوو، ب ریکا په‌رتووکا خو (ریزمانا ئه‌رکی)، کو کومه‌کا فه‌کۆلینین گریډای بواری واتا و فه‌ره‌نگ و سینتاکسی ب د زمانین جیاوازا ب خو‌فه‌ دگریت، ب ئه‌فی چه‌ندی بانه‌مایین ئه‌فی تیۆرا زمانی هاتنه‌ دانان، پاشی ئه‌ف تیۆره‌ بوو جیگرا راسته‌قینه بو تیۆرین ریزمانا ئه‌رکی و نمونه‌یه‌کا به‌رفره‌هتر ژ تیۆرا ریزمانا به‌ره‌مه‌ینانی (یاسه‌ ظریفه، ۲۰۱۰، ۱۶).

ب کورتی ریزمانا ئه‌رکی ب کومکنا د ناقبه‌ر کارتیگۆرین ریزمانی و ئه‌و چه‌ندا تیۆرا کرده‌یین ئاخفتنی پیشکیشکری رادبیت (أحمد المتوکل، ۱۹۸۵، ۸). ئه‌فجا د شیاندایه به‌یته‌ گوتن، کو ریزمانا ئه‌رکی ب پیکه‌ه گریډانا د ناقبه‌را ریزمان و پراگماتیکیډا رادبیت.

۹- پراگماتیک و (بۆنیادگه‌ری و ریزمانا به‌ره‌مه‌ینانی):

جوداهیا پراگماتیکی ل گه‌ل بۆنیادگه‌ری و ریزمانا به‌ره‌مه‌ینانی ئه‌وه، کو ئه‌فه‌هر دوو ریپازه‌ گرنگیی ب فۆرم و ستراکچه‌ری د فه‌کۆلینا زمانیدا دده‌ن، لی پراگماتیک گرنگیی ب واتا بکارهاتی د ده‌وربه‌ریدا دده‌ت. ئه‌فجا ژ به‌ر هندی ئه‌فه‌هر دوو ریپازه‌ نه‌شین ئه‌و واتایا جودا، ئه‌وا ژ فۆرمی په‌یدادبیت، هه‌روه‌سا ده‌رکه‌فته و کرده‌یین ئاخفتن و نیشانکار و گریمانین پیشه‌کی و مه‌به‌ستان د زمانیدا ئاشکه‌را بکه‌ن. بو نمونه‌ د رسته‌کا وه‌کو: (من گوته ئه‌وی نه‌چی). دا، ب تنی د شیانا پراگماتیکیډایه بزانیته، کو هه‌ر دوو نیشانکارین: (من) و (تۆ) کینه، چونکی د پراگماتیکیډا ده‌وربه‌ر د

ناقبه را ئاخفتنکهری و گوهداری ههیه، کو ئه و ده و روبه ر ل ده ف گوهداری دیاردکته، کا (ئه و) و (من) کینه .

دیسان ئه ف خشته یی ل خواری گرنگیپیدانین ئه وان هه ر دوو ریباران و پراگماتیکی نیشاندهت، ئه و گرنگیپیدان ب هویرتر جوداهیا ئه وان هه ر دوو ریباران ل گه ل پراگماتیکی دیاردکته، ئه و خشته ژ ی ئه ف هیه :

پراگماتیک	بۆنیادگهری و به ره مه پینان
۱- گرنگیی ب ئاخفتنی ددهت.	۱- گرنگیی ب ئه زمانی ددهن.
۲- گرنگیی ب چالاکیا ئاخفتنی ددهت.	۲- گرنگیی ب شیا نا زمانی ددهن.
۳- گرنگیی بکارهینانی ددهت.	۳- گرنگیی ب سیسته می ددهن.
۴- گرنگیی ب ئه رکی دارشتنیی زمانی ددهت.	۴- گرنگیی ب ئه رکی وه سفیی زمانی ددهن.

چ (حسن بدوح، ۲۰۱۲، ۸).

هه تاکو ئه ف چه نده پوهنیت، پیدقییه ب کورتی ل سه ر ئه وان خالان باخفین، ئه وژی ب ئه فی په نگی ل خواری:

۱- جوداهیی د ناقبه را ئه زمان و ئاخفتنیدا د زمانقانییا دیسوسیریدا ئه وه . ب دیتنا دیسوسیری ئه زمان- Langue و ئاخفتن- Parole^(۱) دوو

^(۱) زارافین ئه زمان و ئاخفتن ب ته مامی واتایا تیگه مین هه ر دوو زارافین شیان و چالاکیین چومسکی نادن، ئه ف هژی ژ به ر هندییه، کو دیسوسیر ژ لایی کۆمه ناسییقه ته ماشه ی زمانی دکته، به لی چومسکی ژ پروانگه هه کا سایکۆلۆجیقه ته ماشه ی زمانی دکته، ب واتایه کا دیسوسیر د زمانیدا گرنگیی ب عه قلی کۆمی و کۆمه لی ددهت، به لی ل ده ف چومسکی لایه نی ده روونییی تاکه که سی د زمانیدا گرنکه، ژ به ر هندی دبیزیت زمانقانی به شه که ژ سایکۆلۆجیی (مه مه د مه عروف فه تاح، سینتاکس، ۲۰۰۹-۲۰۱۰). ئه فجا ژ به ر هندی، شیان ل ده ف چومسکی تاییه ته ب که سیقه و ئه زمان ل ده ف دیسوسیری مولکی جفاکییه و ئاخفتنی ب کاری تاکی دبینیت(جاک موشلار و ان ریبول، ۲۰۱۰، ۳۴).

پوييڻ زمانينه و ب ديتنا ئهوى ئه زمان برىتييه ژ لايه نى سيسته مى و جفاكى ژ زمانى و ئه قه ژى لايه نى سهره كيه د زمانيدا، به لى ئاخفتن لايه نى تاكييه و د هه مان دهمدا لايه نه كى لاوه كيه (فردينان دى سوسور، ۱۹۸۵، ۲۷-۲۸).
و زمان -Language ب خوژى ل دهف ديسوسيږى برىتييه ژ كومه كا هيمايڻ پيڅستى.

ژ ئه قال سهرى ديار دبىت، كو پراگماتيک گرنگيى ب لايه نى تاكى ژ زمانى ددهت. ئانكو واتايا پراگماتييه واتايه كا تاييه تييه د ناقبه را دوو كه سان يان پتردا، ژ به رهندي واتايا پراگماتيكي واتايه كا گشتى نينه، كو هه مى كه س تيښگه هن.

۲-مه به ست ژ شيانا زمانى-Competence، ياسا و دستورين فونولوجى و پريزمانى و واتايينه، كو ب پيكا ئه قان ياسا و دستوران، ئاخفتنكه ريڻ هه ر زمانه كى دشين هژماره كا بيسنور ژ پستين پريزمانى به ره ميبين.

ب ديتنا چومسكى، شيانا زمانى برىتييه ژ شيانا ئاخفتنكه رى ل دوو گريډانا دهنگى ب واتاييڅه ل دويڅ پريزمانا زمانى ئهوى و سينتاكس نمونه يه كه بو شيانا نمونه يى، كو هاريكاريى دكهت، بو گريډانا دهنگى ب واتاييڅه (جمعه سيد يوسف، ۱۹۹۰، ۴۹).

چومسكى ل دوو زارافى چالاكى دبىثيت: چالاكى -Performance پراكتيكرنا شيانييه د ئاخفتن و گوهليښوونيدا (جمعه سيد يوسف، ۱۹۹۰، ۴۹) يان مه به ست ژ چالاكيى، بكارهينانا زمانيه ل دويڅ ده وروبه رى تيډا بكاردهيت ژ به رهندي گوهدار دثيت ب پيكا چالاكيا ئاخفتنى شروقه كرنا گونجاى بو پستين نه گونجاى ببينت. بو نمونه پرسته كا وه كو: (به ر بريڅه چوو). ئه ف پرسته ژ لايى (شيانا زمانى) قه، پرسته يه كا نه گونجايه چونكى وه كو ناشكه را د شيانا به ريدا نينه ب ريڅه بچيت، به لى گوهدار ب پيكا چالاكيا ئاخفتنى و ئهوى ده وروبه رى ئه و پرسته تيډا هاتيه گوتن، دثيت واتايه كا گونجاى بدهته ئهوى پرسته يى ئه وژى ل ده مى ئاخفتنكه ر بو

مه به سته کا دیارکری په یفا (به) ی بکار دهینیت، هر وهکو مه به سته ئه وی ژ په یفا (به) د ناڅ ئه وی پسته یفا (مروځ) بیت یان هر تشته کی دی بیت.

۳- مه به سته مه ل فیږی ژ سیسته می، سیسته می زمانیه، چونکی زمان ل دویف سیته مه کی کار دکته، ئه چا چ د ئاستی دهنگی یان پږمانی یان واتایفا بیت. بۆ نموونه پسته یه کا وهکو: (دهرگه هی څه نه که.) ل دویف سیته مه کی کار دکته، ئه وژی: (بکه ر+ بهرکار+ کار) لهوا دبیته پسته کا پږمانی، به لی مه به سته ژ کارهینانی، کارهینانا زمانیه د ناڅ ده وروبه ریدا، هر وهکو ئه م ئه وی پسته یا ل سهری د ناڅ ده وروبه ریدا بکارهینین، ل ئه وی ده می پږمانیوون و پږبوونا که رهستان به هایي خۆ نامینیت، به لکو ل ئه وی ده می دی مه به سته ئا خفتنکهری یا گرنگ بیت، هر وهکو ئه و پسته ب مه به سته ئاموژگاریی یان ب واتایا گه فکرنی... هتد بهیته گوتن.

۴- د ئه رکی وه سفیی زمانیدا ئارسته یا په یامی ل هیما یییه. واته ل فیږی زمان بۆ وه سفکرنا زمانی ب خۆ دهیته بکارهینان. وهکو دیارکنا ئه رکی سینتاکسیی که ره سته کی د ناڅ پسته کیډا. وهکو بیژین: ئازاد د پسته یا: (ئازادی خوارن خوار)، دا، بکه ره. یان بیژین. (گومله ک) د فرهه نگیډا ب واتایا (قه میس) دهیته.

به لی ئه رکی دارشتنیی زمانی هنده کجاران ب ئه رکی هاندانی یان رازیکرنیژ دهیته نیاسین. د ئه څی ئه رکیدا پووی په یامی ل گوهدارییه. د ئه څی ئه رکیدا زیده تر شیوازیږن گازیکرن و فره مان و داخوای ب مه به سته رازیکرنا گوهداری دهیته بکارهینان. هر وهکو ئا خفتنکهر گوهدار (جه ماوهر) ی هانده ته هندي، کو د هه لېژارتناندا دهنگین خۆ بده نه ئه وی یان ب خوپیشانان پابن...

ل دوماهیي پیدفیه ئماژهی ب ئه وی چه ندی بدهین، کو ئه گهر زمانقانی ل دهډ دیسوسیږی و بونیادگهری ل دهډ پولان پارت و لیفی ستراوسی و میشال فوکوی و فورمالیزم ل دهډ باختین و تودوروف

شکلوفسکی و تنیانوف و جاکبسون و بروبى و بهرهمهينان ل دهف
چومسكى... هتد تهماشهى زمانى بكن وهكو بنيات و پهيوهنديين نافخويى
و چ پهيوهندى ب ئاخفتنكهرىفه نهبيت، ههروهسا فهكولينائوى يا تايهت
بيت ب پهههندى خوئى ههفدهمدا واته نوكه دا، نهكو ژ ئاليى ميژويقه،
به لى پراگماتيك گرنگيى ب ئاخفتنكهر و ئاخفتنى ددهت، كو ئهف چهنده ل
دهف ديسوسيئى د بوارى فهكولينيدا د خزمهتا سيستم و سيستمى
بيئاگه هدايه، كو ديسوسيئى ئاخفتنا ب تاك ئهوا ژ دهرقه ب دهستقه دهات،
رهتدكر ب ئهوى بههانى، كو ئاخفتن ژ كهسهكى بو كهسهكى دى دهيتيه
گوهورپن. پراگماتيك بنه مايين ديسوسيئى يين پيشيى دكه ته بابته
پرسيار و گهنگه شى (اودينه سليم، ۲۰۰۹، ۱۹) و ب سانهى سهريئخستنا
بكارهينانا وهسفى و نواندنا زمانى و سهريئخستنا سيسهم و بنياتى ل سهر
بكارهينانى و سهريئخستنا (زمانى ل سهر ئاخفتنى) و (شيانى ل سهر
چالاكيى) رهدكهت (فراسسواز ارمينكو، ۱۹۸۶، ۶۲). ب دهربرينه كا دى
ئهگهر فهكولينين زمانى و بونيدگهرى گرنگيى ب پيكهاتا زمانى يا
نافخويى و پهيوهنديين ژ نافدا يين ئاخفتنى بدن، به لى پراگماتيك دزفريته
دهوروبهري ئاخفتنى، ئانكو پهههندى زمانىي ژدهرفه، واته (چالاكيا
ئاخفتنى) ل سهر (واتا هوشهكى) دئخيت، ههروهسا (ب دهستقههينانى) ل
سهر (ستراكچهر و پيكهاتا نافخوييا زمانى) دئخيت (اودينه سليم، ۲۰۰۹، ۱۹).

۱۰- پراگماتيك و زمانقانييا فيركرنى:

زمانقانييا فيركرنى زمانى و پهيوهنديا ئهوى ب جفاكيه پيشكىشى
ماموستايى زمانى دكهت، كو زمان ب جفاكيه گريدايه، مينا دابونه ريتان....
هتد. ئهفهزى دببته ئهگهر، كو تيگه هشتنا دهقى گريداى بيت ب ئهوى ده مى
و دهوروبهريقه، ئهوى تيدا هاتييه گوتن و نفيسين (شيرزاد سهبرى عهلى و
عهبدولسهلام نهجمهدين، ۲۰۱۱، ۲۶۳-۲۶۴).

که واته زمانقانییا فیځکرنی څه کولینی ل په یوه نډیا د ناقبه را زمان و
فیځکرنی یان په وروږدیدا دکه ت و ئه وی بۆچوونی پرتدکه ت، کو زمانقانی
خزمه تا فیځکرنی زمانی ناکه ت.

ئاخفتنا چومسکی ئه وا دبیزیت: "زمانقانی چ تشتی بۆ فیځکرنی زمانان
پیشکیشناکه ت" وه کو مه نده هوشییه کی بوو بۆ ماموستایین فیځکرنه ریڼ
زمانان ل وه لاتین یه کگرتوویڼ ئه مریکی و ژ لای ئه وانقه ئه و بۆچوون هاته
پشت گو ه هاقیت، چونکی د سهرده می تازه دا فیځکرن پشتمه ستنی ب
دهربړینن زمانی و ب تایبه تی زمانقانییا جفاکی دکه ت، کو فیځکرن ژ بڼه مایی
تیگه هشتنا پیکهاتین زمانی دهربازوو و به ره څ جیبه جیکرنه کا پراکتیکی
دجیت، کو ریکی دده ته فیځخوازی به های گوتن و واتاین دهربړینان د بواری
بکارهینانیدا بزایت، ل گهل زانینا مه به ستنن ئاخفتنکهری (ماموستایی
فیځکرنه)، ئه وین ب ریکا دهوروبه ری بکارهینانی دیاردبن (یاسه ظریفه، ۲۰۱۰،
۱۷).

ب ئه څی چه ندی په هه ندی پراگماتیکی ب ئیک ژ سهرچاوین پروسیسا
فیځکرنی دهیته هژمارتن. د ئه څی بواریدا جیلالی دلاش دبیزیت: بسپورین
ئو څی بواری دروشمی ئه وان گه هاندنه، واته دانا ماموستایین فیځکرنه ب
ئالافین، کو هاریکاریا ئه وان دکهن، کو مه به ستا ئارماندار بگه هینن، ئانکو
بابه ت ناهیته هژمارتن، کو ب تیگه هشتنا پیکهاتا سینتاکسیا
دهستنیشانکری گریډای بیت، به لکو گریډایه ب زیده کرنا گوتنن زمانی
ئو وین ریکی دده نه ماموستایی فیځکرنه، کو ب هلبزارتن گوتنه کی ژ ئه وان
گوتنان رابیت، ئه وژی ل دویف ئه وی دهوروبه ری تیدا دهیته گوتن (جیلالی
دلاش، ۲۰۰۱، ۴۶).

ژ ئه څی چه ندا بوری دیاردبیت، کو زمانقانییا پراگماتیکی ب شیوه یه کی
به رفره ه به شدارییی د دروستکرنا فیځکرنیدا دکه ت، دیسان جیلالی داوا هندي
دکر، کو پیدقییه وه به رهینانا یاسایین زمانی ل دویف هه لویستین ئاخفتنی
بیت، کو هه لویستین ئاخفتنی ئه وله وییه ت و پیشترییی دده نه تیگه هی

گه هاندنئ ژ تیگه هی زمانی، چونکی تیگه هی گه هاندنئ دقیت پیشتر و بزقینه تر بیت ژ یی زمانی، چونکی گرنگیپیدان ب ماموستایی فیکره، ئانکو دانپیدانه کا ته واوه ب هندئ کو ئارمانجا ئوئ گه هاندنه، نه کو ئه حکام و کارامه یین زمانینه و ئه فا دوماهیکی ب تنئ پیکه که نه کو مه به ست و ئارمانجه، به لکو پیکه که، کو دچیته د بن پیکین دیدا (جیلالی دلاش، ۲۰۰۱، ۴۸-۴۹).

گه له ک فه کۆلینان دیارکریه، کو شیوی گوتارا په روه رده یی ئه وا ماموستا بکار دهینیت، کاریگه ریا خۆ ل سه ر فیرخوازان هیه، ژ لایئ به شداریکرن و په فتار وهرگرتنا ئه وان بۆ زمانی.

پیان جونز د فه کۆلینا خۆدا ئه وا ب نافئ: (هنده ک هه فیه یقین د نافه را ماموستا و فیرخوان) یدا دیارکریه، کو ئه و بابته ی ماموستا پیشکیشی فیرخوازی یان قوتابی دکه ت، ئه گه ر ب شیوازه کی ئاسان و پوهن و تیگه هشتی بیت، دئ بیته هوی هندئ، کو ئه و بابته ل ده ف قوتابی ببیته خودان پیزه یه کا زیده ژ گوتنن خودان ئه رگومینت و پیشکیشکرنا هزران و ئاماره یان... هتد، به لی ئه گه ر ئه و بابته ئه وئ ماموستا پیشکیشی قوتابی دکه ت، ئه گه ر ب شیوه یی فه شارته بیت، ل ئه وئ ده می تیگه هشتنا گوتارا ماموستای دئ یا ب زه حمه ت بیت ل ده ف قوتابی، چونکی ئه و گوتنن کرتاندن تیدا هه ی، دئ خودان کیم ئه رگومینت بن، دیسان ئاماره دان تیدا دئ یا کیم بیت (فیلیب بلانشیه، ۲۰۰۷، ۱۸۷).

ب دیتنا پراگماتیکناسان، فیکرنا ب پیکا نفیسینی دیتنه کا پر کیماسی و مه ترسیداره بۆ زمانقانیی، چونکی ئه ف فیکرنه واقعی موماره ساتین زمانی پشت گو هفه ده افیت.

به لی سه باره ت فیکرنا و وهرگرتنا زمانین بیانی، ده وروبه ر هاریکاریا مه دکه ت بۆ پوهنکرنا دیاردین په وشنبیری و بابته تین جفاکی... هتد د نافه را ئه وان هه ر دوو زماناندا، ئه فه ژی دمینیته ل دویف شیا نا زانینا زمانین دی (فیلیب بلانشیه، ۲۰۰۷، ۱۸۷).

۱۱- پراگماتیک و زانستی شیوازی:

زانستی شیوازی (شیوازگه‌ری) ژ ئالییی کرده‌ییی ئاخفتنیقه، به‌شدارییی ل گهل پراگماتیکی دکهت، چونکی ئیک ژ بوارین گرنگین پراگماتیکی کرده‌ییی ئاخفتنیقه و ده‌مان ده‌مدا کرده‌ییی ئاخفتنی مۆرکه‌کا ئه‌ده‌بی یا پیقه دیاره و ئه‌ف کرده‌ییی ئاخفتنی به‌هایه‌کی دده‌ته نفیسینا به‌ره‌می ئه‌ده‌بی. ئه‌فه ژ لایه‌کیفه ژ لایه‌کی دیقه ئه‌فه هر دوو زانسته هاوبه‌شن د واتاییدا. هه‌روه‌سا هه‌ر دووک د خاله‌کا دیدا کۆمدبن، ئه‌وژی په‌وانبیزییه، به‌لی جوداهی د ناقبه‌را ئه‌واندا ئه‌وه، کو پراگماتیک گرنگییی ب واتا ده‌ووبه‌ری دده‌ت، به‌لی هنده‌کجاران شیواز گرنگییی ب واتا فه‌ره‌نگی دده‌ت، هه‌روه‌سا ل دوور جوداهییا ئه‌وان د په‌وانبیزییدا، شیوازی زیده‌تر په‌یوه‌ندی ب په‌وانبیزییا دارشتنیقه هه‌یه، به‌لی پراگماتیکی په‌یوه‌ندی ب په‌وانبیزییا رازیکرنیقه هه‌یه (صابر الحباشه، ۲۰۰۹، ۲۵-۲۹).

پیدفیییه ئامازه‌یی ب ئه‌وی چه‌ندی بده‌ین، کو جوداهی د ناقبه‌را په‌وانبیزییا دارشتنی (جوانییی) و په‌وانبیزییا رازیکرنی د ئه‌وی چه‌ندیایدیه، په‌وانبیزییا دارشتنی بریتییه ژ فه‌کۆلینا ده‌ربهرینی د کارهینانا زمانیدا، ژ ئه‌وانزی زمانی خواستییه، کو واتایین ئه‌ویژی ژ تشتی به‌رجه‌سته بۆ چه‌ند واتایین نه‌به‌رجه‌سته فه‌دگوه‌یزیت، ئه‌وژی ژ پیخه‌مه‌ت نه‌خشه‌کرن و نرخیی جوانیییه، کو گوهدارزی ئیک ژ ئه‌وان واتایان وه‌ردگریت“ به‌لی په‌وانبیزییا رازیکرنی، گریدایه ب هونه‌ری رازیکرنیقه، ژ به‌ر هندی شیانانا ئاخفتنکه‌ری دقیت و پیکه‌کا داهینانه، ئانکو ئاماده‌کرن و هینانا هنده‌ک تشتان بۆ هه‌زا گوهداری، کو به‌ری هینگی ئاماده‌نه‌بیت (صابر الحباشه، ۲۰۰۹، ۲۹-۳۰).

ديسان شیواز و پراگماتیک د ئه‌وی چه‌ندیژیدا هاوبه‌ش دبن، کو ئه‌فه هر دوو زانسته دوو پیکین شروقه‌کرنا گوتارینه و بۆ نافه‌ کویراتییا زمانی شۆردبن، به‌لی ديسان ژ ئیک و دوو جودادبن، شیواز ژ پوانگه‌ها جوانیییه ته‌ماشه‌ی گوتنان دکهت، به‌لی پراگماتیک ژ پوانگه‌ها به‌ها و په‌هه‌ندی کاره‌کی ته‌ماشه‌ی گوتنان دکهت، ل فیری بۆ مه‌ دیاربوو، کو په‌یوه‌ندی د ناقبه‌را

ئەوان ھەر دوو زانستاندا ھەيە، ھەر ژ بەر ھندى مولىنى پيشنياركر، كو شىۋازى بىكەنە د ناڤا خانا پراگماتيكيڭدا(عبدالواحد مشير محمود دزەيى، شىۋازى رازىكردن...، ۲۰۱۱، ۲).

۱۲- پراگماتىك و زمانقانىيا دەروونى و جفاكى:

أ- پراگماتىك و زمانقانىيا دەروونى:

تىگە ھىشتنا مەبەستا ئاخفتنكەرى، گرىڭداي پرۆسەيا گەھاندنيىە، ئەفەژى ب پىكا ھەلويستى ئاخفتنى ب دەستفە دەيت. ئەف پەيۋەندىكرنا د ناڤەرا ھاوبەشىن ئاخفتنىڭدا و تىگە ھىشتنا مەبەستىن ئىك و دوو ب پەھەندەكى پراگماتىكى دەيتە ھژمارتن، ژ بەر ھندى دەيتە گوتن پراگماتىك د فەكۈلىنا خۇدا پىشتەبەستنى ب گوتنىن زمانقانىيا دەروونى دكەت. باشترىن بەلگەژى بۇ ئەفۋى چەندى بىنەمايى ھارىكارىيىە. ھەبوونا بپەيا داخوازكرى و كىم و زىدەھى و چەوانىيا گونجاي د ناڤا ئاخفتنىڭدا، ژ كەسايەتيا تاكەكەسى دەردكەفن و ئەفەژى پەھەندەكى دەروونى پراگماتيكيىە(بىيار اشار، ۱۹۹۵، ۹۴). وەكو د بەزاندا ئەفۋى بىنەمايى ھارىكارىيڭدا دياردبىت:

أ- تە مار كوشت و فەشارت؟

ب- من مار كوشت.

ئەگەر تەماشەي ئەفۋى نموونەيا ل سەرى بىكەين، دى بىنين، كو (أ و ب) پەيۋەندى ل گەل ئىك كرىە و (أ) پرسىيارەك ژ (ب) كرىە و گوتىيى تە ئەو مار كوشت و فەشارت؟ و (ب) بەرسف ب تەمامى نەدايى، چونكى (أ) پرسىيارا دوو تىشتان ژىكرىە و (ب) ب تنى بەرسفەك دايى، بەلى (أ) ب پىكا ھىزا بىردانكى و شارەزاي و لەزاتىيا شروڤەكرنى دى زانيت و دى ل مەبەستا (ب) گەھيت، كو ئەوى مار نەفەشارتییە.

ئەفۋلى زمانقانىيى ل گەل پراگماتىكى يى ھاوبەشە، ژ ئالىيى گرنگىيىدانىن ب شىانن بەشدارىن ئاخفتنى دەيتە دان، ئەواكو كاريگەريىەكا مەزن ل سەر ب جەھىنانا كارى ئەوان ھەي، وەكو ھوشياربوون و بىرتىژى و

که سایه‌تی (محمود أحمد نحلة، ۲۰۱۱، ۱۰-۱۱) و پرۆسین وەرگرتن و پرۆسین چاره‌سه‌رکړنا زانیاړییا زمانی (جاک موشلر و ان ریبول، ۲۰۱۰، ۳۸).

دیسان زمانقانییا د‌روونی گرنگیی ب دابیښا په‌یوه‌ندنییا د ناڅبه‌را زمانی (ب تایبه‌تی بکارهینانا زمانی) و زانیښدا دده‌ت (جاک موشلر و ان ریبول، ۲۰۱۰، ۳۸)، کو نه‌څه ب خوژی ب بابه‌تین تیورا پراگماتیکی دهیته هژمارتن. لیف‌سنس دبینیت، کو په‌یوه‌ندی د ناڅبه‌را پراگماتیک و زمانقانییا د‌روونیدا د دوو ته‌وهراندایه، نه‌و ته‌وهرژی نه‌څین ل خوارینه:

۱- په‌یوه‌ندییه‌کا ناڅخوی د ناڅبه‌را پراگماتیک و د‌روونناسییا درک‌رنیدا (الادراکی) هه‌یه ب تایبه‌تی د بیاځی تیورین چاره‌سه‌رکړنا زمانی و به‌ره‌مهینانا زمانیدا. هه‌روه‌سا هر دوو پی‌کڅه هه‌مان گرنگیی ب پرۆسیسین تیگه‌هشتنا ئاخفتنی د‌دن. و‌کو گرنگیپیدا نا هه‌څپشک د پیښ‌ځستنا هندک تیگه‌هانا. و‌کو گریمانین پیښه‌کی و د‌رکه‌څته و هیزا گوتنی.

۱- په‌یوه‌ندییا دووی گړدای وەرگرتنا زمانیه و نه‌څه بواره‌کی زانینا پراگماتیکیه و نه‌څه نوکه ب شیوه‌کی ئاشکه‌را دهیته بکارهینان د شروڅه‌کړنا ریکا کو ب هاریکاریا نه‌وی، د‌و‌روبه‌ری وەرگرتنا زمانی پوله‌کی مه‌زن د هنیدا دبینیت، کا چ دهیته فی‌کرن و ل کیڅه (375 Levinson, 1997).

هر د ناڅ نه‌څی بابه‌تیدا، زاناین زمانی ئاماژه ب هندئ ژی دایه، کو په‌یوه‌ندی یا د ناڅبه‌را پراگماتیک و زمانقانییا درک‌پ‌کړنیدا هه‌ی، ژ ئالیی نه‌وی په‌یوه‌ندییا ب چاره‌سه‌رکړنا کیښه‌یین زمانی و به‌ره‌مهینانا نه‌وی و گه‌شه‌کړنا تیگه‌هین هیزا نه‌نجامدانی و ب خوڅه‌گرتن و گریمانین پیښه‌کیڅه هه‌ی و د‌روونناسییا گه‌شپ‌په‌کړنی هاریکاریی د وەرگرتنا زمانیدا و پولی د‌و‌روبه‌ری د ده‌ستقه‌هینانا زاروکی بؤ زمانیدا دکه‌ت و نه‌څ د ناڅ ئیکداچوونا د ناڅبه‌را پراگماتیک و د‌روونناسییا گه‌شه‌پ‌کړنیدا هه‌ی، بوویه نه‌گه‌ری په‌یداکړنا پراگماتیکا گه‌شه‌پ‌کړنی. نه‌څ لقی پراگماتیکی څه‌کولینی ل

گه شه کرنا بکارهینانا زمانی د قوناغین ته مه نئى مروځیدا دکه ت (محمود عکاشه، ۲۰۱۳، ۷۶).

ژ هه ژبیه بیژین، قوتابخانه یا د هروونی "بالو ئالتو" په نجه کا مهن د فه کولینن زمانیین نویدا هیه. ئەق قوتابخانه ب چاره سه رکنا زمانی ل ژیر پروسسسا گه هاندن و کارتیکرنن د هروونی پادبیت و تیورا گونجانی ل ژیر کاریگه ریا د هرووناسییا زانینی (ئه بستمؤلوجی) دا په یدابوویه و ئەق تیوره ب پاقه کرنا گوتار و دیارده یین ئه وی یین بونیا دگه ری د هه لویستین ژیکجودادا پادبیت (محمود عکاشه، ۲۰۱۳، ۷۶-۷۷).

ب کورتی پراگماتیکی په یوه نډیه کا به یزل گهل زمانغانیا د هروونی هیه، چونکی ئه و هه ر دوو زانست گرنگیی ب ئەقان خالین ل خواری ددهن:

۱- لایه نئى د هروونیی په فتاری زمانی. بو هندى داکو سایکولوجیا مروځی شروقه بکه ن و مه به ست و نه یینیان دیاربکه ن.

۲- گرنگیی ب لایه نئى چالاکیا ئاخفتنى و داهینانا زمانی و ده وروبه ری ددهن.

۳- هه ر دوو زانست په نایى دبنه بهر ئه وان په یف و دهرپرینن ب ئه رکى وروژاندنى پادبن، ئه وژى ل دهمى ئاخفتنکه ری دفتت هه ست و سوزین گوهدارى یان گوهداران بوروژینیت.

۴- هه ر دوو زانست فه کولینى ل ره گه ز و لایه نین هه لچوونى دکهن، کو بریتینه ژ: هیژ و ئاوازه و ئەندازه یا دهنکی، لادان و ده وروبه ر... هتد.

۵- هه ر دوو زانست بکارى پازیکرنى پادبن، ئه وژى ل دهمى زمانی وهک پیکه کى ته رخاندکه ن بو پازیکرن و گوهورپنا که سایه تیی و سه مت و ئارسته و هزرا گوهدارى یان گوهداران... هتد.

۶- هه ر دوو زانست گرنگیی ب دابیشا په یوه نډنیا د ناقبه را زمانی (ب تایبه تی بکارهینانا زمانی) و پروسسسا زانین و فیربوون و تیگه هشتنا ئاخفتنىدا ددهن.

۷- هه‌بوونا بېره‌يا داخوازكرى و كېم و زېده‌هې و چه‌وانىيا گونجاني د ناڅ
ئاخفتنيډا، ژ كه‌سايه‌تيا تاكه‌كه‌سى دهر دكه‌فن و ئه‌فه‌ژى په‌هه‌نده‌كې
ده‌روونى پراگماتيكيه.

۸- ديسان هاوبه‌شى د ناڅه‌را هه‌ر دوو زانستاندا هه‌يه، ژ ئالييى
گرنگيپېدانن ب شيانن به‌شدارين ئاخفتنى دهيتته دان، ئه‌واكو
كاريگه‌رييه كا مهن ل سهر ب جهه‌ينا كارى ئه‌وان هه‌ي، وه‌كو
هوشياربوون و بېرتيژى و كه‌سايه‌تى پروسين گوهداريكرن و پروسين
چاره‌سهركرنا زانياريا زمانى.

ب- پراگماتيك و زمانقانييا جفاكى:

ل دويځ نه‌ريتنن ئه‌سنوگرافيا په‌يوه‌نديكرنى، نابيت گوتن ژ چارچوځى
جفاكى و په‌وشه‌نېرييى تېدا دروستبووى بهيتته جوداكرن، وه‌ك چالاكيا
زمانى و چالاكيا گه‌هاندنى. زانياريين په‌وشه‌نېري و كارليكرنى نواندنا
پېكهاتا زمانى ب پېكه كا گونجاي د ده‌وروبه‌رين تايبه‌تدا دكه‌ت. د ئه‌فى
چارچوځه‌يدا زمانقانى بو زمانقانييا جفاكى دزقريت، ئانكو بكاره‌ينا زمانى و
جوړاو جوړيا زمانقانييا جفاكى و پيورسمين كارليكرنى، كونترول ل سهر
فه‌كولينا سيسته‌مى دكه‌ت، ئه‌فجا ل فيژى ته‌ركيزكرن ل سهر فه‌كولينا زمانى
يا كه‌فتيه سهر ئه‌ركين زمانى نه‌كو ل سهر پېكهاتا ئه‌وى (جاك موشر و ان
ريبول، ۲۰۱۰، ۳۷-۳۸).

د زمانقانييا جفاكيدا پېكهاتا زمانى دكه‌فېته د ناڅ ده‌وروبه‌ريدا و شيواز
و كه‌لتوور و پېزگرتن و دابونه‌ريتان به‌رچاڅ وه‌ردگريت، ئه‌فچه‌نده ب خاله‌كا
گرنگا پراگماتيكيژى دهينه هژمارتن و ئه‌فچه‌نده په‌يوه‌ندييى د ناڅه‌را
زمانقانييا جفاكى و پراگماتيكيډا موكمده‌ت.

په‌يوه‌نديا پراگماتيكي ب زمانقانييا جفاكيځه دزقريته‌فه بو په‌يدابوونا
قوتابخانه‌يا جفاكى - زمانقانى ب پيشه‌نگيا (فيژرسى)، ئه‌وى ب نه‌زعا
دوركايى يا جفاكى زمانى كاريگه‌ربووى، په‌يدابوونا ئه‌فى قوتابخانه‌يى وه‌كو
كارفه‌دانه‌كې بوو بو قوتابخانه‌يا زمانقانييا بونيا دگه‌رى، ئه‌واكو پېكهاتا

جڦاکی ل ده می شروڦه کرنا زمانی دویر ئیخستی. قوتاخانه یا فیږسی دهنگه دانا خو د بن زمانقانییا پراگماتیکدا دیتییه، ئه ځا بو شروڦه کرنا واژه یی ژ روانگه ها جڦاکیفه، پیدقییه گرنکیپیدانین لوځیکی و فله لسه فی و تیگه هی پراگماتیک ل بهر چاڦ بهیته وهرگرتن (بیار اشار، ۱۹۹۵، ۹۵). ئه گهر مه گو ه ل رسته کا: (ئه ڦ ژووره یا ساره) ببیت، بیی زانیینا مه بو باروځین تیدا هاتییه گوتن، ل ئه وی ده می ئه م دی بی هیږفه و ویڤه تیگه هین، گو ئه و رسته یا جودایه ژ: (ئه ڦ ژووره یا گهرمه). به لی رهنکه ئیک ژ گوهداران ب گرتنا دهرگه هی یان هلکرنه سوپی یان سپلیتی پابیت.

ئه ځا به هایئ ئه ڦی گوتنی و ئه و ئه و پالداين ئه ڦی کاری بکه ن ب پراگماتیک دهیته نیاسین. ئه ځا ژ بهر هندئ د شیاندا نینه، پشتبه ستن ب رده هندی پراگماتیک بهیته کرن، بیی رده هندی جڦاکی، هر چنده یا ئیکی یا نوییه، به لی ل گه ل هندئ ب ئیک ژ گرنکترین بواران دهیته هژمارتن، ئه وین ڤه کولین ل گوتاری کرین (بیار اشار، ۱۹۹۵، ۹۵).

لیفنس ل دوور ئه وی په یوه نديیا د ناڤه را پراگماتیک و زمانقانییا جڦاکیدا دبیزیت: زمانقانییا جڦاکی به شداری د گه ل بوارین زانستی پراگماتیکیدا کریه و ب تاییه تی د بواړی ڤه کولینا نیشانکار و کرده یین ئاخفتنی و بکارهینانین ئه واند، د هه مان دهمدا پراگماتیک تا راده یه کی زور به شدارییی د زمانیا جڦاکیدا دکه ت، ئه وژی ژ ئالییی هه ولدانا تیگه هشتنا جڦاکی بو شیوه یین بکارهینانا زمانی و ئه ڤه ژي گه له ک یا گرنکه بو تیگه هشتن و درک کرنا تاییه تمه نديیی پیکهاته یین دیارکری و پروسیسین هه ڤه نديکرن ب سه ره دهریکرنا ئاخفتنیڤه ل گه ل خه لکی (Levinson, 374, 1997).

ب کورتی د شیاندايه بیزین: پراگماتیک به شدارییی ل گه ل زمانقانییا جڦاکی دکه ت، ژ ئالییی دیارکرنا کاریگه ریا په یوه نديیی جڦاکی د ناڤه را به شداران د ئاخفتنیدا و بابه تی ئاخفتن ل سه ر دهیته کرن و پله یا هر ئیک ژ ئاخفتنکهر و گوهداری و رده گه زی ئه وان و کاتیکرنا دهروبه ری نه زمانی د

هەلبژارتنا سیماییین زمانی و ھەمەجۆرییین ئەویدا (محمود أحمد نحلە، ۲۰۱۱، ۱۰-۱۱). دیسان پراگماتیک بەشدارییی ل گەل زمانقانییا جفاکی دکەت ژ ئالییی شروڤەکرنا دانوستاندن و گوتار و پۆلین جفاکی و پۆلی ئەوی د دیارکرنا شیوازیین دانوستاندنیدا، ھەرەسا یاساییین جفاکی و پەوشەنبیری ئەوین پەیوەندیان د ناڤەرا ھاوبەشیین ئاخفتنیدا مۆکمدکەت و دیاردبیت، کو چالاکییا پراگماتیکی ب زمانقانییا جفاکیفە کاریگەرەویە و ئەف چالاکییە بریتیە ژ شیاننا بەرھەمەینانا کردەیا گەھاندنی و تیگەهشتنا ئەوی و ئەفەژی بریتیە ژ زانیان مرقفی بۆ پلەویایەیین جفاکی د ناڤەرا پشکداران د ھەلوستیدا، ھەرەسا زانیان پەوشەنبیری و زانیان زمانییا ئاشکەرا و فەشارتی ژ ب خۆفە دگرت (محمود عکاشە، ۲۰۱۳، ۷۱).

فرانسیسکو یوس پامۆسی جوداهییی د ناڤەرا پراگماتیک و زمانقانییا جفاکیدا د ھندیدا دبینیت، کو پراگماتیک ب شیوەکی ورد و ھویر فەکۆلینی ل پەیوەندیان د ناڤەرا دیاردەیین زمانی و ھۆکاریین ژ جۆری جفاکی (ئابوری، سیاسی، جیندەری... ھتد) ناکەت و ھەتا شیاننا گوھۆرپینا زمانی ژ ب بەرچاڤ وەرناگرت، کو ئەقان ھەمیان پەیوەندی ب لایەنی جفاکی د ناڤە زمانیدا ھەنە، بەلێ پراگماتیک وەسا دیاربوو کو گەلەک بەرەڤ فەکۆلینا گوتارانفە دچیت، ئەو گوتاریین کو شروڤەکار ب کاری شروڤەکرنا ئەوان رادبیت، بۆ ھندی داکو نمونەیان ل سەر تیۆرەکا دیارکری بدەت و کردەیین ئاخفتنی باشترین نمونەییە بۆ ئەفی چەندی. ئەڤا ژبەر ھەبوونا ئارەزوویا پراگماتیکی بۆ تاقیکرنی، نیزیکی زمانقانییا جفاکی دبەت، ئەواکو د فەکۆلینا خۆدا پشتبەستنی ل سەر گەلەک ھەلوستین گەھاندنی یین راستەقینەیی دکەت. بەلێ جوداهی د ناڤەروکا فەکۆلینیدا بۆ جوداهییا جۆریین پرسیاران دزقریت، ئەوین شروڤەکار پیشکیشدکەت ل دەمی فەکۆلینی ئەنجامدەت، ب ئەفی چەندی جوداهی د ناڤەرا ھەر دوو بسپۆریاندا پویدەت، بەلێ ل گەل ھندی بوارەکی ھەڤشک د ناڤەرا پراگماتیک و زمانقانییا جفاکیدا ھەییە، ئەوژی شروڤەکرنا دانوستاندنییە، بەلێ ل فییری زمانقانییا جفاکی زیدەتر

بەرەڭ لايەننى جفاكى دچىت، كۈب ۋەسفرنا تايىبەتمەندىيىن زىمانىيىن
گروپەكا ئاخفتنكەران رادىيىت، بەللى پراگماتىك ڧەكۆلىنى ل مىكانىزمىن
بەرەمەھىنان ۋ كارلىكرنى ل دەڭ ئاخفتنكەرى دكەت، ئەۋاكۈ دىيىتە
بەرەمەھىنەر بۆ گوتارى د شىۋى ئەۋى يى تاكىدا(فرانشىسكو يوس راموس،
۲۰۱۴، ۸۹-۹۰).

۱۳-پراگماتىك ۋ ۋەرگىپران:

كاتفۆرى ۋەرگىپران ب رىكا ۋەكەڧىيا فۆرمى يان سىنتاكسى
دەستىشانكرى، كۈ برىتيى ڭ پروسىسا ئالوگوركرنا كەرەستىن دەقى ئەۋىن
ب سەر زىمانەكىڧە بۆ كەرەستىن دەقىيىن ۋەكەڧە د زىمانەكى دىدا، بەللى
ياكۈبسون تەماشەى ۋەرگىپرانى، ڭ ئالىيى بكارهينانا ئەۋى بۆ ئافەرۇكا
پەيامى دكەت، كۈ ئەۋى ئالوگوركرنا پەيامانە ڭ زىمانەكى ب پەيامىن دى د
زىمانەكى دىدا. خۆ ئەگەر جوداھىيەكا مەزن د ئاف ئەقان ھەر دوو پىناسەيىن
ل سەرىدا ھەبن، بەللى گرنگ د ئەڧى ھەمىيىدا، ۋەكەڧىيى - ئەڧا چ فۆرمى
بىت يان ئەركى بىت - ب كردهيا گەھاندنىڧە گریددەت، چۈنكى بەشەكە ڭى
ۋ چ ھەبوون ڭ دەرڧەى ئەڧى كردهيى بۆ نىنە(منتصر أمين عبدالرحيم، ۲۰۱۳،
۵۲۹).

ھەمى نىزىكبوونىن ب ۋەكەڧىيى رادىن، ڧەگۈھاستنەكا تىۋورىيا گرنگ
دروستكرن، ب ئەۋى ۋەسڧى ھەۋلدانەكە نە ب تنى بۆ پىشڧەبرنا تىۋرا
ۋەرگىپرانى، بەلكۈ ب شىۋەكى ئاشكەرا ئەۋى پۆللى ب خۆڧە دگرىت، ئەۋى
پراگماتىك د ئەڧى تىۋرىدا دگىپرىت“ كۈ رىك دا ئاستىن ئەڧى ۋەكەڧىيى،
ئاستى پراگماتىكى ب خۆڧە بگرىت ۋ ھەر بنەمايەكى ئەۋى، ۋكۈ ئامازە ۋ
گۈھىرنس ۋ ب خۆڧە گرتن ۋ گۈنجان... ھتد، ڭ بەركۈ ۋەكەڧى تىگەھەكە كۈ
ب تنى ناھىتە ئەنجامدان، بەلكۈ ب شىۋەكى بنەرەتى پىشتەستنى ڭ بلى خۆ
ب تىگەھىن ڭدەرڧە دكەت (منتصر أمين عبدالرحيم، ۲۰۱۳، ۵۳۰). ئەڧە ڭ
لايەكىڧە. ڭ لايەكى دىڧە مادەم ۋەرگىپران پروسىسا ڧەگۈھاستنا دەقىيە ڭ
زىمانەكى بۆ زىمانەكى دى. ئەڧا ڭ بەرەندى ۋەرگىپران پروسىسەكە د ئافەر

دوو زماناندا دهیته نهجامدان، دیسان ژ بهرکو هر زمانه کی که لچه رهک و که لتوورهک ههیه، بیگومان دیارکړنا ئه فی که لچه ری و که لتووری د پروسسسا وهرگیړانیدا ب ریکا پراگماتیک ب دهستفه دهیت، واته ئه فکاره دکه فیه سهر پراگماتیک، چونکی پراگماتیک پابه نده بکارهینانا زمانى و زانینا که لتوور و که لچه رانغه، لی ژ بهرکو که رلتوور و که لچه ری هه می ملله تان وهرکو ئیک نینه، ژ بهر هندى پراگماتیک ملله تانژى ژیکجودادبیت. ئه فجا ژ بهر هندى پیدفیه ل سهر وهرگیړی، ل ده می بکارى وهرگیړانى پادبیت، ره چاښیا ئه وان جوداهییښ که لتووری یان که لچه ری د ناڅبه را ههر دوو زماناندا بهرچاڅ وهرگریت، ئه گهر نه، ئه و پروسسسا وهرگیړانى یا سهرکه فته نابیت، ئه فته ژى زیده تر د وهرگیړانا پهنه و گوتنن مهناندا بهرچاڅ دبیت. بۆ نمونه وهرگیړانا ئه فی گوتنا مهنان (من الحبة صارة كبة) ژ زمانى عهره بی بۆ زمانى کوردی ب وهرگیړانا حهره فی ناهیه کرن، چونکی د ناڅ که لتوور و که لچه ری کوردیدا ئه ف گوتنا مهنان ل بهرامبهر ئه وى دهیته بکارهینان: (ژ میشى دکه ته گامیش).

۱۴- پراگماتیک و جووت په یف و کومه له په یف:

۱- چه مکى جووت په یفى:

د زمانى کوردیدا بۆ زارافى (Binomial) ی ئینگلیزى چه ند زارافهک ژ لایى زمانفانن کورده هاتینه بکارهینان. وهرکو زارافى: (جووته وشه، وشه ی لیکنراوى به ستر او، جووت په یف، ئاوهل وشه).

جووت په یف ئه و پیکهاته ئه و ژ دوو په یفان پیکدهیت، به لی دقیت ئه وان په یفان هه مان پولا ریژمانى هه بیت. ب ئه فی په نگى ل خوارى:

ا- کار+و+ کار. گفتوگو

ب- ناڅ+و+ ناڅ. کار و بار

ج- هه فالناڅ+و+ هه فالناڅ. رهش و سپى

د- هه فالکار+و+ هه فالکار (hamasoor, 2007, 67). فیرى و ویرى.

ب- چه مکی کومه له په یقی؛

د زمانې کوردیدا بـو زارافـی (التلائم) عـره بی و
(Collocation) ائینگلیزی، په یقین: (کومه له په یق، هاوریتی،
پیکفه هاتن... هتد) دهینه بکارهینان.

کومه له په یق بریتیه ژ هاتن یان بکارهینانا په یقه کی یان چه د په یقین
دیارکری ل گه ل په یقه کی د ناف سنووری گری یان رستیدا، به لی مهرج ل فیری
ئوه په یقه هاتنا نه وان په یقان ژ لای یاسایین ریژمانی و ژ لای واتیقه
دروستبن. وه کو هاتنا په یقین (په ند، جوان... هتد) ل گه ل په یقا (کچ).
ديسان هاتنا په یقا (لاو) ل گه ل په یقا (کوپی) ب نه فی په نگی ل خواری:

- کچا جوان.

- کچا په ند (پند).

کوړی لاو.

ج- پراگماتیک و جووت په یق:

به ری نه م به حسی پو لی پراگماتیک د ریژبونا که رتین جووت په یقیدا
بکهین، پیدقیه نه م بزاین، کا سنووری پراگماتیک ه تا کیفه یه؟ چونکی
زانینا نه فی پرسپاری هاریکاره بو زانینا هندی، کا بوچی ژ لای
پراگماتیک په کیژ که رت ل به ری کیژ که رتی د ناف ناخفتنیدا بکاردهیت.

پراگماتیک یا پابه نده بکارهینانا زمانې و زانینا که لتووریه، چونکی
پراگماتیک په یوه ندیه کا بهیز بکارهینان و که لتووری ملله تانقه هیه، لی ژ
به رکو که رلتووری ه می ملله تان وه کو ئیک نینه، ژ به ر هندی پراگماتیکا
ملله تانژی ژیکجودادبیت.

فاکته ری پراگماتیک پوله کی کاریگر د ریژبونا که رتین ژماره کا زورا
جووت په یقان د ناف ناخفتنیدا هیه.

ل خواری دی هه ولدهین به حسی هنده ک ژ نه وان بنه مایین پراگماتیک
کهین، نه وین رولی خو د ریژبونا که رتین جووت په یقان د ناف ناخفتنیدا

دبېنن، يان ئه‌وئ دېنه ئه‌گه‌ر كو كه‌رتك به‌رى كه‌رتكه‌ئ دى د ناڤ ئاخفتنيډا به‌ئت:

۱- تيگه‌هين ئه‌سمانى به‌رى تيگه‌هين نه‌ئسمانى ده‌ين (saeed, 1997, 68). وه‌كو:

- خودئ و پيغه‌مبه‌رى ئه‌ڤ دينه بو مه يئ ئاشكه‌راكري. (خودئ و پيغه‌مبه‌ر)
*- پيغه‌مبه‌ر و خودئ ئه‌ڤ دينه بو مه يئ ئاشكه‌راكري. (*پيغه‌مبه‌ر و خودئ)

- خودئ و به‌نى ژئ د پازينه. (خودئ و به‌نى)
*- به‌نى و خودئ ژئ د پازينه. (*به‌نى و خودئ)
بيگومان به‌مايئ سهره‌كى يئ ئه‌ڤئ پريزبونو ل سهرى د ناڤ ئاخفتنيډا بو بيروباوه‌رين ئاينى دزفريت، ژبه‌ر هندئ ئه‌ڤ هوكارئ جفاكى كاريگه‌ريبيه‌كا قول ل سهر زمانى هه‌يه. ئه‌ڤ خالا ل سهرى ئه‌وئ چه‌ندئ دسه‌لمينيت، كو ملله‌تئ كورد ملله‌ته‌كئ موسلماننه، چونكى ژلايئ زمانيفه‌ هه‌ر په‌يفه‌كا به‌رى په‌يفه‌كا دى به‌ئت، ئه‌و په‌يفه‌كا ل ده‌ستپيكي هاتى ژ په‌يفه‌كا دى گرنگتره.
۲- به‌مايه‌كئ ديبئ پراگماتيكي، كو پوئل خو د پريزبونو كه‌رتين جوت په‌يفيډا دبېنيت، ئه‌وه‌ كو پتريا جاران كه‌سين دان عه‌مر، ل ده‌ستپيكي ده‌ين. ب واتايه‌كا دى يين دان عه‌مر پيش گه‌نجان ده‌ين (saeed, 1997, 72). هه‌ر وه‌كو د ناڤ ناڤين بواري خزمایه‌تيډا ئه‌ڤ چه‌نده‌ دياردبېت، وه‌كو د ئه‌قان نموونين ل خوارډا ئه‌ڤ چه‌ندا مه‌ گوتى ئاشكه‌را دبېت:

- دايك و خوشكين من كاري مالى دكه‌ن. (دايك و خوشك)
*- خوشك و دايكا من كاري مالى دكه‌ن. (*خوشك و دايك)
- باب و برا يين من ماموستانه. (باب و برا)
*برا و بابئ من ماموستانه. (*برا و باب)

هه‌ر وه‌كو ژ نموونين ل سهرى دياردبېت، د ناڤ جفاكي كورديدا د بواري خزمایه‌تيډا، ناڤين مروڤين ب عه‌مريغه‌ مه‌زن به‌رى ناڤين مروڤين ب عه‌مريغه‌

بچویکتر دهین، ئەقەژی ئەوی چەندی دگەهینیت، کو د کهلتووری کوردیدا مروفین مەزن و دان عەمر پێزەکا مەزن هەیه، لەوا ناقتین ئەوان د ناڤ ئاخذتیندا ل دەستپیکێ دەین و پێشداکەڤن.

۳-بەمایێ دیی پراگماتیکی، کو رۆلێ خۆ د پێزبونێ کەرتین جووت پەیفێدا دبینیت، ئەوژی بەمایێ (نفش-پەگەن)یە.

د جفاکێ کوردیدا، چونکی ((...کۆمەلێکی کشتوکالی بوو و ژن و پیاو بەیەکهو پەنجیان داو و کاریان پێکهو کردوو تا پادەیهک وەک یەک سەیر کراون. ئەمەش لە هەندی لیکدراوی بەستراودا پەنگی داووتهو. لەهەندیکیان پەگەزی نێر و لە هەندیکی تریان پەگەزی می پێش دەکهوێت)) (مەمەد مەعروف فەتاح، ۲۰۱۰، ۲۹۱). ئەقەژی ئەوی چەندی دگەهینیت، کو د ناڤ جفاکێ کوردیدا ژنی پێزەکا زێدە هەیه، لەوا گەلهکاران نفش و پەگەزی می د جووت پەیفین د ناڤ ئاخذتیندا بکاردهین، پێش نفش و پەگەزی نێر دهیت. ل خواری دی هەولدهین ئەقی چەندی ب نمونەقە پروونبکەین:

أ- ئەو نمونین پەگەزی میین بەری پەگەزی نێر دهین، ئەقەنە:

-خوشک و براین من مامۆستانە. (خویشک و برا)

-دایک و بابین من نهخویندەوارن. (دایک و باب)

-ئەقە هۆلا بیک و زاقایانە. (بیک و زاقا)

-ئەق ژن و زەلامە، بیک و زاقانە. (ژن و زەلام، بیک و زاقا).

ب- ئەو نمونین پەگەزی نێر بەری پەگەزی می دهیت، ئەقەنە:

- ئەقی قوتابخانیدا پەگەزین نێر و می هەنە. (نێر و می)

- ئەقە داستانا مەم و زینییه. (مەم و زین).

د-پراگماتیک و کۆمەله پەیف:

پراگماتیک ئارستهیه که د قەکۆلینین زمانیدا، گرنگیی بکارلیکنا ئاخذتینی د هەلوستاندا دەت و ئەق کارلیکرنە داخوازا دویقچوونا هەمی تیگەه و واتاییین ژ ئەنجامی بکارهینانا پەیفان د ناڤ دەوربهریدا دکەت. ئەقجا ژ بەر هندی پراگماتیک گریدای نینه، ب چارچۆقی چەوانییا دروستکرنا

خەلکی بۆ ئەوئەزرا حەرفی، ئەوا د ناڤبەرا ئەواندا دەیتە ئالوگۆرکرن، بەلکو گریډای ھندییە، کو ئەم ھزرەکی ل سەر خەلکی دروستبکەین و بزانی کا چ د میشکی ئەواندا ھەیه؟ یا ئاشکەرایە، کو کۆمەلە پەیف ئەو پراگماتیکی دەستنیساندکەت (نیان عثمان شریف، ۲۰۱۳، ۸۰). ئەوژی ب پیکا ئەوی کەلتووری ل دەڤ ئەوی خەلکی ھە، کو پیگریی ل کارھینانا ھندەک پەیفان ل گەل ھندەک پەیفین دی دگریت.

کەواتە گەلتووری کاریگەرییەکا مەزن ل سەر کۆمەلە پەیفی و پیڤکەھاتنن ئەوی ھەیه. بۆ نموونە د زمانی کوردی و ئینگلیزیدا، پەیف (سە) پیڤکەھاتنن خۆ یی ژیکجودا ھەنە. بۆ نموونە د زمانی کوردیدا، پەیف (سە) دشی ل گەل پەیفین (بەردای، ھار، نیچیری،... ھتد) بەیت، وەکو بیژین: (سەیی بەردای، سەیی نیچیری، سەیی ھار... ھتد) "بەل ل د زمانی ئینگلیزیدا پەیف (سە) دشی ل گەل پەیفین: (مال، جوانی، قەلەو، نازدار... ھتد). وەکو د فریزین: (سەیی مالی، سەیی جوانیی، سەیی نازدار،... ھتد) دیاردبیت. د زمانی کوردیدا یا گونجای نینە پەیف (سە) ل گەل جوانیی یان مالی یان نازداریی بەیت، وەکو بیژین: (*سەیی مالی، *سەیی جوانیی، سەیی نازدار)، چونکی د کەلتووری کوردیدا ئەڤ چەندە یا پەسەند نینە، چونکی (سە) ل دەڤ کوردان ل مالان بۆ جوانیی و نازداریی ناهینە خودانکرن، ژ بەر ھندی ل دەڤ ئاخفتنکەرین کورد، گرنگ نینە سە یی نازداریی یان جوان بیت یان کریت بیت (بیستون ھەسەن ئەحمەد، ۲۰۱۲، ۲۰۲-۲۰۴).

۱۵- پراگماتیک و ئەرگومینت:

أ- پینا سا ئەرگومینتی:

ئەرگومینت جالاکییەکا میشکییە، ئارمانجا ئەوی پازیکرنا گوھدارییە ب پاستیا بابەتی، ئەڤەژی ب ھاریکارییا بۆچوون و دیتن و پیزانین پاستەقینە ب دەستقەدەیت، کو ئاخفتنکەر ب پیکا ئەوان بۆچوون و دیتن و

پېژانينېن پاسته قينه د شيت سولماندا ناخفتنا خو بکته و د هه مان دهمدا
د شيت وه ل گوهداري بکته، وه کو ئه وي بقت، سهره ده ريي ل گه ل بابته تي
بکته. واته وه ل گوهداري بکته، يان په سهنديا بابته تي بکته يان بابته تي
ره تبکته (شيرزاد سه بري عه لي، ۲۰۱۳، ۱۵۵).

ب- پراگماتيک و نه رگومينت:

نارمانچ ژ کارهينانا نه رگومينت د ناڅ ناخفتنيډا پازيکړنا گوهداريه ب
بابته تي بو هاتييه پيشکيشکرن ژ لايي ناخفتنکهریځه. هر وه کو بکارهينا
نه څان نه رگومينت د نه څي نمونه يا ل خواريدا:

- برنجي زرین مه هر تامه کا خوش و هیزه کا بیسنور دده.

د نه څي نمونیدا نه څ نه رگومينت هه نه:

۱- تامه کا خوش.

هیزه کا بیسنور.

نه څا ماده م بکارهينانا نه رگومينت د ناڅ ناخفتنيډا نارمانچ و
مه به سته ل پشت هه يه، نه وژي پازيکړنه ب بابته تي، ل نه وي ده مي
په يوه ندی د ناڅه را پراگماتيک و نه رگومينتیدا مؤکمدبيت و دشين بيژين،
څه کولينا نه رگومينت د چيته د ناڅ څه کولينا پراگماتيکيدا و ب باته کی
پراگماتيکی ده يته هژمارتن، چونکی مه به ست، کاکلا زانستی پراگماتيکيه و
پراگماتيک د زمانیدا ل مه به ستی دگه رهيت و داکو نيته و نيازى ژ کارهينانا
زمانی بزانيت و بزانيت کا ژ بهر چ و بوچی ناخفتنکهری زمان بکارهينايه. (بو
پتر پېژانينان بنېره: پراگماتيک و لوجيکي)

۱۶- پراگماتيک و هه څده قی:

۱- چه مکي هه څده قیي:

هه څده قی بریتیه ژ هندي کو ده قه ک، ده قه کی يان هنده ک ده قان يان
هزري بهری خو ب ريکا وه رگرتنی يان ئا مازهدانی ناڅگرتنی د ناڅ خو دا
دگريت، ب نه څي چه ندی نه څ ده قه تيکراسيی (تداخل) ل گه ل ده قی په سهن

دکەت و د ناڤدا دچیتە خواری، تاكو دهقهكی نوی بئافرینیت (أحمد الزعبي، ۲۰۰۰، ۱۱).

ب شیوهكی گشتی ههڤدهقی دبیتە دوو جۆر:

۱- ههڤدهقییا راستەوخۆ: ئەو ههڤدهق ب ههمان زمانی پێ هاتییه نڤیسین یان ئافراندن بهیته وەرگرتن یان نافگرتن وهكو ئایهتین قورئانا پیرۆز، فەرموودین پیغه مبهری سلاڤ لیبن، هۆزان و چیرۆك... هتد.

۲- ههڤدهقییا نه راستەوخۆ: ئەڤ جۆره ب ریکا هه لینگانی ژ ناڤ دهقهكی دهیته وەرگرتن ب تایبەت دهقین ڤه گێرای و د ناڤ دهقین نویدا دهیته بهرجهسته کرن (أحمد الزعبي، ۲۰۰۰، ۱۱).

ب- په یوه ندییا پراگماتیکی ب ههڤدهقییه (دهق ئاویزان):

" دهق ئاویزان نرخ و بهها و واتا ده داته دهق، ئەمەش له بهر ئەو نییه دهق دهخاته چوارچۆیهی دهووبه و ده رگا داخراوه کانی دهکاتهوه، به لكو له بهر ئەو هیه واما لیده کات کۆمه لیک بۆچوون بخهینه روو کاتیک دهقیک دهخوینینهوه، بهم پێیه دهق ئاویزان داب و نه ریت و تایبەتمه ندیما ن پیده به خشی ت بۆ تیگه یشتنی دهق. دهق ئاویزان چه ند روالتیکی هیه و دهووبه ریه کیکه له م روالته نه " (عه بدولوا حید موشیر دزهیی، ۲۰۱۴، ۱۳۷-۱۳۸). ئەڤجا ژ بهرکو دهووبه ر ستوینی ههڤدهقییه، چونکی ههڤدهقی دابونه ریت و رهوشه نبیری و چه ند تایبەتیان د ناڤ خۆدا هلدگریته، کو ژ دهقی په سه ن ڤه دگوه یزیه د ناڤ دهقی نوی و ئافرانیدا. ههروه سا ژ بهرکو بنه رته و بنه مایی پراگماتیکی دهووبه ره، ژ بهر هندی دهووبه ر دبیته خاله کا هاوبه ش د ناڤه را پراگماتیک و ههڤدهقییه دا و ئەڤه ژی دبیته خالا په یوه ندییه د ناڤه را ئەواندا.

۱۷- پراگماتیک و ئیدییه م:

أ- چه مکی ئیدییه می:

ئىدىيەم د زمانقانىيىدا دەيتە پىناسەكرن، كويەكەيەكا واتايييا ئالۆزە،
كو واتا ئەوئى ب پىكا كەرتىن ئىدىيەم ژى دروستبووى ب دەستقە ناھيت.
پتريا ئىدىيەمان دوو واتا ھەنە، ئەوژى واتا ھەرفى و واتا مەجازى يان
مەبەستدارە (gramly.s and patzold. K.m , 2004, 55). وەكو:

- چاڭ زل.

- دلته پ.

- چاڭ حولى.

د قىرىدا واتا مەبەستدارا ئىدىيەمى ب پىكا دەوروبەرى ب دەستقە
دەيت. ئەقجا د ئەوان حالەتاندا ئەوئىن ل دەمى واتا ھەرفى ل گەل ئەوئى
واقىي تىدا نەگونجيت، ئانكو ل دەمى واتا كەرتان ژ ئەنجامى كەرتان ب
دەستقە نەھاتبىت، ل ئەوئى دەمى پەسەندترە بەيتە گوتن، كو ل قىرى ئەم
سەرەدەريى ل گەل ئىدىيەمان دكەين.

ب شىۋەيەكى گىشتى ئىدىيەم د چەند شىۋەياندا دەردكەفيت، ئەوژى
ئەقەنە

أ- پەيڧا لىكداى. ب- فرىز. ج- پستە (مەمەد مەعروف فەتاح، ۲۰۱۰، ۱۶۸).
نمونه بو ئەقان شىۋان:

ب- ئىدىيەما ب شىۋەيى پەيڧا لىكداى: وەكو: (دلپىس، دلپەش، سەرو
چاڭ...)

ج- ئىدىيەما ب شىۋەيى فرىز: (ئاگرى بن كايى).

د- ئىدىيەما ب شىۋەيى پستە: (مارى بن گلگەيە). يان (كەوئى پبادە).
ب- پۆلىنكرنا ئىدىيەمان:

دابه شكرنا ئىدىيەمان د زمانقانىيىدا، ل دويڧ شىۋەيى ئەوان يان ئەو
خەيالا ھەي يان دەربىرىنى ژى دكەن دەيتە كرن. لاتى - ۱۹۸۸ د قەكۆلىنا
خۇدا ئىدىيەم دابهشى چار جۆران كرىنە، ئەوژى ئەقەنە:

ئىدىيەمىن تەركىزى ل سەر تاكى دكەن.

ئىدىيەمىن دەربىرىنى ژ جىھانى دكەن.

ئىدىيەمىن دەرپىنىڭ ژىكارىدانا تاكەكەسان دىكەن.
ئىدىيەمىن دەرپىنىڭ ژىپەيۈەندىيا دى ئاقبەرا تاكەكەس و جىھانا ژدەرۋەدا
دىكەن.

د پۆلىنىكرنەكا دىدا ھاتىيە، كو ئىدىيەم ل دوىف بەشىن ئاخفتنى
دابه شىكرىە. ۋەكو (ناقى، ھەئالناقى، يان كارى) بەلى (فرازەرى) - frazer -
(۱۹۷۰) ئىدىيەم دابه شى شەش جۆران كرىنە، كو ب (پلەييا نەلف - frozen
hierachy) دەيتە ئافكرن، كو ئىدىيەم ل دوىف پلەيا پتر نەلف (جىگىر-
جمادا) بۇ كىمتر دابه شىكرىنە، ئانكو د دابه شىكرنا خۇدا ژ پلەيا ئىدىيەمىن
نەگوھۆپ بەرەف ئىدىيەمىن گوھۆپ چوويە gramly.s and patzold. k.m
(2004,55-56).

د. محەمەد مەعرف فەتاح ئىدىيەمى ل سەردو پلەيان دابه شىكرەت:
۱- ئىدىيەما پلەيا ئىك (ئىدىيەما تىكچىزى): واتايا ئەقى جۆرى ئىدىيەمى
يا تارىيە و گەلەك ژ واتا كەرتىن خۇ دويىرە. ۋەكو: دلتەر، دلقايم،
دلشكەستى... ھتد.

۲- ئىدىيەما پلەيا دوو (ئىدىيەما لىكداي): ئەو ئىدىيەمەيە، كو تا پادەيەكى
واتا ئەوى پوھنە، يان ب پىكا ھندى، كو ئىك ژ كەرتىن ئەوى واتا بىنەرەتيا
خۇ پاراستىيە يان بشىيىن ب پىكا كەرتىن ئەوى بگەھىنە واتا ھەمى ئىدىيەمى.
ۋەكو: دلنەرم، دل رەق، دلگەرم... ھتد.
ئەف ئىدىيەمە واتا ئەوان پوھنترە ژ كۆمەلا (۱) ژ بەر ئەقان خالىن ل
خوارى:

- ب تنى ئىك ژ كەرتىن ئەوان، واتا ئەوان ب تەمامى ھاتىيە گوھۆپىن.
(دل) د ھەمى نموونەياندا ب واتايا (ئەو كەسى كۆ...) ھاتىيە و ئەف گوھۆپىنە
ھند يا كوپر و قوول نىنە.

- ئەو گوھۆپىنا كىما د واتا كەرتى دوویدا دەيتە ھەستىيىكرن، ب
گوھۆپىن ناھىتە دانان، چونكى ئەو خواستنا تىدا ھەي ھندا بەلاقە، كو يا ژ

کار که قتی، به لی ئه و خواستنا د ئیدییه ما پله ئیکدا هه ی، هیشتا ژ
نافنه چوویه و جوانی تیدا مایه (محهمه د مه عروف فه تاح، ۲۰۱۰، ۱۸۴-۱۸۵).

ج- ئیدییه مین پراگماتیکی:

ئه و ئیدییه مه، ئه و ااتا ئه و ی ب ریکا بارودوخی جفاکییی تاییه ت دهیته
دیار کرن. یان ئیدییه مین پراگماتیکی ئه و ئیدییه من، ئه وین هه تا کو واتا ئه و ان
ب شیوهیه کی دروست پوهن بیتی و بگه میت، پیدقی ب ده و روبه ری نه زمانی
هه یه. هه روه کو (رهش و سپی) کو واتیین جودا ل دویف ده و روبه ری جودا
دده ن (gramly.s and patzold. K.m, 2004, 55). وه کو:

زک رهش.

دل رهش.

سه رپهش.

- پوی رهش.

پوی سپی.

سه ر سپی.

دل سپی.

ب کورتی، هه تا کو وه سفکرنا ته مام بو ئیدییه مین پراگماتیکی بهیته
کرن، پیدقییه ئه و چه ند خاله ل به رچا ف بهینه وه رگرتن:

۱- تاییه ته ندییین ئیدییه می بهینه تو مار کرن. وه کو: دابه شبوونا جفاکی
وه ری می و ناخی مروقی ب خو.

۲- تاییه ته ندییین واتاسازی بو هه ر پله یه کی د بارودوخی جفاکییدا و
ریکخستنا ئه و ئیدییه مه تیدا دهین، کا ئایا ب تنی ب ده ستفه دهین یان ئه ری
ئالوگور کرن تیدا یا ئاساییه یان پیدقییه یان گوهر پینه که ل ده و ئاخفتنکه ری
و ل دوماهییی ئه ری ئه م دشین د حاله تی هه و شه شنیییدا (مطابق) د
هه لکه فته کا بهیته بکار بهینین (gramly.s and patzold. K.m, 2004, 56).

۱۸- پراگماتیک و لوجیک:

واتا و لوجیک پیهوهندییه کان مۆکم ب ئیک و دووڤه ههیه، پیهوهندییا پراگماتیک ل گهل لوجیک د ده رکه ڤته و گریمانین پیشه کیین پراگماتیک دایه، چونکی لوجیک ل ڤیری و اتایین خو ب پیکا ده رنه نجامی و هردگریته، سروشتی ئه ڤی و اتای یی ڤه شارتیه، کو ب پیکا ده رکه ڤته یی و گریمانه یی ب ده سته دهیت، کو هاوشانه ل گهل ده رنه نجامی (لاوین تحسین رشید، ۲۰۱۲، ۷۲). هه ر وه کو د ئه ڤی نمونه یا ل خواریدا دیاردبیت:

کورکی خواند و ده رکه ڤته؟

کورک ده رکه ڤته.

د ئه ڤی نمونه یا ل سه ریدا بنه مایی چه ندی یی هاتییه به زانندن و ده رکه ڤته ب ده سته هاتییه و (أ) دشیته ده رنه نجامی هندی ژ به رسقا (ب) بکته، کو کورکی نه خواندییه، کو ئه ڤ ده رنه نجامه ژی پیهوهندییا و اتا لوجیک ب ده رکه ڤته یی ڤه دگریته، چونکی و اتا ده رنه نجامی، و اتایه کا لوجیکیه.

گریمانین پیشه کیین مه رجی ژی، کو و اتایه کا پراگماتیک ههیه و پخوشکهره بو ب ده سته هینانا ده رکه ڤته یی (لاوین تحسین رشید، ۲۰۱۲، ۷۲) و ئه ڤ گریمانه یه پیهوندیی د ناقبه را پراگماتیک و لوجیکیدا مۆکم دکته، چونکی و اتا لوجیک ژ ده رنه نجامی گریمانه یی ب ده سته هاتییه. وه کو د ئه ڤی نمونه ییدا دیاردبیت:

ئه گه ر تو هاتبای ده ڤ من، دا خزمه تا ته که م.

أ - ئانکو تو نه هاتییه ده ڤ من.

د - من خزمه تا ته نه کریه.

ئه گه ر ته خواندبا، دا به سه رکه ڤی.

ئانکو ته نه خواندییه.

تو ب سه رنه که ڤتی.

ديسان خاله كا دياا پيويهنديي د ناقبه را لوجيك و پراگماتيكيڊا
دروستدكته، ئه رگوميڻتڻ عه قلىنه و ب مه به سستا رازيكرنى د ناڤ ئاخفتنيڊا
دهينه بكارهينان. وهكو:

- گه لهك نه مينه د بن ئاڤيڊا، چونكى مروڤ زنده تى چار خوله كان
نه شيت دبن ئاڤيڊا بمينيت.

هر وهكو ئاشكه را مروڤ به رده وام هه ناسي ددهت و وهر دگريت، ئه ڇا
مانا مروڤى بو ماوي چار خوله كان، بييكو هه ناسا خو بهينيت و ببيت يا
مه ترسيدار و دبته ئه گه رى گيان ژ دهست دانى، ئه ڇا بو رازيكرنا گوهدارى،
ئاخفتنكه رى په نا بريه بهر ئه رگوميڻته كي عه قلى، ئه وڙى: مروڤ نه شيت چار
خوله كان بمينيت، كو بيهنا خو نه بهت و نه هينيت. ئه ڇه رگوميڻته و
ئه رگوميڻتڻ دييڻ عه قلى، كو ب مه به سستا رازيكرنى دهينه بكارهينان،
پيويهندي ب لوجيكيڤه هه يه، هه روه سا ب كاكلا زانستى پراگماتيكي ژى
دهينه هژمارتن، چونكى پراگماتيك ب مه به ستيڤه پابه نده و گه لهك زمانقان
پراگماتيكي ب زانستى مه به ستان دزانن.

۱۹- پراگماتيك و چهند بواره كيڻ دى:

پراگماتيكي پراكتيك د گه لهك بواراندا هه يه، ژ ئاليي تيگه هشتنا
گوتنى يان ئه وا ئاخفتنكه ر ديڙيت. ئه ڇه بواره ژى برىتينه ژ: ڇه كولين لوجيك
و ئه ده بي... ديسان پراگماتيكي چهند بوارهك هه نه، كو پيويهندي ب
چاره سهركرنا ئاريشه يان د پروسيسا گه هاندنيڊا هه يه و ل ڦيڙى پراكتيكرنا
پراگماتيكي گرنگيپيڊانه كا راسته وخو ل گه ل هه يه. ل ڦيڙى چهند بواران
پيويهندي ب پراگماتيكيڤه هه يه، ئه وڙى ئه ڦيڻ ل خوارينه:

أ- زمانقانييا پراكتيكي (كاره كي): ئه ڇه ژى زنده تر جه ختى ل سه ر
تيورى و پراكتيكرنا فيربوونا زمانى دووى دكهت. واته پراكتيكرنا
پراگماتيكيي د فيربوونا زمانى دوويڊا: ئه ڇه پراكتيكرنه ل سه ر گريمانه كي
هاتييه دان، ئه وڙى ئه وه: هر چنده ئيحتيمالييه ته كا ته ڦگر و گشتگر بو
ئه ڦى پروسا فيربوونا زمانى دووى هه يه. وهكو دهركه ڦته ييڻ ئاخفتنى، به لى

يا به لاڦتر ئه وه، كو جوداهييين گرنه هه نه، نه ب تنى د پيڤهات و فورمى زمانيدا، بهلكو د كارهيانا زمانيزيدا.

ب- فه كولين كارليكرنا مروفى ل گه ل ئاميرى: فه كولين ئاريشين به رهنكاري مروفى دبن، ل ده مى سهرده ريبى ل گه ل ئاميرى ل ده مى وهرگيراني دكه ن، زانستى پراگماتيكي پراكتيكي راسته وخو د ئه قى بياقيدا هه نه. ئه قجا ئه گهر پروگرامكه رين كومپيوته رى شيان زمانى د ئاميرى كومپيوتريدا بكه نه هاوبه ش، هه روه سا مروفى ل سهر بنه مايين هاوبه ش بو زمانين سروشتى كاربكه ن، ل ئه وى ده مى سهرده مى كومپيوته رى پيدفى ب هندى نينه دووباره پيداچوونى د ئه وان مروفاندا بكه ت، ئه وين رهوشه نبيرى و شاره زاييه كا زيده د ئه قى بياقيدا هه ي، به لى ل گه ل ئه قى چهندي ئه ندازه يا كومپيوته رى پيدفى ب شروفه كرنه كا ده ستپيكي هه يه بو تاييه تمه نديين بكارهيانا زمانى سروشتى. ئه قه دبسته پراكتيكي پراگماتيكي د ئه قى بياقيدا.

ج- فه كولين ئاريشين گه هاندنى، د حاله تى گه هاندنا راسته وخودا و نه راسته وخودا⁽¹⁾: پراگماتيك به شداريى د چاره سه ركنا ئاريشين گه هاندنىدا د ناقه را ئه وان مروفاندا دكه ت، ئه وين ب هه مان زمان دئاخفن. بو نمونه چيدبيت تيكنه گه هشتنه كا مهن هه بيت، كو هوئى ئه وى ئه وبيت، كو شروفه كرينن پراگماتيكيين جياواز بو ئيك رسته يى هه بن، ئه وى ل ده مى نافه روكا ئه وى يا حه رفى و ئاماره كرنا ئه وى و پرسيارا ئه وى ب شيوه يه كى دروست نه هيننه تيگه هشتن (Levinson, 1997, 376-377).

⁽¹⁾ بو پتر پيزانينان ل دوور خالا (ج) ته ماشه ي بابته ي: (پراگماتيك و گه هاندن) ژ ئه قى فه كولينى بكه .

پشکا حەفتى: بوارىن قەكۆلىنا پراگماتىكا زمانى:

۱- دەستپىك:

پراگماتىك گرەنكىيى ب واتا بكارهينانى ددەت، ئەقە دىبىتە ئەگەرى
ھىندى، كو واتا بكارهاتى ژ قەكۆلىنا سىنتاكسى يان سىمانتىكى دەربازدىبىت،
بىيىكو ئەوان ھەر دوو ئاستان پشت گوھەقە باقىت. پراگماتىك مفاى ژ ئەوان
ھەر دوو ئاستان دىبىنىت و ل سەر ئەوان ھاتىيە دانان، پشتى ھىنگى
قەكۆلىنى ل گوتنا زمانىيا ئاخفتنكەرىقە دكەت، و ھەر چ تىشتى ب
ئاخفتنكەرىقە گرەيدى بىت و پەيوەندى ب پەياما زمانى يان دركاندىقە
ھەبىت، وەكو چەوا دىبىژىت؟ بۆچى؟ و ئارمانج و مەبەستا ئەوى
چىيە؟... ھەر وەسا پراگماتىك قەكۆلىنى ل گوھدارى پەيامى و گوتنا زمانى و
پەيوەندىيا ئەوى ب ئاخفتنكەرىقە دكەت، ھەر وەسا وەرگرتنا ئەوى بۆ
پەيامى، زىدەبارى ئەوان پەگەزىن بەربەلاق ئەوین دەوروبەر ژى دروستدىبىت،
كو برىتىنە ژ جھ و دەمى و پەگەزىن دى، ئەوین كاريگەرىيى ل تىگەھشتنا
واتايى دكەن (علي محمود حجي الصراف، ۲۰۱۰، ۷-۸).

زانا ھىندەك ئارمانجان بكارى پراگماتىكى ددان و داخووا ھىندى دكەن،
كو پىدقەيە پراگماتىك، ئەوان ئارمانجان ب جەبىنىت، ئەوژى برىتىنە ژ:
۱- قەكۆلىنا بكارهينانا زمانى.

۲- شروۋقە كرنا ھىندى، كا چەوا پروسىسسىن ئامازەكارى ب چارەسەر كرنا
گوتنان پادىن.

۳- شروۋقە كرنا ھۆكارىن سەرنەكەقتنا چارەسەرىيا زمانىيا بونىادگەرى بۆ
چارەسەر كرنا گوتنان.

۴- ديار كرنا ھۆكارىن ب سەرئىخستنا پەيوەندىكرنا نەراستەوخۆ و
نەھەرفى ل سەر پەيوەندىكرنا ھەرفىيا راستەوخۆ (علي محمود حجي
الصراف، ۲۰۱۰، ۸).

ھەر چەندە گەلەك بابەتەن پراگماتىكى ھەنە، كو ھاتىنە پشت گوھ
ھاقتىن، ئەوژى ھەر وەكو بەرى نوکە مە گوتى، ژ بەر ھەبوونا زۆرىنەيا

بابه تین پراگماتیکیه، به ل ل گه ل هندى زانایین پراگماتیک چەند بوارین پراگماتکی دهستنیشاندهن، کو بریتینه ژ: (ئاخفتن، گریمانین پیشه کی، ئاماره و نیشانکار، ده رکه فته یین ئاخفتن و کرده یین ئاخفتن... هتد).

۲- ئاخفتن (زمانی دهینه گوتن):

زمانفانییا نوی فه کولینی ل سەر ئاخفتن دکهت، به روقازی پیازا پیقه ری، کو جه ختی ل سەر زمانی نفیسی دکهت و زمانفان ب ئەفان ئەگه رین ل خواری تهریرا هه لویستی خو دکهن (مجید الماشطه، ۲۰۰۹، ۱۱۴):

۱- مروّفان بو ماوه یه کی دریز مومار هسا ئاخفتن کرینه به ری نفیسینی و گه له ک زمان هه تا نوکه هه نه، کو نفیسین نین.

۲- زاروک فیری ئاخفتن دبیت، به ری نفیسینی.

۳- ئاخفتن د ژیا نا مه دا روله کی گرنگتر ژ نفیسینی دبینیت.

۴- ل ده می ئەم نفیسینی دکهینه ئاخفتن، ئەم چ تشتی ژ ده ست نادهین، به ل ل ده می ئەم ئاخفتن دکهینه نفیسین، گه له ک تشت دهینه ژ ده ستدان.

ئەف ژ ده ستدانه ژی بریتینه ژ که ره ستین نه که رتی، وه کو: هیژ و ئاوازه و راوستان... هتد) و ده برپین و لقینین ل گه ل زمانی دهینه بکارهینان، وه کو لقینین دهستی و ده برپینین روی، ژ هه ژیه بیژین، کو ئاوازه ب شیوه کی تاییه تی، روله کی تاییه ت د دیارکرنه ئه رک و نافه روکا پستیدا دبینیت، کا ئەو پرسته راگه هاندنه یان پرسه یان سه رسورمانه ... هتد.

دوو پاتکرنا ته قلیدی ل سەر زمانی نفیسینی، ئەو په نگدانه فه یا هه له په یادکر، ئەوا دبیزیت، ئه رکی ئیکی و دوماهیکی یی زمانی (راگه هاندن) ه، به ل ل گه ل هندى پیدقییه بیژین، ئه رکین دییین پرسته یی (پرس و سه رسورمان و فه رمانکرن)، ئەوین کو ب پرژه یه کا زور د ناف زمانی ئاخفتنیدا بکاردهین، چ گرنگییه کا کیمتر ژ ئه رکی راگه هاندنی نین (مجید الماشطه، ۲۰۰۹، ۱۱۴-۱۱۵).

۳- گریمانین پيشه‌کيی و ب خوځه‌گرتن:

۱- گریمانین پيشه‌کيی -presupposition:

۱- چه‌مکي گریمانین پيشه‌کي:

زاراځي گریمانین پيشه‌کي بو جارا ئيکي د کاري فریغه‌يدا دیاربوو،
ئوژي ل دوور سروشتي ئاماژه‌يي يان دهربرپینن ئاماژه‌دار.
د هر گه‌هاندۀ کا زمانیدا، هاوبه‌شین ئاخفتني ئه‌وان گریمانان ددهن،
ئوین هر دوو لا دانئ پيیکه‌ن و ل سهر ريککه‌فتي بن، ئه‌ځ گریمانه
به‌گراوه‌ندۀ کي گونجاي دروستدکهن، ئوژي بو هندئ داکو کريارا گه‌هاندني
يا سهرکه‌فتي ب ده‌سغه‌بهيت، ئه‌ځوژي ب ريکا ده‌وروبه‌ر و پيکها‌تا زمانئ
دهيتته هه‌بووني (مسعود صحراوي، ۲۰۰۵، ۳۰-۳۱). د ئه‌ځي بواري‌دا ستلناکر
دبيژيت: گه‌هاندن يا گونجاي نابيت، ئه‌گه‌ر هاوبه‌شین ئاخفتني بوچوونه‌کا
به‌گراوه‌ندی ل سهر نه‌بيت و هه‌بوونا ئه‌ځي به‌گراوه‌ندی يا پيدقييه بو
گه‌هاندني وبي هه‌بوونا به‌گراوه‌ندی، گه‌هاندن يا گونجاي نابيت، ژ به‌رکو دي
بيته ئه‌گه‌ر هندئ پيزانينين فه‌شارتي ب ده‌ستغه‌نه‌هين (جاک موشلر و ان
ريبول، ۲۰۱۰، ۲۴۹).

فریغه گریمانین پيشه‌کي، د ئه‌ځان خالاندا دبينيت:

۱- دهربرپینن واتايي (ئاماپيکري). وه‌کو ناځان و وه‌سفرنا دیارکري،

گریمانین پيشه‌کي هلدگرن و د واقعي‌دا ئاماژه‌يي پيددهن.

۲- هر پرسته‌يه‌کا راست بيت، گریمانین پيشه‌کي تي‌دا هه‌يه.

۳- گریمانا پيشه‌کي بو پرسته‌يي، هر هه‌مان گریمانا پيشه‌کي بو ئه‌وي

پرسته‌يي هه‌يه، پشتي دبیتته نه‌ري ژي. وه‌کو:

أ- نه‌وزاد د پويباريدا خه‌ندقي.

ب- نه‌وزاد د پويباريدا نه‌خه‌ندقي.

هر دوو پرسته گریمانه‌کا پيشه‌کي هلدگرن، ئه‌وژي (نه‌وزاد د

ريباريدا)يه.

ب دیتنا لوسی ئەندریسن و د بینتا رای سمیسی بۆ زانینا گریمانین
پیشەکی، چار پەگەزین جیاواز و پیکشەگریدای هەنە، ئەوژی ئەقین ل
خوارینە:

۱- زانینا گریمانین گشتی ل دوور هەستی هاوبەشین ئاخفتنی و شیوازی
ئەوان د ئاخفتنیدا.

۲- بکارهینانا نیشانکار و پیزانینین گونجای د ناڤ دەورووبەری ئاخفتنیدا.

۳- زانین و بکارهینانا شیوازین نوییین پیرگرتنی.

۴- زانینا پلەیا جفاکی (لوسی آندریسن و د بینتا سمیت، ۲۰۰۶، ۵۳).

زاننا فریج سکجی هەبوونا گریمانین پیشەکی د ئەقان خالاندا
پیشنیاردکەت:

۱- گرێا هەڤالکاری دەمی و گرێا ناڤی هەلگرین سیمایین گریمانین
پیشەکینە.

۲- نەریکنا رستەکی نابیتە ئەگەری هندی، کو گریمانین پیشەکی تیدا
نەمینیت (Levinson, 1997, 170).

ژبلی ئەقان خالین ل سەری دیسان پەیف و گرێین هەڤالکاری جەهزی،
گریمانین پیشەکی تیدا هەنە، چونکی ئەو پەیف و گرێ ئامازەیی ب هەبوونا
جەهکی دکەت، کو ل دەڤ گوهداری یی ئاشنایە (Yule, 2006, 117).

جۆرج یۆل ل دوور پیناسا گریمانین پیشەکیی دبیریت، مەبەست ژ
گریمانین پیشەکیی ئەو ئاخفتنکەر گریمانی بۆ حالەتەکی بکەت (Yule, 2006, 117)
25, 2000 بۆ هندی داکو بشیت، ئاخفتنا خۆل سەر بنەرەتی ئەوان گریمانین
ل دەڤ گوهداری ئاشنابن پیشکیشبکەت (Yule, 2006, 117)، بەلی پشتی
ئاخفتنکەر باخفیت، گوهدار ب پیکا دەورووبەر و زانیارییین هاوبەش ب
هەلینجانا واتا گریمانی رادبیت. دیسان پیدقییه ل سەر گوهداری هەتا کو
بشیت ب هەلینجانا واتا گریمانین پیشەکی رابیت، پەچاقییا زانینا
ئاخفتنکەری و بۆچوون و داخواییین ئەوی بکەت.

بلخیر دبیزیت: گریمانا پیشه کی تیگه هه کی پراگماتیکیه خودان سروشته کی زمانیه، کو ب ریکا هیمایین زمانی ب ده سته دهیت، نه و گوتن (پسته) ب خوڤه دگریت (عمر بلخیر، ۲۰۰۳، ۱۱۲). هه ر وه کو د نه فی پسته یا ل خواریدا دیاردبیت:

۲- نازاد نوکه نفیژان دکهت.

د نه فی پسته ییدا نه ځ گریمانه هه یه:

نازادی به ری نفیژ نه دکرن.

دیسان گریمانین پیشه کی ب نه فان پهنگین ل خوارى ژى هاتییه پیناسه کړن:

۱- گریمانین پیشه کی بریتیه ژ کرده یین ناخفتنی یین گریمانه یی، کو ب هه مان پله یا پرس و فهرمانیه... بو نمونه ل ده می دبیزیه ئیکی ده فی خو بگره، نه ځ فهرمانکړنه نه وی واتیایى ب خوڤه دگریت، کو ل پیشوهخت ده فی گوهداری فه کری بوو.

۲- گریمانین پیشه کی بریتیه ژ نه و باگره وه ندی فه شارتی یی زانیاریی د ناف گوتنیدا و گریمانا هندی بو دهیته کړن، کو نه و زانیاری یا ناسراوه، به لئ نه و ب خو یا نه راسته وخویه د ناف گوتنیدا و سه رکه قتنا نه فی گریمانی یا گریدایه ب باگره وه ندیقه (حمو الحاج ذهبی، ۲۰۱۲، ۱۳۶).

ستروسن دبیزیت، گریمانا پیشه کی نه وه گوهدار بشیت گریمانی بو تشته کی بکته، ل دویف نه وی ده وروبه ری نه و پسته تیدا ژ لایى ناخفتنکهری هاتییه گوتن.

بو نمونه د پسته یا (نازادی خوشکا نه وزادی قیا یان نه قیا) دا، گریمانا هندی دهیته کړن، کو نه وزادی خوشکه یا هه ی. هه روه سا د پسته یا (باران نه ځرو یا پاوستای). گریمانا هندی دهیته کړن، کو دوهی باران دهات.

نه ځا ژ لایى واتیایفه د پستین ب نه فی پهنگیدا، پیدقییه جوداهى بهیته کړن، د ناقبه را نه وی چه ندیدا کا چ جه ختکریه و چ گریمانه بو دهیته کړن، نه ځا ل ده می هه لیجان بو تشتی یان که سی... هتد دهیته کړن،

پیدڦييه ئه ڦي هه لئنجاني دابنینه ژیر ناڤونیشانی گریمانین پیشه کی (مجید الماشطه، ۲۰۰۹، ۱۱۷).

به ری ئه م به حسی جورین گریمانین پیشه کی بکهین، پیدڦييه ئاماژه یی ب ئه وی چه ندی بدهین، ل ده ستپیکا سالیڻ هه فتییان ژ سه دی بیستی ڤه کولینا گریمانین پیشه کی بوو جهی گرنگیپیدا ڤه کولهران، ژ به رکو به شدارییی د ئه کتيفکرنا پرۆسه یا په یوه نديکرنی د ناڤه را هاوبه شیڻ ئاخفتنیدا دکه ت، ب تایبه تی د بواری فیڤرکرنیدا، کو د شیاندان نینه زارۆکی فیڤری زانیارییه کا نوی بکهین، ب تنی ب پیکا گریمانا هه بوونا بنیاته کی پیشوه خت نه بیت، کو ل ئه وی ده می ده ستپییکهین و ل سه ر ئاڤا بکهین. ئه ڤا ژ بهر هندی ل ده می مامۆستا پرسیاران دکه ن و داخوازا ده رئه نجامان دکه ن، ب ئاره زوویا هندی ده ینه گوته داکو بنکه کی ژ گریمانین پیشه کی دروستبکه ن، کو ل دوماهییی دانوستاندن سه ر دکه ڤیت و زانستی داخوازکری دگه هیته مامۆستای (بادیس له ویمل، ۲۰۱۴، ۲۸).

۲- تایبه تمه نديیین گریمانین پیشه کی:

گریمانین پیشه کی چه ند تایبه تمه ندی هه نه، وه کو:

أ- ئیک ژ تایبه تمه نديیین سه ره کییین گریمانا پیشه کی ئه وه، هه ر وه کو چه و ل حاله تی نه ری ب ده ستڤه ده یت. هه روه سا ل حاله تی نه ری ژ ب ده ستڤه ده یت. (ته ماشه ی نمونه یا خالا (ب) بکه .)

ب- گریمانا پیشه کی دشیت ژ ستراکچه ری پسته یی ڤه بیت و ب ده ستڤه به یت. واته شیانا ژیکڤه بوونی (أنفکاک) هه یه (عادل فاخوري، ۲۰۱۳، ۶۹-۷۰). وه کو:

– ئازاد گه هشته (نه گه هشته) قوتابخانه یی.

ئه ڤرسته یا ل سه ری چ (گه هشت بیت یا نه گه هشتبیت) گریمانا هندی دکه ت، کو ئازادی هه ولدایه بجیته قوتابخانه یی، کو ئه ڤ گریمانه ژ ئه وی پسته ب ده ستڤه هاتییه .

ج- هندەكجاران گريمانا پيشهكى شيان ههيه ژكار بكهفیت (عادل فاخوری، ۲۰۱۳، ۷۰). وهكو بیژین:

- پاشایی ئه مریکا نه ژادی ئه وی کینییه.

ل فیژی گریمانه یا هه لوه شای، چونکی ئه مریکا پاشا نینه و دهوله ته کا پادشاهی نینه.

۳- جوړین گریمانین پيشهكى:

ب دیتنا لیچی گریمانین پيشهكى دوو جوړن، ئه وژی ئه فه نه:

أ- گریمانه یا پيشهکيا سیمانتیکی.

ب - گریمانه یا پيشهکيا پراگماتیکی.

جورج یولی هه ر هه مان بۆچوونا لیچی بۆ جوړین گریمانین پيشهكى هه نه، ئه وژی گریمانا پيشهکيا سیمانتیکی و گریمانا پيشهکيا پراگماتیکیه.

ب شیوه کی گشتی گریمانین پيشهكى سی جوړن، کول خواری دی هه ولدهین به حسی ئه وان هه ر سی جوړان بکهین:

أ- گریمانه یا پيشهکيا سیمانتیکی یان لۆجیکی:

ئه ف جوړی گریمانه کرنی، دشیاندايه ب ریکا واتا رسته یی ئه و دقیت یا راست بیت ب دهستقه دهیت. پتریا گریمانین پيشهكى یین رسته یی دشیاندايه ئامازه ب ریکا هنده ک په یقین دیارکری پییهته کرن، کو دبیزنی په یقین هشیارکه ر. بۆ نموونه هنده ک کار هه نه دبیزنی (کارین راسته قینه)، چونکی د ناڤا خوډا گریمانه کا پيشهكى بۆ راستیا ته مامکرنا رسته یی هلدگرن، ئه ف کاره ژى بریتینه: (لیبورین خواستن، درککرن... هتد) (Al- 189, Sulaimaan, 2010) بۆ نموونه:

۱- تۆمی درک ب هندى دکر، کو به فر دهات. (درکدکر)

۲- ببوره بۆ بیوه ختییا ئه م هاتیم. (ببوره)

گريمانا پيشه‌کيا سيمانتيکي گريدايه ب پاستيا د ناقبه‌را دوو مه‌سه‌له‌ياندا، نه‌فجا نه‌گه‌ر (أ) يا راست بيت، دقيت(ب) ژی يا راست بيت (محمود أحمد نحلة، ۲۰۱۱، ۲۹). نه‌گه‌ر مه‌گوت: (نه‌و ژنکا ئازادی بو خو هيناي، بيژن بوو.) و نه‌ف گوتنه يا راست بيت. دقيت نه‌ف گوتنه‌ژی: (ئازادی ژنکه‌کا بيژن بو خو هينا.) راست بيت. واته پيش‌گريمانه‌کرن يا پيش‌وه‌خته. نه‌ف جوړی گريمانی د‌ه‌وروبه‌ری و‌ه‌رناگريت، به‌لکو گريدايه ب نه‌و زانياريانفه نه‌وين د ناف رسته‌يیدا هين، ئانکو گريداي فوړمی رستيه.

ب - گريمانه‌يا پيشه‌کيا پراگماتيکي:

گريمانا پيشه‌کيا پراگماتيکي چ په‌يوه‌ندی ب پاستي و نه‌پاستي‌فه نينه، مه‌سه‌لا سهره‌کی چيدبيت بهيت نه‌فيکرن، بيکو کارتيکرنی ل گريمانا پيشه‌کيی بکه‌ت. بو نمونه نه‌گه‌ر ته‌گوت: (ترومبلا من يا نوييه.) يان تو بيژي: (ترومبلا من يا نوي نينه.) هر چه‌نده جوداهي يا د هر گوتناندا هي، به‌لی هر دوو گوتن گريمانا پيشه‌کيا هندي دکن، کو ته ترومبلا هي (محمود أحمد نحلة، ۲۰۱۱، ۲۹).

د گريمانه‌يا پيشه‌کيا پراگماتيکيدا هنده‌ک مه‌رجين پيدفي بو هر رسته‌کی هينه، داکو د نه‌وی د‌ه‌وروبه‌ريدا گونجاي بيت نه‌وی تيدا بکاردهيت، ژ بهر هندي نه‌فه تايه‌تيا ئاخفتنکه‌رييه. ب کورتي نه‌ف جوړی پيش‌گريمانی گريدايه د ناقبه‌را رسته‌ی و بوچوونا ئاخفتنکه‌ريدا، نه‌وا د‌ه‌وروبه‌ريدا دياردبيت، نه‌فه‌ژی ب تنی تشين ژيري و لوجيکي ب خو‌فه ناگريت، به‌لکو پرنسيپ و نه‌حکامان ژ بو بکارهينانا رسته‌يان ژي ب خو‌فه دگريت. گريمانا پيشه‌کيا پراگماتيکي ب ئيک ژ هوکارين سهره‌کی بو د‌ه‌وروبه‌ری دهيت هژمارتن و نه‌ف جوړی گريمانين پيشه‌کی د‌ه‌وروبه‌ری گريمانی ژ د‌ه‌وروبه‌رين دی جودادکه‌ت، ه‌ه‌روه‌سا گريمانا پيشه‌کيا پراگماتيکي ب نافي گريمانا پيشه‌کيا ئاراسته‌کری ژي دهيت نياسين. ه‌ه‌روه‌سا دهيت نياسين کو نه‌و په‌يوه‌نديه نه‌وا د ناقبه‌را نه‌وا ئاخفتنکه‌ر زاردکه‌ت و نه‌وا د‌ه‌وروبه‌ر دده‌ت (Al-Sulaimaan, 2010, 189-190).

ب شیوه کی گشتی گریمانین پیشه کیپن پراگماتیکی، دابه شی ئه فان
جورین ل خواری دبن (Yule, 2000, 27-30):

۱- گریمانا پیشه کییا هه بوونی-Existential presupposition: د قیریدا
گریمانه کرن بو هه رکه سه کی یان تشته کی ب ریگا گرییا نافی دهیته
ئه نجامدان. وه کو:

- خوین یا ل چیا یی مه تین هاتییه ریشتن.
گرییا نافی (چیا یی مه تین) گریمانا پیشه کییا هندي دکه ت، کو چیا یه ک
ب نافی مه تین هه یه و کوشتن تیدا پرویدایه.
۲- گریمانا پیشه کییا راسته قینه یی-Factive presupposition: ئه ف
جوری گریمانی ب ریکا هه بوونا راستیه کی دهیته ئه نجامدان. د ئه فی جوری
گریمانیدا، هنده ک په یف هه نه، راستیا گریمانی دیاردکه ن. وه کو: (زانین،
ئاگه هداربوون، تیگه هشتن، په شیمانبوون، که یفخوشبوون و پیخوشحالبوون).
وه کو:

- ئه ز دزانم نه وزاد مروقه کی بیجه رگی.
کاری (دزانم) گریمانا پیشه کییا هندي دکه ت، کو نه وزاد یی زیره ک نینه.
- ئاگه هدارین کو کوردستان یا ئارامه.
کاری (ئاگه دارین) گریمانا پیشه کییا هندي دکه ت، کو ئارامی ل
کوردستانی هه یه.

- پیخوشحالم ئه ز هه وه میه فان بکه م
کاری (پیخوشحالم) گریمانا پیشه کییا هندي دکه ت، کو ده لیقه یا
هاتییه پیش، فریکه ر خزمه تا هه وه بکه ت.

۳- گریمانا پیشه کییا فره نه گی-Lexical presupposition: د قیریدا
فورمه ک ب واتایه کا جه ختکری دهیته بکارهینان، گریمانی بو واتایه کا جه خت
نه کری دکه ت. هنده ک په یف و گری بو ئه فی مه به ستی دهینه بکارهینان.
وه کو: (ديسان، جاره کا دی، هیلان، دووباره کرن، پاوستان، ده ستیپکرن،
شیان، هه ولدان، سه رکه فتن...). وه کو:

- دیسان ئازادی بیستان ئاڧدا.
- هه ڦالکاری (دیسان)، گریمانا پیشه کییا هندی دکت، کو ئازادی بهری نوکه بیستان ئاڦدایه.
- جاره کا دی نه هینه سهر ئاڦی.
- گرییا هه ڦالکاری (جارکا دی)، گریمانا پیشه کییا هندی دکت، کو پیشتر نه و هاتینه سهر ئاڦی.
- دووباره نه ز سوپاسییا هه وه دکه م.
- هه ڦالکاری (دووباره)، گریمانا پیشه کییا هندی دکت، کو نه وی پیشتر سوپاسییا نه وان کریه.
- ئازادی ترؤمبیل راوستاند.
- کاری (راوستاند) گریمانا پیشه کییا هندی دکت، کو ئازادی پیشتر ترؤمبیل رانه وستاندییه.
- کاوهی دهست ب ئاڦا کرنا خانی کر.
- کاری (دهستپکر) گریمانا پیشه کییا هندی دکت، کو کاوهی پیشتر دهست ب ئاڦا کرنی نه کریه.
- ئازادی شیا موله تا ترؤمبیلی ب دهستقه بهینیت.
- کاری (شیا) گریمانا پیشه کییا هندی دکت، کو ئازادی پیشتر نه شیا به موله تا ترؤمبیلی ب دهستی خوڦه بهینیت.
- ۴- گریمانا پیشه کییا نه پاسته قینه یی - Non- Factive presupposition: د نه ڦی جوړیدا هنده ک کار هه نه. وه کو: (خه ون دیتن، ته سه ورکرن، نیشاندان (پیشاندان)...)، گریمانا پیشه کییا تشه کی نه پاست دکه ن. وه کو:
- مروڦین کوره خه ونان دبینن، کو چاڦین نه وان پوهن بېن.
- کاری (خه ون دیتن)، گریمانا پیشه کییا هندی دکه ن، کو چاڦین مروڦین نه بېن پوهن نه بووینه
- دوژمنین کوردان ته سه وریدکه ن، کو کورد نه ماینه.

کاری (تەسەورکەن)، گریمانا پیشەکییا ھندی دکت، کو کورد ھیشتا
بنېر نہ بووینہ.

– ئەو ئەوی چەندی نیشانددەن، کو خەلک پتر مربان.

کاری (نیشاندان)، گریمانا پیشەکییا ھندی دکت، کو زیدەتر نہ مرینہ.
د ئەفی جوړی گریمانا پیشەکییدا، ھندەک پەیفین دی بکار دەین.
وہکو: (وای دەزانن، وا خو دەر خستن، وا دانان، پی وایہ، پیشنیازکردن،
پیشبینیکردن، ھەر پەشەکردن، مەزەندەکردن، بریاردان، نیازکردن،
گرەوکردن، لەوانە یە...) (عومەر مەحمود کەریم، ۲۰۰۹، ۸۷-۸۹)، کو گریمانا
تشتەکی نہ راست دکت. وہکو:

– وەسا دزانن، کو ئەو ھەر دی ساخ بن.

کاری (وەسا دزانن) گریمانا پیشەکییا ھندی دکت، کو ئەو ھەر ساخ
نامینن.

– ئەوی کتیبەک پیشنیارکر، کو ببیتە مەنھج.

کاری (پیشنیارکر) گریمانا پیشەکییا ھندی دکت، کو ئەو کتیب ھیشتا
نەبوویە مەنھج.

– چیدبیت ئەو ببیتە سەرۆک.

کاری (چیدبیت) گریمانا پیشەکییا ھندی دکت، کو ئەو نہبوویە سەرۆک.

– ئەز پیشبینی دکەم، زمانی ئینگلیزی دی مریت.

کاری (پیشبینیکرن) گریمانا پیشەکییا ھندی دکت، کو زمانی ئینگلیزی
نەمریە.

۵- گریمانا پیشەکییا پیکھاتەیی-Structur presupposition: ئەف

جوړه ب ریکا پسته یا پرس دهیته ئەجامدان و پیکھاتا ئەفی جوړی پستهیی
گریمانا پیشەکییا تشەکی راست دکت. وہکو:
– بۆچی تە ئازاد کوشت؟

ئەڧرستەيا ل سەرى گريمانا پيشەكيا ھندى دكەت، كو تە ئازاد يى كوشتى.

– بۆچى ھەتا نوکە كوردستان نەبوويه دەولەت؟
ئەڧرستەيا ل سەرى گريمانا پيشەكيا ھندى، كو كوردستان ھەتا نوکە نەبوويه دەولەت.

۶- گريمانا پيشەكيا دژى راستەقىنەى – Counter-Facture
presupposition: ئەڧ جۆرە زىدەتر ب رىكا پستەيا مەرجى دەيتە ئەنجامدان و پىكھاتا ئەڧى جۆرى پستەيى گريمانا پيشەكيا تشتەكى دكەت، كو نە ب تنى يا راست نینە، بەلكو دژى راستىيە. وەكو:
– ئەگەر ئەز بىمە سەرۆك، ئەز دى تە كەمە جىگري خۆ.
ئەڧرستەيا ل سەرى گريمانا پيشەكيا ھندى دكەت، كو ئەو نەبوويه سەرۆك.

– ئەگەر ل جھى بارانى خوين بەيت، ئەز دى ژڧىرى ناچم.
ئەڧرستەيا ل سەرى گريمانا پيشەكيا ھندى دكەت، كو خوين نابارىت.
ج-گريمانا پيشەكيا دەروونى:

ئەڧ جۆرە برىتيە ژ كارھىنانا پستەيى، ژ بۆ دانا راقەكرنەكى ل دور پىزانينىن، كو دەينە بكارھىنان د ناڧبەرا ئاخقتنكەر و گوھدارىدا، ئەڧ جۆرى گريمانا پيشەكياى د شياندايە ب رىكا ھندەك پىكھاتىن سەرڧە يىن پستەيى بەيتە زانين. ديسان ئاخقتنكەر دشت پىزانينان گريمانە بکەت، خۆ ئەگەر پستەيا ئەوى ب ئەڧى ئەركى ژى پانەبىت. پىناسەيا گريمانەيا پيشەكى يا دەروونى ئەو، جەختى ل سەر جوداھىيا د ناڧبەرا گريمانا پيشەكياىدا وەكو پىرابوون و گريمانا پيشەكياى وەكو حالەتەكى عەقلى بکەت (Al-191-192 Sulaimaan, 2010). د ڧىرىدا ئاخقتنكەر و گوھدار د كرىارا پەيوەندىكرنىدا ھندەك ئامادەكارىيىن دەروونى ل گەل ئىك دروستدكەن، بەلى ژ بەركو زانين و تىگەشتنا ئەڧى جۆرى گريمانا پيشەكياى ب رىكا دەوروبەرى ب دەستڧە

دهيت، ژ بهر هندی ئه څ جوره دچپته د ناڅ گريمانا پيشه کيا پراگماتيکيدا
(عومهر مهحمود کهريم، ۲۰۰۹، ۵۱-۵۲).

۴- جوداهييا گريمانين پيشه کی ژ دهرئ نجامين لوجيکی:

گريمانين پيشه کی د رسته يين پرس و د چارچوځي نه فيدا هيه،
ههروه سا فورمي (دشيت يان دشياندايه) ژي، دشين ئه څان گريمانان بپاريژن.
به لي ئه څ چنده د دهرئ نجامين لوجيکيدا ناهينه ديتن. هنده څ شاره زايين
گريمانين پيشه کی دبينين، کو هنده څ جورين گريمانين پيشه کی ب
دهرئ نجامين لوجيکی دهينه هژمارتن. گريمانا پيشه کی ئه و نينه، کو دهيت
گوتن (يورجن بافل، ۲۰۰۹، ۲۰۸).

د ئه ځي رسته ييدا: ل دهمي که سه ک بيژيت: (همي په نجه رين قوتابخاني
نه شکه ستينه.)، ل ئه وي دهمي ئه و گريمانا هندی دکه ت، کو ل قوتابخاني
په نجه ر هه نه. ديسان د ئه ځي پرس ياريدا: (ئه څه ساله کی قارماني گورپاني
بوو؟) ئه څ گريمانه هيه: کو که سه ک بوويه قارماني گورپاني.

۵- گريمانين پيشه کی و گوتنن څه شارتی:

به ري ئه م ئه څان هه ر دوو بابه تان ژيکجودا بکه ين، پيدفييه بزاني، کو
ب څوڅه گرتنن گوتني (متضمنات القول) چييه؟ ب څوڅه گرتنن گوتني
تيگه هه کی پراگماتيکيه، گرنگيی ب ده ستفه هينانا لايه نن څه شارتی و
به رزه ژ دانوستاندان دده ت، چونکی ئه وي دئاخفيت، هنده څ جارن په نايي
دبه ته به ر نه ئاشکه راييا گوتني د ئاخفتنا خودا، ئه وژي ژ به ر بارودوخين
تاييه ت، کو ملکه چ دبیت، ئه څجا دی رابيت د ئاخفتنا خودا ئاماژه يين
نه راسته وخو بکارهينيت، به لي د گوتنيدا هه نه (باديس لهويل، ۲۰۱۴، ۲۷).
ئه څجا ئه څ په نا برنه ژ به ر هوکاره کی سياسي يان جفاکی يان رهوشتي يان
دهروونی يان هه ر هوکاره کی دی بیت.

ئاماژه کرن د هنده ک حالت و ده وروبه راندا ده ربرپنتره ژ گوتني، کو
ئاخفتنکه ر ب مه به ست د ئاخفتنا خودا په نايي دبه ته به ر ژ بو ب جهينانا
کارابوونی د گه هاندنيدا و چيدبيت هنده ک جارن بي مه به ست بیت، به لي

گوهدار ب ریکا پرؤسیسیں دەرئەنجامی چیدبیت بگەهیتە دەستنیشانکرنا گوتنان، کو دچنە ب خۆفەگرتنن گوتنی د ئاخفتنیدا، هەر چەندە ئاخفتنکەری مەبەست پی نەبوویە (بادیس لهویمیل، ۲۰۱۴، ۲۷).

ژ هەژییە بیژین گریمانن پێشەکی و گوتنن فەشارتی دوو شیوەنە بۆ ب خۆفەگرتنن گوتنی، کول خوارێ دئ هەولدهین، گوتنن فەشارتی بدەینە نیاسین، پاشی جوداهیا ئهوان ل گەل گریمانن پێشەکی دیاربکەین: گوتنن فەشارتی شیوەکە ژ شیوەیین ب خۆفەگرتنن گوتنی و ئەف شیوەیە پشتبەستنی ب شیوەیی ئاخفتن و دەوروپەری تیدا هاتییە گوتن دکەت (بادیس لهویمیل، ۲۰۱۴، ۲۹). ئورکیونی دبینیت: پارستا (کتله) پیزانینان د ئاخفتنیدا هەنە، بەلی جیبەجیکرنا ئهوی د واقعیدا دمینیته سەر تاییه تمەندییین دەوروپەری گوتنی (مسعود صحراوی، ۲۰۰۵، ۳۲). بۆ نموونە:

ئەز یی پێخواسم.

ل دەمی گوهدار گوھ ل ئەفی پستەیی دبیت، دی وەسا تیگەهیت، کو ئاخفتنکەری داخواز ژێ کریه، کو پێلاقەکی بۆ بکەریت یان نەشیت ل گەل دەرکەفیت یان نەشیت تەپانی بکەت یان پی چینابیت پێلاقەکی بۆ خۆ بکەریت... هتد، ئەف واتایە ژێ ل دویف دەوروپەری ژیکجودا ل دەف گوهداری دی ب دەستفەهین.

ئەفجا جوداهیا گوتنن فەشارتی ل گەل گریمانن پێشەکی، د هنیدایە، کو گوتنن فەشارتی ژ پەیدابوویا دەوروپەری گوتنییە، بەلی گریمانن پێشەکی ژ پەیدابوویا دەرەتین ئاخفتنییە (مسعود صحراوی، ۲۰۰۵، ۳۲) د ناف دەوروپەریدا.

۶- پەیف و کلیکین گریمانن پێشەکیی:

ژبلی ئهوان پەیفین د ناف جورین گریمانن پێشەکیدا هاتینە گوتن. وەکو: (زانین، ئاگە هداربوون، تیگەهشتن، پەشیمانبوون، کەیفخۆشبوون و پێخۆشالبوون، دیسان، جارەکا دی، هیلان، دووبارەکر، پاوستان، دەستپیکرن، شیان، هەولدان، سەرکەفتن، خەون دیتن، تەسەرکرن،

نیشان‌دان (پیشان‌دان)، وای د‌ه‌زانن، وا خو د‌هرخستن، وا دانان، پی‌ی وایه، پیش‌نیازکردن، پیش‌بینیکردن، ه‌ه‌ره‌شه‌کردن، مه‌زه‌نده‌کردن، بریاردان، نیازکردن، گره‌وکردن، له‌وانه‌یه...ه‌تد). چ‌ه‌ند په‌یقین د‌یژی ه‌ه‌نه د‌هربرینی ژ گریمانین پیشه‌کی د‌که‌ن یان گریمانه تیدا ه‌ه‌نه.

ب دیتنا یورجن بافلی د‌ گریمانین پیشه‌کیدا پیدقییه کللیکین گریمانین پیشه‌کی بهینه کونترولکرن. ئه‌وژی بریتینه ژ په‌یقین: (ه‌می، ب تنی، ه‌تا، ئه‌فه، لیپورین خواستن، یا بترسه، سه‌یره، حه‌یفه، مخابن، زانین، ه‌زکرن، ژبیرکرن، ب دوماهی ه‌اتن یان راوستیان، ب د‌ه‌ستقه‌هینان، د‌ه‌ستپیکرن...).

ه‌ه‌ر وه‌کو د‌ ئه‌فی رسته‌ییدا دیاردبیت:

أ- ئه‌ز ه‌زردکه‌م، کو ئه‌وی ه‌هلویستی پویدایه.

-که‌واته ئه‌وی ه‌هلویستی پویدایه.

ب- سه‌یره، ئه‌رد یی بازنه‌یه.

-که‌واته ئه‌رد یی بازنه‌یییه (یورجن بافل، ۲۰۰۹، ۲۰۸-۲۰۹).

ج- تۆلینی ژبیرکر سیقی بخۆت.

-که‌واته تۆلینی د‌قییا سیقی بخۆت.

د- ئازاد سه‌رکه‌فتی بوو د‌خواندنیدا.

-که‌واته ئازادی ه‌هلددا بخوینیت.

ه- ئازادی شتولی خو راوستاند.

-که‌واته ئازادی به‌ری ه‌ینگى شولدکر.

ه‌ه‌روه‌سا پیکه‌اتا رسته‌یا پرس ژى ب کللیکین گریمانین پیشه‌کی ده‌یته دانان (یورجن بافل، ۲۰۰۹، ۲۰۸-۲۰۹). ئه‌فه ئه‌وی چ‌ه‌ندی ناگه‌هینیت، کو گریمانین پیشه‌کی د‌ رستین ه‌ه‌والدان و فه‌رماندا نین، به‌لکو د‌ ه‌می رستین زمانیدا گریمانین پیشه‌کی ه‌ه‌نه.

دیسان ئیک ژ ریکین بکاره‌اتی بو ه‌ه‌ل‌ب‌ژارتنا گریمانین پیشه‌کی، ئه‌وژی پروسیسا نه‌ریکنا رستییه د‌ فیریدا پیدقییه تیبینیا هندى به‌یته کرن، کو

گريمانا پيشه‌کي هه‌ر دروست بمينيت، پشتي نه‌ريکړنا پرسته‌يي ژي (Yule,) 117, 2006. هه‌ر وه‌کو د نه‌في نمونيدا ديارديت:

أ- نازادي ترومبيل خو فروت يان نازادي ترومبيل خو نه‌فروت.
که‌واته نازادي ترومبيل هه‌ي.

۷- شيانا راوستانا کاتي و ناريشا که‌فتنا گريمانی:

نه‌گه‌ر ته‌ماشه‌ي پرسته‌يا ل خوارې بکه‌ين:

أ- هشياري هه‌مي دزي دي دياربن.

د نه‌في پرسته‌يا ل سه‌ريدا گريمانا هندي ناهيته کرن، کو دزي يين
چي‌بووين يان چي‌دبن يان دي چي‌بن. د فيريدا هه‌مي نه‌ف گريمانه يين
هه‌لوه‌شايين، يان ب شيوه‌کي کاتي يين راوستي‌اين. چونکي نه‌و پرسته ب تني
ناگه‌دارکړنه‌که بو دزيکه‌ران (يورجن بافل، ۲۰۰۹، ۲۰۹-۲۱۰).

ديسان د نمونا (أ-۱-۲) دا هه‌ر چه‌نده گريمانا هندي دهيته کرن، کو
توليني يا شويکري، به‌لي گريمانا هندي ناهيته کرن، کو توليني کچين خو يين
داينه شوي، کو نه‌فه دبته نه‌گه‌ري که‌فتنا گريمانی، نه‌و نمونه‌ژي نه‌فه‌يه:

أ - ۱- نه‌گه‌ر توليني کچ هه‌بن، دقيت کچين نه‌وي شويکر بن.

۲- نه‌گه‌ر توليني کچ هه‌بن يان نه‌بن، دقيت کچين نه‌وي شويکر بن.

هه‌ر وه‌کو مه‌گوتي د شياندايه گريمانين پيشه‌کي د پرستين پرس و د
چارچوغي نه‌في و د فورماندا بهينه پاراستن و ب تاييه‌تي ب ريکا
فورمي (دشيت يان د شياندايه)، به‌لي گريمانين پيشه‌کي ب شيوه‌کي به‌رده‌وام
د چارچوغي نه‌فييدا ناهينه پاراستن. بو نمونه (مومکون نينه، سه‌روکي
ده‌وله‌تا مده‌غشر سوشياليسټ بيت.) ل فيري، پيشگريمانه بو هه‌بوونا
سه‌روکي ده‌وله‌تي بو مده‌غشر ناهيته کرن، چونکي ب چ په‌نگي مده‌غشري
سه‌روکي ده‌وله‌تي نينه (يورجن بافل، ۲۰۰۹، ۲۱۰).

ديسان هه‌ر ل دوور ناريشا که‌فتني، هنده‌کجاران واتا هنده‌ک گريمانين
پيشه‌کي (پارچه‌يان)، به‌رده‌وام نابن، کو ببنه واتا هنده‌ک پرستين ئالوز،

ئەفەزى ژرەخى خۇفە دېنە ھۆيى كەفتنا كرىمانى، ھەر وەكو د ئەفى
نمونىدا دياردبىت (Yule, 2000, 30):

۱-أ- من ھزر دكر، كو (كىلى) يا نەخۇشە و كەسى ھزر نەدكر كو
(كىلى) يا نەخۇشە.

ب- (كىلى) يا نەخۇش نەبوو.

رستەيا (۱-ب) نابىتە گریمانا پىشەكى يا دروست بو رستەيا (۱-أ)،
ئەفەزى دىتە ئەگەرى كەفتنا كرىمانى.

ب- ب خۇفەگرتن يان پەيوەندىيا واتايى -Entailment:

پەيوەندىيا واتايى يان ب خۇفەگرتن برىتییە ژئەوان پەيوەندىيىن
جىگىر د ناقرستەياندا (saeed, 2009, 99) يان برىتییە ژ پەيوەندىيەكا
لۆجىكى د ناقرەرا دوو رستەياندا، ئەفجا ئەگەر رستەيا دووى يا راست بىت،
ئەفە ژ ئەنجامى ھندىيە، كو رستەيا ئىكى يا راستە (Al-Sulaimaan, 180, 2010).
ھەر وەكو د ئەقان ھەر دوو رستەياندا دياردبىت:

a- نىواری فىقى خوار.

b- نىواری سیف خوار.

د شىاندایە بىژىن رستەيا (b) ب خۇفەگرتنا رستەيا (a) ھ يان ئەم دشىن
بىژىن، مادەم رستەيا (a) راست بىت، رستەيا (b) ژى راستە، چونكى
راستبوونا رستەيا دووى (b) پالپشتىيى ل سەر راستىيا رستەيا ئىكى (a)
دكەت.

ئەف جۆرى ب خۇفەگرتنى ئەوى ژ ئالىيى تىگەھ يان واتايا ب
خۇفەگرتنا پەفى ل گەل پەفەكا دى دەيتە ئەنجامدان. وەكو د پەفىن:
(فىقى و ماسى) و (ماسى و سەلەمون) دا دياردبىت، ب نافى ھاپۆنىم دەيتە
نافكرن، چونكى ئەف جۆرى ب خۇفەگرتنى برىتییە ژ پەيوەندىيەكا ھەرەمى
د ناقرەرا پىكھاتاندا (Al-Sulaimaan, 2010, 180)

ب شىوەكى گشتى ب خۇفەگرتن يان پەيوەندىيا واتايى دىتە دوو جۆر
ئەوژى ئەفین ل خوارینە:

۱- ب خۆڤه گرتنا خودان ئىك لايەن يان ئىك پىك:

ئەڤ جۆره ب خۆڤه گرتنە، ب خۆڤه گرتنا خودان ئىك لايەن دەيتە
ناقكرن، ژ بەركو د ئەڤى جۆرىدا پاقەكرن^(۱) ئەوان بۆ ئىكو دوو دروست
نينن (180 Al-Sulaimaan, 2010). ھەر وەكو د ئەڤى نمونەيا ل خواريدا
دياردبیت:

a -نيواری گيانەوهر دیت.

b -نيواری بالندەك دیت.

يا ئاشكەرايه، كو پسته يا (a)، پسته يا (b) ب خۆڤه دگريت، ژبەركو
بالندە جۆرهكە ژ گيانەوهران، نەكو بەرؤڤاژى، چونكى ئەگەر ئەم بيژين:
(نيواری گيانەوهرەك دیت.) چيدبیت (بالندە) نەبیت، چونكى ئەو گيانەوهر
چيدبیت ھەسپ بیت يان پشيك بیت يا گورك بیت يان مەيميك بیت.
د شياندايه بيژين كو ھەمى پسته يان ھژمارەك ژ خۆڤه گرتنان ھەيه،
ئەڤجا پسته دى پاست بن، ئەگەر پسته يىن سەرەكى پاست بن.
ب خۆڤه گرتن بريتييه ژ ئامازەكاريان (استدلالات)، كو د شياندايه ئەم
ب شيوھكى تاكى و ب تەنيايى (منفردە) بگەھينە خۆڤه گرتنان، ئەوژى ب
پىكا زانينا مە بۆ پەيوەنديين واتايى د ناڤ زمانيدا و ئەڤ زانينە پىكى پتر
دەتە مە، ئەم بشيپ بگەھينە خۆڤه گرتنان، ژ ئەوا ئەم ديژين (181 Al-
Sulaimaan, 2010).

۲- ب خۆڤه گرتنا خودان دوو لايەن يان خودان دوو پىك:

د ئەڤى جۆرى ب خۆڤه گرتنيدا ھەر دوو پسته، دوو پەفتارپن جياواز ب
خۆڤه دگرن، د ئەڤى حالەتيدا دى مە وەسفەك ھەبیت، كو ب خۆڤه گرتن د
ھەر دوو پەخاندە ھەيه يان ب خۆڤه گرتنەكا ئالوگور د ناقبەرا ھەر دوو
پسته ياندا ھەيه (181 Al-Sulaimaan, 2010). وەكو:

^(۱) د ئەڤى بابەتيدا زاراڤى پاقەكرن دەيتە بكارھينان، ل دەمى ب خۆڤه گرتنپن ئالوگور د
ناقبەرا پسته ياندا ھەبیت. ب واتايەكا دى ل دەمى ب خۆڤه گرتنى پتر ژ پەخەكى ھەبیت.

a - ماسيگري ماسيهك گرت.

b - ماسيگري ماسيهك ژ ئافى دهرئىخست.

ئەف ھەر دوو پستىن ل سەرى ئىكودو ب خۆفە دگرن، چونكى ل دەمى ئەم دىژىن، ماسيگري ماسيهك ژ ئافى دهرئىخست، ئەفە واتا ھندى ددەت، كو ماسيگري ماسيهكى گرت، ديسان بەرؤفاژى ژى دروستە، ئانكو ل دەمى ئەم دىژىن، ماسيگري ماسيهك گرت، ئەف واتا ھندى ددەت، كو ماسيگري ماسيهك ژ ئافى يى دهرئىخستى. د شياندايە دىژىن، كو ئەف پستە پافەكرن بۆ ئىكودو.

ديسان ژىدەرەكى دى بۆ ب خۆفە گرتنى ھەيە، ئەوژى سينتاكسيە، ئانكو پستەيا بکەر ديار و بکەر نەديارن بۆ ھەمان پستەيى، كو ھەر پستەيەك ژ ئەوان پستەيان يا دى ب خۆفە دگريت، ئەوژى ل دەمى ئەم پويىي ژدەرۋە و ژناڤدا بەرچاقوهر بگرين. وەكو د ئەقان نمونەياندا ديار دىت:

a - پستەيا بکەر ديار: ماسيگري ماسيهك گرت. (پويىي ژناڤدا)

b - پستەيا بکەر نەديار: ماسيهك ھاتەگرتن. (پويىي ژدەرۋە)

ئەف ھەر دوو پستەيىن ل سەرى دبنە پافەكرن بۆ ئىكودو و ھەر ئىك ژ ئەوان يا دى ب خۆفە دگريت.

ل دوور پاستى و نەپاستىيا پستەيان د ناڤ پەيوەندىيا واتايى يان خۆفە گرتنىدا د شياندايە د ئەفى نمونەيا ل خوارىدا ديار بکەين (saeed, 2007, 99-100)

p-كوژەكى ئىمپراتۆر كوژت.

q- ئىمپراتۆر مرييە.

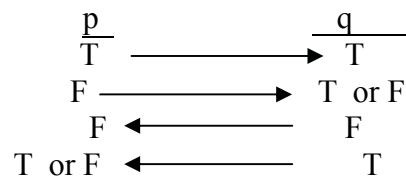
پەيڤا ئىمپراتۆر د ھەر دوو پستەياندا ھاتىيە گوتن. ئەفجا ژ بەر ھندى گەلەك پىك ھەنە بۆ وەسفكرنا ئەفى پەيوەندىيى، ئەگەر ئىكى، پستەيا (p) بۆ مە گوت و مە باوهر ژىكر، ل ئەوى دەمى ئەم دى پستەيا (q) زانين، بىيىكو ئەم ژ كەسەكى گولەيىن.

هه تاكو راستى د خوځه گرتیدا بهیته زانین، پیدقییه په یوه ندی د ناڅه را
رسته یاندا ب شیوه یه کی باشتر بهیته زانین، هر وه کو د ئه ځی پوهنکرنا ل
خواریدا دیارد بیت:

رسته یا ئیکى (p) رسته یا دووى (q) ب خوځه دگريت، ل دهمى راستیا
رسته یا (p)، راستیا رسته یا دووى ب خوځه بگريت، نه دروستی و نه راستیا
رسته یا (q) دبته هوئی که ځتن و نه راستیا رسته یا (p)، د شیاندايه
پراکتیکرنا ئه څا بورى ب ئه ځی په نگى ل خواری دیاربکه یین:

پینگاڅا ئیکى: ئه گهر رسته یا (p: کوڅه کی ئیمپراتور کوڅت.) یا راست
بیت، ل ئه وى دهمى رسته یا (q: ئیمپراتور مرییه.) دى راست بیت.
پینگاڅا دووى: ئه گهر رسته یا (q: ئیمپراتور مرییه.) راست نه بیت، ل
ئو وى دهمى رسته یا (p: کوڅه کی ئیمپراتور کوڅت.) راست نابیت.
پینگاڅا سیی: پشتمى ئه ځی چه ندی رسته یا (p)، رسته یا (q) ب
خوځه دگريت.

دهیته تیبینیکرن ئه گهر رسته یا (p) یا راست نه بیت، ل ئه وى دهمى
رسته یا (q) چیدبیت یا راست بیت یا راست نه بیت.
د شیاندايه په یوه ندی د ناڅه را هر دوو رسته یاندا د ئه ځی خشته یدا
دیاربکه یین:

۴- ئاماره و نیشانکار:

۱- ئاماره:

ب دیتنا یورجن بافلى، ئاماره بریتیه ژ جهناځه کی، ئاماره یی دده ته
بابه ته کی، کو بهرى هینگی ب پکا په یځه کی د ناڅا څڅتنیدا هاتییه گوتن.

ژ ئه څا ل سهری دیاردبیت، کو ئاماژه، جهناځه، کو دځیت بشیت
 ئاماژه یی ب که سه کی یان تشته کی یان بابه ته کی بدهت، کو بهری هینگی د
 ناڅ ئاخفتنیډا هاتبیته گوتن. وه کو د ئه ځی نمونه یا ل خواریدا دیاردبیت:
 - ټولینا خویشکا من مامؤستایه،... ئه وی گوت سوبه هی بیهنځه دانا
 فهرمییه.

د ئه ځی نمونه یا ل سهریدا جهناځی(ئووی) ئاماژه یه بو (ټولین)ی.
 ب- نیشانکار - deixis :

نیشانکار زارافه کی پراگماتیکیه، زمان و دهوړوبه ری پیکځه گړددهت،
 بو هندئ داکو ته مومژی د واتا ئه وان نیشاکاراندا نه مینیت و واتایه کا دیارگری
 بدهن، ژ بهرکو ئه وان نیشانکاران واتایه کا فراوان و بهر فرده هیه.
 نیشانکار د ساده ترین پیناسه یا خؤدا بریتییه ژ تیگه هه کی زمانی، کو
 هه می په گه زین زمانی کؤمدکته، ئه وین راسته وخؤ فده دگه پنه سهر دهوړوبه ر،
 ژ ئالییی هه بوونا خوه یه تییا که سی یان ده می یان جهی و ب ئه ځی چه ندئ
 ئه و په یف ب ده ستفه دهیت، ئه وی واتا پیځه گړدای و پؤلی ئه څان په گه زان
 پابه ند دبن ب نیشانکرنا ئه وی ژیده ریځه، ئه وی ئاماژه پیدهیته دان و ب
 ئه ځی چه ندئ دهوړوبه ری نیشانکاری دهیته هه بوونی (بادیس لهویمل، ۲۰۱۴،
 ۳۴).

نیشانکار د ناڅ خؤدا څاله نه ژ هه ر واتایه کی، هه ر چه نده ئاماژه یی
 دده نه ژیده ری، به لی ژیده ری جیگیر نینه و واتایی دیارناکته، ب تنی
 ئه گه ر د دهوړوبه ریدا نه بیت و نیشانکار مه رجه کی پیځییه بو ب ده ستفه هینا
 په یځی. ئاخفتنکه ر ب ئه نقه ست ل دویف پیځییا تییا خؤ نیشانکاران د ناڅ
 گوتارا خؤدا بکار دهینیت، ئه وژی ژ بهر ئه څان خالین ل خواری:

۱- داکو کارتیکرنا ئاخفتنا خؤ مسوگه ر بکه ت.

۲- داکو د گوتاریډا ته مومژی نه مینیت.

۳- دا پیکځه گړیدان د گوتاریډا په یدا بیت.

نیشانکار ب ټرکي ټره بوو کرنا واتیږن په یفان و ټماژه پیکرنا ټه وان
 رادبیت، ژ بهر هندي ب بواره کي ټه ټیشک د نافبه را سیمانتیک و پراگماتیکیدا
 دهیته هژمارتن (بادیس لهویل، ۲۰۱۴، ۳۴ - ۳۵).

ژ هژییه بیژین، نیشانکاران ټه کتیی و کارابونا مه زن د پیکهینانا
 پیکهاتا دهق و گوتاریدا هیه، ههروه سا د جیبه جیکرنا پیکهه گریدانا ټه ویدا
 پولي خو هیه، ټه وژي ل ده می ټا خفتنکر ټه فان نیشانکاران ب شیوه یی
 رستننه کا زمانی (نسیج لغوی) بکاردهینیت، ب ټارسته یا سنووری رسته یه کي
 تا دگه هیته دهقی د پیکهاتا ټه وی یا ته فکر و گشتگیردا ((بادیس لهویل، ۲۰۱۴،
 ۳۴).

ب دیتنا زمانفان میلنهری، نیشانکرنا که رهستان ټیکه ژ ټهرکین
 سه ره کیږن زمانی، ژ بهرکو نیشانکار په یوه نندیی د نافبه را زمان و جیهانا
 ژده رقه دا دروستدکه ن (جاک موشلر و ان ریبول، ۲۰۱۰، ۱۵۹).

نیشانکار چیدبیت، نیشانکارین که سی بن، ټه وژي بریتیه ژ: (جهناډ و
 ناډي که سی و ټامرازي ټماژه یی) (Farrokhepy, 1999, 323-324) یان
 نیشانکارین ده می یان جهی یان دهقی یان جفاکی بن، کو دي ب ټه فی
 په نگی ل خواری به حسی جوړین نیشانکاران که یږن:

۱- نیشانکارین که سی - Person Deixis:

بریتیه ژ ټه وان نیشانکاران ټه وین ټماژه یی ب هاو به شین
 ټا خفتنی (ټا خفتنکر و گوهداری) د نافه پروسیسا ټا خفتنیدا دکه ن و ټه وان
 که سان دیاردکه ن و ټه ف نیشانکاره ژي بریتیه ژ:

أ- جهناډ:

أ-۱- جودا (سهر به خو): ټه ز، تو، ټه و، من، مه، ټیمه، ټیوه، کی، کي،
 فلان، خوه... هتد.

وه کو:

- من وانه گوت.

(من) ل دویف دهوروبه‌ری دهیتته دیارکرن، کا کییه . ئه‌ڄا ئه‌گه‌ر ئازاد
ئه‌ڄی پسته‌یی بیژیت، ل ئه‌وی ده‌می (من) دی بیتته ئازاد، به‌لی ئه‌گه‌ر
نه‌سرين ئه‌وی پسته‌یی بیژیت، ل ئه‌وی ده‌می (من) دی بیتته نه‌سرين.

– کی دکه‌ت و کی دخوت؟

د ئه‌ڄی پسته‌یا ل سه‌ریدا، هه‌ر دوو (کی) ل دویف دهوروبه‌ری دهیتته
دیارکرن، کا کییه .

أ-۲- لکاوم، ی، ین، ن...

وه‌کو:

– ل زفستانان کۆچه‌ر به‌ره‌ڤ ده‌شتی ده‌ین.

(ن) بو کۆچه‌ران درزفريت.

ب- ناڄی که‌سی:

د قیژیدا دڤیت ئه‌م بشیین ناسناما ئه‌وی که‌سی بزانی، ئه‌وی ناڄی
ئه‌وی دهیتته بکارهینان، ئه‌فه‌زی بو هندییه، داکو مروڤ بشیت ئه‌وی ئاخفتنی
پاقه‌بکه‌ت، ئه‌وا ئه‌و ناڤه‌ تیدا هاتییه‌بکارهینان (Farrokhpey, 1999, 323).
وه‌کو:

– نازدار یا نامی دنقیسیت.

د ئه‌ڄی نموونه‌یا ل سه‌ریدا، هه‌تا‌کو بهیتته زانی، کا نازدار کییه، دڤیت
ده‌وروبه‌ر د ناڤه‌را هاوبه‌شیین ئاخفتنیدا بهیتته به‌رچا‌فوه‌رگرتن، چونکی
بیگومان چه‌ند که‌ک هه‌نه، کو ناڄی ئه‌وان نازداره.

ج- ئامرازی ئاماژه‌یی:

ج-۱- بو نیزیك: ئه‌ڄی/ی، ئه‌ڤه، ئه‌ڤان، ئه‌ڄی/ی... ی/ی، ئه‌ڤه... ه،
ئه‌ڤان... ان، ئه‌مه، ئه‌م... ه، ئه‌مانه، ئه‌م... انه. وه‌کو:

– ئه‌ڄی خانی ئاڤاکر.

د نموونه‌یا ل سه‌ریدا ئامرازی ئاماژه‌یی(ئه‌ڄی)، ب پیکا دهوروبه‌ری دی
دیاریت، کا کییه .

- ئەقان مرقان ل سالا ۱۹۸۸ز گەلەك نەخۆشى ژ لایى پژیما بەسفه دیتینه .

مەبەست ژ (ئەقان مرقان) د نموونه یا ل سەریدا کوردن .
ج-۲- بۆ دوی: ئەوی/اھە، ئەوینھە، ئەوی/ئ...ئ/اھە، ئەو...ئ/اھە،
ئەو...ئینھە، ئەو، ئەو...ە، ئەوانە، ئەو...انە .
-ئەواھە قوتابییا مەیه .

د نموونا ل سەریدا، ئامرازی (ئەواھە) ب پیکا دەرووبەری دیاردبیت، کا
مەبەست پی کییه .

- ئەو مرقینھە وانەیان ل پشکا کوردییی دبیژن .
د ئەقی نموونه یا ل سەریدا، ئەو مرقینھە دبنە مامۆستایین پشکا زمانى
کوردی .

۲- نیشانکارین دەمی - Temporal Deixis :

ب شیۆهیه کی گشتی، دوو جۆرین دەمی هەنە، کو دقیت
ژیکجودابکەین :

أ- دەمی پویدانی: ب پیکا کاری د ناڤ رستیڤا دهیتە دیارکرن .
ب- دەمی گوتنی: دەمی ئاخفتنییه، کو دبیتە نوکە (عەبدولواحید موشیر
دزەبی، زانستی پراگماتیک، ۲۰۱۱، ۱۰۷) . بۆ نموونه :

- ئەز هەرۆ دهاتمه دهڤ ئەوی .

دەمی پویدانی: بوریه .

دەمی گوتنی: نوکەیه .

نیشانکارین دەمی ئەو کەرەستەنە، ئەوین ئاماژەیی ب دەمەکی دەن،
کو ب پیکا دەرووبەری دهینە دەستنیشانکرن، ئەوژی پشتی گوهدار
پشتبەستنی ب دەمی ئاخفتنی دکەت، کو دەمی ئاخفتنی دبیتە سەنتەری
نیشانکاری دەمی د ئاخفتنیڤا . ئەڤا ئەگەر گوهداری دەمی ئاخفتنا
ئاخفتنکەری یان سەنتەری نیشکاری دەمی نزانیت، ل ئەوی دەمی ئەو
نیشانکار دی ل دهڤ گوهداری تەمو مژاوی مینن (18, 2003, verchuerence).

ب ديتنا يورجن بافلى نيشانكارين دهمى ئاماڭهيى ب بوشاهيههكا
 دهمى ددهن، كو ئاخفتنكه ر ل سهر ئهوى دهمى دئاخفيت يان بوشاهيههكا
 دهمى، كو بوشاهيههكا دهمى ئاخفتنى ب خوڤه دگريت (يورجن بافل، ۲۰۰۹، ۱۸۳).
 ئه و نيشانكارين ئاماڭهيى ب دهمى ددهن، برىتينه ژ: ئه قرو، نوكه،
 ئيست، پاشى، سوبههه، پشتى سالهكى، پشتى دهه روتان، پشتى نوكه،
 پشتى بورينا دوو حهفتيان... وهكو:

– ئه قرو ئه ز دى هييمه قوتابخانى.

نيشانكارى دهمى (ئه قرو) ل دويڤ دهوروبه رى ديارديت، كا شه مبيه
 يان چارشه مبه يان هه ر پوزه كا ديهه.
 – نوكه ئه ز دى هييم.

د نمونه يا ل سهريدا نيشانكارى دهمى (نوكه)، ل دويڤ دهوروبه رى
 ديارديت، كا كه نكيه. واته يان نيڤرويه يان ئيقاره يان سپيدهه... هتد.

– ئه گهر سهر فروشگه هه كى نقيسى بيت: (پاش دهمه كى دى دى
 زڤره م.)

د ئه قى نمونه يا ل سهريدا (پاش دهمه كى دى) نيشانكارى دهميه،
 دياركرنا واتا ئه وى كا پاش دهمه كى دى كه نكيه، دڤيت بينه ر (گوهدار)
 ته ماشه ي خه به نكى و قفلى و جامخانى بكه ت، ئه گهر ديت، ب تنى جامخانه
 ياگرتيه، ل ئه وى دهمى، دى بؤ دياربيت، كو خودانى فروشگه هه كى دى زوى
 زڤريت، به لى ئه گهر ديت، خه به نك قفلكره، ل ئه وى دهمى دى بؤ دياربيت،
 كو ماوى قه گه پيانا خودانى فروشگه هه كى دى دريژ بيت.

۳- نيشانكارى جهى - Spatial Deixis:

ئه وان نيشانكاران ب خوڤه دگريت، ئه وين ئاماڭهيى ب جهه كى ددهن، كو
 راقه كرن و شروڤه كرن ئه وان نيشانكاران پشتبه ستنى ب زانينا جهى
 ئاخفتنكه رى ل دهمى ئاخفتنى دكه ت يان دمىنيت ل سهر نياسينا گوهدارى
 بؤ ئه وى جهى ئاخفتنكه ر به حسدكه ت (محمد حسن عبدالعزيز، ۲۰۱۱، ۳۴۷).

نیشانکاریځن جھيڙي بريټينه ژ: ل ڦيږي، ل ويږي، ليږه، لهوي، ل نه ڦي
 باڙيږي، ل نه ڦي جهي، ل نه ڦي پارکي،...وهکو:
 ا- ټول کيڤه شول دکهي؟
 ب- ل ڦيږي.

نیشانکاری (ل ڦيږي) دبېته چهند جههک، وهکو خستهخانه،
 قوتابخانه...هتد. کو نه ڦه جهه ژي، ل دويږ دهوروبهري دي هيته ديارکرن،
 کا کيڤهيه.

- ترؤمبېلا من يا د نه ڦي پارکيدا.
 د پرسته يا ل سهريدا(نه ڦي پارکي) نیشانکاری جهيه ول دويږ
 دهوروبهري دهيه ديارکرن، کا کيڙ پارکه و ناڦي نهوي چيه.
 نیشانکاری جهي، جهي ټاخفتني دياردکهن، واته جهي نه ڦه نیشانکاره
 تيډا دهينه گوتن، ټامارهي ب جهي پرستهينه يي جيهانا ژدهرځه دکهن.
 نه ڦه ژي ب ريکا دهوروبهري دهينه ديارکرن.

٤- نیشانکاری دهقي - Discourse or text Deixis:

نه ڦه نیشانکاره، پارچين گوتن يان دهقي پيکځه گريډدن. نه ڦجا
 ټامارهکرن تيډا بو پيشيبي بيت يان بو پاشيبي بيت. هندهکجاران
 نیشانکاری دهقي، د ناڦ گوتنيدا ټامارهي ب دهرفه دهقي ددهت (Al-
 336, 2010, Sulaimaan). نهو نیشانکاری کو ب نه ڦي کاري رادبن، بريټينه
 ژ هه ڦالکاري دهمي، جهي و ټامارزي ټامارهي (Levinson, 1997, 85). وهکو:
 - نه ڦي قوتابيي گهلهک نمرين باش ب دهستځه هينايه.

نیشانکاری دهقي، د نه ڦي نمونا ل سهريدا ټامارزي ټامارهي
 (نه ڦي...ي)ه، نهوژي د گرييا (نه ڦي قوتابيي)دايه و نه ڦه نیشانکاره ټامارهي
 ب کهسهکي دکهت، کو ټاخفتنکهر و گوهدار دزانن کيه.
 - گاڦا دي نه زهاتم.

نیشانکاری دهقي د نمونا ل سهريدا، هه ڦالکاري دهمييه، نهوژي:
 (گاڦهکا دي)يه، کو ټامارهي ب دهرفه دهقي ددهت.

- ئېك ژئەقان لقین ل خوارى، بهرسقېده.

نیشانکاری دهقى د نموونا ل سهریدا، هه قالکاری جهییه، ئه وژی: (ل خوارى) یه، کو ئاماژه یی ب پشتی خو دکهت. جوداهى د ناقبه را ئاماژه یی و نیشانکاری د هقیدا د هندیدایه، کو د ئاماژه ییدا په یوه ندی د ناقبه را ناڅ و جهناقیدایه، به لی نیشانکاری د دهقى بو کهرته کی دهقى یان گوتنى دزقریت (عه بدولواحید موشیر دزه یی، زانستی پراگماتیک، ۲۰۱۱، ۱۰۹-۱۱۰).

بو نمونه:

- ئاماژه:

وهکو:

- نیوار یی زیره که، به لی ئه و ناخوینیت.

د ئه قی نموونا ل سهریدا، په یوه ندی د ناقبه را ناڅ و جهناقیدایه، کو (ئو) ئاماژه یه بو ناقی (نیوار)، ئانکو (ئو) ئاماژه یی ب ناقی (نیوار) ددهت.

- نیشانکاری د دهقى:

وهکو:

- ئه قی په ره گرافى په یوه ندی ب دهقى خوڅه هه یه.

دیسان ئامرازین لیكدانى وهکو: (و، به لی، چونکی، ... هتد) ب نیشانکاری د دهقى دهینه هژمارتن. دیسان ئامرازین ئاماژه یی. وهکو (ئه قه، ئه قان، ئه ویهه، ئه / یهه ... هتد). هه روه سا په یقین وهکو: (که واته، ب هه ر حال، به لی، د قیا، ده با، سا ... هتد) ب نیشانکاری د دهقى دهینه هژمارتن (عه بدولواحید موشیر دزه یی، زانستی پراگماتیک، ۲۰۱۱، ۱۰۹-۱۱۰).

۵- نیشانکاری جفاکی - Social Deixis:

نیشانکاری جفاکی پله و پایه یا ناخفتنکهری یا جفاکی په ننگه ددهت و په یوه ندی د ناقبه را ئه وی و گوهداری یان هه ر که که سه کی دیدا دیاردکهت، ئایا ئه و په یوه ندییه خزمایه تییه یان فره مییه ... (Matthews, 2007, 371). نیشانکاری جفاکی بریتینه ژ:

۱- نازناڤ (نازناو): ا- جفاكى (پيش سىپى...). ب- خزمایه تی (مام، خال...). ج- پيشه (وهستا، دكتور...) (عبدالواحد موشير دزهیی، زانستی پراگماتیک، ۲۰۱۱، ۱۱۱).

۱- ناسناڤ:

ا- جفاكى:

وهكو:

- بلا چەند ماقوِيلَين هه وه سهره دانا من بکهن.

ب- خزمایه تی:

وهكو:

- مامی هیژا، تو دشیی سهره دانا مه بکهی.

ج- پيشه:

وهكو:

- ئەز خزمه تکاری وهلاتی خو مه.

- ئەز پاشایی ئەفی وهلاتی مه.

۲- جهناڤ:

بو تاک جیهناڤی کوّم هینان (Levinson, 1997, 92). وهكو:

- مه نه قیّت تو ل پاشه روژی گازنده یان ژ مه بکهی. (من: مه)

- هوین ل کیژ دهورو زه مانی دژی. (تو: هوین)

نیشانکاری جفاکی هنده کجاران ب پیکا هنده ک پهیقین فره نگی

وهكو: (جهناب، بهریز، گه وره م، ئەزبه نی...) ب دهستقه دهیّت (عبدالواحد

موشير دزهیی، زانستی پراگماتیک، ۲۰۱۱، ۱۱۱). وهكو:

- ئەزبه نی بریار یا تهیه.

- بهریز دقیت، ئەم دیتنا ئەوان ل بهرچاڤ وهریگرین.

۵- دهركه قته یین ئا خفتنی - Conversational implicature:

ا- چه مکی دهركه قته یین ئا خفتنی:

دەرکه‌فته‌ییڼ ئاخفتنی بابه‌ته‌کی دییه ژ بابه‌تیڼ پراگماتیکا زمانی، کو
تیدا واتا مه‌به‌ستدارا گوتنی ب پیکا دهرئه‌نجامی دهیته دیارکرن(شاهر الحسن،
۲۰۰۱، ۱۶۸-۱۶۹).

گرایس و سبربر و ولسن جه‌ختی ل هندئ دکن، کو نه‌گهر زانیارییه‌ک
ب دهرکه‌فته هاته هژمارتن، پیدقییه نه‌و زانیاری ب ئاشکه‌رای د پرسته‌ییدا
نه‌هاتبیته گوتن.

دهرکه‌فته‌ییڼ ئاخفتنی بریتییه ژ نه‌وان زانیارییڼ نه‌پارسته‌وخو نه‌وین ژ
گوتنی دهیته دهرئه‌نجامکرن. نه‌فه‌ژی ب پشتبه‌ستنا پیکین پراگماتیکی ب
ده‌ستفه دهیته، نه‌کو ب پیکا واتایین بو په‌یفان هاتینه‌دانان (محمد محمد یونس
علی، ۲۰۰۴، ۴۸). نه‌فه‌ژی نه‌وی چه‌ندی دگه‌هینیت، دهرکه‌فته‌ییڼ ئاخفتنی
بریتییه ژ نه‌وان زانیارییڼ نه‌پارسته‌وخو نه‌وین گوهدار ب پیکا ده‌وروبه‌ری ژ
ئاخفتنا ئاخفتنکه‌ری دهردیخت.

ب دیتنا له‌ویملی دهرکه‌فته‌ییڼ ئاخفتنی رادبیت ب فه‌کۆلینا نه‌وان
پرسته‌یان نه‌وین واتایین دی ل دویف ده‌وروبه‌ریڼ دیارکری هلدگرن، ژ بلی
نه‌وی واتایا هه‌ی (بادیس له‌ویمل، ۲۰۱۴، ۲۹).

فه‌کۆلینا دهرکه‌فته‌ییڼ ئاخفتنی دزفریتفه بو فه‌یله‌سووف (گرایس) ی
نه‌وژی ل ده‌می محازه‌ره‌یه‌ک ل زانکۆیا هارفارد ل سالا ۱۹۶۷ز
پیشکیشکری. خالا ده‌ستپیکي ل ده‌ف گرایسی نه‌و بوو، خه‌ک د
دانوستاندنن خۆدا چیدبیت نه‌وی تشتی بیژن، نه‌وی مه‌به‌ستا نه‌وان نه‌و
بیت و چیدبیت مه‌به‌ستا نه‌وان پتر بیت، ژ نه‌وی تشتی دبیزن. دیسان
چیدبیت مه‌به‌ستا نه‌وان به‌رؤقازی گوتنا نه‌وان بیت... نه‌وی قیا د ناچه‌را
نه‌وی واتایا پارسته‌وخو و نه‌پارسته‌وخۆدا نه‌وا گوتن هلدگریته، پیکه‌کی
دابنیت، کو ژ نه‌فی چه‌ندی، هزرا دهرکه‌فته‌ییڼ ئاخفتنی ل ده‌ف دروستبوو
(علي محمود حجي الصراف، ۲۰۰۹، ۹)

ل ده‌ف گرایسی واتا پارسته‌وخو دچیته د بن پرسیارا (چ دبیزیت؟ -
What is said?) دا و نه‌ف جوړه واتایه ب پیکا واتا فره‌ه‌نگیا په‌یفان ب

دهستفه دهيت. ههروه سا واتا نهراسته وخو ل دهف گرايسى پهيوه ندى ب پرسيارا (مه بهستا نهوى چييه؟ - What is meant?) ههيه و نهف جور و اتايه ب ريكا واتا فرههنگيا پهيقان ب دهستفه ناهيت، بهلكو شروقه كرنا نهفى جورى و اتايى ب ريكا دهو روبه ريه.

ب شيوه به كى گشتى دهركه فته يين ئاخفتنى ب ديارترين ديمه نى بهرچا فكرنا زمانى دهيت هژمارتن. ل سهر نهوى بنه رهنى، كو گه له كجاران د ناف ئاخفتن و كريا را دانوستاندنيدا دهيت ديتن، نهوژى ل ده مى ره چا فيا هندي بهيت كرن، كو واتا رسته يان ب نهوى دهو روبه ريه بهيت گريدان، نهوى تيدا هاتيه گوتن. نهكو ره چا فيا هندي بهيت كرن، نهوا فورمى رسته يى ئامازه يى پيددهت. نهفه ژى واتا هندي ددهت، كو پافه كرنا و اتايى يا تهمام بو پتريا رسته يان يا ب زه حمه ته ب دهستفه بهيت، نهگه رب تنى پشت بهستن ب فورمى سه رقه هاته كرن، نهفه ژى داخوازا پافه كرنه كا و اتايا دى دكهت، كو دبته هو يى هندي ژ واتا ئاشكه را به رهف و اتايا فه شارتي بچين، ئانكو به رهف و اتايا دهركه فتا ئاخفتنى بچين، بهلى نهفه گوه استنه ژ و اتايه كى بو و اتايه كا دى يا ب سانه مى نينه (العياشي ادراوى، ۲۰۱۱، ۱۸).

ب- پيگرييا لوجيكى و دهركه فته يين ئاخفتنى:

ژبه ركو پيگرييا لوجيكى - Logical implication دبته ته وه رى و اتاسازيى، ديسان دهركه فته يين ئاخفتنى ژى ب گرنگ ترين تيگه ه دهيت هژمارتن، كو پراگماتيك ل سهر دچيت، هه ر چهنده وهكه فى د نافه را نهقان هه ر دوو تيگه هاندا ههيه، بهلى ل گه ل هندي جياوازيين ديار ژى د نافه را نهواندا هه نه، فهيله سو ف نه مريكى گرايسى جوداهى د نافه را نهقان هه ر دوو زارا فاندا بو هندي زفرانديه، كو نهوى زارا فه كى نوى ژ چاوگى (implicate) ب خو ده ر ئيخست و ب زارا فى (implicature) نافكر و پرؤسا ئامازه كار يى د پراگماتيك زمانيدا تاييهت ك رب نهفى زارا فه يفه (implicature) و ب نهفى چه ندى ژ زارا فى (implication) هاته جودا كرن (العياشي ادراوى، ۲۰۱۱، ۱۷)، نهوى تاييهت ب واتا لوجيك يفه و نهفه ژى گريد اى و اتا سيمانتيكيه، كو

دورو بهری د دیار کرنا واتیږي ورنه گریټ، پېچه وانه یی دهرکه فته ییږي
ناخفتنی کو پابه نده ب دورو به ریفه.

پ- تایبه تمه ندیږي دهرکه فته ییږي ناخفتنی:

ل ده ف گرایسی دهرکه فته ییږي ناخفتنی^(۱) هنده ک تایبه تمه ندی هه نه، ژ
نه وان تایبه تمه ندیږي:

۱- د شیاندا هه یه، دهرکه فته ییږي ناخفتنی بهیته په تکر.

۲- هه می گا فان دهرکه فته ییږي ناخفتنی چه سپای و جیگیر نین، به لکو
ل دویف دورو به ران دهیته گوهورین.

۳- گوهدار دشیټ ل دهرکه فته ییږي ناخفتنی بگه هیت.

۴- پیکهاتا دهرکه فته ییږي ناخفتنی ب خو گریډای واتا سیماننیکیه
(علي محمود حجي الصراف، ۲۰۰۹، ۹).

۵- دیسان گرایس جه ختی ل هندی دکه ت، کو راقه کرنا واتیږي
دهربړینان د زماناندا کاره که ناهیته کرن، نه وژی نه گهر ب تنی ته ماشه یی
شیوه یی ب سهرقه یان فورمی هاته کرن. و نه و بو دهرکه فته ییږي ناخفتنی
پیشنیار نه فان خالان ژی دکه ت، کو دفتی به رچا ف بهینه وهرگرتن:

أ- واتا پرسته یا ناخفتنکه ر دبیزیت، په یوه ندی ب گوهداریفه هه بیت.

ب- نه و دورو به ری پرسته تیډا ب ده ستفه دهیټ.

ج- لادانا بنه مایی هاریکارییی

۶- دهرکه فته ییږي ناخفتنی ب میکانزمه ک ژ میکانزمین به ره مهینانا

گوتاری دهیته هژمارتن، دیسان راقه کرنه کا ئاشکه را بو شیيانا ناخفتنکه ری
پیشکیش دکه ت، داکو پتر بگه هینیت، ژ نه و دهیته گوتن، ئانکو د
دهرکه فته ییږي ناخفتنیډا پتر گرنگی دهیته دان ب نه و ژ دهربړین بکارهاتی
دهردکه فن (العياشي أدراوي، ۲۰۱۱، ۱۷-۱۹).

^(۱) د نه فی فته کولینډا ل ده می نه م زارافی دهرکه فته ییږي ناخفتنی بکار دهینین، مه به ستا مه
پی دهرکه فته ییږي ناخفتنی ییږي تایبه ته.

۷- فریکەر باگره وهندی زانیی د ناڅبه را خو و گوهداریدا بهرچاڅ وهربگریت.

۸- د شیاندا هه یه بهیته ته قدیرکرن، واته ئاخفتنکه ر دشیته ب کومه کا ده رته نجامان یان پرۆسیسیښ ژیری پابیت، ئه وژی ل سهر بنه مایی ئه وی ژ ئاخفتنی گوهلېبووی و گه هشتنا ئه وی بو ده رکه فته یا ئه وی دڅیت، دویر ژ واتایا پیکهاتی (محمود عکاشه، ۲۰۱۳، ۹۳). بو نمونه: ل ده می دهیته گوتن، (فلان که س شیره.) ل فیږی ئاخفتنکه ری پاستیا واتایی نه څیت، به لکو مه به ستا ئه وی زیره کی و قاره مانیه.

ج- جوړین ده رکه فته ییښ ئاخفتنی:

گرایسی دیارکر، کو ده رکه فته ییښ ئاخفتنی دوو جوړن، ئه وژی ده رکه فته ییښ ئاخفتنی ییښ گشتی و ده رکه فته ییښ ئاخفتنی ییښ تایبه تینه و گوت: ده رکه فته ییښ ئاخفتنی ییښ گشتی دویر ژ ده وروبه ری دهیته هه لیښجان (محمد محمد یونس علی، ۲۰۰۴، ۵۱). ئانکو ژ پیکهاتا گوتنی دیاردبیت. وه کو: ژماره یه کا زور ژ پارتیښ سیاسییښ کوردییښ ئیرانی و تورکیا و سووری نوکه ل هریما کوردستانینه.

که واته ژ ئه څی رسته یا ل سهری دهیته هه لیښجان، کو په یوه ندی د ناڅبه را ئه وان پارتا و هریما کوردستانیدا خراب نین.

به لی ده رکه فته ییښ ئاخفتنی ییښ تایبه ت ب پیکا ده وروبه ری دهیته هه لیښجان و گرایسی ب (بنه مایی هاریکاری - The Cooperative principle) ییڅه گریدایه (محمد محمد یونس علی، ۲۰۰۴، ۵۱). و ئه څ جوړی ده رکه فته ی - کو پتیا زانایان هر ب ناڅی ده رکه فته ییښ ئاخفتنی نافدکه ن - ب پیکا به زاندنا بنه مایی هاریکاری ب ده سته دهیته.

ئه و ل ده څ گرایسی گرنگ ئه و بوو، چه و دی یا گونجای بیت، ئاخفتنکه ر تشته کی بیژیت و مه به ستا ئه وی تشته کی دی بیت؟ هه روه سا چه و دی یا گونجای بیت، گوهدار گو ل تشته کی بیت و ل تشته کی دی

بگه هیت، ئەقجا بۆ چارەسەرکەنا ئەفان پرسیاران گرایسی بنه مایی
ھاریکارییی دەریئخست (محمود أحمد نخلة، ۲۰۰۱، ۳۴).

چ-چەمک و ئەرک و بنه ماییین بنه مایی ھاریکارییی:

۱- چەمکی بنه مایی ھاریکارییی:

بنه مایی ئیکی یی پراگماتیکی بۆ دانوستاندنی ب ناڤی (بنه مایی
ھاریکارییی - The Cooperative principle) دەیتە نیاسین. و ئەق بنه مایە د
زمانقانییا نویدا بۆ فەیلەسوفی ئەمریکی - پۆل گرایسی دزقریت، ناڤەرۆکا
ئەقی بنه مایی ئەو: ل سەر لایەنن دانوستاندنییە، ھەڤکارییی د ناڤەرۆکا
خۆدا بکەن، داکو ئەوا پیدڤی ب دەسڤە بهیت. ب ئەوی واتایی، کو پیدڤییە
ئاخڤتنکەر و گوھدار ھەڤکارییی ل گەل ئیک بکەن ل سەر جیبەجیکرنا
ئارمانجەکی ژ ئەوی دانوستاندنا ئەو چووینە د ناڤدا و چیدبیت ئەق ئارمانجە
یا دیارکری بیت، بەری ئەو بچنە د ناڤ ئاخڤتنیدا یان ب دەسڤەھینانا ئەوی
ئارمانجی ل دەمی ئاخڤتنی بهیتە دیارکرن (العياشي أدراوي، ۲۰۱۱، ۹۷-۹۸).

ژ پروانگەھا ئەقی بنه مایڤە گریمانەکا سەرەکی ھاتە دەستنیشانکرن،
کو ناڤەرۆکا ئەوی ئەو، کارلیکرنن دانوستاندنی ئارمانجین خۆ دگەھینن، ل
دویڤ ئەوی ھەڤکارییا د ناڤەرۆکا بەشدارین دانوستاندنی ھە، ئەقەژی
داخوازا ھندی دکەت، داکو ئارمانجین دانوستانکاران بهینە دەستنیشانکرن
یان ب کیمیفە ئارستەیا گشتییان ئەوان بهیتە دیارکرن (العياشي أدراوي، ۲۰۱۱،
۹۸).

گرایسی شیا ئەقی بنه مایی ژ دوو بابەتین گرنگ دابریژیت، ئەوژی
ئەقەنە:

۱- تیۆرا واتایا نەسروشتی.

۲- چەوا خەلک زمانی بکاردهینن.

ئەق ھەر دوو بابەت نواندنا پیرەوین (تیۆرا پیگیرییا تەواوکاری) دکەن،
کو دشیاندا یە ئەقی تیۆری ب ئەقی پەنگی ل خواری دابریژین:

د زمانين مروفاندا ب رېښه برنا پرؤسا دانوستاندنې د ناڅ چالاكيا دانوستانكاراندا هه يه و ژ نه نجامي پيرابوونين زهيني ب دهستفه دهيت، كو نهركي نهوي نهوه ب ئارسته كرنا بكارهينانا زماي يا دانوستاندنې يا نهكتيف رابيت، ژبو جيېه جيكرنا ئارمانجين نهوي يين هه څكاريي، ژ نه څي چهندي دياردبيت، كو تيؤرا زمانيا دانوستاندنې د زمانين مروفاندا، پرؤسه كه ل سهر پيدانين ژيري و ب پلانين تهواو رادبيت، نه څي وه ل گرايسي كر، بنه مايي هاريكاريي ژي دهربيخت يان بهرهمبهينيت (العايشي ادرابي، ٢٠١١، ٩٨).

دشياندايه بيژين، د بنه مايي هاريكاريي پيدڅييه پشكدارييا ئاخفتنكهر ي دانوستاندنې ته مهت نهوي بره يي بيت نهوا ژي دهيت داخوازكرن. ديسان ئارمانجا دانوستاندنې يا ئالوگور يان ئارسته يي نهوي وه ل ئاخفتنكهر ي بكهت، كو ئاخفتنكهر ب ئيك ژ نهوان د ده مه كي دياركريد پيگيربيت (العايشي ادرابي، ٢٠١١، ٩٨). يان مهبهست ژ بنه مايي هاريكاريي نهوه، دڅيت تو به شداريا خو د ده مي دانوستاندنېا هندي بره يا داخوازكري ليكه ي، نهوژي ل دويڅ مهبهستا په سهندكري يان ل دويڅ ئارسته يا ئالوگوركرنا ئاخفتني.

كهواته بنه مايي هاريكاريي هندهك پرنسيپ و شهنګسته و بنه مايان بو ئاخفتني دانيت، داکو ئاخفتن يا ب پيکو پيک و خودان بره يه کا گونجا ي بيت و شيوه يه كي نمونه يي وهر بگريت.

٢- نهركي بنه مايي هاريكاريي:

نهركي بنه مايي هاريكاريي نهوه څه كوليني ل پيکها تا دانو ستاندني بكهت. نه څ بنه مايه هه ولدهت، ل ده مي كريارا په يوه نديكرني چيدبيت، هاريكاري د ناڅ بهرا خه لكيدا په يدابيت، پيخه مهت هندي داکو هدهك بو هندي بهيت دان، كو خه لك ب هه ل د ئيك و دوو نه گه هن، به لكو دا ئاخفتنا نهوان شيوه كي نمونه يي وهر بگريت و نه څ بنه مايه دابه شي چار بنه مايي دي دبیت. نهوژي (چهنديتي، چهوايي، شيواز و په يوه ندي) نه (Finch, 2006, 152).

۳- بنه ماییین بنه مایی هاریکارییی :

۱- بنه مایی چه ندییتی-maxim of quantity :

- بلا پشکداریا ته د گوتنیدا ب تنی هندی ئه وی بره یا پیدقی بیت.

- بلا پشکداریا ته د گوتنیدا ژ ئه وا پیدقی زیده تر نه بیت.

۲- بنه مایی چه وایی-maxim of quality :

- ئه وی تشتی نه بیژه یی ته گومان ل سهر راستیا ئه وی هه بیت.

- ئه وی تشتی نه بیژه یی ته چ به لگه یین دیار پی نه بن.

۳- بنه مایی گونجانی(په یوه ندی)-maxim of relation :

بلا پشکداریا ته یا په یوه نندیدار و گونجای بیت ل گه ل پیدقیاتییا

گوتنی.

۴- بنه مایی شیوازی-maxim of manner :

- بلا پشکداریکرنا ته یا پوهن و ئاشکه راییت، ئه ورژی ب ریکا :

- دویرکه فتن ژ مژداریا ده برپینی.

- کورت بره .

- دویرکه فتن ژ نه ئاشکه راییی.

- بلا گوتنا ته یا ریکوپیک بیت (2003,32) , (verchuerence).

د-ب جههینانا بنه مایی هاریکارییی :

ب جههینانا بنه مایی هاریکارییی ب بهرچا فکرنه ئه فان خالی ل خواری

دیارد بیت :

۱- بنه مایی چه ندییتی :

مه به ست پی ئه وه، کو ئاخفتن یا هند بیت، نه یا کیم بیت و نه یا زیده

بیت، به لکو دقیت هندی بره یا داخوازکری بیت و ئه فه ژئی ئه فان خالان ب

خوڤه دگریت :

۱- دقیت به شداری ل دویف پیدقیاتییی بیت.

۲- دقیت به شداریکرن ژ ئه وا پیدقی زیده تر نه بیت.

بو نمونه :

أ- ١- تولىن هات و چوو؟

٢- به لى.

د قيريدا به رسقا (أ- ١) ياكيم و زيدة نينه بو پسته يا (أ- ٢).

٢- بنه مايي چه وايي:

مه به ست پي نه هيلانا نه راستيييه يان سه لماندنا راستيييه، ژ بهر هندی داوا ژ ئاخفتنکهرى دهيتته کرن، کو چ دهربرپنان بکارنه هينيت، هه تاكو به لگه ب راستيا نه وان دهربرپنان هه بيت (العايشي ادراوي، ٢٠١١، ٩٩). و نه قه ژى دابه شديتته سهر:

أ- نه وى تشتي نه بيژه يي ته گومان ل سهر راستيا نه وى هه بيت.

ب- نه وى تشتي نه بيژه يي ته چ به لگه يين ديار پي نه بن.

بو نموونه:

- تولىن بوو دهرچوويا ئيكي ل سهر پشكا زمانى كوردى.

ئانكو تولىن زيره كا پشكييه و يا بوويه دهرچوويا ئيكي و نه قى

راستييي نه م دشين ب ريكا واقعي سه لمينن.

٣- بنه مايي په يوه ندى يان گونجاني:

نه قه ژى گريداى سنوورى مه به ستييه، ئارمانج ژى نه هيلانا

ئاخفتنکهرىيه، کو بو مه به ستين دى بجيت، يا جودا بيت ژ نه وا د گوتنيدا

هه، ئانكو ره چاقييا په يوه نديا گوتني ب جهيفه بهيتته کرن و نه قه بنه مايه

دبيژيت "داكو گوتنا ته گونجاي بيت بو جهي ته" بو هندی دجيت، کو دقيت

هه وال گريداى جهي بيت و بو گونجاي بيت (العايشي ادراوي، ٢٠١١، ١٠٠). وه کو

د به رسقدانا پسته يا (أ) دا ديار دبيت:

أ- دى شيني ئيقاريان بهييه ده ق من؟

ب- من ده وام يا هه.

د به رسقدانا پسته يا (أ) دا، (ب) به رسقه كا گونجايه بو پرسيارى.

٤- بنه مايي شيوازي:

ئارستەيا جياوازا ئەقى بنەماي ژ بنەمايىن پيشتر ئەو، ئەق بنەمايە
 گرڭداي نينه ب ئەوا دەيتە گوتنقە، بەلكو گرڭدايە ب ئەوا دقئت بئزئيت و ب
 ئەوى پئكا گوتنئقە. ئارمانج ژ ئەقى بنەماي دويركەقتنە ژ تئكچوون و
 بئزاربوون و كورتبئيا خەلە لى د گوتنئدا دروستدكەت.. ئەق بنەمايە ژى
 گرڭداي ياسايئ سەرەكئيه، ئەواكو ئەم دەربرئنى ژئ دكەين "پئگئريئ ب
 ئاشكەرايى" (العياشي أدراوي، ٢٠١١، ١٠٠). ئەق بنەمايە دابەشديتە سەر:

أ- دويركەقتن ژ مژداريا دەربرئنى:

١- ئازاد چوو شيرئ چ بئنيئ؟

٢- ئازاد چوو شيرئ پەزى بهئنيئ.

د ئەقى پستەيا سەريدا گوهدارى بنەمايئ شئووزى يئ ب جە هيناي
 ژبەركو بەرسقا ئەوى چ مژدارى تئدا نينه، واتە چ مژدارى د پەيقا (شير)دا
 نينه.

ب- دويركەقتن ژ نە ئاشكەرييا دەربرئنى:

١- ئاخفتنكەر: نەوزاد چ كارى ل قوتابخانى دكەت؟

٢- گوهدار: ماموستايە ل قوتابخانى.

د ئەقى پستەيا ل سەريدا گوهدارى بنەمايئ شئووزى يئ ب جە هيناي،
 ژبەركو ب ئاشكەرا، بەرسقا ئاخفتنكەرى دايە.

ج- دويركەقتن ژ درئزبئيا دەربرئنى:

١- ئاخفتنكەر: ئەو حەز ژ گوشتئ چ دكەت؟

٢- گوهدار: ماسيان.

د ئەقى پستەيا ل سەريدا گوهدارى بەرسقا ئاخفتنكەرى ب كورتى
 دايە.

د- دويرنەكەقتن ژ پئكوپئكئيا دەربرئنى:

- ئەو چوو مەلەفانگەهئ و خۆ ل ئاقئ ئئخت.

د ئەقى پستەيا ل سەريدا ئاخفتنكەرى بنەمايئ شئووزى يئ ب جە
 هيناي، ژبەركو ئەوى ب پئكو پئكى ئاخفتنا خۆ دەربرئيه.

هـ- به زانندن يان لادانا بنه مايي هاريكاريي:

هه ژي دياركرنييه بيژين، كو به زانندا بنه مايي هاريكاريي ژلايي
ئاخفتنكهريفه، دزقريته ئه وي چهندي، كو هه مي ده مان د شيانا ئه ويدانينه،
بنه مايي هاريكاريي ب جه بينيت، ئه فجا ژبه ر هه ر ئه گهره كي هه بيت، به لي
ئه ف لادانه نابيته ئه گهر هه ري هه ري هاوبه شين ئاخفتني ل ئيك و دوو نه گه هن،
به لكو ئه ف لادانه شيوازه كي كارتيكهر و سه رنج راکيشتر د گه له ك بواراندا
دهينيته هه بووني. به لي ل قيرى واتا ب ريكا واتا فرهه نكييا په يقان ب
دهستقه ناهيت، به لكو ب ريكا پابه ندبوونا هاوبه شين ئاخفتني ب
دهروروبه ريفه دهيته هه بووني. هه ر وه كو د لادان و به زانندا واتايا ئه فان
بنه ماياندا دياردبيت:

۱- لادانا بنه مايي چه نديتيي:

ل ئه وي ده مي لادان د ئه قي بنه مايدا بكاردهيت، ل ده مي كي م و
زيده هي د ئاخفتنيده هه بيت. وه كو د ئه قي نمونه يا ل خواريدا دياردبيت:
- ئه ز دي شيم چه نده كا دي هيم.

د ئه قي نمونه يا ل سه ريدا په يقا (چهندي) كي م و زيده هي تيديه، چونكي
چه نده كا دي چيديت ل دويش ده وره ري پينج خوله ك بيت يان نيغ
ده مژمير بيت... هتد.

۲- لادانا بنه مايي چه وايي:

ل ئه وي ده مي لادان د بنه مايي چه واييدا پويدهت، ل ده مي گومان د
ئاخفتنيده هه بيت و به لگه دار نه بيت. ئه وژي ب چهندي شيويه كان
دروستدبيت. ئه وژي بريتينه ژ: (توانج، خواستن، ئامارزه پيكرن، به رزه كرن،
زيده بيژي...) يي (عادل فاخوري، ۱۹۸۹، ۱۵۴).

أ- توانج و سفاكيه تيپيكرن:

توانج و سفاكيه تيپيكرن ديارده كه ئاخفتنكهر بكاردهينيت، بو هه ري
داكو مه به سستا خو به رامبه ر كي شه يه كي يان بابته كي يان كه سه كي يان
تشته كي... هتد ده ربيريت، به لي ل گه ل هه ري سفاكيه تيپيكرني پله هه نه،

واتە ھندەكجاران سڭكايە تىيىكرن يا تۆندە و گوھدار پى تۆرە دبىت. وەكول دەمى بەھسى كىماسىيا ئەندامىن لەشى كەسەكى و ب ئامادەبوونا ئەوى كەسى بەيتە كرن... ھتد و ھندەكجاران ژى سڭكايە تىيىكرن يا سڭكە و كەسى بەرامبەر پى تۆرە نابىت. پىخەمەت ئەفا دوماھىكى گەلەك جاران ئاخفتنكەر ب جوانى و پوى خۆشيفە ئاخفتنا خۆ دەردبىت.

ل خوارى دى ھەولەدىن چەند نموونە يەكان بۆ دياردەيا سڭكايە تىيىكرنى بەينىن:

- ل دەمى مرقەك بىژىتە مرقەكى ترسنۆك: ب راستى تۆ پۆستەمى.

د ئەفى نموونا ل سەريدا، لادان د بنەمايى چەوايدا ھەيە، چونكى پۆستەم سىمبۆلە بۆ مىرچاكيى نەكو بۆ ترسنۆكيى، ھەر وەكو د نموونا ل سەريدا ھاتى. ئەفجا ئەف نموونە دى شكاندن و تۆربوون تىدا ل دەمى كەيف خۆشى و جوانىيا دەربىرىنى ل گەل ئەوى پستەيى نەبن.

- ل دەمى مرقەك ب كەنى و پوى خۆشيفە بىژىتە مرقەكى پەش: ب راستى تۆ ھەيفا چاردە شەفى. ل ئەوى دەمى سڭكايە تىيىكرن دى چارچۆقەك دى وەرگريت و شكاندن تىدا نامىنىت و كارفەدانا ئەوى پستەيى ل سەر گوھدارى دى يا سڭك بىت.

ب-خواستن:

خواستن لادانە ل واتايى (عادل فاخوري، ۱۹۸۹، ۱۵۴). مەبەست پى ئەو تۆ واتا پەيفەكى بۆ پەيفەكا دى بخوازی يان ئەو وینەيە ئەوى واتايىن نەراستەقىنە ددەتە پەيقان (نورالهدى لوشن، ۲۰۰۶، ۶۵). وەكو:

- ئازاد سەر گامىشە.

د نموونا ل سەريدا (سەر گامىش) بۆ پەيفا (سەر مەزن) ھاتىيە خواستن، لەوا لادان د بنەمايى چەواييدا پەيداكرىە.

ج- ئامازە پىكرن:

ئاماژەپيكرن، دبيتە ئەگەرئى ھندى لادان د بنەمايى چەوايدا پويبەت و
ئاماژەپيكرن ((كە دركە دەگریتەو و ئاماژەيە بۆ شتێك يا
كەسێك...)) (عەبدولواھىد مشىر دزەيى، ٢٠٠٩، ١٤٥). وەكو:

– بەريزان خەلكى شارى لاندكا شۆرەشان...
شارى لاندكا شۆرەشان، ئاماژەيە بۆ شارى بارزان.
د – كيىمكرن:

ھەر وەكو ژ ناڤى ئەوى ديارە، مەبەست ژ دياردا كيىمكرنى ئەو،
ئاخفتنكەر كارەكى مەزن، ب رپكا تشتەكى دى كيىمبەت يان بچويكبەت،
ئەقجا ژ بەر ھەر ئەگەرەكى بيت. وەكو:

– راستە گەندەلى يا ھەي، بەس مە گەلەك كارين باش ژى يين كرين.
د نموونا ل سەريدا ئاخفتنكەرى ھەولدايە دياردا گەندەليى، كو
دياردەكا مەزنە، كاريگەرييا ئەوى ل دەڤ خەلكى كيىمبەت، ئەقەژى بۆ ھندى
داكو نەبيتە ھويى ھندى، خەلك وەسا ھەست بەت، كو ھەمى كار و كاريارين
ئەوان دزى و گەندەلینە.

ھ – زيىدەبيژى:

زيىدەبيژى مەزنكرنا تشتيە. ئەڤ زيىدەبيژيە بەھايەكى ددەتە ئەوان
ھزريىن دەينە پيشكىشكرن. ديسان بازنى بابەتى بەرفرەھدكەت. وەكو:

– پين ئەوان ب چاڤن.

– بەژنا ئەوى، بەژنا سپينداريە.

– ترۆمبىلا ئەوى وەكو بريسيى دچيت.

– ئەوى ھند ئاخفت، ئەم ژ گوھان كرين.

– مالا ئەوان يا ل بەرپەرين ئەسمانان.

۳ – لادانا بنەمايى گونجاني (پەيوەندى):

ل ئەوى دەمى لادان د بنەمايى گونجانيدا پەيدادبيت، ل دەمى ئاخفتن
گونجاي نەبيت، ل گەل پيدڤياتيا گوتنى. وەكو:

۱ – تۆ ھەز ژ دەستھەلاتى دكەي؟

ب- ئەفرۆ ئەز دى چمە وەرزشى.

د ئەقى نموونه يا ل سەريدا (ب)ى بنەمايى گونجاني يى بەزاندى،
چونكى بەرسقا ئەوى ل گەل بەرسقا (أ) گونجاي نينه.

۴- لادانا بنەمايى شيوان:

لادانا ئەقى بنەمايى د ئەقان(۴) خالاندايە:

۱- ل دەمى مژدارى(تەمومژى) د گوتنىدا ھەبىت:

تەمومژىيا واتايى، ئىك ژ ئەوان خالىن گرنگە، ئەوين لادانى د بنەمايى
شيوانيدا پەيداىدەكەت، ئەق تەمومژىيە دبىتە ئەگەرى ھندى دەرپرېنن زمانى
پتر ژ واتايەكى ھلبگريت و پتر ژ پاقەكرنەكى بۆ ئەوان دەرپرېنان بەيتە
ئەنجامدان. وەكو:

- ئەق رۆژە چەندا خوشە.

د پستەيا (ئەق رۆژەيا خوشە)دا. تەمومژى ب پىكا پەيڤا(خوش)
پەيداىدەكەت، كو بوويە ئەگەر لادان د بنەمايى شيوانيدا پويىدەت.

۲- دەمى گوتن يا ئاشكەرا نەبىت:

أ- ئەو چەوا ترۆمبىلى دھاژۆت؟

ب- بريسسيە.

د نموونه يا ل سەريدا، (ب) بنەمايى شيوانى يى بەزاندى، ژ بەركو
(ب)ى بەرسقا (أ) ب پاستەوخو نەدايە، بەلكو ب نەپاستەوخويى بۆ
دياركرىە، ئەو گەلەك بلەز دھاژۆت.

۳- ل دەمى درېژبرى د گوتنىدا ھەبىت:

أ- ئەو مامۆستايەكى چەوانە؟

ب- ئەو مامۆستايە وانەيى گەلەك باش دبىژت و قوتابى ھەمى ژى پازينە
و گەلەكى زيرەكە.

د ئەقى بەرسقدانا ل سەريدا، درېژبرى د بەرسقا (ب)دا ھەيە، چونكى
ب تنى دشىيا بىژت، زيرەكە، بەلى (ب)ھاتىيە و بەرسقا خو درېژكرىە، لەوما
لادان د بنەمايى شيوانيدا پەيداكرىە.

٤- ل دەمی گوتن یا پیکوپیک نەبیت:

هەندە کجاران کەرەستەن گوتنی ب پیکوپیکی ناھێنە گوتن. وەکو
پیکونەپیکیا پێزکرن پویدانان، پەنگە ((ئاخێوەر بە مەبەستی گالته کردن
روداوەکان تیکەل بەیەکتەر دەکا لە روی پێزکردنەوه)) (سروە فیصل عزیز، ٢٠١٠،
٦٣). وەکو:

- مەحازەرە تەواو بوو و قوتابی دەرکەفتن پاشی من وانە گوت و من
نافین ئامادەنەبوویان خواندن.

ر- یاسایین سەربار و زێدە بۆ بنەمای هاریکارییی:

بنەمای هاریکاری یی گرایسی گەلەك پەخنە لی هاتنە گرتن و
دەرگەهەك بەرفەرە بۆ پیشکەفتنا پراگماتیکا زمانی قەکر، کو ژمارەیهك ژ
زێدەکران هاتنە پیشنیارکرن و هەندەك راستفەکرن تیدا هاتنە کرن، ئەقە
هەمی ب ئارمانجا پیشکەفتنا هندی بوون، داکو بەرسقا مەسەلین دی بدەت
و ئەو نویاتییین د زۆرربەیا زانستین دیدا دیاربووین و هەمی ئەو کارین
پەخنە ل گرایسی گرتین، بۆ هندی دچن، کو نمونەیا دانوستاندنی ئەوا
گرایسی پیشکیشکری، گەلەك ژ پەفتارین پۆژانەییین ئاسایی ب گرنگیفە
بەرچاڤ وەرەدگرت، ئەوین وە ل واتایی دکەن، کو پترلیبھیئت، ژ ئەوا ئەوی
گرنگی پیدای. زێدەباری ئەوی چەندی، کو ئەوی گرنگی ب لایەنی پێزگرتنی
نەدایە، بەلکو ب تنی گرنگی ب لایەنی ئاگەهەدارکرنی د دانوستاندنیدا
دایە (العياشي أدراوي، ٢٠١١، ١١٧-١١٨).

ئەو پەخنەییین بۆ گرایسی هاتینە ئاراستەکرن، نەبوونە پێگرد پیکا
نەگوتنا دەربرینا ئەویدا ئەوا دبێژیت: "گەلەك جۆر بۆ یاسایین دییین جوانی
و جفاکی و پەوشتی هەنە، بۆ هندی داکو مروڤ د ئاخفتنا خۆدا یی خودان
پێز بیت و داکو پتر دانوستانکار د دانوستاندنن خۆدا ل دویف بچن و ئەقە
هەندەك واتایان ددەن، کو بەری هینگی نەهاتینە دیارکرن". ئەقجا ل سەر
ئەوی بنەمای دبێژیت: گرایسی گرنگی ب هەمی ئەوان لایەنان نەدایە، ئەوین
د دانوستاندنیدا هەین، ژ بەر هندی پەخنە ل گرایسی هاتە گرتن (العياشي

أدراوی، ۲۰۱۱، ۱۱۸). ژ ئهوان بنه مایین هاتینه زیده کرن ل سهر ئهوا گرایسی
پیشنیارکری، ئهف بنه مایه نه:

۱- بنه مایئ خوشکرنا ئاخفتنی:

ئهفه بنه مایئ دوویئ یئ پراگماتیکیه، کو دانوستاندن ل سهر دهیته
ئاڤاکرن. ئهف بنه مایه ژ لایئ پوبین لایکوفیه د وتارا ئهوی یا ب ناڤودهنگدا
ئهوا ب ناڤئ (لوجیکی پیزگرتنی) هاتییه به لاکرن و ئهفی بنه مایئ ب ئهفی
رهنگی دادریت: "بۆ هندی داکو خودان ریز بی". د ئهفی بنه مایدا دڤیت
ئاخفتنکه ر و گوهدار پیگیر بن ب ههڤکاریئ د ناڤه را خودا ژ بۆ ب جههینانا
ئهفی ئارمانجئ، کو ژ بهر هندی به شداری د ئاخفتنیدا دهیته کرن. ژ
پیگیریئ خوشکرنا ئاخفتنی پیدڤییه گریدانه ک ب پیگیریئ
ئاگه هدارکرنیقه هه بیت و بنه مایئ خوشکرنا ئاخفتنی بۆ سی بنه مایئ دی
هاتییه دابه شکرنا (العیاشی أدراوی، ۲۰۱۱، ۱۱۸ - ۱۱۹):

أ- بنه مایئ خو زالنه کرن: خو سهر گوهداری نه سه پینه.

ب- بنه مایئ گومانکاری: وه ل گوهداری بکه، ئه و خو ب ههلبژارتنی
پابیت.

ئهف بنه مایه وه ل ئاخفتنکه ری دکهت، خو دوبریخت ژ شیواژین
دهرئخستن و رافه کرنئ، به لکو شیواژین پرس بکاربهینیت و پیکئ بدهته
گوهداری ئه و بریاران بدهت. وه کو: ئه گهر ته بڤیت تۆ ئهفی پۆمانئ بخوینی
یان گه له کا باشه تۆ ئهفی پۆمانئ بخوینی.

ج- بنه مایئ خوشه ویستیئ: هه تاکو قیان و خوشه ویستیئا گوهداری
دیارببیت، پیدڤییه ل سهر ئاخفتنکه ری سهره ده رییه کا وه کههڤ ل گه ل
گوهداری بکهت و ئهفی سهره ده ریئ چ گرنگیا خو نابیت، ب تنئ ئه گهر پله
و پایه یا ئاخفتنکه ری پتر بیت ژ یا گوهداری یان هه مان پله و پایه هه بیت.

۲ - بنه مایئ پوو ب پوو بوونی (التواجه):

ئهف بنه مایه بنه مایئ سییییه، کو دانوستاندن پی دهیته ئه نجامدان،
ئهفه ژئ بنه مایه کی پراگماتیکیه، کو ژ لایئ براون و لیڤنسنیقه هاتییه

دياركرن و ب ئه قى شيوه ى هاتييه دارشتن: "داكو به رامبه ى كه سه كى دى رابوه ستي". ئه ق به نده گرئداى دوو تيگه هانه، يا ئىكى، تيگه هى پوييه (الوجه)، ئه وژى برىتييه ژ خواهيه تيا (ذات) كه سى، ئه و ب پىكا ئه وى، به هايى مروفى يى جفاكى دهئته دياركرن و ئه قه ژى دبىته دوو جور: پوييه ك يى ئه ريئيه و پوييه ك يى ئه ريئيه، يى ئه ريئى د رازينه بوونىدا دهئته ده ستنيشانكرن، به لى يى ئه ريئى ب ده ستقه هينانا دانپيدانا كه سى رادبىت. ب ئه قى چهندي دانوستاندن ئه و بواره، كو تيدا دانوستانكار هه ولدده ت پويى خو بپاريزيت بو پاراستنا پويى گوهدارى خو. به لى تيگه هى دووى گرئدايه ب گه فكريئقه (العياشي ادراوي، ۲۰۱۱، ۱۲۰). هه ر وه كو د ئه قى نمونه ييدا ديار دبىت:

– ئه م دى كونن مشكان ل هه وه كه ينه قه يسه رى.

ئه ق پسته يا ل سه رى، د بنه رتدا راگه هانده، به لى ژ لايى ئه ركيقه گه فه يه.

۳– بنه مايى ئه و په ر پيزگرتن (التأدب الاقصى):

ئه ق بنه مايه ژ لايى حيفرى ليجيغه د كتيبا ئه ويدا ئه و ب ناقي بنه مايين پراگماتيكي هاتييه ئامازه پيكرن. ئه وژى وه كو ته مامكه ره ك بو بنه مايى هاريكاريى و د دوو شيوه ياندا به رچا قذكه ت، ئيك ژ ئه وان ئه ريئيه و يى دى ئه ريئيه:

– ئاخفتنا بى پيز كيم بكه.

– ئاخفتنا ب پيز زئده بكه (العياشي ادراوي، ۲۰۱۱، ۱۲۱).

ژ هه ژيه بيزين، بنه مايى پيزگرتنى د ئاخفتنىدا زوربه يا جاران به روقاژى به رچا فكرنا بنه مايى هاريكارييه، ئه قه ژى دبىته ئه گه ر (به شدارى ئاخفتنى) بنه مايى هاريكاريى به زينيت (شاهر الحسن، ۲۰۰۱، ۱۷۴). هه ر وه كو د ئه قى نمونه يا ل خواريدا ديار دبىت:

أ– ئاخفتنكه ر: وه ره بچين، پاچان بخوين.

ب– گوهدار: زورسوباس، من فشارا خوينى يا هه ي.

د پسته يا (ب) دا، گوهدارى ب پړژفه بنه مايي هاريكاريي به زاندييه،
چونكى (ب) ل جهي هندى بيژيت، نه ز نه شيم بهيم، نه وى وه سا بو (أ)
دياركريه، كو خوارنا پاچه يان دى كاريگه ريي ل ته ندروسييا نه وى كه ت.
نه ف بنه مايي ل سه رى دابه شى ياسايين خودان دوو شيوه يين نه ريي و
نه ريي دبیت. ليچ دبيني، نه ف مه دویر دئخن، كو نه م بكه فينه د ململانيدا
يان بينه پيگر بو هاريكاريي و نه و ياسايه ژى نه ف نه (نورالدين اجعيد، ۲۰۱۲،
۱۵۳-۱۵۶):

- ياسايي پويخوشيي:
- أ- خوساره تا كه سى (الغير) كيّمبكه.
- ب- فايد هكرنا كه سى زيده بكه.
- ياسايي ميهره بانيني:
- أ- فه يده كركنا خودى (الذات) كيّمبكه.
- ب- خوساره تكرنا خودى زيده بكه.
- ياسايي ب باشى دانانى:
- أ- سه رزه نشكرنا كه سى كيّمبكه.
- ب- په سن (مدح) كه سى زيده بكه.
- ياسايي خوشكاندنى:
- أ- په سنا خودى كيّمبكه.
- ب- سه رزه نشكرنا خودى كيّمبكه.
- ياسايي پيكره قتنى:
- أ- جوداهييا خودى و كه سى كيّمبكه.
- ب- وه كهه فييا خودى و كه سى زيده بكه.
- ياسايي ميهره بانى نواندنى:
- أ- ژيكدويركه قتنا خودى و كه سى كيّمبكه.
- ب- ميهره بانى نواندنا خودى و كه سى زيده بكه.

لیچ بؤ هندی دچیت، کو ئەڤ یاسایین ل سهری وه کو پلانه کینه، کو ههر تشته کی دوبردن خیت، ئەوین دبنه کۆسپ و گرفت بؤ هاریکارییی یان ل ده می به ری مروقی دده ته ململانی، کو بنه مایی ئەو پهر پیزگرتن ل سهر بنه مایی هاریکارییی دهیته پیشکیشکر ل ده می نه گونجان و تیگنه گه هشتن د ناڤه را ئاخفتن کهری و گوهداریدا دروستدبیت، چونکی ئەڤ بنه مایه ب پاراستنا په یوه ندییین کۆمه لایه تی رادبیت، کو ئەڤه ژی مه رجی هاریکارییییه، به لی پشتی (ته ها عه بدولره حمان) پیداچوونا ئەڤان یاسا و بنه مایان کری، دیت کو هندک بۆشاهی هه نه، کو گازنده ژیدکر، ئەڤه بوو ئەگه ر ئەوی پالبدته، کو بنه مایه کی پیشنیاریکه ت، داکو ئەڤی بۆشاهییی بگریته، کو ب "بنه مایی جیبه جیکرن و بهرچاقوه رگرتنا راستی و وه فادارییی" دهیته ناڤکر، کو ب ئەڤی شیوه یی ل خواری داریتییه:

– ئەوی گوتنی نه بیژه ئیکی دی، کو ژ ته نه هیته باوه رکر (العیاشی أدراوی، ۲۰۱۱، ۱۲۲ – ۱۲۳).

گرنگیا ئەڤی بنه مایی د هندیدایه، کو ب دوو ره گه زان رادبیت، کو ههر دوو ته مامکه ری ئیکن: یی ئیکی: "ڤه گوهاستنا گوتنییه" ئەوا گریدای ب لایه نی راکه هاندنیڤه ژ گوتاری، به لی یی دووی: "کارکر نه ب گوتنی"، کو گریدایه ب لایه نی خوشرنا ئاخفتنی. ژ بنه مایی جیبه جیکرنی ژ ره خی ئەوی یی راکه هاندنیڤه، کۆمه کا یاسایین ته واو دهینه دابه شکر، ئەوژی ئەڤه نه (العیاشی أدراوی، ۲۰۱۱، ۱۲۳):

۱– پیدڤییه ئاخفتن بؤ داواکهری، پی داوا هندی بکه ت، یان بؤ هینانا مفایی بیت یان بؤ پالدا نا زیانی بیت.

۲– پیدڤییه کورته رییی د ئاخفتنییدا بکاربهینیت، ئەوژی ل دویف پیدڤیاتییا ئەوی.

۳– پیدڤییه ئەوی په یقی هه لبرئیریت، ئەوا مفای د ئاخفتنییدا ژی دبینیت.

۴– پیدڤییه په یقی ل جهی ئەوی یی دروست بکاربهینیت و نه هیلیت ئەو دهلیڤه ژ دهستی بچیت.

ژ هژیه بیژین، ئەق یاسایه کۆمفە کرنن ژ بنه مایی هاریکاریی و بنه ماییین ئەوی، کو یاسایی ئیککی ل جهی بنه مایی هاریکاریی دهیت، کو تیدا مه رجه ئارمانج ژ ئاخفتنی بهیتە دهستنیشانکرن و یا دووی ل گهل بنه مایی په یوه ندییی دگونجیت، ئەوا بۆ هندی دچیت، کو پیدقییه بۆ هه ر جهه کی گوتنه ک هه بیت، به لی یا سیی نواندنا بنه مایی چه ندیتی دکهت، کو تیدا دقیت ئاخفتنکه ر بۆ گه هاندنا ئارمانجی پیدقییه ره چاقییا کیم و زیده هیی بکهت، به لی یاسایی چاری ل جهی بنه مایی شیوازی دهیت، کو مه رجه تیدا ره چاقییا دروستی و پیکوپیکیا په یقان بهیتە کرن (نورالدين اجعید، ۲۰۱۲، ۱۵۸):

به لی بنه مایی جیه جیکرنی ژ ئالیی ئەوی یی خوشکرن ئاخفتنی، یاساییین گریدای ب مه به ست و راستی و وه فاداریییقه ژێ دابه شده بن (العياشي أدراوي، ۲۰۱۱، ۱۲۳).

۶- کرده یی ئاخفتنی-Speech acts :

أ- چه مکی کرده یی ئاخفتنی:

ئەجامدانا قه کۆلینی ل دور کرده یی ئاخفتنی ب بناغه و کرۆکی قه کۆلینا پراگماتیکا زمانی دهیتە هژمارتن، چونکی پراگماتیک ل دهستپیکا په یدابوونا خو، هاوواتا بوو، بۆ کرده یی ئاخفتنی (علي محمود حجي الصراف، ۲۰۰۹، ۱۰).

زمان ب تنی نواندنا واقعی ناکهت، به لکو ب دروستکرن په یوه ندییان د ناڤه را هاوبه شی ئاخفتنی د پادبیت، هه روه سا د ناڤه را ئەواندا و ئەو گوتنن ئەو به ره مه دهنن و گوتن ب تنی هلگری هه والی نینه، به لکو دچیتە د ناڤ سیتە می زمانیدا (العياشي أدراوي، ۲۰۱۱، ۷۶) و چه ند کرده یه کان ل دویف ده وره به ری ئەجامددهت.

تیورا کرده یی ئاخفتنی به ره ق ئەوی دووپاتیییقه دچیت، کو ده برینین زمانی، ب تنی ناڤه روکا پرووت و هه یی قه ناگوهیزیت، به لکو ل دویف چه ند هوکاره کان دهیتە گوهرین، ژ ئەوانژی ده وره به ره، زیده باری بارودوخ و

هۆکارین دی، کو پۆلی خو د دیارکرن واتا پهیقی و هیژا ئه ویدا هه نه. ب ئه قی چهندی گرنگیپیدان ب ناڤا رستهیی دهیته گوهورین بو لیگه پریان د هه می ئه وان جهاندا ئه وی تیدا بکاربهیته، ب ئه قی چهندی قه گوهاستن ژ ئاماژه یا زمانی بو ئاماژه یا ئاخفتنکهری ب دهستفه دهیته (العیاشی أدراوی، ۲۰۱۱، ۷۹).

کردهیین ئاخفتنی دهیته نیاسین، کو جالاکیه کا دیارکریا په یوهندییه، ده برینی ژ دیتن و ئاره زوویا ئاخفتنکهری دکته، ل ده می د ئاخفت و د هه مان دهمدا کارتی کرنا دیار ل گوهداری دکته (crystal, 1992, 362). تیؤرا کردهیین ئاخفتنی ب وه سفا هندی رادبیت، کا چه وا مروؤ زمانی بو ههره شی، دانا ژقانی، سوپاسی کرنی یان بو ههر کرده کا دییا مرقي دقیت بکاردهینیت (fromkin and other, 2010, 207). چونکی تیؤرا کردهیین ئاخفتنی، بو هندی دچیت، کو بکارهینانا زمانی پیخه مهت ئه نجامدانا کاره کییه. وه کو ههره شه کرن، هه والدان، ئاموژکاری، هه سته ربرین.... هتد. که واته د شیاندايه بیژین، کرده یا ئاخفتنی ئه و چالاکیه ئه و ل ده می مروؤ د ئاخفت، ب ئه نجامدانا کرده یه کی یان چه ند کرده یان رادبیت، کو د ئه نجامدانا په نگفه دانا ئه وی کرده یی کاریگه ریی ل سه ر گوهداری دکته و کارقه دانی ل ده ق په یاد دکته

ژ ئه وان دابه شکرین تیؤرا کردهیین ئاخفتنی پی هاتی، دابه شکرنا سی قولیه د ناڤه را:

۱- پستین راگه هاندن (خه بری)، بو ریکلام و به یاننامه و داخوزنامه و قه گپرا نا چیرۆکان... دهینه بکارهینان.

۲- پستین پرس، ئه ق رسته بو هندی دهینه بکارهینان، کو داخوازا به رسفدانه کا درکاندی ژ گوهداری بهیته کرن.

۳- پستین فه رمان کرنی، ئه ق رسته ئاماژه یی ب هه زا ئاخفتنکهری بو ب جه هیینانا هنده ک کارین ده می دهیته دکته "ئه ق رسته په نگه بو داخوزیکرن و ده رئیخستنا بریار و پیشنیاران... بهینه بکارهینان (محمد محمد یونس علی، ۲۰۰۴، ۳۳).

ب- ئەركىن كردهيىن ئاخفتنى:

كردهيىن ئاخفتنى چەند ئەركىن جفاكى ھەنە. ۋەكو

۱- چىدبىت ئارمانجا ئاخفتنكەرى د كردهيا ئاخفتنىدا، دەرپرینی ژ خوەياتییا خۆ بکەت. ۋەكو لیبورین خواستن و پەشیمانی و پازیبوون و پەتکرن و قایلپوون... ھتد(شاھر الحسن، ۲۰۰۱، ۱۸۳). ۋەكو:

- ئەز پەشیمانم ژ کاری خۆ.

- ئەز پەتدکەم، ھاریکارییا تە بکەم.

- ئەز چ جارین دی، ئەقان کارین ھۆقانه ناکەم.(لیبورین خواستن)

۲- چىدبىت ئارمانجا ئاخفتنكەرى د كردهيا ئاخفتنىدا، كارتیکرن بیت، ل گوهداری، بۆ ھندی داکو ھەلوستەکی ۋەربکریت یان پا و بۆچوونی بگوھۆریت یان بکارەکی دیارکری رابیت(شاھر الحسن، ۲۰۰۱، ۱۸۳). ۋەكو:

- بزانه، ئەف ترۆمبیلە مەکینا ئەوی یارابووی.

ئەف رستە بۆ ھندی دەیتە گوتن، داکو گوهدار ئاگەھدار بیت، کو ئەوی ترۆمبیلە نەکەریت.

- ھەچی بەیتە د ئەفی خانیدا، ئیک ژ ئەوان دمريت.

ئەف رستە بۆ ھندی دەیتە گوتن، داکو پا و بۆچوونا گوهداری بگوھۆریت، کو ئەوی خانی نەکەریت یان کری نەکەت.

ئەو ئەرکی كردهيىن ئاخفتنى د ناف گوتنىدا ئەنجام دەينیت، ژ پروانگەھا ئاخفتنكەریفە، ل دەف ئەوی یا ئاشنايە و دبن كونترۆلا ئەویدا و دەرپرینی ژ مەبەستا ئەوی دکەت، بەلی کارتیکرن ل گوهداری یا ب زەحمەتە پیشبینی بۆ یهیتە کرن و چىدبىت کارفەدانا گوهداری دويربیت ژ ئەوی ئارمانجا ئاخفتنكەرى دقیت، ژ بەر ھندی ئەم نەشیین ب شیۆەکی فەبر ئەفی کارتیکرنی دووپاتبکەین، ھەتا پشتی کارفەدان ل دەف گوهداری دیاربیت (شاھر الحسن، ۲۰۰۱، ۱۸۳ - ۱۸۴).

ج- كردهيىن ئاخفتنى و ئوستن:

تيورا كردهيڻ ئاخفتنى بۆ ئوستنى دزقرىت، كو موحازهراتين خوه ئهوين ل زانكوي هارفر د ل سالا ۱۹۵۵ ز پيشكيشكرين د پهرتووكه كيدا كۆمكرن ب نافي ((چهوان تشت كاريگهري ل په يقان دكه ن)) (محمد محمد يونس على، ۲۰۰۴، ۳۴). ب ديتنا ئوستنى زارافي كردهيڻ ئاخفتنى بۆ ئامازه پيكرنا ئهوى حاله تي گشتي دهيتته بكارهينان، ئهوي ژ ئاخفتنى دهر دكه قيت يان په يدا دبيت (Al-Sulaimaan, 2010, 281).

زمان ل دهف ئوستنى ب تنى ئالافهك نينه بۆ وهسفرن و فهگواستنا هه والى، بهلكو ئالافهكه بۆ ئافاكرنا جيهانى و كارتيكرنى ليكهت، ب ئهفى چه ندى بابته تي فهكولينى ل دور هدى دزقرىت، كا ئه م چ كاري د دهر پيناندا دكهين، كو ژ ئه نجامى ئهفى چه ندى كردهيڻ ئاخفتنى ب دهستقه دهيت (العياشي أدراوي، ۲۰۱۱، ۷۷).

ژ هه ژيه بيژين، فهيله سوّف و زمانفانان هه تا دهوروبه رين ساليڻ پينجيى ژ سه دى بوري د ئهوي باوهريدا بون، كو ئركى رسته يا راگه هاندن ئه وه وهسفا جيهانى بكهت، بهلى پشتى فهيله سوّف ئوستن هاتى ره خنه كا دژوار ل ئه وان گرت و ئهف چه نده ب هه له يا وهسفى نافكر، چونكى ئوستنى گوت هه ر رسته يهك د هه مان دهمدا چه ند كرده يه كان ئه نجامددهت (جاك موشلر وان ريبول، ۲۰۱۰، ۵۶۳).

ئوستنى د قوناغا ئيكى يا هزركرنا خوڊا، ب جوداكرنا هه ر دوو زارافين (وهسف) و (ئه نجامدان) ئ پابوو و دياركر، كو رسته يا وهسفى ئه و رسته يه ئه وا ب وهسفرنا پويدانه كى يان حاله ته كى پادبيت، بىي كرده يه كى ئه نجامددهت “بهلى رسته يا ئه نجامدانى (انجازى)، ئه و نينه ئه وا فهيله سوفين ته قلیدی بۆ چووى، كو يا قالايه ژ واتايى، بهلكو ئه و رسته نه ئه وين گوتن و كرده يه كى د هه مان دهمدا ئه نجامددهت. ديسان ئوستنى ب ريكا پيفه رين جهى و گوتنى (معاير مقامية و مقالیه) جوداهى د ناقبه را دوو جورين رسته ياندا كر (رسته يا وهسفى و رسته يا ئه نجامدانى) (العياشي أدراوي، ۲۰۱۱، ۸۲):

۱- پېښه رېښ گوتنې: گرنگي يې ب لايي فوړمې دده ت و خو ل سهر دسه پښت، هه تاكو پرسته بښته ژ جوړي ئه نجامداني، ئه وژي د ئه ټان خاليڼ ل خواريدا:

أ- دقيت د پرسته يدا كار هك ژ جوړي ئه نجامداني هه بيت. وهكو: فهرمان، نه هيكرن... هتد.

ب- پيدفييه دهمي كاري، دهمي ئاخفتنكهرې بيت، واته دهمي نهو بيت.

ج- پيدفييه ئاخفتنكهرې پرسته يي، كه سي ئيكي يي تاك بيت.

د- پيدفييه د پرسته يدا بكه ر يي ديار بيت.

۲- پېښه رېښ جهي: ئه څه ژي دابه شي دوو به شان دبیت:

أ- دووانييا راستي و نه راستي ل بهرام بهر سهر كه څتن و سهر نه كه څتنې: ئوستن د ئه څي بواريدا جه ختي ل سهر هندي دكه ت، كو پېښه رېښ(راستي و نه راستي) ب تني پرسته يا وه سفي ب خوځه دگريت. ئه وژي ل ئه وي دهمي، دي يا راست بيت، ئه گهر هه څچه شتنې (مطابقة) د ناقبه را ئه وي و ئه وي تشتيده هه بيت، ئه وي وه سفدكه ت و يا راست نابيت، ئه گهر پيچه وانه ي ئه وي چه ندې بيت(العياشي أدراوي، ۲۰۱۱، ۸۳).

بؤ نموونه پرسته يا (هيړش دكتور ه.) ئه څ پرسته ل ئه وي دهمي دي يا راست بيت، ل دهمي هيړش د واقعيدا دكتور بيت، به لي ئه گهر هيړش د واقعيدا دكتور نه بيت، ل ئه وي دهمي ئه و پرسته يا راست نابيت.

به لي پرسته يا ئه نجامداني ملكه چي پېښه رېښ(سهر كه څتن و سهر نه كه څتن) ييه و ب پشت به ستن ب ئه څي پېښه ري، ئه م دي جوداهييي د ناقبه را دوو جوراندا كه ين، ئه وژي ئه څه نه:

- پرسته يا ئه نجامداني يا خودان پابه نده كا بهيژ.

- پرسته يا ئه نجامداني يا خودان پابه نده كا بيهيژ.

يا ئيكي د ئه نجامدانا خودا ملكه چي نه ريتيڼ په وشه نبيريښ دياركري دبن. بؤ نموونه پرسته يا (من تو بهرداي.) هه تاكو ئه څ پرسته يه يا سهر كه څتي

بیت، دڦیت ئهوی دبیزیت، زهلامی ئهوی ژنی بیت و ئهڤ گوتنه ژی دڦیت بهرامبه ردادوهران بهیتته گوتن“ بهلی جورئ دووی ژ پسته یا نهجامدانی ملکه چی کوتین(قید) پهوشه نیریین دیارکری نابیت. هر وهکو دهیتته گوتن:(ئه ز ته وسیه دکه م، ئه و پاره یین من هین، بو کورئ من یی مه زن بیت.) ئهڤ پسته یا هه تاکو یا دروست بیت، ئه و بهسه کو تیگه هی ته وسیی د ناڤ گروپه کا زمانیدا ل سهر ئاگه هدار بن(العياشي أدراوي، ۲۰۱۱، ۸۳ - ۸۴).

ب- دووانیا گوتن و نهجامدانی:

ئوستن جوداهیی د ناڤه را پسته یا وهسفی و پسته یا نهجامدانی دکه ت و دیاردکه ت، کو یا ئیکی گوتنه بهلی یا دووی د هه مان دهمدا گوتن و نهجامدانه. ب دهربرینه کا دی، ئه و که سی پسته یا وهسفی دبیزیت، ئه و ب تنی گوتنه کی دبیزیت، بهلی ئهوی پسته یه کا نهجامدانی دبیزیت، ئه و د هه مان دهمدا گوتن و کرده یه کی به ره مه دهینیت. ب ئهڤی چه ندی د شیاندا نینه د پسته یا نهجامدانی جوداهی د ناڤه را گوتنا کرده یی و نهجامدانا ئه ویدا بهیتته کرن(العياشي أدراوي، ۲۰۱۱، ۸۴).

هر د چارچوڤی کرده یین ئاخفتنی د، ئوستنی جوداهی د ناڤه را کرده یین زانیاری ل گه ل و کرده یین زانیاری ل پشتدا کر، ئه وژی ل ده می ئه م تشته کی د ناڤ کرده یا زانیاری ل گه لدا دبیزین، کو ل ڤیری ئه م زانیاریان بو ئارمانجه کا دیارکری بکاردهینین، ب ئهڤی چه ندی ئه م کرده یه کا زانیاری ل پشت ب ده سته دهینین.

ب دیتنا ئوستن کرده یین ئاخفتنی ژ ئه فان جورین ل خواری پیکده ییت:

۱- حوکمدان: ئهڤ کرده یه د ناڤه رۆکا خوڤا دانا ئه حکامانه ل سهر

که تواری، ئانکو حوکمی ل سهر تشته کی یان پویدانه کی پادگه هینیت.

وهکو: حوکمدان، په سنکر، شروڤه کرن، پۆلینکر و ږاڤه کرن.

۲- بریاردان: ئهڤ کرده یه گریدای ده ریڅستنا بریارانه. وهکو فه رمانکر،

داخوازکر، ئاموژگاریکر، داوا لیبورینکرنی،... هتد.

۳- په پیمانېدو: نه ژورده په نامه دهی ب پېگړکړنا ټاڅتنکهری ب
نه نجامدانا کاره کی دده ت، هر وه کو نه و کرده پوهنکړنه ک بیت، ل
دور دیتن و ناره زوویا ټاڅتنکهری. وه کو: به لئېندان، سویندخوارن،
پژدېوون...

۴- په فتار: نه څه ژی گړیدای کارڅه دانایه به رامبه ر په فتاری که سین دی
یان به رامبه ر پویدانې ب نه وانځه گړیدای بن. وه کو: ئیعتیزارکړن،
سوپاسیکړن. پېشوازیکړن، داشورین...

۵- پوهنکړن: نه څه ژی بو پېشکېشکړنا تیگه هان و ئاشکه راکړنا بکارهینانا
په یقان و دیارکړنا ژیدهران دهیته بکارهینان. وه کو: دوپاتکړن،
په تکر، پازیبوون، چه سپاندن... (نعمان بوقرة، ۲۰۰۹، ۹۰).
ب دیتنا ئوستنی کومه کا مه رجان هه یه، کو دقیت بهینه په چاڅکړن،
داکو کرده یا ټاڅتنی سه رکه قتنی ب خوڅه بینیت:

۱- پیدقییه که سین پشکدار د کریارا گه هاندنا زمانیدا هه بن، نه وژی د ناف
ده وروبه رین دیارکړیدا.

۲- پیدقییه بارودوخ یی گونجای بیت و به شدارین ټاڅتنی پازی بن ل
سه نه و دبېژن.

۳- پیدقییه کرده یا ټاڅتنی ب شیوه یه کی راست ژلای هه می
به شدارانځه بهیته نه نجامدان.

۴- دقیت ل ده څه هاوبه شین ټاڅتنی نیازا نه نجامدانا کرده یی
هه بیت (العياشي أدراوي، ۲۰۱۱، ۸۴).

ج - کرده یین ټاڅتنی و سیرل:

پشتی ئوستنی، جون سیرل و هنده ک زانایین دیپین پراگماتیکي نه څ
تیوره ل سالین (۷۰) و (۸۰) پېشقه بر. ب دیتنا نه څی تیوری ل ده می
ټاڅتنکهر د ټاڅقیت نه و د راستیدا تشته کی رادگه هینیت یان بریاره کی
دده ت یان فرمانه کی یان په تکرکی یان داخوازیه کی یان سوزه کی یان

سوپاسییه کی یان لیبورینه کی یان هوشاریه کی ددهت (محمد محمد یونس علی، ۲۰۰۴، ۳۴).

ب دیتنا سیریلی کرده یین ئاخفتنی دابه شی ئه فان جورین ل خوارئ دبن:

۱- نواندن: نواندنا حاله ته کییه ژلایئ ئاخفتنکه ریقه، ئه فجا چ ئه و حاله ته راست بیت یان دره و بیت. شانازی و نه رازیوون و وازهینان... دچنه د ناڤ ئه فی جورئ کرده ییدا.

۲- فه رمان کرن: د ئه فی جورئ کرده ییدا ئاخفتنکه ر پیکولی دکه ت، فه رمانئ ل گوهداری بکه ت بو ئه نجامدانا کاره کی، ژ کرده یین ئه فی جورئ: (داخواری، فه رمان، ئاموژگاری، پیدان، پرس...) ن.

۳- پیگیریکرن: ب دیتنا سیریل پیگیریکرن ئه و تشتن، کو نابیت سه ریچییا ئه وان بهیته کرن و پیگیریکرن ئه و کرده یین ئه نجامدانینه، کو ئاخفتنکه ری پیگیردکه ن بو ئه نجامدانا کاره کی داهاتی. ژ کرده یین ئه فی جورئ: (سویندخوارن، گه فه کرن (هه ره شه کرن)...) ن.

۴- هه سته رپرین: ئه ف کرده ییه ده رپرینی ژ حاله ته کی سایکولوجیئ تایبته دکه ت، کو مه رجین دلسوژی تیدا هه بن، کرده یین ئه فی جورئ: (سوپاسیکرن، پیروژباهیکرن، پیشوازیکرن...) ن.

۵- راگه هاندن (به لافکرن): کرده یا سه رکه فتی ل فیئرئ ئه وه، کو واتا و دورهیلی پیکفه گریدده ت. ژ کرده یین ئه فی جورئ: (ئاگه هدارکرن، سوژدان (به لئندان)...) ن (فرانسواز ارمنیکو، ۱۹۸۶، ۶۶ - ۶۸).

سیرل سی پیفه ران بو ژیکجودا کرنا ئه فان هه ر پینج جورین کرده یین ل سه ری دیاردکه ت، ئه و هه ر سی پیفه ر ئه فین ل خوارینه:

۱- ئارمانجا ئه نجامدایی بو کرده یا ئاخفتنی و د شیاندایه مه به ستین گه هاندن و پراکتیکیین ئه نجامدایی بهینه سالوخرن، ئه وین ئاخفتنکه ره ک د ناڤ ئاخفتندا خوڤا بکاردهینیت و سیرل ئه فی لایه نی ب گرنگترین سیما و تایبیه تمه ندیی ژیکجودا کرنی ده ژمیریت.

۲- هه‌لویستی ده‌روونی، ئه‌وی ئاخفتنکه‌ر ب کرده‌یین ئاخفتنی
ده‌ربرینی ژئی دکه‌ت و ژ هه‌لویستین ده‌روونی، وه‌کو: ئاره‌زۆ، مه‌به‌ست،
بۆچوون، لیبورین خواستن، تۆره‌بوون...هتد.

۳- ئارسته‌یا وه‌که‌ه‌قیی د ناڤه‌را په‌یڤان و پرویداناندا. ئه‌ڤ پیڤه‌ره
زیده‌تر ب پیکا نمونه‌یان دی پوه‌نبیت، ئه‌گه‌ر ئاخفتنکه‌ره‌کی کرده‌یه‌کا
نواندن یان فه‌رمانکرن بیژیت، پیدڤیه‌ پرویدان به‌ینه‌ گوه‌رپین ل دویڤ ئه‌و
کرده‌یا زمانی(واته‌ په‌یڤ) ئاماژه‌یی پی دکه‌ن.

د- جوړین کرده‌یین ئاخفتنی:

ب شیوه‌کی گشتی کرده‌یین ئاخفتنی دبنه‌ دوو جوړ، ئه‌وژی بریتینه‌ ژ:

۱- کرده‌یا ئاخفتنی یا راسته‌وخۆ:

د کرده‌یین ئاخفتنی یین راسته‌وخۆدا مه‌به‌ستا ئاخفتنکه‌ری ب
ئاشکه‌رای دیاردبیت، ئه‌ڤجا چ ب پیکا پسته‌یا راگه‌هاندن یان پرس یان
فه‌رمانکرن بیت. ب واتایه‌کا دی د ئه‌ڤی جوړی کرده‌ییډا ب پیکا فۆرمی
پسته‌یی مه‌به‌ستا ئاخفتنکه‌ری ئاشکه‌را و دیاردبیت. وه‌کو:

پسته‌یا راگه‌هاندن: نه‌خیر ئه‌و هات، ئه‌ز نابیژم. (نه‌فیکرن)

پسته‌یا پرس: بۆچی ته‌ ئه‌و کوشت؟ (پرس)

پسته‌یا فه‌رمانکرن: ژ که‌رما خۆ ترۆمبیلی بهاژۆ. (داخوازی)

هه‌ژی گوتنییه‌ بیژین، مه‌رج نینه‌ په‌یوه‌ندییه‌کا راسته‌وخۆ د ناڤه‌را
جوړین پسته‌یان و فۆرمی پسته‌ییډا هه‌بیت (أف.ار.بالم، ۱۹۸۵، ۱۹۲). ب
واتایه‌کا دی چیدبیت فۆرمی رستی پرس بیت، به‌لی ب واتایا راگه‌هاندن
به‌یت. گوه‌دار ژئی ئه‌ڤی واتایی دی ب پیکا ئه‌وی ده‌وره‌به‌ری زانیت، ئه‌وی
ئو پسته‌ تیدا هاتییه‌ گوتن. وه‌کو د ئه‌ڤی پسته‌یا ل خوازیډا، کو فۆرمی
پسته‌یی پرسه‌، به‌لی ل دویڤ ده‌وره‌به‌ری دشیّت ب واتا راگه‌هاندن به‌یت:

- د ئه‌وی شه‌ریدا چهنه‌ مروڤ هاتنه‌ کوشتن؟

۲- کرده‌یا ئاخفتنی یا نه‌راسته‌وخۆ:

د کرده ییښ ئاخفتنی ییښ نه راسته وخوځا، مه به ستا ئاخفتنکهری ب پیکا
 فوړمی پسته یی ديارنابیت، به لکو ب پیکا ئاوازه و ده وروبه ری دیاردبیت،
 ئه فجا چ ئه و پسته (راگه هاندن) یان (پرس) یان (فرمانکرن) بیت.
 ((به زوری مه به سستی قسه کهر(ههره شه کردن، هه والدان، پیروزیایی
 کردن، پوژش هیښانه وه... هتد) له پیگه ی کرده ی قسه یی ناراسته وخوځه
 ده رده برپی)) (به کر عومر علی مه عروف، ۲۰۰۰، ۸۴). د شیانندانایه کرده ییښ
 نه راسته وخوځی ییښ هر ئیک ژ پسته ییښ: (راگه هاندن) یان (پرس) یان
 (فرمانکرن) ی ب ئه فی پهنگی ل خواری بده نه نیاسین:

۱- کرده ییښ پسته یا راگه هاندنی:

پسته یا راگه هاندن، ل دویف ئاوازه و ده وروبه ری بو چنه د مه به ستان
 دهیته بکارهینان. وهکو:
 ۱- گله وگازنده^(۱):

وهکو:

- ته هه می کوشتن.

- ته هاریکاریا تیروری کر.

۲- رازینه بوون:

وهکو:

- ئه و هر ل گهل بابی خو نا ئاخفتیت.

- ئه و هر نفیژان ناکه ت.

۳- پاکانه کرن:

وهکو:

- من چ جاران هه قالینی ل گهل ئه وی تاو نباری نه کریه.

- ئه وی شه فا تیښتی په قای، ئه ز ل ئه وی باژییری نه بووم.

^(۱) گله وگازنده و رازینه بوون نیژیکی ئیکن، به لی جوداهی د ناقبه را ئه واند د هندیدایه ((...))
 له (گله یی) دا (نارپه زایی) ده که ویتته سه ر (وه رگر) به لام له (نارپه زایی) دا مه رج
 نییه)) (عبدالواحد مشیر دزه یی، ۲۰۰۹، ۷۱).

۳- گه فه کرن (هه ره شه):

وه کو:

- ئه ز دى هه ر دوو چاڤين ته ده ر ئيخم.

- ئه ز دى ته كوژم.

۴- نر خاندن:

وه کو:

- ئه ف ترۆمبيله چه ند يا جوانه.

- سيميل خوشترين قه زايه.

۵- تاوانبار کرن:

وه کو:

- ئه وى تيرۆى هينايه كوردستاني.

- به عسى كيميا ل حه له بچه باراند.

۶- توانج:

وه کو:

- دبيزن ميشكى ئه وى يى عيراقيا نينه.

- به نته لونى ته دى كه قيت.

۷- ئاگه هدار کرن:

وه کو:

- ملله تى كورد ب سانه هى ناهيته شكاندن.

- ئه و دوژمنى كوردانه.

۸- په يماندان:

وه کو:

- ئه م دى كوردستاني كه ينه ده وله ت.

- ژ ئيرۆ پيدا ئه ز ل كارين خراب ناز قرم.

۹- گومانده ربيرين:

وه کو:

- ئەز دېيژم، ئەقە ئەو بوو.

- ئەز دېيژم، تۆ مامۇستا بووى.

۱۰- لىيورىن خواستن:

وھكو:

- ئەز چ جاريڭ دى، ئەقان كارڭ ھۆقانه ناكەم.

- ئەز دېيژمە تە من خەلەتییەكا مەزن كر.

۱۱- سەرگەرمكرن:

وھكو:

- مېرخوازهك ب تنى ژى وھكو تە ل كوردستانى نینه.

- مالاتە تۆ ژ ھندى مەزترى، تېگەھشتییىڭ وھكو تە د دنيایى

ھەمییىدا نینن.

۱۲- دوعاكرن:

وھكو:

- ئىنشائەللاھ ئەم دى بینه دەولەت.

۱۳- ھەستدەربرین:

وھكو:

- ئەم داخباربووین بەرامبەر ئەوى دياردەيا ھۆقانه.

- ئەق كارە كارى مروقان نەبوو.

ب- كردهيىڭ پرستەيا پرس:

پرستەيا پرسژى ھەر وھكو پرستەيا راگەھاندنى ل دويڭ ئاوازه و

دەوروبەرى، بۆ چەند مەبەستان دەيتە بكارھينان. وھكو:

۱- گلە و گازندە:

وھكو:

- چەوا تۆ ل گەل بابى خۆ نائاخقى؟

- چەوا تۆ ئەق سالە دەرەچووى؟

- ھيشتا تۆ نەھاتى؟

- ھیشتا تو یی نہ پازی؟

۲- پازینہ بوون:

وہکو:

- کی خزمہ تا باڙیری مه کریه؟

- کیڙ پارتی ھاڙ مه ھهیه؟

۳- پاکانہ کرن:

وہکو:

- مه تیروستی ل میسل دکر یان ھهوه؟

- ئەز بۆ ته دزییان بکه م؟

- کورد دزیکه رن یان ھوین؟

۴- ئاگه ھدارکرن:

وہکو:

- کی شورەش و خەبات پیخەمەت دۆزا کوردی کریه؟

- ئەم ل کیڙی بوین و گە ھشتینە کیڙی؟

۵- گومانده ربیرین:

وہکو:

- ئەز نزانم ھوین دی بنه دەولەت یان نه؟

- کی دبیزیت، ئەوان دزیکریه؟

۶- توانج:

وہکو:

- وھکو بیژییہ ئیکی پەش: تو چەندی سپی؟

- وھکو بیژییہ ئیکی دەرەنە چووی. تو چەوا دبینی، تو دبیزتی تو ئەڤ

سالەڤی بییہ یی ئیکی؟

۷- سەرسورمان:

وہکو:

- چەوا تو چووی سەری ئەوی چپای؟

- ھەۋە چەۋا ئەۋ خانى ھەرقاندا؟

۸- گەفە:

ۋەكو:

- كى دقئىت خوين د ناڤ چۆكىن ئەۋاندا بچىت، بلا بهئىتە د ناڤ ئاڤا

كوردستانىدا؟

- كى دقئىت بىتە ئىتم بلا بهئىت؟

۹- پەيماندا:

ۋەكو:

- مە گوتە ھەۋە، ئەم دى كوردستانى كەينە دۋبەى؟

- ما من نەگوتە ھەۋە، ھەر ھەلبىزرتن دى ھىنە كرن؟

۱۰- پەشيمانى:

ۋەكو:

- زىزبوننا من ژ ئەۋان، ژبلى دلمانى، چ مفايەك ھەبوو؟

- شەپرى چ مفايەك گەھاندە مە؟

۱۱- ئامۆزگارى:

- ئەڤ شەپرى دى مە گەھىنتە چ؟

- نەخويندەۋارى دى چ ل مە زىدەكەت؟

۱۲- داخۋازى:

ۋەكو:

- بۆچى ئەۋان تەسلىمى دادگايى نەكەين؟

- بۆچى ئەم تەلەڤزىۋنەكا زارۋكان بۆ خۆ ڤەنەكەين؟

۱۳- تاۋانباركرن:

ۋەكو:

- بۆچى تە ئەۋ كوشت؟

- بۆچى تۆ ھارىكارىيا دوژمنان دكەى؟

۱۴- نرڤاندا:

وهكو:

- ئەف ترۆمبېلا بېسەروبەر يا تەيە؟

- ئەف خانىيى خوش يى ھەويە؟

پ - كىردەيىن پىستەيا فەرمانكرنى:

فەرمانكرن ب شيوەكى گشتى دىيە دوو جور:

أ - ئاشكەرا: كو ب تنى بۆكەسى دوويى تاك و كۆيە، ئەوژى ل دەمى

نوكة . وهكو(بۆ-بۆن)

ب - نە ئاشكەرا: بۆ ھەمى كەسىن دى دەيت . وهكو(بۆم، بۆيت،

بروات، بۆين، بۆن، بۆن)(قەيس كاكل توفيق، ۱۹۹۵، ۲۸ - ۲۹).

ئەف پىستەژى ديسان ب پىكا ئاوازە و دەوروبەرى، بۆ چەند مەبەستان

دەيتە بكارهينان. ئەفچا چ ئەو پىستە فرمانكرنا ئاشكەرا بيت يان فەرمانكرنا

نە ئاشكەرابيت. وهكو:

۱ - گله و گازندە:

وهكو:

- شەرم ژ بەژنا خو بكة .

- شەرم ژ تەمەنى خو بكة .

۲ - رازينەبوون:

- دقيقت ئەم قوتابىيان پەروەدەبەكەن، نەكو بەرى ئەوان بدەنە

خرابيى.

- شەرمە بۆ ئەوان نەشېن ھاوەلاتيىن خو خودانبەكەن.

۳ - گەفەكرن:

وهكو:

- بەس ئەو بەين، پىن ئەوان بشكىن.

- مللەتەك نەشېت، كوردستانى داگىربەكەت.

- ب چ رەنگان نابيت، ھوين بژين.

۴ - ئامۆزگارى:

وهكو:

- بهري خه لکي بده نه ريکا راست و دروست.
- دقيت ئه م ياسايي بکينه سهروه ر د ناڅ خودا.
- ۵- په يماندان:

وهكو:

- نابيت ئه م بهيلين ئه و جاره کا دی ژ ئيک و دوو بکوژن.
- نابيت ئه و جاره کا دی ژوريي ل خه لکي بيگونه ه بکهن.
- ۶- ناگه هدارکرن:

وهكو:

- دقيت کورد خو بکهنه ئيک.
- دقيت ئه م نه هيلين، ئه و مه فيري بيکاريي بکهن.
- ۷- داخوازي:

وهكو:

- مه دقيت ئه م ببينه دهوله ت.
- مه دقيت دهستي تيروي نه گه هيته مه .
- ۸- پاكانه کړن:

وهكو:

- مه چ جاران نه قيايه شهر بهيته کړن.
- هه وه وه ل مه کر، شه پي ل گه ل هه وه بکهن.
- ۹- تاوانبارکرن:

وهكو:

- دقيت ئه و دانپيداني ب تاواني بکهن.
- نابيت ئه و نه هينه گرتن.
- ۱۰- گومانده رپرین:

وهكو:

- چيدبيت ئه و ببينه ماموستا.

- چىڭدېيىت، ئەو د ئەزموونىدا سەرىكە قىت.

۱۱- سەرسۆرمان:

وھكو:

- ئەو بكوژ بھيىتە ئازادكرن.

- ئەو قوتابى بېيىتە دەرچوويى ئىكەم.

۱۲- توانچ:

- چىڭدېيىت ل قىرى خەلكى دەھ سالى ژى بېنە پرۇفيسۆر.

- پەنگە ل دەھ ھەو زارۇكىن دەھ سالى ژى مەشرۇبى قەبخۇن.

۱۳- ھەستدەربېرىن:

وھكو:

- ب پاستى دقۇت ئەو نەژىت.

- مخابن ئە بھيىتە كوشتن.

۱۴- دوعاكرن:

وھكو:

- يا خودى تۆ ئەوان سەرنەئىخى.

- يا خودى تۆ مە سەر بىخى.

۷- نەرى- Negation:

مەبەست ژ نەرى پەتكىرنا ئەرىيە. وھكو:

- ئەز قوتابىمە.

- ئەز قوتابى نىنم.

- ئەز تىشتى سىپىدەيان دخۆم.

- ئەز تىشتى سىپىدەيان ناخۆم.

د زمانى كوردىدا، چەند مۆرفىمەك ھەنە، تىگەھى نەرى ھلدگىر.

وھكو: (نە، نا، مە، بى، نەخىر، نو... ھتد). بەلى ئەوا ل قىرى بۆ مە گىرنك،

ئەو نەرى گىرنگىيەكا تايىبەت د بوارى واتايىدا ھەيە، كول خوارى دى

باسكەين:

أ- نهري و گريمانا پيشه‌كي:

گريمانا پيشه‌كي هه‌ر وه‌كو هاتييه دياركرن، نه‌و گوتنه، نه‌وا ژ پسته‌يي ده‌يته ده‌رئ‌يخستن. هه‌ر وه‌كو د نه‌في پسته‌ييدا دياردبيت:

- ئازادي كورئ خو قوتا.

گريمانا پيشه‌كي د نه‌في پسته‌ييدا نه‌وه، كو ئازاد يئ بوويه باب.

- ئازادي كورئ خو نه‌قوتا.

نهري د هنده‌ك حاله‌تاندا، گريمانا پيشه‌كي ناگوهورپيت (شاهر الحسن، ۲۰۰۱، ۱۸۹)، هه‌ر وه‌كو د پسته‌يا ل سه‌ري و نه‌في پسته‌يا ل خواريدا دياردبيت:

- ئازاد نه‌زموونين خو گه‌له‌ك دخوينيت.

- ئازاد نه‌زموونين خو گه‌له‌ك ناخوينيت.

د نه‌قان هه‌ر دوو پسته‌ياندا، گريمانا پيشه‌كياا هندئ ده‌يته كرن، كو ئازاد قوتابيه.

ب- نهري و كرده‌يئن ئاخفتني:

كارئ راپه‌راندي - performative ل ده‌مئ د ناف گوتنه‌كي‌دا ده‌يته گوتن، كرده‌يه‌كا ئاخفتني ب جه‌ ده‌ينيت يان نه‌جامدده‌ت (شاهر الحسن، ۲۰۰۱، ۱۸۹)، وه‌كو د نه‌قان نمونه‌ياندا دياردبيت:

- سوزي‌ده‌م ب دروستي كارئ خو جيبه‌جيبكه‌م. (كارئ راپه‌راندن)

- په‌يماني دده‌م خو بكه‌مه يئ ئيكي. (كارئ راپه‌راندن)

ب نه‌ريكرني نه‌ف كاره وه‌كو كارئ راپه‌راندن نامينن (شاهر الحسن، ۲۰۰۱، ۱۸۹)، هه‌ر وه‌كو د نه‌قان پسته‌ياندا دياردبيت:

- سوزئ ناده‌م ب دروستي كارئ خو جيبه‌جيبكه‌م.

د گوتنا ل سه‌ريدا سوزدان يا هاتييه نه‌فيكرن و كرده‌يا سوزداني نه‌ه‌يلايه، به‌لكو كرده‌يا گومانده‌رپريني دگه‌هينيت.

- په‌يماني ناده‌م خو بكه‌مه يئ ئيكي.

د گوتنا ل سهریدا په یماندان یا هاتییه نه فیکرن و کرده یا په یماندانی نه هیلایه، به لکو کرده یا گومانده ربړینی دگه هینیت.

نهریکرن د ئه فان حاله تاندا، خودان واتایه کا پراگماتیکییه، کو گوتنا خودان کرده یه کا راپه راندن دکه ته گوتنه ک کو راپه راندن تیدا نه مینیت (شاهر الحسن، ۲۰۰۱، ۱۸۹)، وه کو د نمونه یا (سوزیددهم ب دروستی کارئ خو جیبه جیبکه م.) و (سوزئ نادهم ب دروستی کارئ خو جیبه جیبکه م.) دا دیاردبیت، کو د گوتنا (سوزئ ددهم...) دا، ئاخفتنکه ر سوزئ ل سهر خو ددهت، کو کیماسیئی د کارئ خو دا نه کهت، ئه وژی ب پیکا کارئ تیپه راندن (سوزدان) ئ، به لی گوتنا (سوزئ نادهم...)، کو تیدا کارئ تیپه راندن نه مایه، به لکو نه ریکرنا سوزدانیه ب دروست ئه نجامدانا کارئ خو، ئه فجا ل فیرئ و د پستین دیین نه رئ تیدا دهیت ل دویف هه لویست و ده وروبه ری هنده ک کرده یئ دی ئه نجامددهن، کو ئه و نینن ئه وین ل گه ل د کارئ راپه راندیدا هین.

ج- نه ری و ئاواز:

ئاواز ل دویف هه لویستی نه ری دیاردکهت، ئه وژی ب پیکا گوهورپنا ئاوازا پسته یئ. هه ر وه کو د ئه فئ نمونه ییدا دیاردبیت:

- نه هیئ دی مری.

ئه ف پسته یا ل سهری ل دویف ئاوازی دوو واتایان ددهت، ئه وژی ئه فنه:

۱- ئه گه ر نه هیئ دی مری. (ئاوازه ئاسوییه)

۲- ئه گه ر به یئ دی مری. (ئاوازه به رزه)

۸- باس و خواص^(۱):

^(۱) باس- Topic: ئه و به شی پستییه، کو به حس لیده یته کرن و ئاسایی زانیارییئن که فن دهر دبیریت، به لی خواص- Focus: ئه وی تشتی ب خو فنه دگریت، کو دهر باره ی باسی دهیت ه گوتن و ئاسایی زانیارییئن نوی ب ده ستفه ددهت (مجید ماشگه، ۲۰۰۹، ۱۱۵). د هنده ک زماناندا جوداهی د ناقبه را ئه فان هه ر دوو دیارداندا د فوپمیدا ب ئاشکه رای دیینه دیارکرن، به لی د گه ل زماناندا ئه ف جیاوازییه ب پیکا هوکاری پسته سازی و فونؤلوجی

نه و زانيارييځن د پستهيدا دهينه پيشكيشكرن، ل سهر لايه نه كي
دياركرينه و به شهك ژ نه في زانيارييځ ب (باس) دهيت و هسفرن و به شي دي
(خواس) ه و زانياري دابه شدينه سهر زانيارييځن كه فن و زانيارييځن نوي و
زيده تر زانياريا كه فن به ري زانياريا نوي د ناف پستهيدا دهيت و زانياريا
كه فن (زانراو) ب باس دهيت نه افكرن^(۲) و زانياريا نوي (نه زانراو) ب خواس
نافداره .

باس و خواس دوو شيونه به بو دابه شكرنا زانيارييځ د ناف پسته سازييدا
(يورجن بافل، ۲۰۰۹، ۲۳۶).

— دوژمن شكه ست.

باس خواس

پيدفييه ئاماره يي ب نه وي چهندي بدهين، كو د ساده ترين پسته يا
پراگماتيكيديا (باس) ل به ري (خواس) ي دهيت، هر وه كو ل ده مي پسته يا
هه والدان بيت، وه كو: ئازاد هات. ئازاد (باسه) و هات (خواسه)، به لي ل ده مي
دانوستاندن د ناقبه را دوو پسته ياندا هه بيت، ل نه وي ده مي جهي خواسي ل
دويش جهي فوري پرسی دهيت گوه ورين. وه كو د نه فان نمونه ياندا
ديارد بيت:

ا-۱- كي هات؟

ب-۲- ئازاد هات. (ئازاد: خواسه و زانياريا نوييه)

ب-۱- ئازاد هات؟

دهيت دهرنيخستن. وه كو گوه ورينا ريزبوننا كه رستان و پاش و پيشكرنا نه وان د رستيديا
و بكارهينانا هيز و ئاوازي (محه مه د معروف فه تاح، ۲۰۱۰، ۳۲۹).
^(۲) پتريا جاران (باس) و (زانياريا زانراو) د ئاخفتنيديا هر ئيك تشتن يان د ئيك كه رسته يديا
كو مدين، به لي جوداهي د ناقبه را (باس) و (زانياريا زانراو) دا ل نه وي ده مي هه ست
پيدهيت كرن، ل ده مي (باس) و (زانياريا زانراو) د دوو كه رسته تين جياوازين پسته ييدا
كومبين. هر وه كو ل ده مي باس نوي بيت و خواس زانراو (كه فن) بيت (محه مه د معروف
فه تاح، ۲۰۱۰، ۳۲۹). وه كو: پوژدا ل هه وارا نازداري هات. پوژدا (باسه و نه زانراوه) و
هه وارا نازداري هات. (خواسه و زانراوه).

۲- ئازاد نەھات. (نەھات: خواسە و زانیارییا نوییە).

دیسان تەکنیکا بکەر دیار و نەدیار پۆلی خۆ د ھەلبژارتنا باس و خواسیدا دبیینیت. د پستەیا بکەر دیار و نەدیارد (باس) ل دەستپێکی دەیت. - ئازادی نەوزاد کوشت. (پستەیا بکەر دیار)

باس

- نەوزاد ژ لای ئازادیفە ھاتە کوشتن. (پستەیا بکەر نەدیار)

باس

دیسان پێزمان دشیئت دابەشبوونا زانیارییان بگووڤریت (محەمەد مەعروف فتاح، پێبازین سینتاکسی، ۲۰۰۹-۲۰۱۰) بۆ نمونە:

- من لاندک ھەژاند.

باس خواس

- لاندک من ھەژاند.

خواسە باس باس

د ئەقی پستەیا ل سەریدا (لاندک) بوویە خواس، چونکی جەختکرن یا ل سەرە، دیسان ھێز یا ل سەر ھەی.

ئەفجا ئەگەر ھێزا سەرەکی د ناڤ پستەیییدا کەفتە سەر پەیفەکی، ل ئەوی دەمی ئەو پەیف دی بیتە زانیارییەکا نوی (مجید ماشطە، ۲۰۰۹، ۱۱۶).

ھەر وەکو د نمونەیا ل سەریدا دیاردبیت.

باس و خواس دانەیین ئاستی پراگماتیکیئە و پەیوەندی ب (شیان- توانست) یفە نین، چونکی ب چالاکیا گوتنیفە بەندن و ل ژیر کاری باری دەروونییی ئاخفتنکەریفە پەیدادبن (محەمەد مەعروف فتاح، ۲۰۱۰، ۲۵۳).

ئەگەر تەماشەیا ئەقان ھەر سی جووتان ژ پستین پرسیاری و بەرسفا ئەوان بکەین، ئەو پەیفای ھیل د بندا کیشای، ھێزەکا زیدەتریال سەر. ئەو پستەژی ئەفەنە:

۱-ا- کێ مال خرابکەر؟

ب- جیھانی^۱ مال خرابکەر.

۲- ا- کي مال خرابکر؟

ب- * جيهاني ما' ل خرابکر.

۳- ۱- ا- کي مال خرابکر؟

ب- * جيهاني مال خرابکر.

د پسته يا (۱) دا هيڙا زنده تر (سهره کي) يا ل سهر په يفا (جيهاني) و د پسته يا (۲) د ل سهر (مال) ه و د پسته يا (۳) دا، ل سهر په يفا (خرابکر) ه. لي د راستيدا پسته يا (۱) ب تني جوته کي دروسته بو پرسيار و بهر سفي، نه فنه ژي نه وي چه ندي دگه هينيت، کو بهر سقدانا پسته يا (۲) و (۳) د ده ورو بهره کي پرسيار يي نه په سهندانه.

ژ ه ژيه بيژين د بهر سقدانا پرسيار (۱) دا خواس تيدا په يفا (جيهاني) يه. خواس چيدبيت يه که يه که مه زنتر بيت ژ په يفي، واته خواس چيدبيت گريه کا کاري بيت يان پسته يه که ته مام بيت و نيشانا خواسي ژي نه ف کفانه يه [] (يورجن بافل، ۲۰۰۹، ۲۳۶). وه کو:

۱- ا- جيهاني چ کر؟

ب- جيهاني [ماله ک ئا فاکر].

۲- ا- چ ل ويړي هه بوو؟

- [جيهاني وانه دگوت].

نه و په يفا هيڙدار د ناف خواسيدا ب (خواسي بار ل سهر) ده يته ناقبرن. نه فجا د ناف پسته ييډا نه و ب خواس نه هيته هرمارتن، ب باس ده يته نياسين. باس برتييه ژ زانياريا که فن و خواس دبېته زانياريا نوي د ناف پسته ييډا (يورجن بافل، ۲۰۰۹، ۲۳۸). نه فجا د نمونه يه که وه کو: (جيهاني) [وانه دگوت] دا، (جيهان) باسه، چونکي زانياريا که فنه و [وانه دگوت] زانياريا نوييه و دبېته خواس.

د ديتنا ته قلديد ا ناريشه که مه زن هه بوو، کو هه مي ده مان خواس نواندنا زانياريا نوي ناکه ت. بو نمونه د بهر سقدانا پرسيار ل خواريدا خواس زانياريه که که فنه، کو نه وژي په يفا (نازاد) ه:

۱-أ-خوشكا ئازادى پەرتووك بۇ كى بر؟

ب- پەرتووك بۇ [ئازادى] بر.

زانايان پېشنياركر، پېدفييه راستفه كرن د ديتنا تەقليددا بهيتە كرن، ئەوژى ل دويڤ ئەوا ژ باسى دەيتە داخواز كرن، كا چ دگەهينيت، واتە زانيارىيەكى پېشكىشېبكەت، كو ژ دەوروپەرى دەيتە ھەلېنجان و داوا ھندى ناكەت، كو خواس زانيارىيا نوى بيت.

ديسان ديتنە كا ديا جياواز ھەيە، كو ب واتاسازىيا جيگر(علم دلالة البدائل) دەيتە ناڤكرن، ھزرا ئەوئ يا سەرەكى ئەو، كو ژ ئاليى خواسيڤە مومارەسەيا برەيەكى ژ جيگران دەيتە كرن و دشين ھزرى ب شيوھەكى باش ب ريكا فورمىن پلەي پوھنېكەن (يورجن بافل، ۲۰۰۹، ۲۳۹). بۇ نمونە ئەگەر تەماشەي ئەقى نمونەيا ل خوارى بكەين، ل ئەوى دەمى، ئەق ھزرا دى زېدەتر بۇ مە پوھنېت:

۱- ھەر پېژين ھاتەقە.

گريمانا پېشەكى: پېژين ھاتەقە.

ھەوال يان ھەلېنجان: ئانكو ئەوئ دى(نېرۆژ و تۆرين و ئافىستا...) نەھاتينە.

دانانا پەيڤا پېژين وەكو پەيڤا خواس و بكارهينا فورمى (ھەر) د گەلدا، دبیتە ھويى ھندى چەند كەسین دى وەكو جيگر بەشدار بن. وەكو(نازدار، شرين، پۇزا... ھتد) و پەيڤا پېژين دەرېپىنى ژ ئەقان جيگران دكەت ب رستەيا: ھەر پېژين ھات.

ل گەل دابەشكرنا خواس و باسى، پەيوەندييە كا ئاشكەرا پەيدادبیت، كو ئاواز و سينتاكس و سيمانتيك و پراگماتيكي ب پېكفەگریدانە كا مۆكم ب ئېكودووفە دەينە گریدان. د سينتاكسىدا باس و خواس ب دەستفە دەيت، ل دەمى بەشەك ژ رستەيى بهيتە زەقكرن، كو ئەوژى خواسە و ئەقى چەندى ژى ژلايەكفە ياسا ھەنە، كا ل كیفە ھىز دەيتە دانان و ژلايەكى ديفە ياسا دەينە دياركرن، كا دەوروپەر دقيت يى چەوا بیت. ب ئەقى چەندى

دابه شکرنا باس و خواسا پسته یی، ل گهل ده وروبه ری گونجای دبیت (ئه و یاسانه کو داخواز دکهن، کو باس دشیت ژ ده وروبه ری بهیته هه لینجان، کا چ دگه هینیت). ب ئه فی موبه رری دوماهیکی د شیاندايه چاره سه رکنا دابه شېبونا باس و خواسی د پراگماتیکدا بکهین (یورجن بافل، ۲۰۰۹، ۲۴۰).

ديسان د ئاستی پراگماتیکدا که ره ستین پسته یی ل دویف گرنگی و نه گرنگیا ئه وان و که فن و نوییا ئه وان ل ده ف هاوبه شین ئاخفتنی سه رزنوی دهینه ریځستن و جودا کرن و دیارکنا دانه یین ئه فی ئاستی په یوه ندی ب ده وروبه رری ئاخفتنی هه یه (محهمه د معروف فه تاح، ۲۰۱۰، ۳۴۵). بۆ نمونه کورته به رسفه کا وه کو:

قوتابی.

کو ژ پسته یا (من ئامۆژگاری دانه قوتابی.) هاتییه و ب ئه فی په نگي هاتییه ریځستن و ئه ف پسته ژی ل ده می به رسف بیت بۆ پرسیارا: (ته ئامۆژگاری دانه کی؟)

من ئامۆژگاری دانه [قوتابی].

زانیا رییا که فن (باس) زانیا رییا نوی (خواسه)

پیدقییه ئه وی چه ندی دیار بکهین، کو هندی ژمارا زانیا ریین نوی د ناف پسته ییدا کیتر بن، ل ئه وی ده می تیگه هشتنا ئه وی پسته یی دی ب سانه هی تر بیت، - ژ بهر هندی به لا قترین پسته د زمانیدا د ئاستی پراگماتیکدا ئه وه ژ ئیک که ره ستی نوی و چند که ره ستین که فن پیکه اتبیت - و هندی ژمارا زانیا ریین نوی د ناف پسته ییدا پتر بن، ل ئه وی ده می تیگه هشتنا ئه وی پسته یی ل ده ف گوهداری یا ب زه حمه تر بیت (محهمه د معروف فه تاح، ۲۰۱۰، ۳۴۶). هه ر وه کو د ئه فان نمونه یاندا دیار دبیت:

۱-أ- ته کی کوشت؟

ب-من [ئازاد] کوشت.

زانیا رییا که فن زانیا رییا نوی زانیا رییا که فن

۲-أ- چ پویدا یه؟

ب- پۆژدايى سمينارهك پيشكىشكر.

ئەگەر تەماشەى بەرسقا پرسىارا ل سەرى بکەين، دى بىنين ھەمى زانىارى نوينه. بەلى ل قىرى ھەتاکو (أ) بشيت ب دروستى ل مەبەستا (ب)ى بگەھيت، دقيت بزانيت، کا پۆژدا كييه، ئەفجا ژ بەر ھندى پۆژدا دبیتە کەرەستەك يان زانىارييه کا کەفن.

۹- پۇنان يان پىکھاتا ئاخقتنى (ديالوگى):

ئەفە ب دانوستاندنا دووقۇلى ژى دەيتە نافکرن. مەبەست پى شىرۇفە کرنا ئاخقتىيە^(۱)، ئەوژى ب پىکا دانوستاندنان و فەگوھاستن و شىرۇفە کرنا ئەوان ب شىوھيىن جياواز. رۇنانا ئاخقتنى بەرۇفاژى بياقین دىيىن زماقانييى، زیدەتر بها و گرنگيى ب ھويىن زمانىيىن تۆمارکرى ددەت. بۇ ئەفنى چەندى پىکىن جياواز بۇ فەگوھاستنا دىالوگان وەرارکريە. د ئەفا بەيتدا ئەم دى لايەنەكى ژ دانوستاندنى وەرگرين، ئەوژى ئەو پىکخستنا ب زەحمەتە، ئەوال دويىف ئىک. و کارى باش د ئەفنى بواریدا د سالىن ھەفتياندا ب دەستفە ھاتىيە، ئەوژى ب پىکا کۆمەکا زاناييىن جفاکناسيى ب سەرپەرشتىيا ھارفى ساکس و ئيمانويل أ. شجلوفى (يورجن بافل، ۲۰۰۹، ۲۴۰). ل خوارى دى ھەولەدەين ئەفنى دانوستاندنا د ناقبەرا (أ) و (ب)دا دياربکەين، کو پۆختى ئەوئى دانوستاندنى ئەفەيە: (أ) برسييه و يى ژ دەرۋەى وەلاتى خۇ و دقيت پرسىار ژ (ب)ى بکەت، کا چ خوارنگەھيىن نيزىک نينن.)

أ- بيزەحمەت، ئەز دى شىم پرسىارەكى ژ تە بکەم.

ب- کەرمکە.

أ- ئەزى برسيمه و من دقيت بزائم چ خوارنگەھ نيزىكى قىرى ھەنە.

ب- ئۆھ، ل دەف نەخۇشخانى ل دەستى تەيى پاستى، نيزىكى سەد متران، خوارنگەھا باش يا ھەى.

أ- ئەفنى جارى ئەزى ب شانس بووم، زۆر سۆپاس.

^(۱) ديسان ب شىرۇفە کرنا دانوستاندنى يان گوتارى يان دىالوگا دووقۇلى ژى دەيتە نافکرن

ب- پېدځى ب سوپاسيى ناكهت، ب خاترا ته.

أ- ب خيږ بچى.

ژ ئه څا ل سهرى ديار دبیت، كو د پونا ناخفتنیدا دهسپيک و ناڅه پاست و دوماهيك ههيه بو دانوستاندا د ناڅه را ناخفتنكه رى و گوهداريدا دهيت ه نه جامدان.

أ-نوبه گرتن:

ههر وهكو ژ ناڅى ئه وي دياره، كو د دانوستاندنيدا نوبه گرتن ههيه، واته ل ده مي ناخفتنكه ر د ناخفت، گوهدار بكارى گوهداريكړنى رادبیت و ل ده مي ناخفتنكه ر دراوستيت، گوهدار دهست ب ناخفتنى دكهت و ب ئه څى پهنكى دانوستاندن د ناڅه را نه واند دهيت ه نه جامدان.

ب ديتنا يوږجن بافلى نوبه گرتن برتتیه ژ څه گوهاستنا پولى پشكداره كى د ناخفتنيدا بو پولى پشكداره كى دى، كو د پرانييا جاراند كيمتر ژ چركه كى نه څه چنده دهيت ه پويدان و بى تيكړه سى و نه گهر تيكړه سيبه ك ژى په يدابوو، دى ياكورت بيت، ژ بهركو نوبه گرتن ب رهنكه كى راست و راست كاردكهت، نه څا ژ بهر هندى دى تشته كى سهيربيت، ل ده مي نوبه گرتن ل بهرچاڅ نه هيت ه وهرگرتن. واته ل ده مي داپرين رويددهت.

هارفى ساكس و ليمانويل ا و شجلوف جفرسنى د كتيا خودا څه كولين ل سهر ساده ترين سيسته مي ناخفتنى كرينه، ژ بو پيكخستنا ناخفتنى ل دويځ كويراتيا نه وان ياسايان يين گرنكيى دده نه نوبه گرتنا ناخفتنى و نه و ناخفتنا ب پهنكه كى پاست دچيت. د هنده ك جهين دياركريد ژ دانوستاندن، ناخفتنكه ر دشي ت پولى ناخفتنكه ره كى دى هلبزيريت و نه گهر نه څه چنده چينه بوو، ناخفتنكه رى دى دشي ت رولى خو دهسپييكهت و نه گهر نه څه چنده ژى دروست نه بوو، نه څا ناخفتنكه ر دى بهرده واميى دهته پولى خو يى ناخفتنى (يورجن بافل، ۲۰۰۹، ۲۴۱-۲۴۲).

ل كيژ جهين ناخفتنى، نوبه گرتنا ناخفتنى ههيه؟ وده سا دياره، كو كه سين پشكار د ناخفتنيدا، باش دزانن، كا كه نكى نه څه چنده بهر ه قديت

و كهنگى دروست نابيت، چونكى ئەڤ كهسه دزانن، كو هندەك يەكه ييڭن زمانى هەنە، دشين پۆلهكى تەمام بگيڭن و دبیت ئەڤ يەكه ييڭن زمانى پسته ييڭن تەمام بن. (و هكو: ببوره!)، و دبیت ئەڤ يەكه، يەكه ييڭن بچوك بن. و هكو پەيڤيڭن سادە، (و هكو: بەلى؟) و دبیزنە ئەڤان يەكه يان، ئەو يەكه ييڭن زمانى ئەويڭن پۆليڭن نوبە گرتنى دروستدكەن. و ژ بەركو پشكدار دزانن ئەو كيژ يەكه نە، كو رۆلى نوبە گرتنى دروستدكەن، ئەڤجا ئەو دزانن كا كهنگى ب دوماهيك ژى دهين و ئەڤ دوماهيكە ئەو جەهە يى كو نوبە گرتنا ئاخفتنى لى دروستدبیت، ئانكو ئەو جەهە يى پەيوەنديهە كا مۆكم ل گەل پروسا نوبە گرتنا ئاخفتنى هەى (يورجن بافل، ۲۰۰۹، ۲۴۲).

ساكس و شجلوف و جفرسون ئامازەيى ب ئەوان جەهان ددەن ئەويڭن پەيوەنديهە كا بهيز ب ياسايڭن نوبە گرتنا ئاخفتنيڤه هەين، ئەو ياسايە ژى ئەڤه نە (يورجن بافل، ۲۰۰۹، ۲۴۲ - ۲۴۳):

ياسايى ئيكي (۱): ئايا د نوبە گرتنا ئاخفتنيڤا، مړوڤ هەست ب جەي پەيوەنديدار ب وەرگرتنا ئيكيڤه دكەت، ژ بو ئەڤى چەندى ژى ئەڤ خالين ل خوارى هەنە:

أ - ل دەمى ئەو رۆل بەر هەڤبیت، كو يى ددەتە خوياكرن، كو ئاخفتنكەرى ئيكي، ئاخفتنكەرى دى هەلبژارتبيە، ئەڤجا ئەوى ئاخفتنكەرى ب تنى ماف هەيه، ئەوى پۆلى ئاخفتنى وەرگريت. (=هەلبژارتنا كهسەك بيانى)

ب - ل دەمى كهسەك بيانى نەهيته هەلبژارتن، ل ئەوى دەمى ئاخفتنكەرى دى ب خو دشيت خو هەلبژيريت. (=هەلبژارتنا خو هەي)
ج - دەمى كهسەك بيانى نەهيته هەلبژارتن، ئەڤجا ئاخفتنكەرى دشيت بەردەواميى بدەتە پۆلى خو، ئەگەر چ هەلبژارتن ژ لايى چ ئاخفتنكەرىڭن ديفه پەيدانە بوون.

ياسايى دووى؛ ل دويىف جهى پەيوەندىدار ل دەمى وەرگرتنا ئاخفتنى، ئەگەر نوبەگرتنا ئاخفتنى ژ لايى (أ) و (ب) قە ب دەستقە نەھات، ئاخفتنكەر دى ل دويىف (ج) بەردەواميى دەتە رۆلى خو، ئەقجا دى ل ئەوى جهى پەيوەندارى مۆكم، ياسايى (أ) ھەتا (ج) ژ نويقە ھىنە پەيرەوكرن. ئەگەر نوبەگرتنا ئاخفتنى ل قىرى ب دەستقە نەھات، ئەقجا ياسا ل ھەر جەھكى دى يى پەيوەندى ب وەرگرتنا د دويىفدا ھەى، دى ھىتە پەيرەوكرن، تاكو نوبەگرتنا ئاخفتنى پەيداىت.

ب- جووت گوتن:

بريتييه ژ دوو رستان كو پىكقە دەين و ھەر ئىك ژ لايى ئاخفتنكەرەكىقە ھاتىيە گوتن و ھەر دوو پىكقە دگرىداينە. واتە ئەگەر پرسىيار بيت ئەقە بەرسف دقئت ئەگەر پىشنىيار بيت ئەقە يان دەيتە پەسەندكرن يان دەيتە پەتكرن، يان دشين ب ھەر شىوہيەكى دن پىكقە دگرىايى بن(عەبدولسەلام نەجمەدين و شىرزاد سەبرى عەلى، ۲۰۱۱، ۲۳۸).

- پرسىيار و بەرسف:

أ- تۆ چەوانى؟

ئەز باشم.

پىشنىيار و پەسەندكرن يان پەتكرن:

أ- تۆ چ دىبىزى ئەم پىكقە كاربكهين و بو خو كارگەھەكا شرىناھىيا

قەكەين؟ پىشنىيار

ب- ھزرەكا باشە. پەسەندكرن

ب ببورە ئەز ل گەل ئىكى دى شۆلدكەم. پەتكرن.

...ھتد.

جووت گوتن پىخەمەت خو نىشاندانى بو دانوستاندنى، پىشتبەستنى ل سەر پىكخستنا جەى دكەن، بەلى جۆرى جووت گوتن و دويىف ئىكھاتنا ئەوان دشين خو د ناف دانوستاندنىدا بىينن و پىكخستنەكا تەقگر و

دەستىنىشانى كرنە كا مەبەستدار ب خۆڧە بىيىن، ل دويىڧ ئەقان قۇناغان:
قۇناغا دەستىپىكى - نىشانىدانا بابەتەن دانوستاندنى - وقۇناغا دوماھىكى.
ئەوتشتى دىتە شىۋە (نمط) بۇ قۇناغىن دەستىپىكى دىيىژنى جوت گوتنىن
گازىكرنى - بەرسف (يورجن بافل، ۲۰۰۹، ۲۴۴ - ۲۴۵). ۋەكو:

- تۇ - كەرەمكە؟
- ئازاد؟ - ھا؟
- زەنگە ھاتە لىدان - دەرگەھ بۇ ڧەكر.
- ...ھتد.

ل دوماھىيى پىدڧىيە ئەۋى چەندى بىژىن، كو ئەۋھمانى
دەستىنىشانى كرى، كو رىكخستنا جوت گوتنان، كو ب رەنگەكى دركاندى
دوئاخفتنكەر بەرھەمدىن. پەرگەزى ئىكى ژ جوتى ل پىشيا رەگەزى دى
دەيت ول ڧىرى پەيۋەندى د ناڧەرە ئەۋاندا مۇكمىدىت، لى ب شىۋەيى
مەرجه، ئانكو ب ژورىيە بۇ گوھدارى، دىسان چىدىبىت ئەڧ چەندە بۇ
بەرھەمەينەرى ژى ۋەسا بىت (يورجن بافل، ۲۰۰۹، ۲۴۵).

پشکا هه شتی: بوارین بکارهینانا پراگماتیکی:

بوارین په هه نندین پراگماتیکی گه له کن، چونکی هه بواره کی ب
دورو به ریفه بهیته گریدان ل ئه وی دهمی په هه نندین پراگماتیکی دی تیدا
په نگفه ده، ل خواری دی هه ولدهین به حسې هندک ژ ئه وان بابه تان بکهین،
ئه وژی ب ئه فی په نگی ل خواری:

۱- سیاست:

سیاست ب ئیک ژ بیا و بوارین بکارهینانا پراگماتیکی دهیته هژمارتن،
ئه وژی ژ بهر هندیه ل دهمی گوتارین سیاسی دهینه پیشکش کرن،
ئارمانجهک یا ل پشت هه، کو پتریا جاران پازیکرنا جه ماوه ریه، ئه فجا ژ
بهر هندی دشیاندايه بیژین په هه نندین پراگماتیکی د ناف سیاستیدا هه نه و
بکار دهین، ئه وژی ژ بهر ئه فان خالین ل خواری دیارکری:

۱- گه له کجاران ئاخفتنکه ر ب پاقه کرنا سروشتی ئه وی سیاستا ل
دویف دچیت، رادبیت و چیدبیت ئاخفتنکه ر ئه فی کاری گه له کجاران ب
رپکه کا قه شارتیا نه راسته وخو ئه نجامیده. ل قیری چیدبیت ئاماره کرن ژ
دهربرینى په هوان تربیت و په مزى دهربرینه کا زیده تر ژ راسته وخویا خو
هه بیت. هه روه سا شیاننه کا زیده تر د گه هاندنا واتاییدا بو گوئی جه ماوه رى
هه بیت. هه روه کول دهمی په یفا (خلافهت) د ناف گوتارین هندک
ئاخفتنکه راندا دهیته گوتن، ل ئه وی دهمی یاد و ئاره زوویا هه می
موسلمانانین جیهانی دلفینیت. خلافهتا راشدی د هه ست و دهروونى ئه واندا
په مزه بو ئاره زوو و ئازادی و دادپه روه رى و گه شه سهندن و ئیکبوونا ئه وان،
هه روه سا نیزیکی ئه وی یه (ئیسلا م چاره سه ریه) کو نوکه هندک ژ گروپین
ئیسلامی بلنددکه ن (محمد حسن عبدالعزیز، ۲۰۰۹، ۱۶۴).

۲- هنده کجاران ل دهمی ئاخفتنکه رى دقیت جه ماوه رى خو پازیبکه ت،
په نایى دبه ته بهر زیده بیژى یان زیده روپی د ستایش کرنیدا. بو نمونه
سه روکی ئه مریکا بوشى باب ل سالا ۱۹۹۸ ز د گوتاره کا خودا گوت: د ئایندی
دیاردا چ ملله ته ک یان گروپه ک ژ ملله تان شیانان هندی نینه بهیت و پیشه وایی

بکەت. د گەل تەواو بوونا چەرخێ (٢٠) و هاتنا چەرخێ (٢١) دا، تا دوماهیەک ئومێد ئەمریکا دی باشترین خزمەتی بۆ مرقایەتییی ئەجامدەت (أحمد بن راشد بن سعید، ٢٠٠٣، ٢٢٥).

٣- ھندە کجاران ئاخذتەنکەر د گوتاریڤن خۆدا جۆرە د لایابوون و رازیکرنەکی ل دەڤ جەماوەری دروستدکەت. ئەوژی ل دەمی جەماوەری ھاندەتە پەسەنکرنای پاریڤن نەدروست و نەپەسەند زیدەباری ھەبوونا مەبەستێڤ راست و دروست ل دەڤ بکارھینەرەن. ھەر وەکو سەرکردەکی سیاسی وەسفا ھەڤ پەیماننا خۆ ل گەل دوژمنی وەلاتی ب (ئاشتیا زێرەکان) یان (ئاشتیا قارەمانان) یان (ئاشتیا ب شەرەف)... ھتد ناڤبکەت (محمد حسن عبدالعزیز، ٢٠٠٩، ١٦٩).

٤- ھندە کجاران ب تاییەتی ل دەمی ھەلبژارتنان ئەندامێڤ پارتا ئۆپزیوون ھەول دەن کیماسیڤ پارتا دەستەلاتدار نیشا جەماوەری بدەن، ژ بۆ ھندی داکو جۆرە رازیکرنەکی ل دەڤ جەماوەری دروستبکەن، کو د ھەلبژارتناندا دەنگێڤ خۆ نەدەنە دەنگدەرێڤ ئەوی پارتی، ئەڤجا دی پابن ھندەک دەربرێڤن خوازەیی د ناڤ گوتاریڤن خۆدا دروستکەن، کو ئامازەیی ب کیماسیڤ پارتا دەستەلاتدار دکەن. ھەر وەکو ئەندامێڤ ئەوی پارتا دەستەلاتدار ب دەربرێڤن (خوین میژێڤ مللەتی) یان ب (گورگان)... وەسفبکەن.

٥- دیسان پێخەمەت زیدەکرنا پێژەیا رازیکرنی و ب دەستەھینانا پایا گشتی، گەلە کجاران ئاخذتەنکەر د گوتاریڤن خۆدا پەنایی دبەتە بەر ئایەت و فەرمودێڤ پێغەمبەری سلاڤێڤ خودی لی بن یان پویدانیڤ ئایینی یان گوتنێڤ مەزنان یان بیرھینانا پابوردوویان دەستکەفتێڤ مللەتی خۆ یان دەستکەفتێڤ مللەتەکی دی و لیکچوواندنا ئەوی مللەتی ب مللەتی خۆ بکەت. بۆ نمونە (صدام حسین) ی د شەری د ناڤبەرە عێراق و ئێرانیدا، ژبلی ھینانا ئایەت و فەرمودەیان گەلە کجاران دەربرێڤنا (قادییە صدام) د گوتاریڤن خۆدا بکار دەینا. ژ بۆ بیر ھینانا ئەوی بەرەنگارییا ل سەر دەمی ئیسلامی د

ناقبه‌را عه‌ره‌بێن موسلمان و فورسێن مه‌جوسدا هه‌ی (محمد حسن عبدالعزیز، ۲۰۰۹، ۱۶۶).

۲- پیکلام:

د شیاندایه‌ ڤه‌کۆلینه‌کا پراگماتیکی بۆ هه‌می جوړیڼ پیکلامی: (سیاسی، بازرگانی،... هتد) بهیته‌ کرن، ئه‌وژی ل ده‌می پیکلامی بیخینه‌ د ناڤ ده‌ورو به‌ریدا، چونکی پیکلام ب هه‌می جوړیڼ خۆڤه‌ کرده‌ و نیشانکار و گریمانه‌ و ده‌رکه‌ڤته‌یان جیبه‌جیدکه‌ت، ئه‌ڤه‌ ژ لایه‌کیڤه‌ و ژ لایه‌کی دیڤه‌ پیکلامی ئارمانج و مه‌به‌سته‌ک ل پشت هه‌یه‌، ئه‌وژی کاریگه‌ری و پازیکرنا بینه‌ری و جه‌ماوه‌ریه‌ ب ئه‌وی تشتی پیکلام بۆ ده‌یته‌ کرن. دی هه‌ولده‌ین ئه‌ڤی پیکلاما ل خوارێ ژ لای پراگماتیکیڤه‌ شروڤه‌بکه‌ین:

أ- ده‌رکه‌ڤته‌:

د ئه‌ڤی پیکلامیدا ئه‌ڤ ده‌رکه‌ڤته‌ هه‌یه‌:

- ئه‌م پشتبه‌ستنی ل سه‌ر تاقیگه‌هێن خۆ دکه‌ن، نه‌کول سه‌ر تاقیگه‌هێن بیانی و ژده‌رڤه‌.

ب- نیشانکار:

د ئه‌ڤی پیکلاما بازرگانیدا ئه‌ڤ نیشانکاریڼ پراگماتیکی هه‌نه‌، ئه‌وژی ئه‌ڤه‌نه‌:

۱- نیشانکاری جه‌ی: (له‌ تاقیکه‌کانی کوردستان) ه، کو مه‌به‌ست پی کوردستانا عیراقیه‌.

۲- نیشانکاری دهمی: ژبلی هه فالکارین دهمی کو ب نیشانکارین دهمی دهینه هژمارتن، دیسان دهم بکاریژیفه گریډایه، کو د ئه فی ریکلامیدا ئه ف دهمه هه نه:

- کاری (شیاوه): دهمی نهویه.

- کاری (په سه ندرکراوه): دهمی بوریه.

ج- کرده یین ئاخفتنی:

د ئه فی ریکلامیدا ئه ف کرده یه هه نه:

- نرخاندن.

- ئاگه دارکرن.

- دلنیاکرن.

- ... هتد.

د- گریمانین پییشه کی:

د ئه فی ریکلامیدا ئه ف گریمانه هه نه:

- شیرئ دیالاک هه یه.

- کوردستان هه یه.

- ل کوردستانی تاقیکرن هه نه.

۳- پروپاگه نده:

پروپاگه نده ب ئیک ژ بوارین بکارهینانا پراگماتیکی دهیت هژمارتن، چونکی " زمان ل ده ف خودانی پروپاگه ندی ئالافه که بۆ کونترۆلکرن جفاکی، ئانکو ئالافه که بۆ پارزیکرنی. ئه فجا ل سه ر ئه ویه زمانی بۆ گه هاندنا ئارمانجه کا دیارکری و ب جههینانا بره یه کا دیارکری ژ کاریگه رییی بکاربهینیت، ل ده ف خودانی پروپاگه ندی هزره نه، کو پیدقییه بگه هینیته جه ماوه ری گوهدار، و ئه فه ژی ب ریکا بکارهینانا په یقان ب جه دهیت، کو ئه و په یف ره گه زن بۆ فه گوهازتنا ئه وان هزران. و پتريا په یقان پتر ژ واتایه کی هه نه، کو چه ند واتایان د ناخی مروفیدا په یدادکه ن، وه کو دهربرینا (که سی پیشکه فتنخوان)، کو ل ده ف هنده کان ب واتایا که سه کی

چه پي توندرو (شخص يساري متطرف) دهيت و ل دهف هنده کين دى ب و اتايا که سه کي نه پيشکه فتنخواز دهيت... ههروه سا په يقان شيان ههيه کارتیکرنى ل ميزاجي خه لکى و حاله تى ئه وان يي هزرى بکته. ئه فجا ژ بهر هندى پيدفييه ل سهر خوداني پروپاگه ندى هزر د هندیډا بکته، کا چه وا خه لک دى ل په يقان گه هن... د ئه فى بواريدا هاوارد دببثيت پتريا په يقان و اتايين فهارتى هلدگرن، کو ژ ئه نجامي بکارهينانين جياواز د ده وروبهرين جياوازا ب ده ستفه دهين " (عبدالله مصطفى الخزرجي، ۱۹۸۴، ۶۴). بو نمونه په يقا (سهرمادار) ل پوژئافاي ب و اتايا ئيستغالکرن دهيت، ل گه ل هلگرتنا و اتا فهره نگی.

ب کورتى پروپاگه نده ب ئيک ژ بوارين بکارهينانا پراگماتيکى دهيته هژمارتن ژ بهر ئه فان ههر دوو خالين ل خوارى ديارکرى:

۱- ئارمانج و مهبه ستهک ل پشت پروپاگه ندى ههيه، ئه وژى کارىگه رى و رازيکرن جهاوه رى و خه لکيه.

۲- ئه و په يقين د پروپاگه ندىډا دهينه بکارهينان زنده تر و اتايين سهر بار و لاوه کى و زنده و فهارتى هه نه.

۳- هه مى په هه ندين پراگماتيکا زمانى. وه کو: (گريمانين پيشه کى و ده رکه فته و کرده و نيشانکاران) د ناف پروپاگه ندىډا هه نه.

بو نمونه د ئه فى پروپاگه نده ييدا: (هيج ملله تهک نه شيت ژ ئيرو پيدا ئيک بهوستى ژ ئا خا کوردستانى داگير بکته). ئه ف په هه ندين پراگماتيکى هه نه: ۱- ده رکه فته:

ئه ف ده رکه فته د ئه فى پروپاگه ندىډا هه نه:

- کوردستان يا هاتيه داگيرکرن.

- کوردستان نوکه يا بهيزه، وه کو بهرى نينه، کو هندهک بشين داگيربکهن.

ب- نيشانکار:

د ئه فى پروپاگه ندىډا ئه ف نيشانکاره هه نه:

- ١- نیشکاری که سی:
- ت: بۆ ملله تیڤن دوژمنیڤ کوردان دزقریت.
- هت: بۆ ملله تیڤن دوژمنیڤ کوردان دزقریت.
- ٢- نیشانکاری ده می:
- أ- کار:
- نه شییت: ده می نهویه.
- داگیربکه ت: ده می نهویه.
- ب- هه قالکار:
- ئیرو: دزقریته هه بۆ پوژا گوتنا پروپاگه نده یی، کو دبیته (٢٢/٧/٢٠٠٩).
- ٣- نیشانکاری جهی:
- ژ ئاڤا کوردستانی: مه به ست پی ئاڤا کوردستانا عیراقیییه.
- ج- گریمانیڤ پییشه کی:
- د ئه قی پروپاگه نده یا ل سه ریدا، ئه ق گریمانه هه نه:
- ١- ملله ت هه نه.
- ٢- پوژ هه نه.
- ٣- کوردستان هه یه.
- ٤- کوردستانی ئه رد هه یه.
- ٥- کوردان خودان هه نه.
- ٦- داگیرکرن هه یه.
- ٧- دوژمن چاقری داگیرکرن کوردستانییه.
- د- کرده ییڤن ئاڤقتنی:
- د ئه قی پروپاگه نده ییدا ئه ق کرده یه هه نه:
- ١- ئاگه هدارکرن.
- ٢- گه فه.
- ٤- شعر و ئه ده ب:

زمانی شعری زمانه کی سیمبولییه و لادانه ل یاسایین ئاسایین زمانی
 پوژانه، واته شاعر بۆ دهربرینا ههست و سۆزین خو، زیده تر په نای دبه ته
 بهر هونه رین په وانبیزی، داکو بشیت وینین شعریین جوان دابریژیت،
 ئەفهژی بیگومان لادانی د زمانی شعریا دروستدکهت. بیگومان زانایین
 پراگماتیکی نوکه لادانان ب خاله کا پراگماتیکی ددان، چونکی لادان دچپته د
 نافه بنه مایی هاریکار و دهرکهفته یین پراگماتیکیدا ئەفه ژلایه کیفه و ژلایه کی
 دیفه شروقه کرنا واتا شعری پیدفی ب دهوروبه ریه، چونکی مه بهست یا ل
 پشت هه ی، بۆ نمونه شاعر (گول) ی بۆ (یار) ی یان (وه لات) ی... هتد،
 بکاردهینیت، ژ بهر ئەفی چه ندی ئەم دشیین شعری ب ئیک ب بیا و بواریین
 پراگماتیکی بهریمیرین. دیسان هه می په هه ندین پراگماتیکی د نافه ده فی
 شعریدا په نگه ددهن، کول خواری دی هه ولدهین په هه ندین پراگماتیکی د
 نافه ئەفی دپرا شعرا ل خواریدا دیاربکهین:

زولما ته فـهـلهـك ب داخ و دهرده

كهس نینه كو مه رهه می ب سه رده (سه لیمی هیزانی، ۲۰۰۴، ۹۳).

ا- دهرکهفته:

د ئەفی دپرا شعریدا ئەف دهرکهفته هه نه:

۱- شاعر یی ب خه م و کوفانه.

۲- شاعر یی بیئومیده ب هه بوونا چاره سه ریی.

ب- نیشانکار:

د ئەفی دپرا شعریدا ئەف نیشانکاره هه نه:

۱- نیشانکاری كه سی: (ته) بۆ فه له کی دزفریت.

۲- نیشانکاری ده می:

-... دهرده Ø: کاری نه ته واو دهرنه كه قتییه و بوویه (سفر Ø) و ده می

ئەوی نهۆیه.

- کاری (نینه): ده می نهۆیه.

ج- گریمانین پیشه کیی:

ئەڤ گريمانه ييڭ ل خوارى د ئوئى ديرا شعريدا هه نه:

۱- زولم هه يه .

۲- فهلهك هه يه .

۳- داخ و دهر د هه نه .

۳- فهلهك يا ب داخ و دهر ده .

۴- مهره م هه يه .

۵- برين هه يه .

۶- برين وهكى خو مايه .

د- كرده ييڭ ئاخفتنى:

د ئه قى ديرا شعريدا ئەڤ كرده يه هه نه:

۱- رازينه بوون .

۲- گله و گانزده .

۳- ههست دهر برين .

ژ هه ژيه بيزين شروقه كرنا ئەده بى ژ لايى پراگماتيكيڤه گرنگى ب نيشانكار و كرده ييڭ ئاخفتن و دهر كه فته و گريمانين پيشهكى و فه كرنا كۆده يان... هتد ددهت .

ئوستنى ده قى ئەده بى ب تاييه تى يى خه يالى ب گوتنه كا نه راست ددانيت و وه سفدكهت . سيريئل بو هندى دچيت، كو دهق يان گوتارا خه يالى ب كرده يه كا زمانيا نه راسته وخو ددانيت، چونكى ئەو بو هندى دچيت، كو واتا ده قى ژ ئەوا هاتيه پيشكىكرن دهر باز دببيت و جهختى ل سهر واتا فه شارتي دكهت، ئەفه ژى ريكه كا تاييه ته ب ياريكرنا هيمايان . لى ژ بهر كو گوتن واقعه كى دروستدكهت، ل سهر واقعي هه ي، ژ بهر هندى سيريئل دبيزيتى پويى و اتايى (فيليب بلانشيه، ۲۰۰۷، ۱۹۴).

ديسان پيدقويه ئاماره يى ب ئه وى چه ندى بده ين، كو شروقه كرنا ده قى ب تنى ب ئه وى چه ندا نفيسه رى گوتى يان ئەو واتا دهق ددهت يا په سه ند نينه، بهلكو پيدقويه ب كوبرى بچينه د ناڤدا، واته پيدقويه ئەوا ل پشت

دهقى ھەي بەرچاۋەربگرن. ديسان پېدقئيه پوييڻ رەوانبئىيى ژى، ب تاييەتى خواستنى بەرچاۋەربگرن، كو خواستن ب مشەيى د ناۋ دەقى ئەدەبىدا بكار دەيت، كو ئەفەزى ب كردهيەكا زمانىيا نەپاستەوخو دەيتە ھژمارتن (فيليب بلانشية، ۲۰۰۷، ۱۹۵).

۵- چىرۇكا گەلەك كورت:

چىرۇكا گەلەك كورت ژانرەكى ئەدەبىيە، ب شىۋەيى پەخشان دەيتە نقيسەين، د ئەقى جۆرى چىرۇكىدا ھەول دەيتە كرن، ب كىمترين پەيقان پترين واتا بەيتە دەرپرېن، ئەقجا ژ بەر ھندى تىگەھشتنا ئەقى چىرۇكى يا ب سەنەھى نىنە، بەلكو پېدقى ب ھزركنەكا كوير ھەيە، ھەتا خواندەقان بشيت د واتا چىرۇكا گەلەك كورتدا بگەھيت. ھەروەكو د ئەقى چىرۇكا گەلەك كورتدا ئەوا ب ناۋى: (مامۇستا) يا (خالد عەلى سلىقەنەي) دياردبىت: ((بى كو ببت قوتابى، بوو مامۇستا، لى وى چ قوتابى نەبوون، ب تنى خوە فيردكت)) (خالد عەلى سلىقەنەي، ۲۰۱۴، ۲۵).

ل خوارى دى ھەولەين، پەھەندىن پراگماتىكا زمانى د ئەقى چىرۇكا گەلەك كورتدا دياربەكەين:

۱- دەرکەقتە:

د ئەقى چىرۇكا گەلەك كورتدا، ئەۋ دەرکەقتە ھەنە:

۱- نەبوونا باۋەرنامى.

۲- نەبوونا شيانا زانستى.

ب- نيشانكار:

د ئەقى چىرۇكا گەلەك كورتدا، ئەۋ نيشانكارىن پراگماتىكى ھەنە:

۱- نيشانكارى كەسى:

ت- بو مامۇستاي دزقرىت و دەوروبەر دياردكەت، كا كىژ مامۇستايە.

و: بو مامۇستاي دزقرىت و دەوروبەر دياردكەت، كا كىژ

مامۇستايە.

ن: بو قوتابىيان دزقرىت.

- خوه: بۆ مامۆستای دزقریت و ده‌وروبه‌ر دیاردکه‌ت، کا کیژ مامۆستایه.

- ت: بۆ مامۆستای دزقریت و ده‌وروبه‌ر دیاردکه‌ت، کا کیژ مامۆستایه.

۲- نیشانکاری ده‌می:

- ببت: ده‌می نه‌بوریه (ده‌می ده‌یته).

- بوو: ده‌می بوریه.

- نه‌بوون: ده‌می بوریه.

- فی‌ردکت: ده‌می نه‌بوریه (نه‌ویه).

۳- نیشانکاری جفاکی:

- قوتابی و مامۆستا: ئە‌ڤ هه‌ر دوو ناسناڤه‌ پله‌وپایه‌ یا ئە‌وان یا جفاکی

دیاردکه‌ت و ب‌ر‌پ‌کا ده‌وروبه‌ری ئە‌و چ‌ر‌و‌کا گه‌له‌ک کورت تی‌دا هاتییه‌ گوتن، ده‌یته‌ دیارکرن، کا ئە‌و کینه‌.

ج- گریمانین پی‌شه‌کی:

د ئە‌ڤی چ‌ر‌و‌کا گه‌له‌ک کورت‌دا، ئە‌ڤ گریمانین پی‌شه‌کی هه‌نه‌:

- قوتابی هه‌نه‌.

- مامۆستا هه‌یه‌.

- ئاسته‌نگ د‌ر‌پ‌یا فی‌رکرن‌دا هه‌نه‌.

د- کرده‌یین ئاخفتنی:

د ئە‌ڤی چ‌ر‌و‌کا گه‌له‌ک کورت‌دا، ئە‌ڤ کرده‌یین ئاخفتنی هه‌نه‌:

۱- تاوانبارکرن.

۲- پازینه‌بوون.

۳- توانج.

۴- سفاک‌یه‌ تی‌پ‌کرن.

۶- گوتار:

گوتار یه‌که‌یه‌ کا پراگماتیکیه‌، ژبه‌رکو گوتار ده‌قه‌کی بکارهاتییه‌ د

ده‌وروبه‌ره‌کی دیارکری‌دا، ئە‌ڤ چه‌نده‌ دبیته‌ ئە‌گه‌ر، کو گوتار زی‌ده‌باری

پیکهاتا دهقی، مهبهست و بارودوخ و پهگه زین نه زمانی ژی ل بهرچاڅ
وهردگریست (شیرزاد سهبری عهلی، ۲۰۱۱، ۱۲۳). ئه قجا ژ بهر
هندي ((شیکردنه وهی پراگماتیکی گوتار زیاتر جهخت، دهکاته سه ر لایه نی
نه گوتراو و نه نووسراو ته نانهت نه گه یشتووش)) (عبدولواحد موشیر دزهیی،
۲۰۱۴، ۱۴۰). ئه قه ژی زیده تر د گریمانین پیشه کی و ده رکه قته و نیشانکار و
کرده یین ئاخفتنیډا دیاردبن.

گوتاری چه ند سیمای و تایبه تمه ندی هه نه، کو جهی گرنگیپیدانا
پراگماتیکی نه، ئه وژی ئه قه نه:

((۱- سیمای کومه لایه تی:

گوتار په یوه ندی پته وهی به بنیاتی کومه له وه هه یه هه ر بویه ش ده بیټ
گوتار ده بیټ پابه ندی یاسا ریڅخستنه کان بیټ، که له ناو کومه لگایه کدا
پیاده کراوه به و پییه یی که یه کی سه رووی رسته وهیه Transphrastique.

۲- سیمای ئارسته داری:

ده بیټ گوتار ئاراسته دار بیټ نه ک له بهر ئه وهی تی که لاهه له
بیروبوچوونی قسه که ران، به لکو له بهر ئه وهیه، که به شیوه یه کی هیلی
ئاسویی زمان په ره ده سیټیت.

۳- سیمای کرده و کاریگه ری:

کرده ی قسه یی شیوه یه که له شیوه کانی کاریگه ری له سه ر که سانی تر.

۴- سیمای کارلیکردن:

گوتار چالاکیه کی ده ربړینه له نیوان دوو هاوبه ش یان زیاتر، ئه رکی
سه ره کی گوتار کارلیکردنی ئه م به شداربووانه له ریگای گورپینه وهی شوین و
به پیی ده وره به ر)) (عبدولواحد موشیر دزهیی، ۲۰۱۴، ۱۴۰-۱۴۱).

د ئه قی پارچه گوتارا ل خواریدا، دی هه ولده یین، په هه ندین پراگماتیکی
تیډا دیاربکه یین:

- ته وسیا من ئه وه هنگ قی جه وهی بیاریزن، جه وی برایه تییی د ناف
خودا، ئیک وه کو ب ناحیا دینیقه و مه زه بیقه، قی جه وهی بیاریزن دگه ل

براييت مه ييت دي، ييت قه ومييه تيت دي و نه ته وه ييت دي و هنگ ب خوش
بريارا خو بدهن، هنگ چ ب مه سله حهت بزائن، هنگ وي قرارئ
بدهن... (راديؤيا دهوك، ۲۲/۱/۲۰۰۹).

أ- دهركه قته:

د ئه قئ پارچه يا گوتاريڊا ئه ق دهركه قته هه نه:

۱- هندهك يئن هه ولددهن، نه خوشيئي د ناڤ هه ودها په يدا بكه ن.

۲- ئه وي كاري نه كه ن، كو بيته هويي دورستكرنا په گه زپه رستيئي د ناڤ

هه ودها.

ب- نيشانكار:

د ئه قئ پارچه يا گوتاريڊا ئه ق نيشانكاره هه نه:

۱- نيشانكارئ كه سي:

- من: بۆ سه روكي كوردستاني دزقريت.

- هنگ ➡ ن: مه به ست پئ ئه و نه ته وه و ئايينن ئه وين ل شيخان

دژين.

- قئ جه وه ي: مه به ست پئ په وشا ئه منييه ل شيخان.

- مه: بۆ كوردان بكارهاتييه.

- وي قه راري: مه به ست پئ بريارا د بهرزه وهنديا هه ودها بيت.

۲- نيشانكارئ ده مي:

- كاري (بپاريژن): فه رمانه (ده مي ده يته).

- كاري (بدهن): فه رمانه (ده مي ده يته).

- كاري (بزائن): فه رمانه (ده مي ده يته).

ج- گريمانين پيشه كي:

د ئه قئ پارچه يا گوتاريڊا ئه ق گريمانه هه نه:

- ته وسييه هه يه.

- شيخان هه يه.

- براييه تي ل شيخان هه يه.

- کورد و ئیزدی و عەرب و مەسیحی هەنە.

-ل شیخان نەتەو و ئایین هەنە.

-هەوین یا باش بیت بۆ خۆ بکەن.

-د کردەیی ئاخفتنی:

د ئەفی گوتاریدا ئەڤ دەرکەفتە دیاردەن:

-هەست دەربرین.

-ئاگە هدارکرن.

-ئامۆژگاری.

ل دوماهییی پیدقییه ئامازەیی ب ئەوی چەندی بدهین، راستە دەق
یەکە یەکا سیمانتیکیه، بەلێ ئەڤه ئەوی چەندی ناگەهینیت، کو ئەم نەشیین
دەقی ژ لایی پراگماتیکیڤه شروڤەبکەین، بەلکو ل ئەوی دەمی ئەم دی شیین
دەقی ژ لایی پراگماتیکیڤه شروڤەبکەین، ل دەمی ئەم دەقی دئێخینه د ناڤ
دەورو بەریدا، چونکی ل ئەوی دەمی، ئەم دی پیدقی ب هندی بین، کو ئەو
دەم و کەس و جە و مەبەستین ڤه شارتی بهینە ئاشکەراکرن، داکو تەمومژی
و مژداری تیدا نەمین. ئەڤه ژ د بنەرەتدا کاری پراگماتیکیکە.
دیسان ل ڤیری ئەم دی هەولدهین پەهەندی پراگماتیکی د ئەفی
گوتاری^(۱) ژیدا دەرێخین:

(۱) پۆژنامە ی خەبات، ژ (۳۲۱۸)، سێشەمه ۲۰۰۹/۷/۷.

ا- ژ لايي گريمانين پيشه كچه:

گريمانين پيشه ك			رسته
ژمارا گشيبا گريمانين پيشه ك	جورين گريمانين پيشه ك	گريمانين پيشه ك	
۱	هه بووني.	۱- ده عوه ته ك هه يه.	۱- ژور سوپاسيا ننگو دكهم بو قئ ده عوه تي ننگو قه بول كريه،
سفر			۲- نه ز ژوري مه منونم.
۳	هه بووني. راسته قين. راسته قين.	۱- هه وا هه يه. ۲- نه و هه وايه يي نه خو شه. ۳- نه نگو (پيشمه رگه يان) زه حمه ت يا ديتي.	۳- هه ر چه نده هه وا زي يي نه خو شه ننگو زه حمه تا كيشاي نه نگ هه مي هاتيه ئيره، بو مه جيي سه ربلنديه كا ژورا مه زنه
۱۰	هه بووني. هه بووني. راسته قين. مه رجي. مه رجي. هه بووني. هه بووني. راسته قين. هه بووني.	۱- روينشتنه ك هه يه. ۲- پيشمه رگه هه نه. ۳- هنگو (پيشمه رگه يان) زه حمه تا ديتي. ۴- بو خه لكی مه علوم بوو، كو نه م منه تباري زه حمه تا هه وه نه. ۵- خه لكی زاني كو نه ق ده سستكه قتي نه قرو ل كوردستاني هه ين، به ره مي شه هيد و پيشمه رگه يانه. ۶- كوردستان هه يه. ۷- كوردان ده سستكه قت هه نه. ۸- شه هيدان خوين بو كوردستاني يا ريشتي ۹- كوردان شه هيد هه نه.	۴- هه قيقه ت من هه ز دكر نه م نه قرو قيكرا رونيي بو هندي مه علوم بييتن كو نه م منه تباري زه حمه ت و خزمه تا هنگوينه، بو هندي داکو بو هه مي كه سه كي ديار بييت كو نه ق ده سكه قتي نه قرو ل كوردستاني هاتيه ده سست به ره مي خويانا شه هيدانه و به ره مي زه حمه ت و خه باتا پيشمه رگيت قه ره مانه كو ژورل هه وه نه قرو لي ره دئاماده نه.

		۱۰- کوردان پېشمەرگه یېن قاره مان هه نه.	
۴	هه بوونی. فه رهه نگ. هه بوونی. راسته قین.	۱- ل کوردستان ئازادی ههیه. ۲- ل بهری نوکه ئازادی نه بوو. ۳- کوردستان ههیه. ۴- کوردستان د پېشقە جوونیدا به.	۵- ئەم زۆر دمه منونین کو ئەفرۆ ئە ئازادی ههاتیه دهست ئو ل بن سیبه را قی ئازادی دیموکراسیه و ئافه دانی ل کوردستان یا به رف پېش دجیت،
۳	هه بوونی. فه رهه نگ. هه بوونی.	۱- کوردستان ههیه. ۲- کوردستان ل بهری وه کو نوکه پېشکه قتی نه بوو. ۳- ملله تی کورد ههیه.	۶- ههروهکی هنگ دزانن ئیک ل سه به بیست سه ره کی بو پېشکه فتنا کوردستان و بو پېشکه فتنا دیموکراسیه تی یه کریزی و ته باهیا میلله تی کورده،
۵	هه بوونی. هه بوونی. هه بوونی. مه رجی. مه رجی.	۱- کوردان دوژمن و نه هه نه. ۲- کوردان ملله ت ههیه. ۳- کوردان وه لات ههیه. ۴- دوژمن و ناحه زان زه ره ل کوردان داینه. ۵- دوژمن و ناحه زان زه ره ل وه لاتی کوردان داینه.	۷- کهس هندی هنگو نزانیتن، ئەگەر میلله تی مه یه ک دهست بیست و یه کریز بیت دی چه ندی ب هیز بیست و، چ کهس و چ دوژمن و چ ناحه ز پی ناوه ستن چ زه ربا ل قی میلله ته ی بدهن یان چ زه ربا ل وه لاتی مه بدهن،
۳	هه بوونی راسته قین. مه رجی.	۱- ملله تی کورد ههیه. ۲- کوردان زه حمه ت و ئازارین دیتین. ۳- کورد یه ک نه بوینه.	۸- کهس هندی هنگوش نزانیتن کا بهری نه تفاقیی چه ندی نه خو شه و چه ند زه حمه ت و ئازار قی میلله ته ی بیست دیتی هه که ئەم یه ک نه یین.
۷	هه بوونی. راسته قین. راسته قینه مه رجی	۱- پېشمەرگه هه نه. ۲- پېشمەرگه ل چیا و چۆلین کوردستان بوون. ۳- پېشمەرگه یان د حه سره تیدا	۹- هنگ هه می ئه و پېشمەرگه نه یه کو وه ختی خۆ ل چیا و چۆلادا به لکی هنگو حه سره تا هندی بویه

	مەرجى مەرجى هەبوونى	بوون. ۴-كوردان نان ب پەحەتى نەخوارىه. ۵-كورد ب ئىستراحت نەنقىستىنە. ۶-كوردان پۆژەكى بېھنا خۆ قەنەدايه ۷-پېشمەرگەيان بەرھەم هەيه.	رۆژەكى نانەكى ب رەحەت ب خۆن يان شەقەكى ب ئىسراحت بنقن يان رۆژەكى بېنا خۆ بدەن. بەس ئەو زەحمەتا وى رۆژى ھنگۆ كېشای ئەقپۆ بەرھەمى وى بى ھاتىە دەست.
۷	هەبوونى هەبوونى هەبوونى هەبوونى فەرھەنگ. فەرھەنگ. پاستەقین.	۱-پېشمەرگەيان بەرھەم هەيه. ۲-كوردستان هەيه. ۳-ل كوردستانى ئازادى هەيه. ۴-مللى كورد هەيه. ۵-ئەو مللەت ل دەستپىكى د بن دەستدا بوو. ۶-ئەو مللەت ل دەستپىكى ئازاد نەبوو. ۷-كوردستان يا بەرڤ ئاقەدانىڧە دچىت.	۱۰-ئەقە بەرھەمەكە كو ب پارە و ب ھىچ سەرۋەتەكا دنبايى ناھىتە دەست، بەلكى قىمەتا زەحمەتا ھنگۆ قىمەتەكا مەعنەويه، ئەویش ئازادىا كوردستانى يە، سەربخوييا قى مىللەتەيه كو ل بن دەستى ھاتىە دەرى، و ئەلەمدوليللا ئەقپۆ مللەتەكى ئازادە، ۋەلاتەكى ئازادە و ئىنشائەللا رۆژ بۆ رۆژىش دى بەرھە ئاقەدانىي چىن
۹	هەبوونى. هەبوونى. هەبوونى. هەبوونى. هەبوونى. هەبوونى. هەبوونى. پاستەقین.	۱-ھەلبىزرتن ھەنە. ۲-ھەرىما كوردستانى ھەيه. ۳-پەرلمان كوردان ھەيه. ۴-كوردان سەرۆك ھەيه. ۵-كوردان ھەرىمەك ھەيه. ۶-كوردان دەستوور ھەيه. ۷-كوردستان ھەيه. ۸-مامۇستا ھەنە. ۹-پېشمەرگە مامۇستايىن مە.	۱۱-ۋەكى ھنگ ژى دزانن لفان رۆژىن داھاتى ھەلبىزرتن دى ھىنەكرنى ل ھەرىما كوردستانى ب مناسەبەتا ھەلبىزاردنا نوینەریت پەرلەمانى و ھەلبىزاردنا سەرۆكى ھەرىمى و پەسەندكرنا دەستوورى ھەرىمى، مە پى خۆشە كو ھنگ ۋەكى مامۇستايىت مە

			شیرهت و نه سیحه تا ل مه و ل گه نجیت مه بکه، کا ئەم چ بکهین و چیش یا باشه و چ پینگا باشه به رهف پیش باقیزین کو ئەف دهسکهفتیت هه ی بینه پاراستن ئو کوردستان به رهف ئافه دانیی و به رهف ب دهینانا هه می ئامانجیت میلیه تی مه بجیت.
۲	هه بوونی. هه بوونی.	۱- لیستا کوردستانی (مه) هه یه. ۲- لیستا کوردستانی پیدقیاتی هه نه.	۱۲- مه ئحتیاجی و پیویستیا ب نه سیحه تیت هنگو هه ی،
۲	هه بوونی هه بوونی	۱- لیستا کوردستانی (مه) هه یه. ۲- لیستا کوردستانی دهستکهفت هه نه.	۱۳- مه پیویستیا ب هندئ هه ی هنگ بیژنه مه کا ئەف دهسکهفته کو توؤ هاتینه دهست،
۶	هه بوونی. هه بوونی. هه بوونی. هه بوونی. هه بوونی. راسته قینه .	۱- لیستا کوردستانی هه یه. ۲- لیستا کوردستانی پیدقیاتی هه نه. ۳- ملله تی کورد هه یه. ۴- ملله تی کورد گه نج هه نه. ۵- ملله تی کورد دهستکهفت هه نه. ۶- ئەف دهستکهفت ب خوینی یین ب دهستقه هاتین.	۱۴- مه پیویستیا ب هندئ هه ی ملله تی مه و گه نجیت مه بزانی چهند خوین بو فان دهسکهفتیا هاتیه ریتن،
۷	هه بوونی هه بوونی راسته قینه هه بوونی هه بوونی مه رجی	۱- لیستا کوردستانی هه یه ۲- لیستا کوردستانی پیدقیاتی هه نه. ۳- پیشمه رگه یان زه حمه تا دیتی. ۴- کوردان دۆست هه نه.	۱۵- مه پیویستیا ب هندئ هه ی هنگو چهند زه حمه ت کیشایه ل سه رقی هندئ هه می دۆست و دوزمن بزانی کو ئەفه دهسکهفته که ب ساناهی ئەم ل دهست

			ته باهيی بووینه،
۳	هه بوونی. هه بوونی. فه ره نگ.	۱- کوردستانی ته بایی هه یه. ۲- کوردستانی پیشمه رگه هه نه. ۳- پیشتر پیشمه رگه یان خه بات کریه.	۱۸- هیقیدارین ئە ڤ ته باهییه هه ر یا بهرده وام بیت، هنگیش هه ر د سه لامهت و موه فقه بن و بهرده وام بن د خه باتا خوڊا و د نه سیحه تکرنا مه دا، ئە زی مه منوونیشم
۴	فه ره نگ فه ره نگ هه بوونی هه بوونی	۱- پیشتر یا هاتییه گوتن ئە و پوژ یا نه خو شه. ۲- پیشتر یا هاتییه گوتن، کو هوین هه ر یین هاتییه قیری. ۳- پیشمه رگه هه نه. ۴- لیستا کوردستانی هه یه.	۱۹- هه ر چه نده، ئە ڤرۆ دیسان تیکرار که مه فه رۆژ زۆر یا نه خو شه بوو، ئاڤ و هه وایی نه خو شه بوو، به س دیسان ئنگو هاتییه ئیره، ئە فه بو مه ریزه کا زۆر مه زنه، ئیحترام و ته قدیره کا زۆر مه یا هه ی بو هنگو، ئە م خو ب سه رفراز دزانین
۶	هه بوونی. هه بوونی. راسته قین. هه بوونی. هه بوونی. راسته قینه یه .	۱- پیشمه رگه هه نه. ۲- ئاهه نگ و سه یران هه نه. ۳- لیستا کوردستانی چاڤه ری ۴- ئاهه نگا سه رکه قتنینه. ۵- لیستا کوردستانی هه یه. ۶- هه لیزارتن هه نه. ۷- هه لیزارتن نیزیکن.	۲۰- هیقیدارم وه خته کی خوش هنگو هه بیت، ئینشائه لالا دی هه می گافی پیکفه بین و هه می گافی پیکفه ئاهه نگ و سه یرانا گیرین و ئینشائه لالا ئاهه نگا سه رکه فتنیش پشتی چه ند پوژیت دی پشتی هه لیزادنی دی گیرین،
سفر			۲۱- هنگ گه له ک ب خیره اتن و سه رسه ر و سه ر چافیت من، زۆر مه منوون.
۹۶			

تیکرایا گرمین پښه کی یښ سامپلی ل سهری، (۹۶)ن، (۶۳) ژ
 ټوان گرمینا پښه کی هه بوونیه و (۱۴) ژ ټوان، گرمینا پښه کی
 راسته قینه و (۹) ژ ټوان گرمینا پښه کی هه رهنګی و (۱۰) ژ ټوان
 گرمینا پښه کی هه رجی و (سفر) ژ ټوان گرمینا پښه کی
 نه راسته قینه و (سفر) ژ ټوان گرمینا پښه کی پښه کی.

– پښه کی هه دییا گرمینا پښه کی هه بوونۍ د سامپلی ل سهریدا:
 .(۶۵,۶۲۵٪)

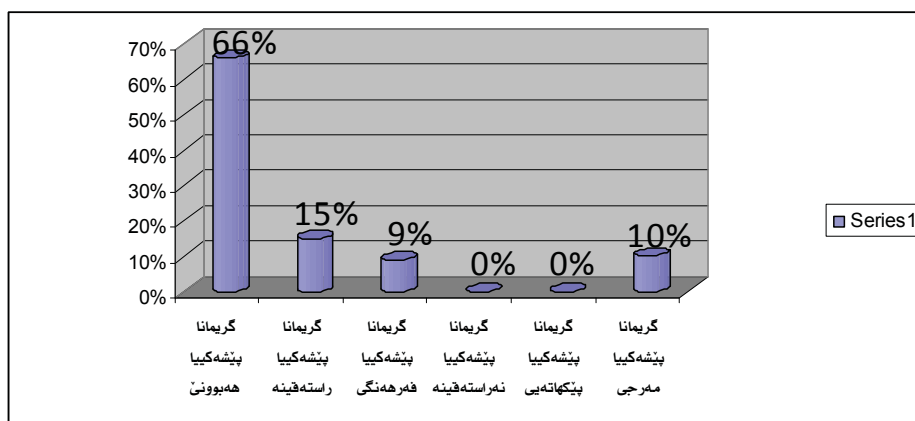
– پښه کی هه دییا گرمینا پښه کی راسته قینه د سامپلی ل سهریدا:
 .(۱۴,۵۸۳۳۳٪)

– پښه کی هه دییا گرمینا پښه کی هه رهنګی د سامپلی ل سهریدا:
 .(۹,۳۷۵٪)

– پښه کی هه دییا گرمینا پښه کی نه راسته قینه د سامپلی ل
 سهریدا: (۰٪).

– پښه کی هه دییا گرمینا پښه کی پښه کی د سامپلی ل سهریدا:
 .(۰٪)

– پښه کی هه دییا گرمینا پښه کی هه رجی د سامپلی ل سهریدا:
 .(۱۰,۴۱۶۶۶٪)

ب- ژ لايى نيشانكارانڤه:

نيشانكار			رسته
ژمارا گشييا نيشانكاران	جوړ نيشانكارى	نيشانكار	
۳	كه سى كه سى كه سى	۱-م: بو (ئهن) دڅریت، مسرور بارزانیه. ۲-نگو: پيشمه رگه يين شوره شا ئيلوولینه. ۳-نگو: پيشمه رگه يين شوره شا ئيلوولینه.	۱- ژور سوپاسيا ننگو دكهم بو قى ده عوه تى ننگو قه بول كړيه،
۱	كه سى	۱-ئهن: مه سرور بارزانیه.	۲- ئهن ژورى مه منونم.
۴	كه سى كه سى جهى جفاكى	۱-نگو: پيشمه رگه يين شوره شا ئيلوولینه. ۲-نگو: پيشمه رگه يين شوره شا ئيلوولینه. ۳-نيره: دهوكه. ۴-مه: ل جهى جهناقى كه سىيى تاك (من) بكارهاتيه.	۳- هر چه نده هوا زى يى نه خوشه ننگو زه حمه تا كيشاي ننگ همى هاتيه نيره، بو مه جى سهرلنديه كا ژورا مه زنه
۸	كه سى كه سى جفاكى كه سى ده مى كه سى ده مى جهى	۱-من: مسرور بارزانیه. ۲-نهم: مسرور و پيشمه رگه يين ئيلوولینه. ۳-نهم: ل جهى جهناقى كه سىيى تاك (ئهن) بكارهاتيه. ۴-هنگو: پيشمه رگه يين شوره شا ئيلوولینه. ۵-نه فرقو: (۲۰۰۹/۷/۷). ۶-هوه: پيشمه رگه يين شوره شا ئيلوولینه.	۴- هه قيقه من هه ز دكر نهم نه فرقو څيكر رونيي بو هندي مه علوم ببيت كو نهم منه تبارى زه حمه و خزمه تا هنگوينه، بو هندي داكو بو همى كه سكه ديارببيت كو نه ف ده سكه فتى نه فرقو ل كوردستاني هاتيه ده ست به رهه مى خويانا شه هيدانه و به رهه مى زه حمه و

		٧-ئەفرۆ: (٢٠٠٩/٧/٧). ٨-لێره: دھۆكه.	خەباتا پيشمه رگيٲ قه هره مانه كو زۆر ل هه وه ئەفرۆ لێره دئاماده نه.
٤	جفاكى كه سى كه سى جهى	١-ئەم: ل جهى جهناڤى كه سىيى تاك(ئەن) بكارهاتيه. ٢-ئەف...ه: ئامرازى ئاماژيه د گرييا (ئەف ئازاديه)، مه به ستا ئەوى ژى، ئازاديا نوكه ل كوردستانى هه ي. ٣-فى...ئ: ئامرازى ئاماژيه د گرييا (فى ئازادى)دا، مه به ستا ئەوى ژى، ئازاديا نوكه ل كوردستانى هه ي. ٤-ل كوردستانى: مه به ست پى كوردستانا عيراقيه.	٥-ئەم زۆر دمه منوين كو ئەفرۆ ئەف ئازاديه هاتيه ده ست ئو ل بن سيبه را فى ئازادى ديموكراسيه ت و ئافه دانى ل كوردستانى يا به رڤ پيش دچيت،
١	كه سى	١-هنگ: پيشمه رگه يين شۆره شا ئيلوولينه.	٦-هروه كى هنگ دزانن ئيك ل سه به بيت سه ره كى بو پيشكه فتنه كوردستانى و بو پيشكه فتنه ديموكراسيه تى يه كرىزى و ته باهيا ميلله تى كورده،
٨	كه سى كه سى كه سى كه سى كه سى	١-يتن(يت): بو (كه سى) دزفريت و مه به ست پى خه لكى دىيى، كو نه پيشمه رگى ئەيلووى بيت. ٢-هنگو: پيشمه رگه يين شۆره شا ئيلوولينه. ٣-مه: خه لكى كوردستانيه. ٤-فى...ئ: ئامرازى ئاماژيه، د گرييا (فى ميلله ته ي)دا، مه به ستا ئەوى	٧-كه س هندی هنگو نزانين، ئەگه ر ميلله تى مه يه ك ده ست بيت و يه كرىز بيت دى چه ندى ب هيزيت و، چ كه س و چ دوژمن و چ ناحه ز پى ناوه ستن چ زه ربا ل فى ميلله ته ي بدەن يان چ زه ربا ل وه لاتى مه بدەن،

	کەسی کەسی کەسی	پێ، ملله تی کورده . ٥-ن: بۆ دوژمن و ناحه زین ملله تی کورد دزفریت. ٦-ن: بۆ دوژمن و ناحه زین ملله تی کورد دزفریت. ٧-مه: خه لکی کوردستانیه . ٨-ن: بۆ دوژمن و ناحه زین ملله تی کورد دزفریت.	
٤	کەسی کەسی کەسی کەسی	١-یتن(یت): بۆ (کەسی) دزفریت و مه به ست پێ خه لکی دییی، کو نه پێشمه رگی ئه یلووی بیت. ٢-هنگۆ: پێشمه رگه یین شۆره شا ئیلوولینه . ٣-فی...ی: ئامرازێ ئاماژیه، د گریا (فی میلله ته ی)دا، مه به ستا ئه وی پێ، ملله تی کورده . ٤-ئهم: مه به ست پێ کوردن.	٨- کەس هندی هنگۆش نزانیتن کا به ری نه تفاقیی چه ندی نه خۆشه و چه ند زه حمه ت و ئازار فی میلله ته ی ییت دیتی هه که ئهم یه ک نه یین.
١١	کەسی کەسی جهی ده قی ده می ده می ده می	١-هنگ: پێشمه رگه یین شۆره شا ئیلوولینه . ٢-ئهو: پێشمه رگه یین شۆره شا ئیلوولینه . ٣-ل چیا و چۆلا: مه به ست پێ چیا و چۆلین کوردستانیه . ٤-هنگۆ: بۆ پێشمه رگه یان دزفریت، کو به ری هینگێ ئه و ناڤ یی هاتی. ٥-رۆژه کی: مه به ست پێ ئه و پۆژن، ئه وین ل وه ختی شۆره شا ئیلوولی.	٩-هنگ هه می ئه و پێشمه رگه نه یه کو وه ختی خۆ ل چیا و چۆلادا به لکی هنگۆ هه سه تا هندی بویه رۆژه کی نانه کی ب ره حه ت ب خۆن یان شه فه کی ب ئیسراحه ت بنقن یان رۆژه کی بێنا خۆ بده ن. به س ئه و زه حمه تا وی رۆژی هنگۆ کیشای ئه قرو به ره مه ی وی یی هاتیه ده ست.

	كهسى دهقى دهمى كهسى	۶-شهەكى: مەبەست پىئ ئەوشەقن، ئەوئىن ل وەختى شۆرەشا ئەيلوولۇ. ۷-رۆژەكى: مەبەست پىئ ئەو پۆژن، ئەوئىن ل وەختى شۆرەشا ئەيلوولۇ. ۸-وئ...ئ: ئامرازى ئاماژىيە د گرىيا (وئ رۆژى)دا، مەبەست پىئ پۆژا شۆرەشا ئەيلوولۇ دەستپىكرى. ۹-مىنگۆ: بۆ پىشمەرگەيان دزفريت، كو بەرى مىنگى ئەو ناقىيى ھاتى. ۱۰-ئەفرۆ: (۲۰۰۹/۷/۷). ۱۱-وئ: بىئۆ (وئ پۆژى) دزفريت.	
۸	كهسى دهقى جھى كهسى جھى دهمى كهسى	۱-ئەفە: ئامرازى ئاماژىيە، مەبەست پىئ ئازادىيا كوردستانىيە. ۲-مىنگۆ: بۆ پىشمەرگەيان دزفريت، كو بەرى مىنگى ئەو ناقىيى ھاتى.. ۳-كوردستان: مەبەست پىئ كوردستانا عىراقىيە. ۴-قى...ئ: ئامرازى ئاماژىيە د گرىيا (قى مللەتى)دا، مەبەست پىئ مللەتى كوردە. ۵-ل بن دەستى: ل بن دەستى زۆلما بەسىيان. ۶-ئەفرۆ: (۲۰۰۹/۷/۷). ۷-رۆژ بۆ پۆژى: مەبەست پىئ ئەو رۆژەنە، ئەوئىن پىشتى	۱۰- ئەفە بەرھەمەكە كو ب پارە و ب ھىچ سەرۋەتەكا دىنپىي ناھىتە دەست، بەلكى قىمەتا زەحمەتا مىنگۆ قىمەتەكا مەعنەويە، ئەوئىش ئازادىيا كوردستانىيە، سەرىخوئىيا قى مىللەتەيە كول بن دەستىيى ھاتىيە دەرى، و ئەلحەمدوللىلا ئەفرۆ مىللەتەكى ئازادە، وولاتەكى ئازادە و ئىنشائەللا رۆژ بۆ رۆژىش دى بەرھە ئافەدانىيى چىن

		کوردستان ئازاد بووی. ۸-ین: بۆ (ئەم) دزفریت، مەبەست پی کوردن.	
۱۱	دەقی دەمی جەبی کەسی دەقی جفاکی کەسی کەسی کەسی کەسی کەسی	۱-هنگ: بۆ پیشمەرگەیان دزفریت، کو بەری هینگی ئەو نافی هاتی. ۲-لفان پۆژین داهاتی: مەبەست پی هەلبژارتنا (۲۰۰۹/۷/۲۵). ۳-ل هەریم کوردستانی: مەبەست پی کوردستانا عیراقتیه. ۴-مە: ب نافی لیستا کوردستانی ئاخذتییه. ۵-هنگ: بۆ پیشمەرگەیان دزفریت، کو بەری هینگی ئەو نافی هاتی. ۶-مامۆستا: بۆ پیزگرتنی ب پیشمەرگەیی ئەیلووی گوتییه ۷-مە: ب نافی لیستا کوردستانی ئاخذتییه. ۸-مە: ب نافی لیستا کوردستانی ئاخذتییه. ۹-ئەم: لیستا کوردستانی. ۱۰-ین: بۆ (ئەم) دزفریت، ل جەبی لیستا کوردستانی بکارهینایه. ۱۱-مە: خەلکی کوردستانییه.	۱۱- وەکی هنگ ژێ دزانن لفان رۆژین داهاتی هەلبژارتن دی هینه کرنی ل هەریم کوردستانی ب مناسەبەتا هەلبژارتنا نوینەریت پەرلەمانی و هەلبژارتنا سەرۆکی هەریمی و پەسەندکرنا دەستووری هەریمی، مە پی خوشە کو هنگ وەکی مامۆستاییت مە شیرەت و نەسیحەتا ل مە و ل گەنجیت مە بکەن، کا ئەم چ بکەین و چیش یا باشە و چ پینگافا باشە بەرەف پیش باقیژین کو ئەف دەسکەفتیت هەی بینه پاراستن ئو کوردستان بەرەف ئافەدانی و بەرەف ب دیهینانا هەمی ئامانجیت میللەتی مە بچیت.
۲	کەسی دەقی	۱-مە: ب نافی لیستا کوردستانی ئاخذتییه.	۱۲- مە ئحتیاجی و پیوستیا ب نەسیحەتیت

		۲-هنگو: بۆ پېشمەرگه‌يان دزفريت، كو به‌ري هينگي ئه‌و ناڤ يي هاتي.	هنگو هەي،
۳	كه‌سى ده‌قى كه‌سى	۱-مه: ب ناڤي ليستا كوردستاني ئاخفتيه. ۲-هنگ: بۆ پېشمەرگه‌يان دزفريت، كو به‌ري هينگي ئه‌و ناڤ يي هاتي.. ۳-مه: ب ناڤي ليستا كوردستاني ئاخفتيه.	۱۳- مه پيويستيا ب هندى هەي هنگ بيزنه مه كا ئه‌و ده‌سكه‌فته كو توڤ هاتينه ده‌ست،
۴	كه‌سى كه‌سى كه‌سى كه‌سى	۱-مه: ب ناڤي ليستا كوردستاني ئاخفتيه. ۲-مه: خه‌لكي كوردستانييه. ۳-مه: ل جهي كوردان هاتيه. ۴-فان... (ان): ئامرازي ئاماژيه د گرييا (فان ده‌سكه‌فتيا)دا، مه‌به‌ست پي ئه‌و ده‌ستكه‌فتن ئه‌وين نوكه ب ده‌ستي كوردان كه‌تين.	۱۴- مه پيويستيا ب هندى هەي ملله‌تي مه و گه‌نجيت مه بزائن چه‌ند خوين بۆ فان ده‌سكه‌فتيا هاتيه ريئن،
۵	كه‌سى ده‌قى كه‌سى كه‌سى كه‌سى	۱-مه: ب ناڤي ليستا كوردستاني ئاخفتيه. ۲-هنگو: بۆ پېشمەرگه‌يان دزفريت، كو به‌ري هينگي ئه‌و ناڤ يي هاتي. ۳-في... ئامرازي ئاماژيه د گرييا (في هندى)دا، مه‌به‌ست پي ئه‌و ده‌ستكه‌فتن ئه‌وين نوكه ب ده‌ستي كوردان كه‌تين. ۴-ئه‌فه: ئامرازي ئاماژيه، مه‌به‌ست پي ئازاديبيا	۱۵- مه پيويستيا ب هندى هەي هنگو چه‌ند زه‌حمه‌ت كيشايه ل سه‌ر في هندى هەمي دۆست و دوژمن بزائن كو ئه‌فه ده‌سكه‌فته‌كه ب ساناهي ئه‌م ل ده‌ست ناده‌ين و ئينشائه‌للا خودي هاريكار بيت.

		کوردستانییه . ٥-ئەم: ب ناڤی مللەتی کورد ئاخفتییە .	
٨	کەسی کەسی کەسی دەقی دەقی کەسی کەسی کەسی	١-فی...ی: ئامرازی ئاماژییە د گرییا(فی مللەتە)دا، مەبەست پی مللەتی کوردە . ٢-ین: بۆ(ئەم) دزفریت و ل جەیی لیستا کوردستانی بکارهاتییه . ٣-ئان...ان: ئامرازی ئاماژییە د گرییا (ئان دەسکەفتانە)دا، مەبەست پی ئەو دەستکەفتن ئەوین نوکە ب دەستی کوردان کەتین . ٤-هنگۆ: بۆ پیشمەرگەیان دزفریت، کو بەری هینگی ئەو ناڤی هاتی . ٥-هنگ: بۆ پیشمەرگەیان دزفریت، کو بەری هینگی ئەو ناڤی هاتی . ٦-مە: ب ناڤی لیستا کوردستانی ئاخفتییە . ٧-ئەم: ب ناڤی لیستا کوردستانی ئاخفتییە . ٨-فی...ی: ئامرازی ئاماژییە د گرییا(فی پیککی)دا، مەبەست پی پیکا خەبات و یارستنا دەستکەفتانە .	١٦- ب پشتیقانیا خودی و پشتیقانیا فی مللەتە ی دی دبەردەوام بین ل سەر پاراستنا ئان دەسکەفتانە و هەر ئینشائەللا خودیش دی هنگۆ پاریزیتن بۆ هندی هنگ بەردەوام بن پشتەقانیی ل مە بکەین دا ئەمیش پی بوەستین ل سەر فی ریکی دبەردەوام بین .
٨	دەمی کەسی	١-ئەفرۆ: (٢٠٠٩/٧/٧) . ٢-ئەف...ە: ئامرازی ئاماژییە د گرییا (ئەف تەباییە)دا، مەبەست پی ئیکگرتنا هەر	١٧-ئەفرۆ پتر ل هەمی رۆژەکی کوردستان یا تەباییە و ئەف تەباییە پیش هەمی کەسەکی ئەم

سوپاس گوزارین و منہ تبارین ل تہ پایی و یہ کپیزیا ہر دوو پارتی دیموکراتا کوردستانی و یہ کتیا نیش تمانی کوردستانی و ل سہری ہر دوو حزباش ل سہرگردایہ تیا ئەف ولاتہی سەرۆک مام جەلال و سەرۆک بارزانی پیشرہ ویت فی دەستپیشخەریی بووینہ پیشرہ ویت فی یہ کتیی و تہ باہیی بووینہ،	دوو پارتین (پارتی و ئیکەتی) نہ . ۳- ئەم: ل جہی جہنافی کەسیی تاک (ئەن) بکارہاتیہ . ۴- ئەف...: ئامرازی ئاماژیہ د گرییا (ئەف ولاتہ) دا، مەبەست پی کوردستانا عیراقیہ . ۵- مام: جەلال تالەبانی ۶- سەرۆک: مەسعود بارزانی ۷- فی...: ئامرازی ئاماژیہ د گرییا (فی) دەستپیشخەریی دا، مەبەست پی دەستپیشخەریا ئیکبونا ہر دوو پارتانہ . ۸- فی...: ئامرازی ئاماژیہ د گرییا (فی) یہ کتیی دا، مەبەست پی ئیکگرتنا ہر دوو پارتانہ .	کەسی کەسی جفاکی جفاکی کەسی کەسی
۱۸- ہیفیدارین ئەف تہ باہییہ ہر یا بەردەوام بیت، ھنگیش ہر د سەلامەت و موەفەق بن و بەردەوام بن د خەباتا خۆدا و د نەسیحە تکرنا مەدا، ئەزی مەنوونیشم	۱- ئەف...: ئامرازی ئاماژیہ د گرییا (ئەف تہ باہییہ) دا، مەبەست پی ئیکگرتنا ہر دوو پارتین (پارتی و ئیکەتی) نہ . ۲- ھنگ: بۆ پیشمەرگەیان دزفريت، کو بەری ھینگى ئەو نافى ہاتی . ۳- مە: ب نافى لیستا کوردستانی ناخفتیہ ۴- ئەز: مەسرور بارزانیہ .	کەسی دەقی کەسی کەسی
۱۹- ہر چەندە، ئەفرۆ	۱- ئەفرۆ: (۷/۷/۲۰۰۹) .	دەمی

	ده قى جھى كه سى جفاكى جفاكى ده قى جفاكى	۲-ئنگۆ: بۆ پېشمەرگه يان دزقریت، كو بهرى هينگى ئه و ناڤى هاتى. ۳-ئېره: دهۆكه . ۴-ئهفه: ئامراى ئاماژيه، مه به ست پى هاتنا پېشمەرگه يه . ۵-مه: ل جهى جهناڤى كه سىيى تاك(من) بكارهاتيه . ۶-مه: ل جهى جهناڤى كه سىيى تاك(من) بكارهاتيه . ۷-مىنگۆ: بۆ پېشمەرگه يان دزقریت، كو بهرى هينگى ئه و ناڤى هاتى. ۸-ئه م: ل جهى جهناڤى كه سىيى تاك(ئهن) بكارهاتيه .	ديسان تىكرار كه مه فه رۆژ زۆر يا نه خوش بوو، ئاڤ و هه وايى نه خوش بوو، به س ديسان ئنگۆ هاتيه ئېره، ئه فه بۆ مه پېزه كا زۆر مه زنه، ئىحترام و ته قدره كا زۆر مه يا هه ي بۆ مىنگۆ، ئه م خو ب سه رفراز دزانين
۶	كه سى ده قى كه سى كه سى ده مى ده مى	۱-م: بۆ (ئهن) دقریت، مسرور بارزانيه . ۲-مىنگۆ: بۆ پېشمەرگه يان دزقریت، كو بهرى هينگى ئه و ناڤى هاتى. ۳-ين: بۆ (ئهن) دزقریت، ئه وژى مسرور و پېشمەرگه يين ئه يلوولېنه . ۴-ين: بۆ (ئهن) دزقریت، ئه وژى مسرور و پېشمەرگه يين ئه يلوولېنه . ۵-پشتى چەند رۆژيت دى: واته پشتى ۲۵/۷/۲۰۰۹ . ۶-پشتى هه لېژارتنى: واته پشتى ۲۵/۷/۲۰۰۹ .	۲۰- هيفيدارم وه خته كى خوش مىنگۆ هه بيت، ئىنشائه لالا دى هه مى گافى پىكفه بين و هه مى گافى پىكفه ئاهه نك و سه يرانا گيرين و ئىنشائه لالا ئاهه نكا سه ركه فتنيش پشتى چەند رۆژيت دى پشتى هه لېژارتنى دى گيرين،

۱	دهقى	۱-هنگ: بۆ پېشمەرگه يان دزقریت، کو بهرى هينگى ئه و ناڤى هاتى.	۲۱-هنگ گه ل ه ك ب خېرهاتن و سه سه رو سه ر چاڤىت من، زور مه منون.
۱۱۲			

تېكرایا نیشانكارین سامپلی ل سهری، (۱۱۲) نه، (۶۷) ژ ئه وان
نیشانكارین كه سینه، (۱۳) ژ ئه وان، نیشانكارین ده مینه و (۸) ژ ئه وان
نیشانكارین جهینه و (۹) ژ ئه وان نیشانكارین جفاکینه و (۱۵) ژ ئه وان
نیشانكارین ده قینه.

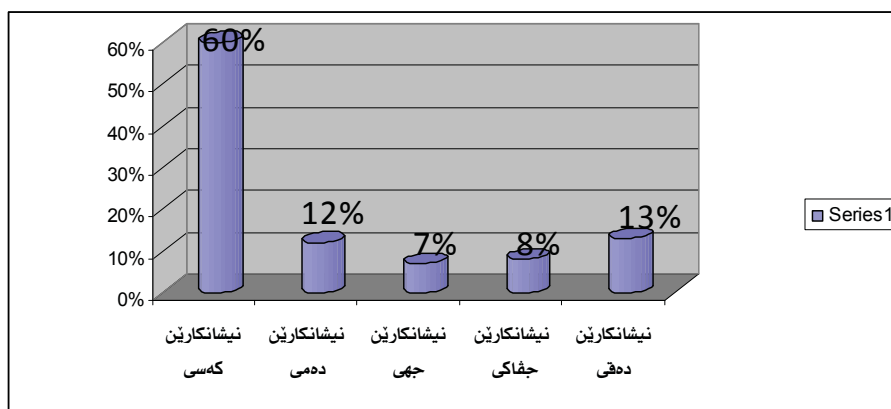
- پېژهیا سه دیا نیشانكارین كه سی د سامپلی ل سهریدا: (۸۲۱۴۲۹
، ۵۹٪).

- پېژهیا سه دیا نیشانكارین ده می د سامپلی ل سهریدا: (۶۰۷۱۴۳
، ۱۱٪).

- پېژهیا سه دیا نیشانكارین جهی د سامپلی ل سهریدا:
(۷، ۱۴۲۸۵۷۱٪).

- پېژهیا سه دیا نیشانكارین جفاکی د سامپلی ل سهریدا:
(۸، ۳۵۷۱۴۳٪).

- پېژهیا سه دیا نیشانكارین ده قی د سامپلی ل سهریدا: (۳۹۲۸۵۷
، ۱۳٪).

ج- ژ لايي کرده يين ناخفتنيقه:

کرده يين ناخفتني		رسته
ژمارا کرده يان با گشتي	کرده	
۲	۱- هه سنده ربرين ۲- سوپاسيکرن.	۱- زور سوپاسيا ننگو دکم بو في ده عوه تي ننگو قه بول کريه،
۱	۱- هه سنده ربرين.	۲- نه زوري مه منونم.
۳	۱- هه سنده ربرين. ۲- ليبورين خواستن. ۲- شانازي.	۳- هر چهنده ههوا ژي يي نه خوشه ننگو زه حمه تا کيشاي نه نگ هه مي هاتيه ئيره، بو مه جيي سه ريلنديه کا زورا مه زنه
۴	۱- ناوات خواستن. ۲- هه سنده ربرين ۳- ئاگه هدارکرن. ۴- نرخانندن.	۴- هه قيقهت من هه ز دکر نه م نه قرو فيکرا رونين بو هندي مه علوم ببين کو نه م منه تباري زه حمهت و خزمه تا هنگوينه، بو هندي داکو بو هه مي که سه کي ديارببيت کو نه ده سکه فتی نه قرو ل کوردستاني هاتيه ده ست به ره مي خوينا شه هيدانه و به ره مي زه حمهت و خه باتا پيشمه رگيت قه هرمانه کو زور ل هه وه نه قرو لي ره دناماده نه.
۳	۱- سوپاسيکرن. ۲- نرخانندن. ۳- ئاگه هدارکرن.	۵- نه م زور دمه منونين کو نه قرو نه قو ئازاديه هاتيه ده ست ئو ل بن سيبه را في ئازاديي ديموکراسيهت و ئاقه داني ل کوردستاني يا به ر ق پيش دچيت،

۳	۱- ئاگە ھداركرن. ۲- ئامۇژگارى. ۳- نىرخاندن.	۶- ھەروەكى ھىنگ دزانن ئىك ل سەبەبىت سەرەكى بۇ پىشكەفتنا كوردستانى و بۇ پىشكەفتنا دىموكراسىيەتتى يەكرىزى و تەباھيا مىللەتتى كوردە،
۲	۱- ئاگە ھداركرن. ۲- ئامۇژگارى.	۷- كەس ھىندى ھىنگۇ نىزانىتن، ئەگەر مىللەتتى مە يەك دەست بىت و يەكرىز بىت دى چەندى ب ھىزبىت و، چ كەس و چ دوژمن و چ ناھەز پى ناوەستن چ زەربا ل فى مىللەتەى بدەن يان چ زەربا ل وەلاتتى مە بدەن،
۲	۱- ئاگە ھداركرن. ۲- ئامۇژگارى.	۸- كەس ھىندى ھىنگۇش نىزانىتن كا بەرى نەتفاقىي چەندى نەخۇشە و چەند زەحمەت و ئازار فى مىللەتەى يىت دىتى ھەكە ئەم يەك نەبىن.
۳	۱- ھەستدەربىر. ۲- ئاگە ھداركرن. ۳- نىرخاندن.	۹- ھىنگ ھەمى ئەو پىشكەرگە نە يەكو وەختى خۇل چىا و چولادا بەلكى ھىنگۇ ھەسرەتا ھىندى بويە رۇژەكى نانەكى ب رەحەت ب خۇن يان شەفەكى ب ئىسراحتە بىقن يان رۇژەكى بىنا خۇ بدەن. بەس ئەو زەحمەتا وى رۇژى ھىنگۇ كىشاي ئەقرو بەرھەمى وى يى ھاتىە دەست.
۶	۱- نىرخاندن. ۲- ئاگە ھداركرن. ۲- ھەستدەربىر. ۴- سوپاسىكرن ۵- دوعاكرن. ۶- شانازى.	۱۰- ئەفە بەرھەمەكە كو ب پارە و ب ھىچ سەرۋەتەكا دىنبايى ناھىتە دەست، بەلكى قىمەتا زەحمەتا ھىنگۇ قىمەتەكا مەنەو، ئەویش ئازادىا كوردستانى يە، سەرىخۇييا فى مىللەتەىە كو ل بن دەستىي ھاتىە دەرى، و ئەلەمدوللىلا ئەقرو مللەتەكى ئازادە، وەلاتەكى ئازادە و ئىنشائەللا رۇژ بۇ رۇژىش دى

		بەرەڭ ئاقەدانىي چىن
۳	۱-ئاگە ھداركرن. ۲-داواكرن ۳-ھەستدە رېرېن.	۱۱- ۋەكى ھىنگ ژى دزانن لغان رۆژىن داھاتى ھەلبۇرتىن دى ھىنەكرنى ل ھەرىما كوردستانى ب مناسەبەتا ھەلبۇردنا نوینەریت پەرلەمانى و ھەلبۇردنا سەرۆكى ھەرىمى و پەسەندكرنا دەستوورى ھەرىمى، مە پى خۆشە كو ھىنگ ۋەكى مامۇستايىت مە شىرەت و نەسىحەتا ل مە و ل گەنجىت مە بكن، كا ئەم چ بكن و چىش يا باشە و چ پىنگاڭا باشە بەرەڭ پىش باقىژىن كو ئەڭ دەسكەفتىت ھەى بىنە پاراستن ئو كوردستان بەرەڭ ئاقەدانىي و بەرەڭ ب دىھىنانا ھەمى ئامانجىت مىللەتى مە بچىت.
۲	۱-داواكرن. ۲-ھەستدە رېرېن.	۱۲- مە ئىتياجى و پىويستيا ب نەسىحەتت ھىنگو ھەى،
۴	۱-داواكرن. ۲-نرخاندن. ۳-ھەستدە رېرېن ۴-شانازى.	۱۳- مە پىويستيا ب ھىنگ ھەى ھىنگ بىژنە مە كا ئەڭ دەسكەفتە كو تۆڭ ھاتىنە دەست،
۴	۱-داواكرن. ۲-نرخاندن ۳-ھەستدە رېرېن ۴-شانازى.	۱۴- مە پىويستيا ب ھىنگ ھەى مللەتى مە و گەنجىت مە بزانن چەند خوين بۆ قان دەسكەفتيا ھاتىتە رىتن،
۴	۱-داواكرن. ۲-ئاگە ھداركرن ۳-ھەستدە رېرېن. ۴-دوواكرن.	۱۵- مە پىويستيا ب ھىنگ ھەى ھىنگو چەند زەحمەت كىشايە ل سەر قى ھىنگ ھەمى دۆست و دوژمن بزانن كو ئەڭ دەسكەفتە ب سانامى ئەم ل دەست نادەين و ئىنشائەللا خودى ھارىكار بىت.

۴	۱-دوعاكرن. ۲-داواكرن. ۳-نرخاندن. ۴-ههستدەرپرین.	۱۶- ب پشتیقانی خودی و پشتیقانی قی مللهتهی دی دهردهوام بین ل سهر پاراستنا قان دهسکهفتانه و ههر ئینشائه‌للا خودیش دی هنگو پاریزیتن بۆ هندی هنگ بهردهوام بن پشتهقانیی ل مه بکهین دا ئەمیش پی بوهستین ل سهر قی ریکی دهردهوام بین.
۴	۱-نرخاندن. ۲-سوپاسیکرن. ۳-شانازی. ۴-ههستدەرپرین.	۱۷- ئەقرو پتر ل ههمی رۆژهکی کوردستان یا ته‌بایه و ئەق ته‌بایه پییش ههمی کهسهکی ئەم سوپاسگوزارین و منه‌تبارین ل ته‌بایی و یه‌کریزا ههر دوو پارتی دیموکراتا کوردستانی و یه‌که‌تیا نیشتمانی کوردستانی و ل سهری ههر دوو حزباش ل سهرکردایه‌تیا ئەق ولاتهی سهرۆک مام جه‌لال و سهرۆک بارزانی پی‌شپه‌ویتی قی ده‌ستپیشخه‌ریی بووینه پی‌شپه‌ویتی قی یه‌که‌تی و ته‌باهیی بووینه،
۴	۱-ئاوات خواستن. ۲-ههستدەرپرین. ۳-شانازی. ۴-سوپاسیکرن.	۱۸- هیقیدارین ئەق ته‌باهیه ههر یا به‌ردهوام بیت، هنگیش ههر د سه‌لامه‌ت و موه‌فه‌ق بن و به‌ردهوام بن د خه‌باتا خۆدا و د نه‌سیحه‌تکرنا مه‌دا، ئەزی مه‌منوونیشم
۴	۱-ههستدەرپرین. ۲-لییورین خواستن. ۳-نرخاندن. ۴-شانازی.	۱۹- ههر چه‌نده، ئەقرو دیسان تیکرار که‌مه‌قه رۆژ زۆر یا نه‌خۆش بوو، ئاق و هه‌وا یی نه‌خۆش بوو، به‌س دیسان ئنگو هاتیه ئیره، ئەقه بۆ مه‌ریزه‌کا زۆر مه‌زنه، ئیحترام و ته‌قدیره‌کا زۆر مه‌یا هه‌ی بۆ هنگو، ئەم خۆ ب سهر‌فراز دزانین
۳	۱-ئاوات خواستن. ۲-ههستدەرپرین.	۲۰- هیقیدارم وه‌خته‌کی خۆش هنگو هه‌بیت، ئینشائه‌للا دی ههمی گاهی

	٣-دوعا کرن.	پیکځه بین و هه می گاشی پیکځه ئاههنگ و سهیرانا گیرین و ئینشائه للاً ئاههنگا سهرکهفتنیش پشتی چند پوژیت دی پشتی هه لبرادنی دی گیرین،
٢	١-هه سته دربرپین. ٢-شانازی.	٢١-هنگ گه له ک ب خیرهاتن و سهر سهر و سهر چاقیت من، زور مه منوون.
٦٧		

تیکرایا کردهیین ئاخفتنی یین سامپلی ل سهری، (٦٧)ن، (١٧) ژ
 ئهوان کردهیا هه سته دربرپینییه و (٩) ژ ئهوان، کردهیا ئاگه هدارکرنیییه و (٦)
 ژ ئهوان کردهیا دواکرنیییه و (١٠) کردهیا نرخاندنییه و و (٨) ژ ئهوان
 کردهیا شانازییه و (٥) ژ ئهوان کردهیا سوپاسیکرنیییه و (٤) ژ ئهوان کردهیا
 دوعاکرنیییه و (٣) ژ ئهوان کردهیا ئاوات خواستنییه و (٣) ژ ئهوان کردهیا
 ئاموژگارییه و (٢) ژ ئهوان کردهیا لیبورین خواستنییه.

- پیزهیا سه دییا کردهیا هه سته دربرپینی د سامپلی ل سهریدا:
 (٢٥,٣٧٣١٣٤)٪.

- پیزهیا سه دییا کردهیا ئاگه هدارکرنی د سامپلی ل سهریدا:
 (١٣,٤٣٢٨٣٦)٪.

- پیزهیا سه دییا کردهیا دواکرنی د سامپلی ل سهریدا:
 (٨,٩٥٥٢٢٣٩)٪.

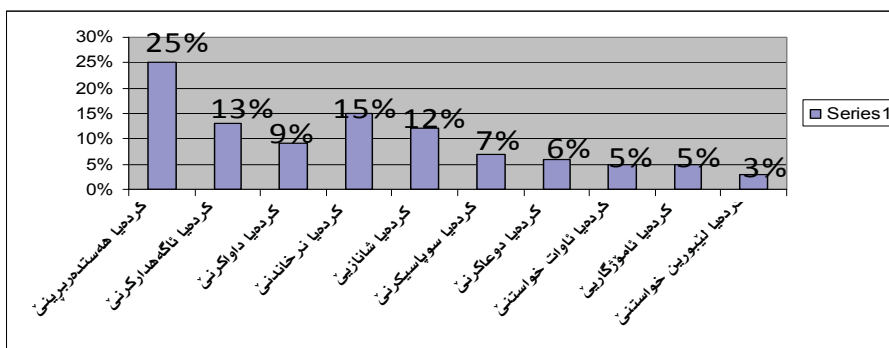
- پیزهیا سه دییا کردهیا نرخاندنی د سامپلی ل سهریدا: (١٤,٩٢٥٣٧٣)٪.

- پیزهیا سه دییا کردهیا شانازی د سامپلی ل سهریدا: (١١,٩٤٠٢٩٩)٪.

- پیزهیا سه دییا کردهیا سوپاسیکرنی د سامپلی ل سهریدا:
 (٧,٤٦٢٦٨٦٦)٪.

- پیزهیا سه دییا کردهیا دوعاکرنی د سامپلی ل سهریدا:
 (٥,٩٧٠١٤٩٣)٪.

- پڙهيا سهديا كردهيا ئاوات خواستنى د سامپلى ل سهريدا:
(.4,4776119%).
- پڙهيا سهديا كردهيا ئاموژگاريى د سامپلى ل سهريدا:
(.4,4776119%).
- پڙهيا سهديا كردهيا لېبورين خواستنى د سامپلى ل سهريدا:
(.2,980746%).

د- ژ لايى دهرکهفته يين ئا خفتنيقه:

ژمارا گشيبا لادانان	پوونكرنا لادانا بنه مايى هاريكاريى	لادانا بنه مايين هاريكاريى	رسته
۱	دانا برهيه كا ديارنه كرى، ب ريكا په يقا (ژور).	۱-چه ندى.	۱- ژور سوپاسيا ئنگو دكه م بؤ قى ده عوه تى ئنگو قه بول كره،
۱	دانا برهيه كا ديارنه كرى، ب ريكا په يقا (ژور).	۱-چه ندى.	۲- نه ز ژورى مه منونم.
۲	دانا زانيارين زېده ژ پيدفيى د گوتنيدا.	۱-چه ندى.	۳- هر چنده هوا ژى يى نه خوشه ئنگو زه حمه تا كيشاي ئنگ همى هاتيه ئيره، بؤ مه

	جیئی سەرلەندیه کا زۆرا مه زنه	۲- چه وایی.	ئەف گوتنه پێز زۆر تێدایه و بهرزکردنا جه ماوه ریه.
۳	۴- هه قیقه ت من هه ز دکر ئەم ئەفرۆ فێکرا روئین بۆ هندی مه علوم ببیتن کو ئەم منه تباری زه حمهت و خزمهتا هنگۆینه، بۆ هندی داکو بۆ هه می که سه کێ دیارببیت کو ئەف ده سه که فتی ئەفرۆ ل کوردستانی هاتیه ده ست به ره ه می خوینا شه هیدانه و به ره ه می زه حمهت و خه باتا پێشمه رگیت قه هره مانه کو زۆر ل هه وه ئەفرۆ لێره دئاماده نه.	۱- چه ندی.	دانا زانیاریین زیده ژ پێدقیی دگوتنیدا.
		۲- چه وایی	په یامه که بۆ نه وه یی نوی، نه کو یی که فن، کو ئازادیا ئەفرۆ ب خه باتا قاره مانه تییا پێشمه رگه یان هاتییه ده ست.
		۳- شیواز	دریژداری تیدا هه یه.
۳	۵- ئەم زۆر دمه منونین کو ئەفرۆ ئەف ئازادیه هاتییه ده ست ئو ل بن سیبه را قی ئازادی دیموکراسیهت و ئاقه دانی ل کوردستانی یا به رف پێش دچیت،	۱- چه ندی	دانا بپه یه کا دیارنه کری، ب ریکا په یقا (زۆر).
		۲- چه وایی	دانا سیبه ری بۆ ئازادی، کو نیشانه یا پشوودانییه.
		۳- شیواز	دریژداری تیدا هه یه.
۲	۶- هه روه کی هنگ دزانن ئیک ل سه به بیت سه ره کی بۆ پێشکه فتنا کوردستانی و بۆ پێشکه فتنا دیموکراسیه تی یه کریزی و ته باهیا میلیه تی کورد،	۱- چه ندی	دانا زانیاریین زیده ژ پێدقیی دگوتنیدا.
		۲- شیواز	دریژداری تیدا هه یه.
۳	۷- کهس هندی هنگۆ نزانیتن، ئەگه ر میلیه تی مه یه ک ده ست بیت و یه کریز بیت دی چه ندی ب هیزیت و، چ کهس و چ	۱- چه ندی	دانا زانیاریین زیده ژ پێدقیی دگوتنیدا.
		۲- چه وایی	به رزکنا جه ماوه ری ب هندی کو شاره زانه

	دوژمن و چ ناحهز پي ناوهستن		دەربارەى نەتەوى خۆ.
	چ زەربا ل فى ميللهتەى بدەن يان چ زەربا ل وەلاتى مە بدەن،	۳-شيواز	دریژداری تیدا هەيه.
۳	۸- كەس ھندى ھنگۆش نزانیتى كا بەرى نەتفاقی چەندى نەخۆشە و چەند زەحمەت و ئازار فى ميللهتەى يیت دیتی هەكە ئەم يەك نەبين.	۱-چەندى.	دانا زانیاریین زیدە ژ پیدفییى دگوتنیدا.
		۲-چەوايى.	چونكى نەتفاقی (ثمرە) نینە بەلكو، واتايا بەرھەمی ددەت.
		۳ شيواز.	دریژداری تیدا هەيه
۳	۹- ھنگ ھەمی ئەو پیشمەرگەنە يەكو وەختى خۆ ل چيا و چولادا بەلكى ھنگۆ حەسرەتا ھندى بويه رۆژەكى نانەكى ب رەحەت ب خۆن يان شەفەكى ب ئیسراحتە بنفن يان رۆژەكى بئنا خۆ بدەن. بەس ئەو زەحمەتا وى رۆژى ھنگۆ كیشای ئەفرۆ بەرھەمی وى بى ھاتیە دەست.	۱-چەندى	دانا زانیاریین زیدە ژ پیدفییى دگوتنیدا.
		۲-چەوايى	بەرزخانەدا كارى پیشمەرگەيه، كو ئاســـــــــــــــتەنگ و نارەحەتییەكا زۆر كیشايە.
		۳-شيواز	دریژداری تیدا هەيه.
۳	۱۰- ئەفە بەرھەمەكە كو ب پارە و ب ھیچ سەرۆتەكا دنیاى ناھیتە دەست، بەلكى قیمەتا زەحمەتا ھنگۆ قیمەتەكا مەعنەويه، ئەویش ئازادیا كوردستانی یە، سەربخۆیا فى ميللهتەيه كول بن دەستی ھاتیە دەرى، و ئەلحەمدولیللا ئەفرۆ مللەتەكى ئازادە، وەلاتەكى ئازادە و ئینشائەللا رۆژ بۆ رۆژیش دى بەرەف ئافەدانى چين	۱-چەندى.	دانا زانیاریین زیدە ژ پیدفییى دگوتنیدا.
		۲-چەوايى.	نرخاندا ئازادییە كو ب پارەى ناھیتەكرين.

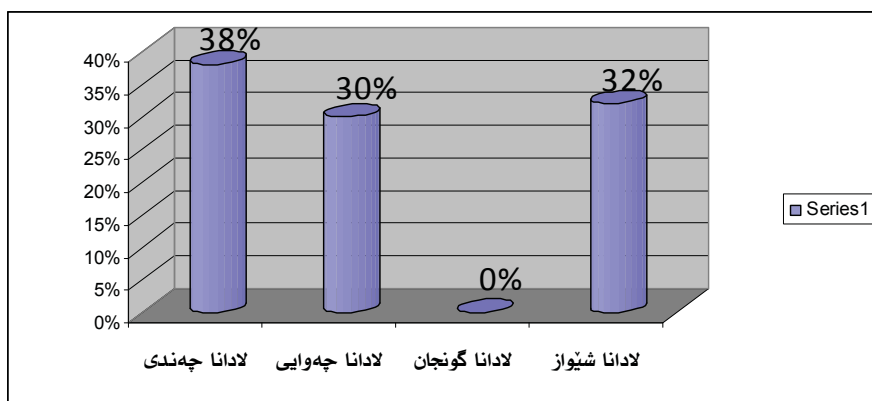
	دریژداری تیدا هه یه.	۳-شیواز.	
۳	دانا زانیاریین زیده ژ پیدفییی د گوتنیدا.	۱-چهندی.	۱۱- وهکی هنگ ژی دزانن لفان روژین داهاتی هه لبارتن دی هینه کرنی ل هه ریما کوردستانی ب مناسه به تا هه لباردنا نوینه رییت په رله مانی و هه لباردنا سه روکی هه ریمی و په سه ندرکنا ده ستوری هه ریمی، مه پی خوشه کو هنگ وهکی ماموستاییت مه شیرهت و نه سیحه تا ل مه و ل گه نجیت مه بکه ن، کا ئه م چ بکه ن و چیش یا باشه و چ پینگافا باشه به رهف پیش باقیژین کو ئهف ده سکه فتیت هه ی بیته پاراستن ئو کوردستان به رهف ئافه دانیی و به رهف ب دیهینانا هه می ئامانجیت میلیله تی مه بجیت.
	به رزکنا جه ماوه ریه، کو داوا نه سیحه تان لیدکه ت.	۲-چه وایی.	
	دریژداری تیدا هه یه.	۳-شیواز.	
۳	به رزکنا جه ماوه ریه، کو داوا نه سیحه تان لیدکه ت.	۱-چه وایی.	۱۲- مه ئحتیاجی و پیوستیا ب نه سیحه تیت هنگو هه ی،
	زانیا ریین ته واو نه داینه.	۲-چهندی.	
	ته مومژی تیدا هه یه.	۳-شیواز.	
۲	زانیا ریین ته واو نه داینه.	۱-چهندی.	۱۳- مه پیوستیا ب هندئ هه ی هنگ بیژنه مه کا ئهف ده سکه فته کو توؤ هاتینه ده ست،
	ته مومژی تیدا هه یه.	۲-شیواز.	
۳	دانا زانیاریین زیده ژ پیدفییی د گوتنیدا.	۱=چهندی.	۱۴- مه پیوستیا ب هندئ هه ی ملله تی مه و گه نجیت مه بزانن چه ند خوین بو فان
	هه سکرنه ب هندئ کو	۲-چه وایی.	

	گه‌نج شاره‌زای بوریی میلله‌تی خۆ نینن یان ب چافی نزم ته‌ماشی ئه‌قی ئه‌زموونی دکه‌ن.		ده‌سکه‌فتیا هاتیه‌ ریتن،
	دریژداری تیدا هه‌یه.	۳-شی‌واز.	
۳	دانا زانیاریین زیده ژ پید‌قیی د‌گوتنیدا.	۱-چه‌ندی.	۱۵- مه‌ پئو‌یستیا ب هندی هه‌ی هنگۆ چه‌ند زه‌حمه‌ت کیشایه‌ ل سه‌ر قی هندی هه‌می دۆست و دوژمن بزانی کو ئه‌فه‌ ده‌سکه‌فته‌که‌ ب ساناهی ئه‌م ل ده‌ست ناده‌ین و ئینشائه‌للا خودی هاریکار بیت.
	شهری دی پێخه‌مه‌ت ده‌سکه‌فته‌یی خۆ که‌ین.	۲-چه‌وایی.	
	دریژداری تیدا هه‌یه.	۳-شی‌واز.	
۳	دانا زانیاریین زیده ژ پید‌قیی د‌گوتنیدا.	۱-چه‌ندی.	۱۶- ب پشتیقانیا خودی و پشتیقانیا قی ملله‌ته‌ی دی د‌به‌رده‌وام بین ل سه‌ر پاراستنا فان ده‌سکه‌فتانه و هه‌ر ئینشائه‌للا خودیش دی هنگۆ پاریزی بۆ هندی هنگ به‌رده‌وام بن پشته‌قانیی ل مه‌ بکه‌ین دا ئه‌میش پی بوه‌ستین ل سه‌ر قی ریکی د‌به‌رده‌وام بین.
	داواکرنا پشتیقانیی ژ جه‌ماوه‌ری دکه‌ت، کو ده‌سکه‌فتان ده‌نگدانی بپاریزن.	۲-چه‌وایی.	
	دریژداری تیدا هه‌یه.	۳-شی‌واز.	
۳	دانا زانیاریین زیده ژ پید‌قیی د‌گوتنیدا.	۱-چه‌ندی.	۱۷- ئه‌قرو پتر ل هه‌می روژه‌کی کوردستان یا ته‌بایه‌ و ئه‌ف ته‌باییه‌ پیش هه‌می که‌سه‌کی ئه‌م سوپاسگوزارین و منه‌تبارین ل ته‌بایی و یه‌کریزیا هه‌ر دوو پارتی دیموکراتا کوردستانی و یه‌که‌تیا نیشتمانی کوردستانی و ل سه‌ری هه‌ر دوو‌حزباش ل سه‌رکردایه‌تیا ئه‌ف ولاته‌ی سه‌روک مام جه‌لال و سه‌روک
	سوپاس و منه‌ت جه‌ماوه‌ری هه‌ل‌دگرن.	۲-چه‌وایی.	
	دریژداری تیدا هه‌یه.	۳-شی‌واز.	

			بارزانی پېشپړه ویت قی ده سټپېشخه ری بوینه پېشپړه ویت قی یه که تی و ته باهی بوینه،
۳	دانا زانیارین زیده ژ پیدفیی د گوتنیدا.	۱- چندی.	۱۸- هیفیدارین ئەف ته باهییه هر یا بهرده وام بیت، هنگیش هر د سلا مەت و موه فەق بن و بهرده وام بن د خەباتا خۆدا و د نه سیحه تکرنا مەدا، ئەزی مەمنوونیشم
	گومان دربرین ل هندیه کو هندەك کەس هەنە ته بایی تیکدەن.	۲- چه وایی.	
	دریژداری تیدا هیه.	۳ شیواز.	
۳	زانیارین تیکرار داینه.	۱- چندی.	۱۹- هر چه نده، ئەفرۆ دیسان تیکرار که مەفە رۆژ زۆر یا نەخۆش بوو، ئاف و هەوا یی نەخۆش بوو، بەس دیسان ئنگو هاتیە ئیره، ئەفە بۆ مە ریزه کا زۆر مەزنه، ئیحترام و تەقدیره کا زۆر مە یا هە ی بۆ هنگو، ئەم خو ب سەرفراز دزانی
	نرخاندنا ئەرکی ئەوان، کو پۆزه کا نەخۆش بووه و ماندووبوون یاکیشای.	۲- چه وایی.	
	دریژداری تیدا هیه.	۳- شیواز.	
۳	دانا زانیارین زیده ژ پیدفیی د گوتنیدا.	۱- چندی.	۲۰- هیفیدارم وه خته کی خوش هنگو هەبیت، ئینشائە للا دی هەمی گافی پیکفە بین و هەمی گافی پیکفە ئاهەنگ و سەیرانا گیرین و ئینشائە للا ئاهەنگا سەرکهفتنیش پشتی چەند پوژیت دی پشتی هەلبژدنی دی گیرین،
	پیکفە بوون جیانە بوونه وه یی ل خۆشی و نەخۆشیی.	۲- چه وایی.	
	دریژداری تیدا هیه.	۳ شیواز.	
۳	دانا برهیه کا دیارنه کری، ب ریکا یه یفا (زۆر).	۱- چندی.	۲۱- هنگ گەلەك ب خیر هاتن و سەرسەر و سەر چافیت من، زۆر مەمنوون.
	هاتنه سەر سەر و چاقان، ریژبو	۲- چه وایی.	

	دهرپرینه .		
	دریژداری تیدا هیه	۳- شیواز .	
۵۶			

تیکرایا دهرکهفته یین ئاخفتنی یین سامپلی ل سهری، (۵۶) نه، (۲۱) ژ
 ئهوان لادانا بنه مایی چهندی، (۱۷) ژ ئهوان، لادانا بنه مایی چهواییه و (۱۸) ژ
 ئهوان لادانا بنه مایی شیوازییه و (۰) ژ ئهوان لادانا بنه مایی گونجانییه .
 - پیژهیا سه دییا لادانا بنه مایی چهندی د سامپلی ل سهریدا: (۳۷,۵)٪ .
 - پیژهیا سه دییا لادانا بنه مایی چهوایی د سامپلی ل سهریدا:
 (۳۰,۳۵۷۱۴۳)٪ .
 - پیژهیا سه دییا لادانا بنه مایی گونجانی د سامپلی ل سهریدا: (۰)٪ .
 - پیژهیا سه دییا لادانا بنه مایی شیوازی د سامپلی ل سهریدا:
 (۳۲,۱۴۲۸۵۷)٪ .

۷- دهرئځستنا تاوانی:

مهربایانی د څه کولینه کیدا دیارکریه، کو ۵۵٪ ژگه هاندنی ب پړکا زمانی جهسته یه و ۳۸٪ ب پړکا ئاوازا دهنگییه و ۷٪ ب پړکا په یقانه. ئەڅا ئەگەر پړژهیا گه هاندنا زمانی جهسته یی دابنینه سەر پړژهیا ئاوازا دهنگی، ل ئەوی دەمی دئ پړژهیا په یام گه هاندنا په یقین بکارهاتی، ب تنی دئ ۷٪ مینیت (Mills, 2000, 40). ئەڅه ژی ئەوی چەندی دگه هینیت، کو گه هاندنا پیزانینی ب تنی ۷٪ ب پړکا هیما یا زمانیه و ۹۳٪ ب پړکا هیما یین نه زمانینه. ئەڅا ژ بهر ئەڅی پړژهیا په یام گه هاندنا جوړین هیما یی هلدگریت، څه کولەر یان ئەفسه ری څه کولینی یان دادوهر دئ شیت تاوانی، ب پړکا هیما یین زمانی و نه زمانی دیاریکهت.

مەبەست ژ هیما یین زمانی ئەو هیمانه ئەوین ب پړکا ئاخفتنی و نقیسینی ب دەستڅه دهین. بهلئ هیما یین نه زمانی بریتینه ژ: لښین جهسته ی، دهربرینین جهسته ی، ئاوازا دهنگی... هتد دهرئځستنا تاوانی ب پړکا هیما یین زمانی و نه زمانی، پیدڅی ب شارەزاییه کا ژور هه یه، چونکی هه تاکو څه کولەر یان دادوهر بشیت ئەڅان هیما یان بخوینیت، پیدڅی ب تهرکیز و رهنجه کا زیدیه به زځیت. ئەڅ هیما یه بی څایانا تاوانباری، که سی تاوانبار دکهت، ئەڅا چ ب پړکا نه ریکو پیکی و خه له تبوون و نه دروستیا به رسفدان و نه بوونا به لگه یان د ئاخفتنیدا بیت یان ب پړکا دهربرینین له شی و لښین جهسته ی و ئاوازا دهنگی و ئیمزایی بیت. ب ئەڅی رهنگی ل خواری:

ا- دهرئځستنا تاوانی ب پړکا هیما یا زمانی:

دادوهر: ئەری تۆ دوهی ل فلان تاخی بووی؟ ل دەمی ئەو تینتی به قی؟ مانه؟

تاوانبار: نه خیر، ئەز دوهی ژ دهرڅه ی بازیری هه مییی بووم. ل دەمی تاوانبار ل ئەوی تاخی دیارکری بیت و ژ لایی هندەك که سانځه هاتبیته دیتن، ل ئەڅی دەمی به رسفدانا ئەوی که سی بو دادوهری، دئ بیته

بەلگەيەك كۆ گومان بىكەڭىتە سەر ئەوى كەسى، كۆ ئەوى ژى دەست يى ل
گەل ئەوى تاوانى ھەي.

ب- دەرنىڭىستى تاوانى ب پىكا ھىمايا نەزمانى:

ھەر ۋەكۆ بەرى نۆكە مە دياركۈيە ۹۳٪ ژگە ھاندنى ب پىكا ھىمايىن
نەزمانىيە، د ئەقى بوارىدا سىغىموند فرويد دياردكەت، كۆ پەيۋەندىيەكا
راستەوخۇ د ناڧبەرا ئاماژە ۋ ھەلسوكەڭت ۋ پەفتاران ۋ پىكھاتا جەستەيدا
ھەيە(عدنان كەم، ۲۰۱۲، ۱). ئەڭجا پىشتەستى تاوانى دىوانى يان قەكۆلەرى ب
ھىمايىن نەزمانى دى ھارىكارىيا ئەوى كەت بۆ دياركۈنا تاوانى ل دەڭ كەسى
تاوان كرى. ئەڭجا چ ب پىكا لەرزىنا دەست ۋ پىيان بىت يان زەربوونا پوى
بىت يان ب پىكا ئاۋازا دەنگى بىت.

دىسان دادوۋەر دى شىت بزانىت، كۆ تاۋانبار يى تىشتەكى دقە شىرىت ۋ
نەڭىت ئەۋ تىشتە بھىتە زانىن، ل دەمى دەستى خۇ ددەتە پىشت خۇ، يان ل
دەمى دەستى خۇ بىكەتە د بىكا خۇدا... ھتد (لىلى شىرور، ۲۰۰۹، ۱۸۴).
دىسان دى زانىت ئەۋ كەس يى درەۋى دكەت، ل دەمى ئەۋ كەس
دەستكەتە سەر ۋ چاقىن يان دەستكەتە دفا خۇ ل دەمى ئاخڭىنى (ەلى
برغوت، ۲۰۰۵، ۳۱).

۸- چارەسەركۈنا دەروۋنى:

پراگماتىك د گەلەك بواراندا دەيتە بكارهينان، ئىك ژ ئەۋان بواران ژى
چارەسەركۈنا دەروۋنىيە. چارەسەرى دەروۋنى گەلەك جاران پەنايى دەتە
بەر دەربىرىن ب مەبەست داکو بىت نەخۇشىيىن دەروۋنى ل دەڭ نەخۇشى
چارەسەربكەت، واتە داکو بىت ئەۋى گرىتى نەھىلىت ئەۋا نەخۇش
كەڭتىيە تىدا.

بۆ نموۋنە ل دەمى نەخۇشەك توۋشى پەشېنىيەكى بىت، ئەڭجا ژ
بەر ھەرئەگەرەكى دياركۈرى بىت، چارەسەرى دەروۋنى دى شىت چارەسەرىيا
ئەۋى نەخۇشى يان ئەۋى نەخۇشى بىكەت، ئەۋى ل دەمى د ناڧ ئاخڭىنا
خۇدا ئەۋان دەربىرىن ۋ گوتنان بكارهينىت، كۆ ھلگىن پەيداكۈنا دلنپايى بن

و د هه مان دهمدا دلفه کەر و چاره سەر بن و هه ستي گه شبنيني ل دهڅ نه خوښي پيدا بکەت. ديسان باشته چاره سهرى دەر وونى ب شيوازي حه زپه يداکرنى ئاريشتي يان نه خوښي چاره سهر بکەت، نه کو ب پکا شيوازي ترساندن. ديسان چاره سهرى دەر وونى بشيت وه ل نه خوښي بکەت، کو ئه وي ژ شيوازي هزرکنا ئه وي يا هه له و چهوت بو ئه وي و ژيان ئه وي دوير بيخيت و بشيت بهر ئه وي بده ته شيوازي هزرکنا دروست.

ژ هه ژيه بيژين سروي ئه قى چاره سهر يى دخوازيته هندى، کو چاره سهرى دەر وونى بقيت و نه قيت د ناڅ ئاخفتنا خودا ئه قان په هه ندين پراگماتيکى بکاره ينت، ژ بهر هندى چاره سهر ييا دەر وونى ب پکا ئاخفتنى ژى ب بواره کى بکاره ينانا پراگماتيکى ده يته هژمارتن.

۹- وینه:

وینه ئیکه ژ هیمایین نه زمانى و کاریگه ریه کا مه زن ل سهر دەر وونى گوهدارى هه يه و بله ز پیزانينان دگه هينيت.

وینه سۆزا مروڤ دلقينيت و دچيته د ناڅ هه ست و سۆزين مروڤيدا و هه ستي مروڤى دهه ژينيت و کاریگه ریه ل سهر دەر وونى مروڤى دکەت (کمال الزمانى، ۲۰۱۲، ۱۱). ئه قه ژى ژ بهر هندييه، کو وینه دهر برينتره ژ په يقان. د ئه قى بواري دا کونفو شيوس دببژيت: وینه يه ک ژ هزار په يقان دهر برينتره (قدور عبدالله ثانى، ۲۰۰۷، ۱۱۹).

وینه بریتيه ژ شيوه و پیکهات و سميایين تشتي (کمال الزمانى، ۲۰۱۲، ۱۱) يان که سى. ئه قجا ئه گه ر ئه موينه ي ژ لايى سيمانتيکيڅه شروڤه بکەين، دى ئه وان سميایين واتايى

+هه‌بوونا خانیان
 +هه‌بوونا داروباران
 + هه‌بوونا پرویباری
 +هه‌بوونا چیاپی

ده‌ستنی‌شانکه‌ین، ئه‌وین ئه‌و وینه نواندنئ دکه‌ت، کو دبیته واتا
 ئاشکه‌رایا وینه‌ی. بۆ نمونه د ئه‌قی وینه‌یدا ئه‌ف سیمایین واتایی هه‌نه:
 وینه د ئاستئ پراگماتیکی‌دا ب ریکا سیمایین واتایی ب ده‌ستقه ناهیت،
 به‌لکو دقیت مروّف ده‌روبه‌ری به‌رچاّف وه‌رگریت، ئه‌فه‌ژی دبیته ئه‌گه‌ر کو هه‌تا
 مروّف ب ته‌واوی واتا پراگماتیکیا وینه‌ی شروّفه‌بکه‌ت، پیدقی ب کویر و ب
 هویری بجیته د ناّف شروّفه‌کرنیدا، واته خۆ ب تشتئ دیارقه‌ گرینه‌ده‌ت، به‌لکو
 پیدقییه ئه‌و تشتئ دهینه‌ ده‌رئه‌نجامکرن ژ وینه‌ی بهینه‌ دیارکرن، هه‌ر وه‌کو
 ل ده‌مئ ئه‌قی وینه‌ی ل سه‌ری بیخینه د ناّف ده‌روبه‌ریدا، دئ ئه‌ف واتایین ل
 خواری ژ ئه‌وی وینه‌ی هینه‌ ده‌رئه‌نجامکرن:

۱- ئه‌ف وینه ئه‌وی چهن‌دئ دگه‌هینیت، کو خه‌لک ل ئه‌وی گوندی یین
 هه‌ین و لی دژین، به‌لگه‌ژی ئه‌و خانیه‌نه.

۲- وه‌رزئ سالی زیده‌تر چیدبیت، به‌هار بیت، ئه‌وژی ژ به‌ر ئه‌وی
 که‌سکاتییه ئه‌وا د وینه‌یدا دیار.

۳-...هتد.

که‌واته وینه‌ژی دشیت ببیته ئیک ژ بوارین بکارهینانین پراگماتیکی،
 ئه‌وژی ئه‌گه‌ر واتا فه‌شارتییا وینه‌ی و ده‌رئه‌نجامئ ژ وینه‌ی دیاردبیت بهینه‌
 دیارکرن، نه‌کو واتا ئاشکه‌رایا وینه‌ی.

۱۰-نوكتە:

((نوكتە گىرپانەۋەيەكى كورتە، شيۋازىكى كومىدى و گالئەئامىزى ھەيە و دەچىتە خانەي پەخنەۋە، نوكتە باس لە گشت بابەت و بوارەكانى ژيان دەكاتەۋە و زياتر ئەو بابەتەنە بەخۆيەۋە دەكرىت كە قەدەغە و تابۇن، ھەر لەكۆنەۋە تا ئىستا بوونى ھەيە. شىكرەنەۋەى نوكتە زياتر دەچىتە ناو ئاستى پراگماتىكەۋە، چونكە نوكتە واتايەكى ورد و قولى ھەيە و زۆر جار پىويستى بە دەۋرۋەر دەبىت تا واتاكاي پوونبىتەۋە)) (عەبدولواحد موشىر دزەبى و شىرزاد سەبەرى عەلى، ۲۰۱۳، ۱۴۹).

ژ ئەفا سەرى بۆ مە دياردبىت، كو نوكتەژى ب ئىك ژ بوارىن بكارهينانا پراگماتىكى دەيتە ھژمارتن، ئەۋژى ژ بەر ئەقان خالىن ل خواری دياركرى:
۱- واتا نوكتى يا كويرە و گەلەك جارن پىدقى ب دەۋرۋەرى ھەيە، ھەتاكو دياربىت.

۲- بابەتەن قەدەغەكرى و پەخنەيان ب شىۋەي پىكەنين پىشكىشەكت.

۳- ھەمى پەھەندىن پراگماتىكى تىدا پەنگفەدەن.
ل خواری دى ھەۋلەدەين پەھەندىن پراگماتىكا زمانى د ئەقى نوكتەيىدا: (ئىك ب دەبابى چوۋ زالگەھى. پۇلىسى گوتى چ چەك ل گەل تە نىنن؟) دياربەكەين:
۱-دەرکەقتە:

د ئەقى نوكتەيىدا ئەف دەرکەقتە ھەيە: (پۇلىس نزانىت، كو دەبابە چەكە).

ب-نیشانكار:

د ئەقى نوكتەيىدا ئەف نیشانكارە ھەنە:

۱-نیشانكارى كەسى:

- چوۋ: جەناقى سفرە بۆ كەسى سىيى تاك بۆ بکەرى دزقرىت، كو(ئىك)ە.

- ن: بۆ چەكى دزقریت.
- تە: بۆ شوفیڭ دىبابى دزقریت.
- ۲- نیشانكارى دەمى:
- چوو: دەمى بورىيە.
- نینن: دەمى نهویە.
- ۳- نیشانكارى جەمى:
- ە+ زالگەمى: بۆ ئەۋى زالگەمى دزقریت، ئەۋا پرسىارا ەبۇونا چەكى
ژ خودانى دەبابى كرى.
- ج- گریمانن پيشەكى:
- د ئەقى نوكتىدا ئەۋ گریمانە ەنە:
- ۱- شوفیڭ دىبابى ەيە.
- ۲- دەبابە ەيە.
- ۳- زالگە ەيە.
- ۴- پۆلىس ەيە.
- ۵- پولیس ل زالگەمى خەلكى پشكنیندكەن.
- ۶- دەبابە ەيە.
- ۷- دەبابە ل زالگە ەيە.
- د- كردهیین ئاخقتنى:
- د ئەقى نوكتەيىدا كردهیا گومان دەرپرینى ەيە.
- ۱۱- ماسجین موبایلان:
- ماسجین موبایلان ژى دشین ببنە بوارین بكارهینانا پراگماتىكى، چونكى
گەلەك جاران مەبەستین قەشارتى ل پشت ەنە و خودان دەرکەقتە و
گریمانە و كردهنە. ەر وەكو د ئەقى ماسجا موبایل ل خواریدا دیاردبیت:
ل دەمى كورەك ماسجەكا موبایللى بۆ كچەكى فریبكەت و تیدا
نقیسیبیت: (خاتینا دلّ من، ما ئەفرۆ تە ژبەر باب و برایین خو نەدشیا
بەرسفا تەلەفونا من بدەى؟)

د ئۇقىنىڭ ئىمىنى ئىل سەرىدا ھەممى رەھەندى پراگماتىكا زىمانى تىدا ھەنە،
ئەۋرى ئۇقەنە:

۱-دەركەقتە:

د ئۇقىنى ماسجىدا ئۇق دەركەقتە ھەيە: (كچ و كوپ ھەز ژ ئىك و دوو
دكەن و دوو ئۇقىندارن).

ب-نیشانكار:

د ئۇقىنى ماسجىدا ئۇق نیشانكار ھەنە:

۱-نیشانكارى كەسى:

- من: كوپە و دەۋرۋەر دىاردكەت، كا كىيە.

- تۆ، تە: كچە و دەۋرۋەر دىاردكەت، كا كىيە.

- خۆ: كچە.

۲-نیشانكارى دەمى:

- ئۇقرو: دەۋرۋەر دىارىكەت، كا شەمبىيە يان ھەر پۇژەكا

دىيە.

- نەدشىيا: دەمى بورىيە.

بدەى: دەمى نھۆيە.

۳-نیشانكارى جفاكى:

- خاتىن: بۆ رېزگرتن و بەھادانى گوتىيە ئۇقىندارا خۆ.

ج-گريمانىن پىشەكى:

د ئۇقىنى ماسجىدا ئۇق گريمانە ھەنە:

۱-خاتىن ھەيە.

۲- كچ و كوپ ھەنە.

۳- باب و برا ھەنە.

۴- ئۇقىنى ھەيە.

۵- تەلەفۇن ھەيە.

۵- ئاستەنگ د پىيا كچىدا ھەنە.

٤- نه بهرسفدان ههيه .

د- كردهييين ئاخفتنى:

د ئه قى ماسجيدا ئه ق كردهييين ئاخفتنى هه نه:

١- نرخاندن .

٢- گومانده ربيرين .

٣- ئاگه هداركرن .

١٢- مانشييتين پوژنامه قانى:

مانشييتين پوژنامه قانى (پوژنامه و گوڤاران)، بريتييه ژ چهند په يڤه كان، كو ب كورتى هاتييه دارشتن و هلگرا واتايه كا فراوانا وتاره كى يان هه واله كييه، كو تيدا پاش و پيشكرن و زه قكرن و گرنگيپيدان د په يقاندا، پيخه مهت وروژاندن و جه ختكرنى دهيتته كرن. ئه ق مانشييتته كورتيا بابته يان وتارييه، ژ بهر هندى ب هژماره كا كيما په يقان دهيتته نفيسين و جهى ئه وى دكه فيتته سهر وتارى، زيده بارى هندى ب پنفيسه كا توخ دهيتته نفيسين، دكو بشييت سهرنجا خوانده قانى بو بابته يان هه والى پابكيشيت. ل خوارى دى هه ولده ين په هه ندين پراگماتيكي د ئه قى مانشييتى ل خواريدا دياربكه ين:

- حوكمهت ژ بهر وهزاره تا نافخو پيكناميت (پوژناما وار، ژ (١٠٤٧)،

ئيكشه مې ٢ى ئادار (٢٠١٤).

أ- دهركه قته:

د ئه قى مانشييتيدا، ئه ق دهركه قته ههيه:

١- حوكمهتا هريما كوردستانى هيشتا نه هاتييه پيكهينان.

٢- وهزاره تا نافخو يا گرنگه د نا ق حوكمهتا هريميڊا.

ب- نيشانكار:

د ئه قى مانشييتيدا، ئه ق نيشانكاره هه نه:

١- نيشانكارى كه سى:

- ت: بو حوكمهتا هريما كوردستانى دزفريت.

۲- نیشانکاری دەمی:

وہکو:

- نہ ہاتییہ: دەمی بوریہ.

ج- گریمانین پیئشہکی:

د ئەفی مانشیئیدا ئەف گریمانہ ھەنە:

۱- حکومەتا ھەریمی ھەیە.

۲- وەزارەتا نافخۆ ھەیە.

۳- ئاستەنگ د پیا پیکھینانا حوکمەتیدا ھەنە.

د- کردەیین ئاخفتنی:

د ئەفی مانشیئیدا ئەف کردەییە ھەنە:

۱- رازینەبوون.

۲- ئاگەھدارکرن.

۳- تاوانبارکرن.

۱۳- دروشم:

دروشم دەرپرینەکە، کو ژ ھژمارەکا کیم پەیفان پیکدھیت و چیدبیت
ب دەفی بەینە گوتن یان ب نفیسنی و زیدەتر نفیسینە. ئەف دروشمە
دەرپرینی ژ ئارمانج و دیتن و داخواییا جەماوەری یان خەلکی یان گرۆپەکی
بەرامبەر دەستھەلاتی یان ھیزەکا سیاسی یان جفاکی دەولی... ھتد دکن و
ئەف دروشمە کاتینە، ئانکول دەمی بۆنە و ھەلکەفتان یان ل دەمی قەیران
پویدەن، ئەف دروشمە دەینە دروستکرن.

بن سەعید ل دوور پیناسا دروشمی دبیزیت: دروشم بریتییه ژ
دەرپرینەکا ئاسان و کورت و ھیزەکا زۆر بۆ ژبەرکرنی ھەیە دیسان یا
کاریگەرە د گەھاندا خۆدا و ب شیوەکی باش دەیتە دارشتن و دروستکرن.
دروشم بەرنامەیی سیاسی یان ھەلوپستیی مرقایەتی یان پرۆژی ھزری
بەرچەستە دکت و ھیزا خۆ ژ سانەھی و پەوانبیزیی وەردگرن (أحمد بن راشد
بن سعید، ۲۰۰۳، ۲۱۹-۲۲۰).

هندەك دروشم ژ هندەك دروشمیی دی سەرکەفتی ترن، سەرکەفتنا
دروشمان د ئەقان خالاندانە:

- ۱- پێدقییه زمانی دروشمان، یی ئاشکەرا بیت و پرمەبەست بیت.
 - ۲- دقیت دروشم دەربەریی ژ پویدانا هەقدەم بکەت.
 - ۳- دقیت دروشم کورت بیت و باشترە ئەگەر قافیە تیدا هەبیت، داکو پتر
بشیت سەرەنجا جەماوەری پابکیشیت.
 - ۴- دقیت دروشم بشیت دەربەریی ژ داخواز و ئارمانج و هەستین خەلکی
بەشدار بکەت، هەرەسا دروشم بشیت بارودۆخی پویدانی یان
هەلویستی یان بابەتی داخوازان پەنگەبەت.
- ئەقین ل خواری هندەك ژ دروشمیی کوردینە:

- ۱- ئیم سی سی کا هەلویستی سیاسی.
 - ۲- پاسدار ئیسلام هۆ نینە، کاری هەوە خوین پێژینە.
 - ۳- نەهیلن کەلوپەلێن تورکی بهێنە ناڤ کوردستانی.
 - ۴- گەلی گوهورین دقیت.
- ل خواری دی هەولەدین، پەهەندین پراگماتیکی د ئەفی دروشمیدا: (ئیم
سی سی کا هەلویستی سیاسی) دیاربکەین:
- ا- دەرکەفتە:

د ئەفی دروشمیدا، ئەڤ دەرکەفتە هەیه: (ئیم سی سی یا بی دەرنگە
بەرامبەر هاتنا ئیرانی بۆ ناڤ ئاڤا کوردستانی)

ب- نیشانکار:

- د ئەفی دروشمیدا، ئەڤ نیشانکارە هەنە:
- ۱- نیشانکاری کەسی:
- Ø: جەناقێ لکاوه بۆ کەسی سیی تاک بۆ بکەری دزقیت، بەلی د
ئەفی پستەیدا بکەر ژ بوویە Ø، کو د بنەرەتدا بکەری پستەیی
(هەلویستی سیاسی)یە، بەلی گوهورین ب سەر ئەوی پستەیی هاتییه
و(هەلویستی سیاسی) بوویە بەرکاری نەراستەوخۆ.

- ٢- نیشانکاری دەمی:
- کا ٥: کاری پستهیی بوویه سفر ٥، کو دەمی ئەوی نهۆیه.
- ج- گریمانین پیشهکی:
- د ئەفی دروشمیدا ئەف گریمانه هه نه:
- ١- ئیم سی سی ههیه.
- ٢- پاسهوانین ئیرانی هه نه.
- ٣- پاسهوانین ئیرانی فیانا داگیرکنا کوردستانا عیراقی ههیه.
- د- کردهیین ئاخفتنی:
- د ئەفی دروشمیدا ئەف کردهیه هه نه: ١- گله و گازنده. ٢- ههست
- دهربیرین. ٣- تاوانبارکرن.

پشکا نه هی: په یوه نندیښ واتی و پراگماتیک:

۱- هه قواتا-synonym:

هه قواتا وهکو ناشکهره وه، کو دوو په یقان یان پتر ئیک واتا هه بیت. وهکو: (په یف، وشه)، (ئاوړه، په نابهر، دهر به دهر). هه قواتا ب تنی د ئاستی په یقیدا نینه، به لکو د ئاستی پستی ژیدا هه یه، ئانکو دوو پرسته دشیښ بڼه هه قواتا، هه گهر هه ر دووکان ئیک چه مک یان واتا هه بڼ. بۆ نمونه:

- ئازاد ترومبیللا خو فروشته من.

- من ترومبیللا ئازادی ژی کری.

هه قو هه ر دوو پرستیښ ل سهری هه مان واتی ددهن، ژبه ر هندی وه هه ر دوو پرسته دڼه هه قواتا بۆ ئیکو دوو.

- زیږ ژ زیفی گرانتره.

- زیف ژ زیږی هه رزانتره.

هه قو هه ر دوو پرستیښ ل سهری ژی هه مان واتی ددهن، ژبه ر هندی هه م دشیښ هه وان هه ر دوو پرسته یان بکه یڼه هه قو اتایښ ئیکو دوو.

۲- هه قو اتا پراگماتیک:

هنده کجاران په یف و دهسته واژه د واتا پراگماتیکیدا دڼه هه قو اتایښ ئیک، هه وژی ل ده می دهسته واژه ب واتی نه پاسته وخو دهیته دهر برین، ئانکو مه به ستا ئاخفتنکهری وه نه بیت، کو دبیریت، کو هه قو ژی دچیته ناڅ ((هوکاری دهروونی... که هه ست دهر برین تیدایه)) (عبدولواحد موشیر دزه یی، واتاسازی وشه و پرسته، ۲۰۱۱، ۱۴۰). وهکو د نمونه یا: (مرن و مال ئاڅاهیکرن) دا دیارد بیت، کو هه قو دڼه هه قو اتایښ ئیک.

د هه قو نمونه یا ل سهریدا دهسته واژه یا (مال ئاڅاهیکرن) واتی هه کا نه راستوخو هه یه و مه به ستا ئاخفتنکهری وه نینه هه و دبیریت، به لکو واتا و مه به سته کا دی ددهت، کو هه وژی (مرن) هه و هه قو دچیته د ناڅ واتا پراگماتیکیدا.

ديسان هندهك جارا پرسته د واتايا پراگماتيكيډا دبنه هه فواتايين ئيك،
 ب تاييه تي ژ پروانگه ها تيورا كرده يين ئاخفتنيقه. ب تاييه تي كو ئاخفتنكه ر
 تشته كي دبئزيت، كو مهبه ستا ئه وي ئه وينه، بهلكو واتا و مهبه سته كا دي
 دقيت، به لي ب شيوازه كي نه پرسته وخو دبئزيت (شيران حسين حمد، ۲۰۱۰،
 ۱۱۴). بؤ نمونه:

أ- له بخا خانبيي ته دي هشك بيت.

ب- خانبيي خو ئافده.

د پرسته يا (أ) دا، مهبه ستا ئاخفتنكه ري هه وال گه هاندن نينه، بهلكو
 فه ماندنه كا نه پرسته وخويه و گوهدار ل هه ر دوو پرسته يان دگه هيت، كو
 ئه وزي ئيك واتايي ددهن، ئه وزي: (ئاقدانا خانبييه). به لي جوداهي د نابقه را
 هه ر دوو پرسته ياندا ئه وه، كو پرسته يا (أ) ب شيوازه كي نه پرسته وخو هاتييه
 گوتن، به لي پرسته يا (ب) ب شيوازه كي پرسته وخو هاتييه گوتن.

۳- دژواتا-Antonymy:

مهبه ست ژ دژواتايي ئه وه دوو په يف د واتاييدا دژي ئيك بن. چيدبيت
 ئه وه هه ر دوو په يف ناف بن. وهكو: (نيرو مي) يان دوو كار بن، وهكو: (هات و
 چوو) يان دوو هه قالناف بن. وهكو: (پهش و سپي) يان دوو هه قالكار بن،
 وهكو: (سهرو بن). دژواتا ب تني د ئاستي په يقيدا نينه، بهلكو د ئاستي
 پرستيژيدا هه يه، به لي ل قيري هه ر په يفه د ناف پرسته ييدا ب ئه في كاري
 رادبيت. وهكو د ئه في نمونه ييدا دياردبيت:

- زاروكي ئه وي كوره.

كه واته ئه ف نمونه ئه وي چه ندئ په تدكهت، كو زاروكي ئه وي كچ بيت.

۴- دژواتا پراگماتيكي:

ليچ و براون ئامازه ب هندي دان، كو شيويهك ژ شيوين ته مومژيبي
 دژواتايه، كو ب شيوه كي گشتي، ل بن بواري پراگماتيكي هاتييه په سهندكرن
 و ئه وان تبيننيا هندي كر، كو هيژا مهبه سستار د واژه (په يف) يدا چيدبيت ژ
 لايي مهبه ستيقه يا ته مومژاوي بيت. وهكو: ئه ري ئه فه ئه وه ته له فونه يه؟

چېدبیت ئەقە نواندنا پرسپارەکا ئاشکەرە بیت یان داخواییه ک بیت بۆ گوهداری، کو بهرسقی ل سەر تەلەفۆنی بدەت، ئەقجا ل دەمی پەیوەندی د ناقبەرە هاوبەشین ئاخفتنییدا یا ئاشکەرە نەبیت، ئەقەژی چېدبیت د بهرژەوهندیا هەر دوو هاوبەشین ئاخفتنییدا بیت، کو هیژا واژەیی د گفتوگوئییدا بمینیت، ب ئەقی چەندی ئاخفتنکەر خو ژ مەترسییا بهرسینگرتنی یان ژ پەتکرەکا موزعج دویردنیخت، چونکی ل ئەقی دەمی گوهداری ئازادی د بهرسفدانا پرسپاریدا هەیه، هەر وەکو بیژیت: بەلی ئەقە ئەو یان ل جەهی هندی بۆ هندی بجیت، کو ئەو راڤەکرنا واژەیی ب هندی بکەت، کو داخواییهکا نەراستەوخۆیه و ب جە هیانانا بهرسقی رابیت (جانوس. س. بیتوفی، ۱۴۲۱، ۱۹۵).

ب ئەقی چەندی ئەم دبیین، کو دژواتا ل ئەوی دەمی دروست دبیت، ل دەمی ئاخفتنکەر ب وردی و هویری قیانا خو یان مەبەستا خو دیارنەکەت (جانوس. س. بیتوفی، ۱۴۲۱، ۱۹۵). بۆ نمونە گوتنەکا وەکو: (پیدقی بوو ل سەر من، ئەز دەرگەهی بگرم) دوو واتا و کردەیین هەقدژ ددەت، ئەوژی ئەقەنە:

۱- دانپیدانە ب گرتنا دەرگەهی.

۲- پەشیمانە ب نەگرتنا دەرگەهی.

کەواتە ئەم دشیین دژواتایا پراگماتیکی ژ لایی ئەقان بوارین پراگماتیکیفە شروڤەبکەین:

۱- دژواتا ژ پوانگەها کردەیین ئاخفتنیفە:

هەر وەکو ل سەری هاتییه دیارکرن، کو دشیاندایه دژواتا ژ پوانگەها پراگماتیکیفە (کردەیین ئاخفتنیفە) بهیته شروڤەکرن، ئەوژی ل دەمی دوو واتا و کردەیین بهروڤاژی ئیک ژ ئیک گوتن ب دەستفە بهین، هەر. هەر وەکو د ئەقی نمونەیا ل خواریدا دیاردبیت:

- ئەقە ئەو مروقی بکوژە.

د ئەقی پستەیا ل سەریدا تەمومژی هەیه و دوو کردەیین بهروڤاژی ئیک ددەت، ئەوژی ئەقەنە:

أ- گوماندهربېږين د گوتنېدا هه يه .
 ب- تاوانبارکړن د گوتنېدا هه يه .
 ژ هه ژييه بيژين، کو ئه هه ډو کرده ييښ بهر وځاږي ئيکودو دېنه
 هوږي دروستېوونا دژواتايي ژړوانگه ها کرده ييښ ئاخفتنيځه .
 - نه هيي دي که څي .
 د ئه څي گوتنا ل سهريدا، دوو کرده ييښ بهر وځاږي ئيک هه نه، ئه وږي
 ئه څه نه :

أ- ئاموژگارييه ب نه هاتني .
 ب- فرمانکر نه بهاتني .
 ديسان ئه څان هه ډو کرده يان ژي ددهت :
 أ- ئاموژگارييه ب هاتني .
 ب- فرمانکر نه بهاتني .
 ۲- دژواتا ژړوانگه ها دهرکه څته ييښ ئاخفتنيځه :
 د شياندايه دژواتا ژړايي پړوانگه ها دهرکه څته ييښ ئاخفتني ژيځه بهيځه
 ديارکړن، ئه وږي ل ده مي پهيځه د سنووري پرسته ييډا دوو واتاييښ ژيکجودا
 بدهت . بؤ نموونه، پرسته يه کا وه کو: تو گه له کا جواني . د څيريډا ئه گه ر جاځ
 نقاندين د گه لدا بيت، په يځا جوان دژواتا خو دگه هينيت . ديسان ئه گه ر ب
 ترانه ژيځه بهيځه گوتن، هه ډو پهيځ دي دژواتا خو دگه هينيت . ديسان ئه گه ر
 بيژيه مړوځه کي پره ش: ب پرستي تو گه له کي سپي . سپي، ل څيري ب واتا
 پره ش دهيت، ئانکو دږي واتا خو دگه هينيت .

۵- به ش و گشتي - part- whole :

په يوه ندييا به ش و گشت بريتييه ژ په يوه ندييا د ناقبه را دوو په يقاندا،
 ئيک ژ ئه وان دبېته به شه ک ژ يا دي، واته ئيک به شه و يا دي گشته . وه کو
 بهرپهرو په رتووک، چهنک و فروکه، په نجهرو و خاني(نور الهدی لوشن، ۲۰۰۶،
 ۱۱۸).

که واته په یوه نډیا به ش و گشت د ناڅه را دوو په یفاندا دروست دبیت.
 نه څه ژي وه کی هایپونیمیه و پریزه نډیه د ناڅه را به شی و گشتی
 پیڅه نه ری نه ویدا هیه. لی ب نه فی چندی ژ هایپونیمی جودا دبیت، کو نه و
 په یفا ب به ش دهیته نیاسین، پشکه که ژ په یفا گشت، وه کی (تل) کو
 پشکه که ژ دهستی یان پی و جوړه ک ژ نه وان نینه، لی د هایپونیمیدا (نیرگن)
 جوړه کی (گول) ییه (عبدولسه لام نه جمه دین و شیرزاد صبری عه لی، ۲۰۱۱، ۱۸۵).

۶- جوړین به ش و گشتی:

په یوه نډیا به ش و گشتی چندی جوړه ک هه نه، نه څین ل خواری هنده ک
 ژ نه وان جوړانه:

أ- به ش و ته فایا بابه تی- Component- Integral object:

د څیریدا په یوه نډیا به ش و گشت ب سانه هی د میڅکیدا دهیته
 دربرپین، واته نه و په یوه نډیه د ناڅه را به ش و بابه تی نه و به ش د گه لدا
 دروست دبیت (Murphy, 2003, 232). وه کو:

- به ش به شه که ژ به شین په رتوکان.

- تایره به شه که ژ ترومبیلی.

- بزوینه ر به شه که ژ ترومبیلی.

- په نجه ر به شه که ژ خانی.

ب- نه ندام و کومه ل- Member- collection:

د څیریدا دوو په یف هه نه، نیک ژ نه وان دبیت نه ندام د نا څ کومه لا په یفا
 دیدا. وه کو د نه فان نمونه یاندا دیار دبیت (Saeed, 2009, 71):

- دار به شه که ژ دارستانی.

- بالنده به شه که ژ په قدی.

- زاروک به شه که ژ خیزانی.

پ- به ش و بارسته (کته) - Portion- mass:

ئەڭ جۆرى پەيوەندىيى د ناڧەرا ناڧىن گشتگر و يەكە يەكا دابەشكريد
دەيتە دروستكرن (Murphy, 2003, 232). وەكو د ئەڧان نمونە ياندا
دياردبىت:

- دلۆپ بەشەكە ژ شلىيى.

- پانزىن بەشەكە ژ خامى.

ج- تشت و بابەت - Stuff-object:

تشت و بابەت پەيوەندىيەكە و جۆرەكە ژ بەش و گشتى و گەلەك
جاران دەرپرېن ژى دەيتە كرن، ب رېكا بكارهينانا چارچۆڧەكى گشتگر.
وەكو (Murphy, 2003, 231):

- ئاڧ گشتە بۆ هايدروڧجىنى.

- مارتىنى گشتە بۆ كحولى.

د- جە و ڧووبەر - Place-Area:

ئەڭ جۆرى بەش و گشتى يى تايبەتە ب پەيوەندىيا د ناڧەرا ڧووبەران و
جەين تايبەتدا يان جەين د ناڧ ئەوان ڧووبەرادا (Murphy, 2003, 233). وەكو:

- دەڧەرا پەنلتىيى بەشەكە ژ يارىگەھى.

- كەركووك بەشەكە ژ كوردستانى.

- مسيريك بەشەكە ژ سىمىلى.

- ئەنقرە بەشەكە ژ توركىا.

ه- سىما - چالاكى - Feature- activity:

ئاماژە ب ئەڧى جۆرى دەيتە دان ب رېكا بكارهينانا بەشى بۆ
دەستنيشانكرن يان ڧوونكرنا سىما يان چالاكى يان كريانان (Murphy, 2003, 233). وەكو:

- دانا پارەى بەشەكە ژ كريان كرىنى.

- داوويران بەشەكە ژ كريان خوارنى.

۷- به ش و گشتا پراگماتیکی:

د ئاستی پراگماتیکیدا، به ش ل جهی گشتی دهیت و گشت ل جهی به شی دهیت، به ل ب مەرجه کی په یوه ندی د ناڅه را نه واندو جوړه بیت. ب واتایه کا دی نه و خالا په یوه ندیا به ش و گشتی ژ ئاستی سیمانتیکی څه دگوته زیته ناڅ ئاستی پراگماتیکی مه به سته، چونکی هه تا کو نه څ دیارده ببیته دیاره کا پراگماتیکی، دقیت مه به ست ژ به شی گشت بیت و مه به ست ژ گشتی به ش بیت. ب نه فی رهنکی ل خواری:

أ- ل ده می مه به ست ژ به شی گشت بیت:

وه کو:

- تویی پیس بووی، سه ری خو بشو.

د نه فی نمونه یا ل سه ریدا په یفا (سه ر) ل جهی هه می (له ش) ی هاتییه، ئانکو به ش ل جهی گشتی هاتییه و نه څ دیارده څه گوهاستییه بو ناڅ پراگماتیکی، چونکی مه به ست هاتییه هه بوونی.

ب- ل ده می مه به ست ژ گشتی به ش بیت:

وه کو:

- ترومبیل په نجر بوو.

نه څ نمونه یا ل سه ری به روڅاژی نمونه یا ل سه رییه، نه وژی نه وه، کو ل جهی به شی گشت هاتییه بکارهینان، ئانکو مه به ست ژ په یفا ترومبیل د ناڅ نمونه یا ل سه ریدا تایره یه، هه بوونا مه به ستی د نه فی کارهینانیدا، نه څ دیارده بو ناڅ پراگماتیکی څه گوهاستییه، چونکی سیمانتیک نه شیته نه فی چه ندی شروڅه بکه یت، چونکی سیمانتیک گریډای وانا ئاشکه رایه و ل دویف مه به ستا ل پشت ناچیت، چونکی نه څ دویفچوونه کاری پراگماتیکییه. هه روه سا هه مان تشت بو نمونه یا (بارژیر هاته سه ر جادی). ل څیری مه به ست ژ بارژیری، خه لکه.

۸- ھايپونىم^(۱):

گەلەك زاناين زمانى پىناسەيا ھايپونىمى كرىيە، ئەقېن ل خوارى ھندەك
ژ ئەوان پىناسەيانە:

۱- جۆرج يۆل دىيژىت: ل دەمى واتا فۆپمەكى، واتايا فۆپمەكى دى ب
خۆفە بگريت، ئەف پەيوەندىيە ب ھايپونىم دەيتە نياسين. وەكو گيانەوہ
سەى ب خۆفە دگريت (Yule, 2006, 105).

۲- كرىستال ل دوور پىناسەيا ھايپونىمى دىيژىت: ھايپونىم زاراقەكە د
سىمانتىكىدا دەيتە بكارھىنان و بەشەكە ژ خواندنا پەيوەندىيەن واتايى و
گرىداى زاراين فەرھەنگىنە. ھايپونىم پەيوەندىيەكە د ناقبەرا پەيفەكا
تايبەت و پەيفەكا گشتىدا. بۆ نمونە پشيك دچتە ژىر زاراقي
گيانەوہرىدا (Crystal, 1991, 222).

۳- لوبنەر دىيژىت: د شياندايە ھايپونىمى ب ئەفى رەنگى پىناسە
بكەين، دەرپرېنا زمانى A دەرپرېنا B ب خۆفە دگريت، ئەوژى ئەگەر واتا
دەرپرېنا B بەشەك بيت ژ واتا دەرپرېنا A و دەرپرېنا A پەيوەندى ب
دەرپرېنا B فە بيت (Lobner, 2002, 85).

۴- ھورنبى دىيژىت: ھايپونىم ئەوہ، كو پەيفەك خودان واتايەكا
تايبەتە، كو د ناف پەيفەكا پتر تەفگردايە. بۆ نمونە پەيفا سە و پەيفا پشيك
دووب خۆفەگرتنن بۆ پەيفا گيانەوہر (Hornby, 2006, 735).

۵- مازويس ل دوور پىناسەيا ھايپونىمى دىيژىت: ھايپونىم برىتيە ژ
پەيوەندىيەكى د ناقبەرا دوو يەكەيىن زمانىدا، كو واتا پەيفا ئىكى د ناف واتا
پەيفا دوويدا ھەيە. بۆ نمونە (تولىب)^(۱) ب خۆفەگرتنەكە بۆ پەيفا گول،
ئانكو پەيفا گول پەيفا تولىبى ب خۆفە دگريت (Matthews, 2007, 180).

^(۱) بۆ زاراقي ھايپونىم، د ناف واتاسازىيا كوردىدا، چەند زاراقەكىن دى ژى بۆ دەيتە بكارھىنان،
ئەوژى ئەفەنە: (گرتنەوہ، ب خۆفەگرتن، داپوشين... ھتد)
^(۱) تولىب جۆرەكە ژ جۆرىن گول.

ژ ئه نجامی ئه فان هه می پیناسه یان ئه م دشین بیژین، هایپونیم دیاردهیه که، کو دوو زاراف تیدا هه نه، زارافه ک یی گشتیه و زارافه ک یی تاییه تیه و پهنکه د ئه فی دیاردیدا زارافه کی گشتی و چهند زارافین تاییه تی هه بن. بۆ نمونه پهنکه، سۆری و شینی و... ب خوڤه دگریت.

۹- هایپونیم پراگماتیکی:

هایپونیم ژی دشیت بجیه د ناف پراگماتیکیدا و ب هایپونیم پراگماتیکی بهیته هژمارتن، ئه وژی ل ده می مه به ست دهیته هه بوونی و ل جهی زارافی گشتی زارافی تاییه تی بهیته بکارهینان و ل جهی زارافی تاییه تی زارافی گشتی مه به ست بیت. ب ئه فی پهنکی ل خواری:

أ- ل ده می مه به ست ژ زارافی گشتی زارافی تاییه تی بیت:

ل ده می په یفا ماموستا د نمونه یا: (ماموستاکه م هه موو کاتیک سه رکه وتوه) بۆ ماموستایه کا ئافره ت هاتیه بکارهینان.

ب- ل ده می مه به ست ژ زارافی تاییه تی زارافی گشتی بیت: وه کو:

- ژیا نا ئه وان ل سه ر مریشک خودانکریه.

د ئه فی نمونه یا ل سه ریدا (مریشک) بۆ (مریشک و دویکل و چیچه لوکان) هاتیه بکارهینان.

۱۰- جیاوازی-Incompatibility:

بریتیه ژ ئه وی په یوه ندیا د نافه را ئه وان په یفاندا هه ی، به لی ب مه رجه کی ئه و په یف ئیکو دوو ب خوڤه نه گرن، به لکو دقیت ئه وان په یفان، زارافه کی گشتی هه بیت (عه بدلولواحید موشیر دزه یی، واتاسازی وشه و پرسته، ۲۰۱۱، ۱۴۳). وه کو په یوه ندی د نافه را سۆر و په شیدا په یوه ندیه کا جیاوازییه، چونکی ئه وان په یفان زارافه کی گشتی هه یه، ئه وژی زارافی پهنکه.

۱۱- جیاوازی پراگماتیکی:

هه ر چه نده په یوه ندیا جیاوازیی په یوه ندیه کا سیمانتیکیه، به لی ئه فی ئه وی چه ندی ناگه هینیت، کو ئه م نه شین ژ روانگه ها پراگماتیکیه

شروڦه بکهین، به لکو د شياندا هه يه ئه ځی په يوه نديی ژ لای پراگماتيکښه
 شروڦه بکهین، ل دهمی ئه م بيخينه د ناډ دهوروبه ريدا و ژ په ځی
 دهرکه څته ييښ ئاخفتنيښه شروڦه بکهین. ب ئه ځی په نگی ل خوارۍ:
 - ئه څ کچه يا سپييه.

ئو څ رسته ژ لای دهرکه څته ييښ ئاخفتنيښه، ئو ځی چهندي دگه هينيت،
 کو ئو کچ يا په ش يان سور... هتد نينه.
 ۱۲- ته مومړی و پراگماتيک:

۱- پيښاسه يا ته مومړیي:
 مه به ست ژ زارافي ته مومړی ئوه، ل دهمی هر که رسته ته و يه که يه کا
 واتايي پتر ژ واتا و رافه کرنی بو هه بيت. ب واتايه کا دی ته مومړی ئوه
 که پرسته يه کی يان دانه يه کا زمانی دوو يان زيده تر ژ دوو واتايان هه بيت.
 ئه څا ئو که رسته يه يان دانه يه د ئاستی رژمانيدا بيت يان د ئاستی
 واتاييدا بيت.

ب- جوړيښ ته مومړیي:
 ته مومړیي چهن د جوړه ک هه نه، ژ ئه وان جوړان:
 ۱- ته مومړيا سيمانتيکی:

مه به ست ژ ته مومړيا سيمانتيکی ئوه، ل دهمی که پرسته يه ک يان
 دهربرينه ک پتر ژ واتايه کی هلبگريت (کمال الزيتوني، ۲۰۱۳، ۱۳). ئه څه ژي زيده تر
 د دياردين هاوييژ و فره واتادا دياردبيت.
 مه به ست ژ ديارده يا هاوييژي ئوه، کو چهن د فورمه کيښ وه کو ئيک ژ
 لای واتاييښه ژيکجودا بن. وه کو:

- (۱)
- بیر(۱)(بیرا ئافي)
- بیر(۲)(هزر)
- (۲)
- تیر(۱)(نه پوون)

تیر(۲)(تیرکفان)

پیدځییه دیاربکهین، کو هاویښ د ئاستی پستی ژیدا هیه. د زمانی کوردیدا هاویښ د ئاستی پستهییدا، گلهک جاران ب پیکا فره هیزی و ئاوازیی یان ب پیکا بکارهینانا په یقین هاویښ د ناڅ پستهییدا دروست دبیت(صبح رشید قادر، ۲۰۰۰، ۱۸). وهکو:

– نازاد چوو شیری بینیت.

ئەڤ پستال سهری پستهکا هاویښه، چونکی ب پیکا په یفا هاویښ(شیر)، بوویه نه گهر ئهوی پستهی دوو پونانین(ترکیب) ژ ناڅدا هه بن. هه چهنده ئهوی پستهی ئیک پونانا ژدهرفه هیه.

به لی مه بهست ژ دیاردهیا فره واتایی، ئه وه په یفهک پتر ژ واتایه کی هه بیت، ب مهرجه کی ئهوی په یقی ئیک نه ژاد هه بیت، به لی واتایین جودا بدهت(تالیب حوسین عه لی، ۲۰۱۱، ۹۵). ئانکو پیدځییه په یوه نډییهک د ناڅبه را واتایین ئهوی په یقیدا هه بیت. بو نمونه:

– بهردان: ۱ – ته لاق

۲ – بهردانا زیندانه کی.

سیمایی هاوبهش د ناڅبه را ئه واند(نه مانه).

– پوژ: ۱ – هه تاڅ

۲ – پوژین هه قتییی.

سیمایی هاوبهش د ناڅبه را ئه واند(پونا هییه).

پیدځییه دیاربکهین، کو فره واتا د ئاستی پستی ژیدا هیه، وه کو د ئه قی نمونه ییدا دیار دبیت:

– سه رهلدا.

۱ – به ته نی ل سه رهلدا.

۲ – شوره شی سه رهلدا.

۲- تەمومژىيا رېزمانى يان سىنتاكسى:

ئەو ل دەمى پستەيك پتر ژ واتايەكى ھەبىت، ئەقجا ب پىكا پىكھاتا
پستەيى بىت يان ژ بەر ھەر ئەگەرەكى دى بىت. وەكو:
أ- ھەبوونا پەيڧىن فرەواتا و ھاويىژ د ناڧ پستەيىدا(عبدولواھىد موشىر
دزەيى، واتاسازى وشە و پستە، ۲۰۱۱، ۱۶۸). وەكو:
-ئەڧ پۆرە يا خۆشە. ئەڧى پستەيى دوو واتايىن ھەين:
۱-ئەڧ ھەتافە يا خۆشە.

۲-پۆزا دووشەمبى يان پىنجشەمبى يا خۆشە.
ب- ب پىكا ستراكچەرى پستەيى و ھەبوونا پەيۋەندىيىن جياواز د ناڧ
بەشىن پستەيىدا (عبدولواھىد موشىر دزەيى، واتاسازى وشە و پستە، ۲۰۱۱، ۱۶۹).
وەكو:

- خالەت و مەتىن خۆشتقى ھاتن. ئەڧى پستەيى ئەڧ دوو واتا ھەنە"
۱- خۆشتقى جارەكى بۆ ھەر دووكان دزقرىت. واتە خالەت و مەت ھەر
دوو خۆشتقىنە.

۲- خۆشتقى جارەكا دى بەس بۆ مەتى دزقرىت.
ج- ل دەمى پستەيەك ب دوو دارشتنىن جياواز بەيۋە شروڧەكرن (طالب
حسین علي، ۱۹۹۸، ۸۱-۸۲). وەكو:(سەرەدانا
مروڧىن مە يا خۆشە). كو ئەڧ پستە ب دوو دارشتنىن جودا دەيۋە
شروڧەكرن، ئەوژى ئەڧەنە:
سەرەدانا مروڧىن مە بۆ مە يا خۆشە.

۲-سەرەدانا مە بۆ مروڧىن مە يا خۆشە(ئەمەل جندى فتاح، ۲۰۱۲، ۲۲-
۲۳).

۳- تەمومژىيا پراگماتىكى:

ئەڧ ل ئەوى دەمى دروست دبىت، ل دەمى بابەت گریدای فرە بوونى
بىت، ھەر وەكو د تەمومژىيا ڧەگەرانییدا دیاردبىت، ئەوژى ل دەمى

دەربرینهك ئاماژەیی ب تشتهكی گشتی و تایبەتی د هەمان دەمدا بکەت
(کمال الزیتونی، ۲۰۱۳، ۱۳). بۆ نموونە:

ئەزگەلەك حەز ژ کوردستانی دکەم.
ئەف دەربرینه فەگەرانه بۆ ولاتی کوردستانی و کچا نافیی ئەوی
کوردستان د هەمان دەمدا.

ج-نەهیلانا تەمومژییی ب پیکا پراگماتیکی:

پیدقییه ئاماژەیی ب ئەوی چەندی بدەین، کو پراگماتیک دشییت هەر
جۆرهکی تەمومژییی نەهیلایت ئەفجا چ د هاویژ و فرەواتایاندا بیت یان
تەمومژییا فەگەرانییدا بیت یان د هەر جۆرهکی دییی تەمومژیییدا بیت. ب
ئەفی پەنگی ل خواری:

أ-نەهیلانا تەمومژییا فرەواتایی ب پیکا پراگماتیکی:
وەکو:

- ئەف پۆزه چەند یا خۆشه.

د ئەفی نموونا ل سەریدا سیمانتیک نەشییت دیاربکەت، کا پۆژ چییە،
بەل پراگماتیک ب هاریکاریا دەوربەر دشییت دیاربکەت، کا مەبەست پی
حەتافە یان شەمبی یان ئیک شەمبە...هتد.

ب- نەهیلانا تەمومژییا هاویژی ب پیکا پراگماتیکی:
وەکو:

- هەر شیرى بهینه.

پەیفهااویژ(شیر) د پستەیا ل سەریدا بوویە ئەگەری دروستبوونا
تەمومژییی، ئەفجا دەوربەر(پراگماتیک) دشییت ئەوی تەمومژییی نەهیلایت و
دیاربکەت، کا مەبەست پی شیرى فەخوارنییه یان شیرى شەرییه.

ج- نەهیلانا تەمومژییا فەگەرانی:
وەکو:

- ئیمان نەمایە ل دەف ئەوی مروفی.

تەمومژىيا ئامازەيى د نمونەيا ل سەريدا ب پىكا پەيڧا (ئيمان) دروستبويە، كود ەمان دەمدا ئامازەيى ب تىشتەكى گشتى، ئەوژى (ئيماندارىيە) و تىشتەكى تايبەتى كو ناڧى كچەكييە دكەت. ئەڧ تەمومژىيە ەروەكو ەمى تەمومژىيىن دى دىياندايە ەيە، ب پىكا دەوروبەرى بەيىتە ڧەرەڧاندن و نەمىنىت و بەيىتە دياركرن كا مەبەست پى كيژ واتايە.

د- نەھىلانا تەمومژىيا رستەيى يان پىزمانى:

وەكو:

سەرەدانا مروفىن مە يا خۆشە.

ئەڧ رستە وەكو بەرى نوکە ەاتىيە دياركرن، رستەيەكا تەمومژىيە، بەلى ل گەل ەندى د شيانا پراگماتىكىدا ەيە، ب پىكا دەوروبەرى دياربكەت، كا كيژ ئەڧان واتايىن ل خوارى مەبەستە:

- سەرەدانا مروفىن مە بۆ مە يا خۆشە

- سەرەدانا مە بۆ مروفىن مە يا خۆشە

ەروەسا ب پىكا دەوروبەرى د شياندا ەيە، ئەو تەمومژىيا د ئەڧى رستى ژيدا ەى: (خالەت و مەتىن خۆشتقى ەاتن) بەيىتە ڧەرەڧاندن و نەمىنىت و ديارببىت، كا مەبەست پى كيژ ئەڧان واتايىن ل خوارىيە:

۱- خۆشتقى بۆ ەروەكان دزڧریت. واتە خالەت و مەت ەروە دوو خۆشتقىنە.

۲- خۆشتقى بۆ مەتى دزڧریت.

لیستا ژیدهران:

أ-ژیدهر ب زمانی کوردی:

- ۱- ئەمەل جندی فەتاح، قەرەقاندنا مژداریی ب ریکا کەرەستین نەکەرتی، ناما ماستەر، فاکولتیا زانستین مرقایەتی، زانکۆیا زاخۆ، ۲۰۱۳.
- ۲- بەکر عومەر عەلی مەعروف، میتافور لە پروانگە ی زمانەوانییەو، نامە ی دکتۆرا، کۆلیژی زمان، زانکۆی سلیمانی، ۲۰۰۰.
- ۳- بێستون حەسەن ئەحمەد، کۆمەلەوشە و پیکەووەهاتن لە زمانی کوردیدا، چاپخانە ی لەریا، سلیمانی، ۲۰۱۲.
- ۴- دارا حەمید مەمەد، واتاسازی، هەندی لایەن لە سیمانتیک و پراگماتیکی کوردی، چاپەمەنی ژیر، سلیمانی، ۲۰۱۰.
- ۵- تالیب حوسێن عەلی، واتاسازی، چەند بابەتییکی لیکدانەوێ واتای وشە، چاپی یەکەم، چاپخانە ی رۆژەلات، هەولێر، ۲۰۱۱.
- ۶- سروە فیصل عزیز، بنەمای هاریکاری لە چارچۆی نواندنی کوردیدا، نامە ی ماستەر، کۆلیژی پەرورەدە بۆ زانستە مرقایەتیەکان، زانکۆی سەلاحەدین، ۲۰۱۰.
- ۷- شێرزاد سەبری عەلی، واتا د ناڤەر سیمانتیک و پراگماتیکییدا، چاپا ئێکی، ژ وەشانین دەزگە ها سپیریز، دھوک، ۲۰۱۱.
- ۸- _____ و عەبدولسەلام نەجمەدین عەبدوللا، زمانقانییا کارەکی، چاپا ئێکی، ژ وەشانین دەزگە ها سپیریز، دھوک، ۲۰۱۱.
- ۹- _____، رازیکرن د گوتارا رامیاریدا، قەوڵینە کا پراگماتیکی، چاپا ئێکی، چاپخانا پاریزگە ها دھۆکی، دھوک، ۲۰۱۳.
- ۱۰- شیروان حسین حمد، تیروانینیکی نوێ بۆ سینۆنیم لە زمانی کوردیدا، نامە ی ماستەر، کۆلیژی زمان، زانکۆی سلیمانی، ۲۰۱۰.
- ۱۱- صباح رشید قادر، هاوپیژ و فرەواتایی لە (گیرەك)دا، نامە ی ماستەر، کۆلیژی زمان، زانکۆی سلیمانی، ۲۰۰۰.
- ۱۲- عەبدولواحید مشیر دزەیی، پیکهاتە ی ئاخوتن لە زاری هەولێدا، کۆلیجی ئاداب، زانکۆی سەلاحەدین، ۱۹۹۹.
- ۱۳- _____، واتا لەنێوان سیمانتیک و پراگماتیکیدا، مجلە الأستاد، العدد (۵۶)، بغداد، ۲۰۰۶.

- ۱۴- _____، کاریگه‌ری ده‌روونی له بواری راگه‌یاندندا،
لێکۆڵینه‌وه‌یه‌کی سیمانتیکی و پراگماتیکیه، چاپی یه‌که‌م، بلاوکراوه‌کانی ئاراس،
هه‌ولێر، ۲۰۰۹.
- ۱۵- _____، شیوازی پازیکردن له ژێر رۆشنایی پراگماتیکیدا،
لێکۆڵینه‌وه‌یه‌کی پراگماتیکیه، مجله‌ الاستاذ، العدد (۱۶۳)، بغداد، ۲۰۱۱.
- ۱۶- _____، زانستی پراگماتیک، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی
پاک، هه‌ولێر، ۲۰۱۱.
- ۱۷- _____، واتاسازی وشه و پسته، چاپی دووهم،
چاپخانه‌ی ماردین، هه‌ولێر، ۲۰۱۱.
- ۱۸- _____، شیواز و پراگماتیک، چاپا ئێکی، ژوه‌شانین
ده‌زگه‌ها سپریژ، ده‌وک، ۲۰۱۲.
- ۱۹- _____، شیرزاد صبری عه‌لی، زمانه‌وانی سیاسی،
به‌ریوبرایه‌تی کتێبخانه‌ی گشتیه‌کان، هه‌ولێر، ۲۰۱۳.
- ۲۰- _____، پراگماتیکی ده‌ق وگوتار، ۲۰۱۴، به‌لافنه‌کریه.
- ۲۱- عه‌بدولسه‌لام نه‌جمه‌دین عه‌بدوللا و شیرزاد سه‌بری عه‌لی، زمانفانییا تیوری، چاپا
ئێکی، ژوه‌شانین ده‌زگه‌ها سپریژ، ده‌وک، ۲۰۱۱.
- ۲۲- عومه‌ر مه‌حمود که‌ریم، سیمای پراگماتیکی و سیمانتیکی گریمانه‌ پێشه‌کیه‌کان،
نامه‌ی دکتورا، کۆلیجی زمان، زانکۆی کۆیه، ۲۰۰۹.
- ۲۳- قه‌یس کاکل توفیق، جوړه‌کانی پسته و تیوری کرده‌ قسه‌یه‌کان، نامه‌ی ماسته‌ر،
کۆلیجی ئاداب، زانکۆی سه‌لاحه‌ددین، ۱۹۹۵.
- ۲۴- طالب حسین عه‌لی، هه‌ندێ لایه‌ن له‌ په‌یه‌ه‌ندی نیوان پسته و واتا له‌ کوردیدا،
نامه‌ی دکتورا، کۆلیجی ئاداب، زانکۆی سه‌لاحه‌ددین، ۱۹۹۸.
- ۲۵- لاوین تحسین رشید، واتای لۆجیکی پسته‌ی مه‌رج له‌ زمانێ کوردیدا،
لێکۆڵینه‌وه‌یه‌کی واتاسازی لۆجیکیه، نامه‌ی ماسته‌ر، کۆلیژی زمان، زانکۆی
سه‌لاحه‌ددین، ۲۰۱۲.
- ۲۶- مه‌مه‌د مه‌عروف فه‌تاح، رییازین سینتاکس، محازه‌راتین خواندنا بلند(دکتورا)،
کولیژا په‌روه‌رده، زانکۆیا سۆران، ۲۰۰۹ - ۲۰۱۰.
- ۲۷- _____، سینتاکس، محازه‌راتین خواندنا
بلند(دکتورا)، کولیژا په‌روه‌رده، زانکۆیا سۆران، ۲۰۰۹ - ۲۰۱۰.

- ٢٨- _____، ليكۆلینه وه زمانه وانیه کان، چاپی
یه کهم، ده زگای توێژینه وه و بلاوکردنه وهی موکریان، ههولێر، ٢٠١٠.
- ٢٩- _____، زمانه وان، چاپی سییه م، چاپخانه ی حبی هاشم،
ههولیر، له بلاوکاروه کانی ئه کادمی کوردی، ٢٠١٣.
- ٣٠- ه.ج. ویدۆوسن، سه ره تایه ک بو زمانه وان، وه رگێران: هۆشه نگ فاروق، چاپی
یه کهم، چاپخانه ی خانی، دهوک، ٢٠٠٨.
- ٣١- هۆگر مه حمود فه ره ج، کرده ی گه یانندن له نیوان سیمانتیک و پراگماتیک دا،
گوڤاری زانکۆی سلیمان، شوباتی ٢٠٠٥، ژماره (١٥).

ب- ژێدهر ب زمانى عه ره بى:

- ٣٢- أحمد الزعبي، التناس، نظرياً و تطبيقياً، مؤسسة عمون للنشر و التوزيع، عمان-
الأردن، ٢٠٠٠.
- ٣٣- أحمد المتوكل، الوظائف التداولية في اللغة العربية، الطبعة الأولى، دار الثقافة، دار
البيضاء، ١٩٨٥.
- ٣٤- أحمد بن راشد بن سعيد، قوه الوصف، دراسه في لغه الاتصال السياسى، مجله عالم
الفكر، العدد (١)، المجلد (٣٢)، الكويت، ٢٠٠٣.
- ٣٥- أحمد شفيق الخطيب، قراءات في علم اللغة، الطبعة الأولى، دار النشر للجامعات،
القاهرة، ٢٠٠٦.
- ٣٦- أحمد محمد الادريسي، تداوليات الخطاب و اللسانيات السكاكي، كلية الاداب، جامعة
القاهرة، ١٩٨٧.
- ٣٧- أحمد مختار عمر، علم الدلالة، مكتبة دار العروبة للنشر والتوزيع، الطبعة الأولى
الكويت، ١٩٨٢.
- ٣٨- ادريس سرحان، التأويل الدلالي - التداولي للملفوظات، من كتاب: من الكتاب:
التداوليات، علم استعمال اللغة، اعداد و تقديم: حافظ اسماعيل علوي، عالم الكتب
الحديث، أريد- الأردن، ٢٠١١.
- ٣٩ ادريس مقبول، الاسس الاستمولوجية والتداولية للنظر النحوي عند سيبيويه، الطبعة
الأولى، عالم الكتب الحديث، أريد، ٢٠٠٦.

- ٤٠- ادريس مقبول، الافق التداولي، نظرية المعنى و السياق في الممارسة التراثية العربية، الطبعة الاولى، عالم الكتب الحديث، اربد- الاردن، ٢٠١١.
- ٤١- اف. أر. بالمر، علم الدلالة، ترجمة: عبدالمجيد الماشطة، مطبعة العمال المركزية، بغداد، ١٩٨٥.
- ٤٢- الجيلالي دلاش، مدخل إلى اللسانيات التداولية، ترجمة: محمد يحياتن، ديوان المطبوعات الجامعية، جزائر، ٢٠١١.
- ٤٣- العياشي أدراوي، الاستلزام الحواري في التداول اللساني، الطبعة الاولى، منشورات الاختلاف، الجزائر، ٢٠١١.
- ٤٤- ان روبول و جاك موشلار، التداولية اليوم، علم جديد في التواصل، ترجمة: سيف الدين دغفوس، مراجعة: لطيف زيتوني، الطبعة الاولى، دار الطليعة للطباعة و النشر، بيروت، لبنان، ٢٠٠٣.
- ٤٥- أودينة سليم، فلسفة التداوليات الصورية و أخلاقيات النقاش عند يورغن هابرماس، رسالة ماجستير، كلية العلوم الانسانية و العلوم الاجتماعية، جامعة منتوري، الجزائر، ٢٠٠٩.
- ٤٦- باديس لهويميل، التداولية و البلاغة العربية، مجلة المخبر، العدد السابع، بسكرة، الجزائر، ٢٠١١.
- ٤٧- باديس لهويميل، مظاهر التداولية في مفتاح العلوم، الطبعة الاولى، عالم الكتب الحديث، اربد- الاردن، ٢٠١٤.
- ٤٨- باتريك شارودو و دومنيك منغو، معجم تحليل الخطاب، ترجمة: عبدالقادر المهيري و حمادي صمود، دار سيناترا، تونس، ٢٠٠٨.
- ٤٩- بهاء الدين محمد مزيد، تبسيط التداولية من أفعال الكلام الى بلاغة الخطاب السياسي، الطبعة الاولى، الناشر شمس للنشر و التوزيع، القاهرة، ٢٠١٠.
- ٥٠- بيار ايشار، سوسولوجيا اللغة، تعريب: عبدالوهاب تزو، منشورات العويدات، بيروت، لبنان، ٢٠٠٥.
- ٥١- جاك موشلر و ان ريبول، القاموس الموسوعي للتداولية، ترجمة: مجموعة من الأساتذة و الباحثين، مراجعة خالد ميلاد، منشورات دار سيناترا، تونس، ٢٠١٠.
- ٥٢- جمعة سيد يوسف، سايكولوجية اللغة و المرض العقلي، سلسلة عالم المعرفة، سلسلة (١٤٠)، الكويت، ١٩٩٠.

- ٥٣- جوزيف أوكانور، التخطيط اللغوي العصبي، ترجمة: محمد الواكد، الطبعة الثانية، دار علاء الدين للنشر و التوزيع، دمشق، سورية، ٢٠٠٧.
- ٥٤- جيرار دولودال، السيمائيات أو نظرية العلامات، ترجمة: عبدالرحمن بو علي، الطبعة الثانية، دار الحوار، اللاذقية، سورية، ٢٠١١.
- ٥٥- جيفري ليش و جيني توماس، اللغة والمعنى والسياق: البراغماتية، المعنى في السياق، من (الموسوعة اللغوية)، تحرير: ن.ي. كولنج، ترجمة: محي الدين الحميدي وعبد الله الحميدان، المجلد الاول، النشر العلمي والمطابع، جامعة الملك سعود، الرياض، ١٤٢١(٢٠٠٠).
- ٥٦- حسن بدوح، المحاورة، مقارنة تداولية، الطبعة الاولى، الناشر عالم الكتب الحديث للنشر و التوزيع، اربد- الاردن، ٢٠١٢.
- ٥٧- حلمي خليل، مقدمة لدراسه علم اللغة، دار المعرفة الجامعية، الإسكندرية، ٢٠٠٥.
- ٥٨- حمو الحاج ذهبية، لسانيات التلفظ و تداولية الخطاب، الطبعة الثانية، دار الامل للطباعة و النشر و التوزيع، المدينة الجديدة، تيوي ورز، ٢٠١٢.
- ٥٩ - سامية بن يامنة، الاتصال اللساني بين البلاغة و التداولية، مجلة دراسات ادبية، العدد الاول، الجزائر، ٢٠٠٨.
- ٦٠- سلوى الشرفي، تحليل الخطاب، الرسائل السياسية في وسائل الاعلام، مركز النشر الجامعي، تونس، ٢٠١٠.
- ٦١- شاهر الحسن، علم الدلالة السيمانتيكية والبراجماتية في اللغة العربية، الطبعة الاولى، دار الفكر للطباعة والنشر والتوزيع، عمان، الاردن، ٢٠٠١.
- ٦٢- شريف عرفة، برمج عقلك، ١٩٨٨، من موقع: (www.4shared.com).
- ٦٣- صابر الحباشه، التداولية و الحجاج، مداخل و نصوص، صفحات للدراسات و النشر، دمشق، ٢٠٠٨.
- ٦٤- _____، من قضايا الفكر اللساني، الطبعة الاولى، دار الصفحات للدراسات و النشر، دمشق، ٢٠٠٩.
- ٦٥- صلاح فضل، نظرية البنائية في النقد الادبي، القاهرة، ١٩٩٢.
- ٦٦- عادل الثامري، التداولية ظهورها و تطورها، ٢٠٠٦، من موقع الانترنت: (www.4shared.com).
- ٦٧- عادل فاخوري، الأقتضاء في التداول اللساني، مجلد عالم الفكر، مجلد (٢٠)، العدد (٣)، الكويت، ١٩٨٩.

- ٦٨- _____، محاضرات في فلسفة اللغة، الطبعة الاولى، دار الكتاب الجديد المتحدة، بيروت-لبنان، ٢٠١٣.
- ٦٩- عبدالاله مصطفى عبدالرزاق الخرزجي، تحليل لغة الدعاية، الطبعة الاولى، توزيع مكتبة الشرق الجديدة، بغداد، ١٩٨٤.
- ٧٠- عبدالحميد جحفة، مدخل الى الدلالة الحديثة، الطبعة الاولى، دار توبقال للنشر، دار البيضاء، ٢٠٠٠.
- ٧١- عبدالسلام المسدي، السياسة و سلطة اللغة، الدار المصرية اللبنانية، القاهرة، ٢٠٠٧.
- ٧٢- عبدالقادر الفاسي الفهري، اللسانيات و اللغة العربية، دار توبقال للنشر، ١٩٨٥.
- ٧٣- عبداللطيف حني، التداولية الابداعية في الشعر الثوري الجزائري، **ديوان أطلس المعجزات للشاعر صالح الخري أنموذجا**، مجلة الاثر، العدد الخاص: أشغال المتلقي الدولي الرابع في التحليل الخطاب، د.ت.
- ٧٤- عبدالهادي بن ظافر الشهري، استراتيجيات الخطاب، مقارنة لغوية تداولية، الطبعة الاولى، دار الكتاب الجديد المتحدة، بيروت، ٢٠٠٤.
- ٧٥- عدنان كدم، ملامح الوجه لغة تكشف الاسرار، ٢٠١٢، من موقع انترنت: http://thawra.alwehda.gov.sy/_print_veiw.asp?FileName=1171726920120201200924
- ٧٦- علي برغوث، الاتصال الاتقناعي، ٢٠٠٥، من موقع: (www.4shared.com).
- ٧٧- علي محمود حجي الصراف، في البراجماتية: الافعال الانجازية في العربية المعاصرة، الطبعة الاولى، مكتبة الاداب، القاهرة، ٢٠١٠.
- ٧٨- عمر أوكان، اللغة و الخطاب، الطبعة الاولى، رؤية للنشر و التوزيع، القاهرة، ٢٠١١.
- ٧٩- عمر بلخير، تحليل الخطاب المسرحي في ضوء النظرية التداولية، منشورات الاختلاف، الجزائر، ٢٠٠٣.
- ٨٠- فان دايك، النص و السياق، استقصاء البحث في الخطاب الدلالي و التداولي، ترجمة: عبدالقادر القنيني، أفريقيا الشرق، المغرب، ٢٠٠٠.
- ٨١- فرانسواز ارمينكو، المقاربة التداولية، ترجمة: سعيد علوش، مركز الانماء القومي، الرباط، ١٩٨٦.
- ٨٢- فرانثيسكو يوس راموس، فسيفساء متعدد التخصصات، ترجمة: يحيى حمداي، من الكتاب التداولية، مقربات في المفهوم و التواصل. اعداد و تحرير: محمد امطوش، الطبعة الاولى، دار نيبور، الديوانية، ٢٠١٤.

- ٨٣ - فردينان دي سوسور، علم اللغة العام، ترجمة: يوئيل يوسف عزيز، مراجعة النص العربي: مالك يوسف المطلبي، دار افاق عربية، بغداد، ١٩٨٥.
- ٨٤ - فطومة لعمودي، تداولية الخطاب المسرحي، مسرحية "عصفور من الشرق" لتوفيق الحكيم - نموذجاً -، المتلقي الدولي الخامس "السيمياء والنص الادبي"، د.ت.
- ٨٥ - فوزي حسن الشايب، محاضرات في اللسانيات، منشورات وزارة الثقافة، عمان - الاردن، ١٩٩٩.
- ٨٦ - فيليب بلانشية، التداولية من أوستن الى غوفمان، ترجمة: صابر الحباشنة، الطبعة الاولى، الناشر دار الحوار للنشر والتوزيع، اللاذقية، ٢٠٠٧.
- ٨٧ - قدور عبدالله الثاني، سيمائية الصورة مغامرة سيميائية في أشهر الارشاليات البصرية، الطبعة الاولى، مؤسسة الوراق للنشر والتوزيع، عمان، الاردن، ٢٠٠٧.
- ٨٨ - كمال الزماني، حجاجية الصورة في الخطابة السياسية لدى الامام علي رضي الله عنه، الطبعة الثانية، عالم الكتب الحديث، اربد، الاردن، ٢٠١٢.
- ٨٩ - كمال الزيتوني، ظاهرة الالتباس في اللسان العربي، بحث في التأويل الدلالي والتدولي لنحو العربية و معجمها، الطبعة الاولى، عالم الكتب الحديث، اربد - الاردن، ٢٠١٣.
- ٩٠ - لوسي أندريسين وود و بينتا راي سميث، البراكتكس، ترجمة: خالد العمري، الطبعة الاولى، الناشر: دار الفاروق للنشر والتوزيع، القاهرة، ٢٠٠٦.
- ٩١ - ليلي شحرور، فن التواصل و الاقتناع، الطبعة الاولى، دار العربية للعلوم ناشرون، بيروت، ٢٠٠٩.
- ٩٢ - محمد العبد، تعديل القوة الانجازية، دراسة في التحليل التداولي للخطاب، من الكتاب: التداوليات، علم استعمال اللغة، حافظ اسماعيل علوي، عالم الكتب الحديث، أربد - الاردن، ٢٠١١.
- ٩٣ - محمد حسن عبدالعزيز، علم اللغة الاجتماعي، الطبعة الاولى، الناشر مكتبة الاداب، القاهرة، ٢٠٠٩.
- ٩٤ - _____، علم اللغة الحديث، الطبعة الاولى، الناشر مكتبة الاداب، القاهرة، ٢٠١١.
- ٩٥ - محمد سليمان ياقوت، منهج البحث اللغوي، الطبعة الاولى، مكتبة المنار الاسلامية، الكويت، ١٩٩٧.
- ٩٦ - محمد محمد يونس على، مقدمة في علمي الدلالة والتخاطب، الطبعة الاولى، دار الكتاب الجديد المتحدة، بيروت، ٢٠٠٤.

- ٩٧- _____ المعنى وظلال المعنى، انظمة الدلالة في اللغة العربية،
الطبعة الثانية، دار المدار الاسلامي، بيروت، لبنان، ٢٠٠٧.
- ٩٨- محمود أحمد نحلة، افاق جديدة في البحث اللغوي المعاصر، الطبعة الاولى، مكتبة
الاداب، القاهرة، ٢٠١١.
- ٩٩- محمود عكاشة، لغة الخطاب السياسي، دراسة لغوية تطبيقية في ضوء نظرية الاتصال،
دار النشر للجامعات، القاهرة، ٢٠٠٥.
- ١٠٠- _____، النظرية البراجماتية اللسانية (التداولية)، الطبعة الاولى،
مكتبة الاداب، القاهرة، ٢٠١٣.
- ١٠١- مجيب الماشطة، من علم المعاني الى علم الدلالة، مركز الانماء الحضاري، دمشق،
٢٠٠٩.
- ١٠٢- مسعود صحراوي، التداولية عند علماء العرب، الطبعة الاولى، دار طليعة، بيروت،
٢٠٠٥.
- ١٠٣- مصطفى الحمدوي، الاقناع في الخطاب السياسي، خطاب الحكومة الراهنة نموذجاً،
مقاربة تداولية، رسالة ماجستير، كلية الاداب و العلوم الانسانية، جامعة عبدالملك
السعدي، ٢٠١٣.
- ١٠٤- منتصر أمين عبدالرحيم، التداولية و الترجمة، من الكتاب: التداوليات و تحليل
الخطاب، الاشراف و التقديم: حافظ اسماعيلي علوي و منتصر أمين عبدالرحيم، دار
الكنوز المعرفة للنشر و التوزيع، عمان - الاردن، ٢٠١٣.
- ١٠٥- نعمان بوقرة، اللسانيات اتجاهاتها وقضاياها المعاصرة، عالم الكتب الحديثة، اريد،
٢٠٠٩.
- ١٠٦- نورالدين اجعيط، تداوليات الخطاب السياسي، الطبعة الاولى، الناشر عالم الكتب
الحديث، اريد، الاردن، ٢٠١٢.
- ١٠٧- نورالهدى لوشن، علم الدلالة، دراسة وتطبيق، المكتب الجامعي الحديث، الازراريطة،
الاسكندرية، ٢٠٠٦.
- ١٠٨- نيان عثمان شريف، المتلازمات اللفظية في المثل القراني، الطبعة الاولى، عالم الكتب
الحديث، اريد، الاردن، ٢٠١٣.
- ١٠٩- منال النجار، مفهوم البراغمية و نظرية المقام، من الكتاب: التداوليات، علم
استعمال اللغة، حافظ اسماعيل علوي، عالم الكتب الحديث، اريد - الاردن، ٢٠١١.

- ١١٠- هنري بليت، البلاغة و الاسلوبية، نحو نموذج سيميائي لتحليل النص، ترجمة وتقديم و تعليق: محمد العمري، أفريقيا الشرق، المغرب، ١٩٩٩.
- ١١١-ياسة ظريفة، الوظائف التداولية في المسرح، مسرحية صاحب الجلالة لتوفيق الحكيم نموذجاً، رسالة ماجستير، كلية الاداب و اللغات، جامعة القسطنطينة، الجزائر، ٢٠١٠.
- ١١٢- يورجن بافل، البراجماتية، من الكتاب: مبادئ و مسارات في الدرس اللغوي الحديث، ترجمة: سعيد حسن بحيري، الطبعة الاولى، الناشر مكتبة زهراء الشرق، القاهرة، ٢٠٠٩.
- ١١٣- يوسف السيساوي، المقاربة التداولية للاحالة، من الكتاب: التداوليات، علم استعمال اللغة، حافظ اسماعيل علوي، عالم الكتب الحديث، أربد- الاردن، ٢٠١١.

ج- ژندهر ب زمانى ئينگليزى:

- 114-Al-Sulaimaan.M.M, Semantics and Pragmatics, first edition, Maktab Al-Ula, Mosul, 2010.
- 115-Crystal. D, A dictionary of linguistics and phonetics, Cambridge , 1991.
- 116-_____, An Encyclopedic Dictionary of Language and Languages, first edition, Blackwell publishers, Oxford, 1992.
- 117-Farrkhepy.M, language, forth edition, Azmon, Tehran, 1997.
- 118- Finch.G, Key concepts in language and linguistics, Salman Farsi, tahrn, 2006.
- 119- Fromkin. V and other, An Introduction to Language, first edition, Salman Farsi, Tahrn, 2010.
- 120- Gramly. S and Patzold. K.M, Asurvey of modren English, second edition, Routledge, London, 2004 .
- 121-Hornby,A,S. Oxford, Oxford University Press, 2006.

- 122- Hamasoor. S.A, asyntactic and semantic study of collocation in english and kurdish, a thesis of master, college of languages, university of sulaimani, 2007.
- 123-Leech.G, Principle of Pragmatics, London, Longman,1983.
- 124-Levinson.S.C, Pragmatics, Campridg, Campridge University Press, 1997.
- 125-Lobner,s, Understanding Semantics, hodder, hodder education, 2002.
- 126-Mills.H, Artful persuasion,AMACOM, New York,2000.
- 127- Murphy, M.A, Semantic Relation and Lexicon, Campridg, Campridge University Press, 2003.
- 128-Matthews.P.H, Concise dictionary of linguistics, esecnd edition, Oxford, Oxford University Press,2007.
- martinsh.brary.blogspot.com. //http:.micro pragmatic-macro pragmatic-and html - 129
- 130- Saeed. J. I, Semantics, third edition, Oxford, Oxford University Press, 2009.
- 131-Saeed. I.S, binomial expression in iraqi arabic with refeerence to english: aphonppragmatic approch, a thesis of master, college of arts, university of mosul, 1997.
- 132-Verchuerence.J, Understanding Pragmatics, Oxford, Oxford University Press, 2003.
- 133-Yule. G, Pragmatics, Oxford, Oxford University Press, 2000.
- 134-_____, The study of language, third edition, Campridg, Campridge University Press, 2006

د- ئەو ژېدەرېن نموونه ژى ھاتىنە وەرگرتن:

۱- رۆژنامە:

- خەبات، ژ(۳۲۱۸)، سېشەمە ۲۰۰۹/۷/۷.

- وار، ژ(۱۰۴۷)، ئىكشەمب ۲۰۱۴ ئادار.

۲- ديوان:

- خالداغەلى سلىقانى، بەلگىن مېۋى، چاپخانا ھاوار، دھوك، ۲۰۱۴.

- سەلىمى ھىزانى، يوسف و زولپخا، قەۋزارتىن و بەرھەڭكىرن: تحسین

ئىبراھىم دوسكى، ژ وەشانىن دەزگەھا سپىرىز، دھوك.

۳- رادىئو:

- رادىئو دھوك، ۲۰۰۹ / ۱ / ۲۲.

ناقەرۆك

۵	پیشەکی
۷	پیشەکییا دانەری
۸	یشکا ئیکى: پراگماتیک و پراگماتیکا هەقچەرخ
۸	۱- چەمكى پراگماتیکى
۱۸	۲- ھۆکارین سەرھلانا پراگماتیکى
۲۰	۳- گرنگى و مفايى پراگماتیکى
۲۵	۴- ئارمانجین پراگماتیکى
۲۶	۵- جوړین پراگماتیکى
۳۵	۶- بنەمايین پراگماتیکى
۳۶	۷- ئەرکین پراگماتیکى
۳۸	۸- سەمتین پراگماتیکى
۴۰	۹- پراگماتیک و دەوروپەر
۴۲	۱۰- سینتاکس و سیمانتیک و پراگماتیک
۴۶	۱۱- سنووری فەكولینا پراگماتیکى
۴۷	۱۲- گرفتین دەستنیشانکرنا بابەتئ پراگماتیکى
۴۸	۱۳- پراگماتیک (سەلکا گلیشى - Wastebasket) زمانقانیی نینە
۴۹	۱۴- سیگۆشەیا واتایی و گۆشین پراگماتیکى
۵۲	۱۵- ژیدەرین فەكولینا پراگماتیکا هەقچەرخ
۵۵	یشکا دووی: واتا و تیۆرین پراگماتیکى
۵۵	۱- درککرنا واتایی و واتا درککرئ
۵۷	۲- واتا د بیافین ژیکجودا دا
۵۸	۳- پلەیین پراگماتیکى
۵۹	۴- میتا (زمانقانی و سیمانتیکى و پراگماتیکى)
۶۰	۵- تیۆرین پراگماتیکى
۶۰	أ- تیۆرا هیلداری (النظرية الخطية)
۶۲	ب- تیۆرا شیوهی (Y)
۶۵	ج- تیۆرا ئەبستمۆلۆجی (النظرية المعرفية)
۶۸	د- تیۆرا گونجانی (نظرية الملائمة)
۷۰	۶- رەخنەگرتن ل پراگماتیکى

- ۷۲ **يشكا سېيى: پراگماتىك و راستى و نه راستى**
- ۷۲ ۱- بنه مايىن فەلسەفى د تېۋرا پراگماتىكىدا
- ۷۶ ۲- پراگماتىك ل دەڭ پۇل گرايسى
- ۷۶ أ- بنه مايى واتا نه سروشتى
- ۷۷ ب- بنه مايى ھارىكارىيى
- ۷۷ ج- بنه مايى كۇد يان مەنھەجى
- ۷۷ ۳- پراگماتىكا تىكەل (پراگماتىكا زمانى) و پراگماتىكا زانىنى
(ئەبستمولۇجى)
- ۷۹ ۴- پراگماتىكا تىكەل و پراگماتىكا رھ و رىشەلى
- ۸۱ ۵- راستى و نه راستى (Truth and Falsity)
- ۸۳ ۶- راستى و فەگەران (گەرانەوھ - الاحالة)
- ۸۵ ۷- شىۋاندنا راستىيى
- ۸۹ **يشكا چارى: واتا و مەبەست**
- ۸۹ ۱- واتا و مەبەست
- ۹۰ ۲- جۇرئىن مەبەستى
- ۹۱ ۳- واتايا مەبەستدار
- ۹۲ ۴- واتايا گوتنى و مەبەست
- ۹۳ ۵- رەنگفەدانا مەبەستى
- ۹۴ ۶- ھىز و مەبەست و واتا
- ۹۵ ۷- گوھۇرىنا مەبەستى
- ۹۶ **يشكا يىنجى: وەرارا پراگماتىكى ل دەڭ زارۇكى**
- ۹۶ ۱- دەستىيىك
- ۹۶ ۲- زانىن و بكارھىنانا شىۋازىن رىزگرتنى ل دەڭ زارۇكان
- ۹۷ ۳- زانىنا پلەيا جفاكى
- ۹۸ ۴- وەرارا پراگماتىكى ل دەڭ زارۇكى
- ۹۸ أ- ژ دايكبوونى ھەتا تەمەنى ئىك سالى
- ۹۹ ب- ژ ئىك سالى بۇ دوو سالى
- ۱۰۱ پ- ژ دوو سالى بۇ سى سالى
- ۱۰۲ ج- ژ سى سالى بۇ چار سالى
- ۱۰۲ چ- ژ چار سالى بۇ پىنچ سالى

- ۱۰۳ و- ژ شەش سالی بۆ حەفت سالی
- ۱۰۳ ه- ژ حەفت سالی بۆ ھەشت سالی
- ۱۰۳ ر- د تەمەنی ئەھ سالیدا
- ۱۰۴ ز- د تەمەنی پیگە ھشتنیدا
- ۱۰۵ ۵- چەند پیزانینەك ل دوور زانستی پراگماتیکی د ئایندهیدا
- ۱۰۷ **یشکا شەشی: پراگماتیک و چەند زاراقەك**
- ۱۰۷ ۱- پراگماتیک و پراگماتیزم
- ۱۰۸ ۲- پراگماتیک و رەوانبیزی
- ۱۱۱ ۳- پراگماتیک و ھیمالوژی
- ۱۱۳ ۴- پراگماتیک و (زمانفانییا دەقی و شروڤە کرنا گوتاری)
- ۱۱۶ ۵- پراگماتیک و سیمانتیک
- ۱۱۸ ۶- پراگماتیک و گەھاندن
- ۱۲۱ ۷- پراگماتیک و سینتاکس
- ۱۲۱ ۸- پراگماتیک و ریژمانا ئەرکی
- ۱۲۲ ۹- پراگماتیک و (بۆنیادگەری و ریژمانا بەرھەمھینانی)
- ۱۲۶ ۱۰- پراگماتیک و زمانفانییا فیئکرانی
- ۱۲۹ ۱۱- پراگماتیک و زانستی شیوازی
- ۱۳۰ ۱۲- پراگماتیک و زمانفانییا دەروونی و جفاکی
- ۱۳۶ ۱۳- پراگماتیک و ھەرگیژان
- ۱۳۷ ۱۴- پراگماتیک و جووت پەیف و کۆمەلە پەیف
- ۱۴۱ ۱۵- پراگماتیک و ئەرگومینت
- ۱۴۲ ۱۶- پراگماتیک و ھەقدەقی
- ۱۴۳ ۱۷- پراگماتیک و ئیدیەم
- ۱۴۷ ۱۸- پراگماتیک و لۆجیک
- ۱۴۸ ۱۹- پراگماتیک و چەند بوارە کۆن دی
- ۱۵۰ **یشکا حەفتی: بوارین ڤە کۆلینا پراگماتیکا زمانی**
- ۱۵۰ ۱- دەستیپک
- ۱۵۱ ۲- ئاخفتن (زمانی دەیتە گوتن)
- ۱۵۲ ۳- گریمانین پیشەکیی و ب خۆڤە گرتن:

۱۹۶	أ- چەمكى كۈرەيىن ئاخقۇنى
۱۹۸	ب- ئەركىن كۈرەيىن ئاخقۇنى
۱۹۸	پ- كۈرەيىن ئاخقۇنى و ئۈستىن
۲۰۲	ج- كۈرەيىن ئاخقۇنى و سىرل
۲۰۴	د- جۈرۈن كۈرەيىن ئاخقۇنى
۲۰۴	۱- كۈرەيا ئاخقۇنى يا راستەوخۇ
۲۰۴	۲- كۈرەيا ئاخقۇنى يا نە راستەوخۇ
۲۰۵	أ- كۈرەيىن رىستەيا راگەھاندنى
۲۰۷	ب- كۈرەيىن رىستەيا پرس
۲۰۷	پ - كۈرەيىن رىستەيا فەرمانكۈنى
۲۱۲	۷- نەرى- Negation
۲۱۴	۸- باس و خواس
۲۲۰	۹- يۈنان يان يېكھاتا ئاخقۇنى(دىالوگى):
۲۲۱	أ- نۆبەگرتن
۲۲۳	ب- جووت گوتن
۲۲۵	يشكا ھەشتى: بواريىن بكارھينانا پراگماتيكي
۲۲۵	۱- سىياسەت
۲۲۷	۲- رىكلام
۲۲۸	۳- پىروپاگەندە
۲۳۰	۴- شەئ و ئەدەب
۲۳۳	۵- چىرۆكا گەلەك كورت
۲۳۴	۶- گوتار
۲۶۷	۷- دەرئىخستا تاوانى
۲۶۸	۸- چارەسەركىنا دەرۈونى
۲۶۹	۹- وىنە
۲۷۱	۱۰- نوكتە
۲۷۲	۱۱- ماسجىن موبايىلان
۲۷۴	۱۲- مانشىيتىن رۇژنامەفانى
۲۷۵	۱۳- دروشم

۲۷۸	پشكا نه‌هي: په‌يوه‌ندييېن واتايي و پراگماتيک:
۲۷۸	۱- هه‌فواتا-synonym
۲۷۸	۲- هه‌فواتا پراگماتيکي
۲۷۹	۳- دژواتا-Antonymy
۲۸۰	۴- دژواتا پراگماتيکي
۲۸۲	۵- به‌ش و گشت- part- whole
۲۸۲	۶- جوړين به‌ش و گشتي
۲۸۴	۷- به‌ش و گشتا پراگماتيکي
۲۸۵	۸- هاييونيښم
۲۸۶	۹- هاييونيښما پراگماتيکي
۲۸۶	۱۰- جياوازي-Incompatibility
۲۸۷	۱۱- جياوازييا پراگماتيکي
۲۸۷	۱۲- ته‌مومړي و پراگماتيک
۲۸۷	أ- پيښاسه‌يا ته‌مومړيي
۲۸۷	ب- جوړين ته‌مومړيي
۲۹۰	ج- نه‌هټلانا ته‌مومړيي ب ريکا پراگماتيکي